[EXPOSITIO EVANGELII SECUNDUM LUCAM.]

IN EXPOSITIONEM EVANGELII SECUNDUM LUCAM ADMONITIO.

Hoc opus sermonibus quibus Evangelium Lucae Ambrosius populo enodavit, constare extra controversiam est. Illud enim non modo ex orationis forma, citatisque **(Lib. VII, in cap. X et XIV, et alibi)** *Scripturae in Ecclesia priusquam vir sanctus aggrederetur ad dicendum, recitatae locis intelligitur: sed multo magis ex eo declaratur, quod illum diebus dominicis* **(Lib. VIII, in cap. XIX)** *aliisque celebrioribus* **(Lib. IV, in cap. V)**, *verba fecisse deprehendimus. Immo vero non difficulter animadvertimus Evangelicum textum quem exponere ille cogitabat, publice recitatum fuisse: quandoquidem complures ejusdem Evangelii locos, textu non citato* **(Lib. II, in cap. III)**, *ita explicat; ut quae tractabantur* **(Lib. V, in cap. VII; lib. VII, in cap. IX, et alibi)**, *nisi materia orationis praelecta fuisset, ab auditoribus capi minime potuissent. Quod incommodum ne lector quoque pateretur, curarunt editores Romani, ut Evangelicus omnis contextus, et is etiam in quem Ambrosius nihil dixerat, exhiberetur. Verum cum id praestare illi nequiverint, quin non solum saepe Ambrosianam orationem interscinderent, sed et illic haud pauca partim inverterent, partim adjicerent; satius visum est ubi versus qui exponitur,*

desideratur in manuscriptis, illum in margine editionis indicare.

Quamvis solum Evangelium Lucae enarrandum sibi proposuisset Ambrosius, subinde tamen aliorum etiam locos exponit **(Lib. V, in cap. VII; lib. VI, in cap. IX)**: *quoties videlicet ii vel aliquid habere videntur peculiaris difficultatis* **(Lib. II, in cap. II et III)**, *vel a beato Luca fuere praetermissi; cum alioquin eorum cognitionem populo utilitati futuram censet. Desudat potissimum in conciliandis quae apud evangelistas apparent contraria* **(Lib. III, init.; lib. V, in c. V et VI; lib. VII, in cap. VII, et alibi saepius)**, *et sicubi durior litterae nodus inciderit, ad spiritualem confugit interpretationem* **(Lib. V, in cap. VII; lib. X, in cap. XXIII)**, *in qua mirifice illos convenire demonstrat. Multus est in enarrando sensu naturali atque historico; frequenter tamen orationem convertit ad mysticum: sed inde saepe saepius praeclara, quibus passim commentationem suam illustrat, morum praecepta ducit. Praecipuas quoque temporis sui haereses, quibus Christi divinitas impetebatur, oppugnat, hoc est, Manichaeos, Photinianos, Arrianos, et hos prae caeteris, ut pote Catholicorum ea tempestate hostes infensissimos; unde haud injuria liceat affirmare, hanc ei potissimam fuisse causam, cur Evangelium Lucae interpretari apud se statueret.*

Hos omnes sermones redegit in unum opus, illudque inscriptum voluit titulo expositionis Evangelii secundum Lucam: quomodo ipsum semel atque iterum ab Augustino **(Lib. I de Grat. Chris. cap. 44; lib II de Peccat. orig. cap. 41; lib. I cont. Julian. c. 3, et lib. II, c. 5)** *citatum reperias, cui non pauci quoque mss. hac in re favent. At vero falsus est Sixtus Sen. cum eamdem hanc commentationem ab*

auctore suo in libros non fuisse distinctam asserit hoc argumento, quod Augustinus nusquam libri alicujus numerum citat **(Biblioth. lib. IV)**. *Non legerat profecto primum ejusdem Patris librum* de Gratia Christi; *in ejus enim cap. 44 et 45 plerique operis, de quo agimus, libri numero indicato ad decimum usque memorantur. Gravius adhuc peccat Possevinus* **(In Apparat.)**, *qui Sixti judicium contra Augustini auctoritatem secutus, memoratam partitionem negat. Quippe dubium non est, quin exemplaribus, quae idem Augustinus lectitavit, multum fidei sit habendum, non solum propter temporum vicinitatem, sed multo magis propter illius Doctoris arctissimam cum Ambrosio conjunctionem. Fatemur quidem ab illo librum sextum loco septimi semel nominari: sed nisi postremis operum Augustini scriptoribus hunc lapsum tribuendum putes, forte dicendum fuerit in hoc erratum esse ab iis qui Ambrosii expositionem descripsere, ut ibi septimi libri initium ponerent, quo sexti limites extendi oportebat.*

Scriptos anno 376 hos libros auctor est Baronius **(Ad ann. 376)**, *unico nimirum persuasus loco, ubi Vir sanctus Alanorum* **(Lib. X, in cap. XXI)**, *aliorumque barbarorum bella, neque non famem quamdam ac pestem in animalia omnia saevientem memorat. Sed magnus Cardinalis secum ipse non satis consentit, cum tradit Apologiam David non nisi post annum 383 lucubratam esse; constat siquidem eam citari in hac ipsa expositione* **(Lib. III, in c. III)**, *ac proinde hanc dici debere illa posteriorem. Quapropter ut aliquid firmius statuatur, observandum est sanctum Ambrosium antequam in Evangelium Lucae scriberet, multos libros quorum ibidem mentionem facit, in lucem emisisse, v. g.* de Viduis **(Lib. II, in c. II; lib. IV, in cap. IV)** *post an.* 377, de Fide **(Lib. III, in c.**

III) *post* 379, de Spiritu sancto **(Lib. VI, in cap. VI)** *an. 381, denique* Apologiam David **(Lib. II, in cap. II, et alibi)** *post 383 compositam. Quin etiam nec suum in Isaiae prophetiam* **(Lib. III, in cap. III)** *commentarium silet. Quae cum ita sint, si Baronius tot libros huic expositioni praemissos expendisset, haud aegre animadvertisset, tot opera ab eo, qui ad episcopatum a praefectura anno tantum 374 traductus fuerat, intra duos annos elucubrari non potuisse. Sed quae Sanctus noster de Justinae in se persecutione scribit* **(Lib. VII. in cap. IX)**, *ea tantam cum illis quae in scriptione* de Basil. non trad. *leguntur, praeferunt affinitatem; ut inde constet commentationem de qua loquimur, non nisi elapsis difficillimis illis temporibus, id est, non ante annum 386 absolutam esse; quandoquidem alibi* **(Lib. IX, in cap. XX)** *pacem, quam deinceps consecuta est Ecclesia, memorari obscurum non est. Porro quod ad Baronii argumentum, ei non absurde quivis respondeat, de incursionibus barbarorum istorum, aliisque calamitatibus tamquam de rebus praeteritis locutum Ambrosium.*

Multum temporis dum is expositioni huic operam daret, exactum est. Enim vero cum sub finem libri quarti significet Epiphania festa paucis ante diebus celebrata esse **(Lib. IV, in cap. V)**, *superiores libros per aliquot anni proxime elapsi menses ad populum pronuntiatos fuisse oportebat: cum autem ex libro octavo* **(In cap. XVIII)** *sermonem habuerit anniversariis consecrationis suae encaeniis, quae in Ecclesia tum Graeca tum Latina numquam nisi* VII *idus Dec. renuntiantur* **(Baron. in Martyrol., etc.)**; *hanc materiam ferme per biennium tractatam esse manifestum est. Nihil tamen hic admiramur, cum ex Augustino* **(Confess. lib. VI,**

cap. 3) *cognoverimus, Ambrosium Dominicis tantum diebus verba facere consuevisse: nec illud etiam ignoremus ipsum ab argumento suo quandoque avocatum esse propter majores solemnitates, quemadmodum usu veniebat in sacro Pascha, quo tempore ipse per se catechumenos instituebat. Sed fortassis etiam contigerit, ut intermissum opus propter Justinae persecutionem, reddita demum tranquillitate perfecerit.*

In prioribus libris nonnulla mutuatus est ab Origene **(Homil. in Luc.)** *Utrum autem illum quoque in sequentibus subinde imitari perrexerit, cum non omnia doctissimi illius Patris opera ad nos pervenerint, definiri certo non potest. Verum ex Ambrosii oratione satis intelligas ipsum nemini homini privatim adhaerentem variorum auctorum opiniones* **(Lib. VII, in cap. XIV, XVI et alibi saepius)**, *prout in rem suam esse videbantur, proponere, nec non multa Ecclesiae suae, illisque temporibus congruentia dicere, quae cum Origenis doctrina minime cohaerebant. Caeterum si quid ex illius scriptis aliorum Patrum ad instar hausit, non dubitarunt etiam posteriores ex hac pulcherrima commentatione plurima decerpere. In primis falcem immisit in hanc segetem S. Maximus; adeo ut ejus nomine quaedam ex hoc Ambrosiano tractatu sumpta Lanfrancus* XI *saeculo citaverit* **(Libel. de Celanda confes.)**.

Porro, si Rufino credimus **(Lib. II Invect.)**, *erat hoc ipsum opus unum e duobus illis commentariis,* e quibus alter, *ut ex Paulae atque Eustochii judicio refert Hieronymus,* et sensibus hebes esset, et verbis: alter in verbis luderet, in sententiis dormitaret **(Epist. ad Paul. et Eustoch.)**. *Sed etsi constaret ea de re, varie admodum de lucubrationibus sancti Ambrosii*

locutum Hieronymum, et a summis interdum laudibus ad contemptum haud satis aequum descendisse, in confesso est. Hujus varietatis alibi rationem aperuimus **(Praefat.)**. *Interim expositionis Ambrosianae utilitas et excellentia abunde vindicatur, tum quod toties ab Augustino* **(Loc. cit.)**, *Cassiodoro* **(Lib. de Instit. divin. litt. cap. 7)**, *atque aliis non sine laude memorata est, tum quod ejusdem auctoritate synodum Hispal. secundam anno 619 et Sextam generalem* **(Act. 10)** 680 *habitam, usas comperimus. Sed nec Hieronymus ipse usque adeo pro* contemnendis nugis *habuit hanc expositionem, ut non ad illam lectores suos aliquando remiserit* **(Epist. 151, quaest. 6)**.

SANCTI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI EXPOSITIO EVANGELII SECUNDUM LUCAM LIBRIS X COMPREHENSA. **(C,S)**

PROLOGUS.

1261 1. Scripturi in Evangelii Librum, quem Lucas sanctus pleniore quodam modo rerum Dominicarum distinctione digessit, stylum ipsum prius exponendum putamus; est enim historicus. Nam licet Scriptura divina mundanae evacuet sapientiae disciplinam, quod majore fucata verborum ambitu

quam rerum ratione subnixa sit: tamen si quis in Scripturis divinis etiam illa quae miranda illi putant, quaerit, inveniet.

2. Tria sunt enim quae philosophi mundi istius praecellentissima putaverunt, triplicem scilicet esse sapientiam, quod aut naturalis sit, aut moralis, aut rationabilis. Haec tria jam et in veteri Testamento potuimus advertere. Quid enim aliud significant tres illi putei, quorum unus est Visionis, alius Abundantiae, tertius Juramenti: nisi triplicem istam in Patriarchis fuisse virtutem? Rationabilis puteus Visionis; eo quod ratio visum mentis acuat, et animi purget obtutum. Ethicus puteus Abundantiae; eo quod cedentibus allophylis, quorum specie vitia corporis figurantur, vivae Isaac liquorem mentis invenit. Purum enim profluunt boni mores, et bonitas ipsa popularis abundat aliis, sibi restrictior. Tertius puteus Juramenti, hoc est, sapientiae naturalis, quae ea quae supra naturam, vel naturae **1262** sunt, comprehendat. Quod enim affirmatur, et quasi Deo teste juratur, etiam divina complectitur, cum Dominus naturae, fidei testis adhibetur. Quid etiam tres libri Salomonis, unus de Proverbiis, alius Ecclesiastes, tertius de Canticis Canticorum; nisi trinae hujus ostendunt nobis sapientiae sanctum Salomonem fuisse solertem? Qui de rationabilibus, et ethicis in Proverbiis scripsit, de naturalibus in Ecclesiaste; quia *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas* **(Eccles. I, 2)**, quae in hoc mundo sunt constituta, *Vanitati enim creatura subjecta est* **(Rom. VIII, 20)**: de moralibus autem, et rationabilibus in Canticis Canticorum; eo quod cum animae nostrae amor Verbi coelestis infunditur, et rationabili mens sancta quadam societate connectitur; admiranda mysteria revelantur.

3. Evangelistis quoque quam putas defuisse sapientiam; quorum alii cum variis generibus sint referti, singuli tamen diverso genere praestant? Est enim vere sapientia naturalis in libro evangelistae Joannis. Nemo enim, audeo dicere, tanta sublimitate sapientiae majestatem Dei vidit, et nobis proprio sermone reseravit. Transcendit nubes, transcendit Virtutes coelorum, transendit Angelos, et Verbum in principio reperit et Verbum apud Deum vidit. Quis autem moralius secundum hominem singula persecutus, quam sanctus Matthaeus, qui edidit nobis **1263** praecepta vivendi? Quid rationabilius illo admirabili copulato, quam quod sanctus Marcus in principio statim locandum putavit? *Ecce,* inquit, *mitto angelum meum* **(Marc. I, 2 et 3)**: et, *Vox clamantis in deserto;* ut et admirationem moveret, et doceret hominem humilitate atque abstinentia et fide placere debere, sicut ille sanctus Joannes Baptista his ad immortalitatem gradibus ascendit, vestimento, cibo, nuntio?

4. At vero sanctus Lucas velut quemdam historicum ordinem tenuit, et plura nobis gestorum Domini miracula revelavit: ita tamen ut omnis sapientiae virtutes Evangelii istius complecteretur historia. Quid enim praecellentius ad sapientiam naturalem, quam quod Spiritum sanctum creatorem etiam Dominicae incarnationis exstitisse reseravit **(Luc. I, 35)**? Docet ergo naturalia, si creat spiritus. Unde et David docens sapientiam naturalem: *Emitte,* inquit, *Spiritum tuum et creabuntur* **(Psal. CIII, 20)**. Docet moralia in eodem libro, cum me in illis beatitudinibus docet mores: quemadmodum amare inimicum debeam **(Luc. VI; 27 et seq.)**: quemadmodum non referire, et non repercutere verberantem: quemadmodum benefacere,

mutuum dare cum desperatione recuperationis, aut remunerationis et mercedis. Merces enim facilius sequitur non exspectantem. Docuit etiam rationabilia, cum lego, quoniam *Qui fidelis est in minimo, etiam in majore fidelis est* **(Luc. XVI, 10)**. Quid adhuc de naturalibus dicam, quod docuit virtutes coelorum moveri **(Luc. XXI, 26)**, Dominum solum esse unigenitum Dei Filium, in cujus passione tenebrae per diem factae sunt, terra obscurata est, sol refugit **(Luc. XXIII, 44)**?

5. Ergo omnem quem mundana sibi prudentia falso vindicat principatum, sapientia vere possidet spiritalis: praesertim cum, audacius ut aliquid usurpemus, ipsa fides nostra, ipsum mysterium Trinitatis sine hac triplici sapientia esse non possit; nisi credamus et illum naturaliter Patrem, qui nobis genuit Redemptorem: et illum ethicum Filium, qui Patri usque ad mortem secundum hominem obediens, nos redemit: et illum rationabilem Spiritum, qui rationem colendae divinitatis, et vitae regendae, humanis pectoribus infudit. Nec quisquam putet nos potestatis aut virtutis fecisse distantiam, cum haec calumnia etiam Paulum possit incessere. Neque enim distantiam fecit ille, cum dixit, *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus: et divisiones ministeriorum sunt, idem autem Dominus: et divisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus* **(I Cor. XII, 4-6)**. Operatur enim omnia, et in omnibus Filius, sicut habes alibi, quia *Omnia et in omnibus Christus* **(Coloss. III, 11)**. Operatur et Spiritus sanctus, quia *Omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult* **(I Cor. XII, 11)**. Nulla ergo operationum distantia, nulla discretio est, ubi vel in Patre,

vel in Filio, vel in Spiritu sancto, nulli secunda plenitudo virtutis est.

6. Haec igitur cum legimus, diligenter consideremus, ut in ipsis locis nobis possint melius **1264** elucere. *Qui* enim *quaerit, inveniet: et qui pulsai aperietur ei* **(Matth. VII, 8)**. Aperit sibi diligentia januam veritatis, et ideo praeceptis coelestibus pareamus. Neque enim otiose dictum est homini, quod nulli aliorum animantium: *In sudore vultus tui manducabis panem tuum* **(Gen. III, 19)**. His enim animalibus quae natura irrationabilia sunt, jussu Dei terra pabulum ministrare praecepta est: soli autem homini, ut rationabile quod accepit, exerceat, vitae cursus in labore praescribitur. Qui enim non est contentus animalium pabulo caeterorum, cui non satis est lignum fructiferum in commune omnibus ad escam datum: sed delicias sibi variarum exquirit epularum, delicias sibi transmarinis arcessit e terris, delicias verrit e fluctibus, recusare non debet, qui labore victum requirit, brevem si laborem pro vita subeat aeterna. Itaque si quis in haec sacratarum disputationum certamina veniens, exuat se vitae hujus exposita ad errorem sollicitudine, et nudus malitiae, athleta pietatis oleo spiritali velut quaedam animae membra perfusus, suscipiat certamina veritatis, haud dubie perpetua promerebitur sacratarum praemia coronarum. Bonorum enim laborum nobilis fructus est: et quanto plura certamina, tanto praecellentior corona virtutum.

7. Sed ad propositum revertamur. Historico enim stylo diximus hunc Evangelii librum esse digestum. Denique describendis magis rebus, quam exprimendis praeceptis, studium uberius comparatione aliorum videmus impensum. Et ipse Evangelista historico more a narratione sumpsit

exordium: *Fuit,* inquit, *in diebus Herodis regis Judaeae sacerdos quidam nomine Zacharias* **(Luc. I, 5)**, eamque historiam plena digestione persequitur. Unde etiam ii qui quatuor animalium formas quae in Apocalypsi revelantur **(Apoc. IV, 7)**, quatuor Evangelii libros intelligendos arbitrati sunt, hunc librum volunt vituli specie figurari; vitulus enim sacerdotalis est victima. Et bene congruit vitulo hic Evangelii liber, quia a sacerdotibus inchoavit, et consummavit in vitulo, qui omnium peccata suscipiens, pro totius mundi vita est immolatus; sacerdotalis enim est ille vitulus. Idem quippe et vitulus et sacerdos: sacerdos, quia propitiator est noster; advocatum enim ipsum habemus apud Patrem: vitulus, quia suo sanguine nos diluit, et redemit. Et bene accidit, ut quoniam Evangelii librum secundum Matthaeum diximus esse moralem, opinio hujuscemodi non praetermitteretur; mores enim proprie dicuntur humani.

8. Plerique tamen putant ipsum Dominum nostrum in quatuor Evangelii libris, quatuor formis animalium figurari, quod idem homo, idem leo, idem vitulus, idem aquila esse comprobatur. Homo quia natus ex Maria est: leo, quia fortis est: vitulus, quia hostia est: aquila, quia resurrectio est. Atque ita in libris singulis forma animalium figuratur, ut uniuscujusque libri series popositorum videatur animalium aut naturae, aut virtuti, aut gratiae, aut miraculo convenire. Quae **1265** licet omnia in omnibus sint; tamen plenitudo quaedam in singulis virtutum est singularum. Ortum hominis alius **(Matth.)** descripsit uberius, mores quoque hominis praeceptis uberioribus erudivit. Alius **(Marcus)** a potentiae coepit expressione divinae, quod ex Rege Rex, fortis ex forti,

verus ex vero, vivida mortem virtute contempserit. Tertius **(Lucas)** sacrificium **1266** sacerdotale praemisit et ipsam vituli immolationem stylo quodam pleniore diffudit. Quartus copiosius caeteris divinae miracula resurrectionis expressit. Unus igitur omnia, et unus in omnibus, sicut lectum est **(Coloss. III, 11)**: non dissimilis in singulis, sed verus in cunctis. Sed jam ipsum sermonem adoriamur Evangelii.

LIBER PRIMUS.

1265 (Cap. I. --- Vers. 1). *Quoniam,* inquit, *multi conati sunt ordinare narrationem rerum.*

1. Pleraque nostrorum, quemadmodum veterum Judaeorum, paribus et generibus formantur et causis atque exemplorum similium pari usu, exituque conveniunt, principioque rerum et fine concordant: Nam sicut multi in illo populo divino infusi Spiritu prophetarunt: alii autem prophetare se pollicebantur, et professionem destituebant mendacio **(Jerem. XXVIII, 1)**, erant enim pseudoprophetae, potius quam prophetae, sicut Ananias filius Azor; erat autem populi gratia discernere spiritus, ut cognosceret quos referre deberet in numerum prophetarum; quos autem quasi bonus nummularius improbaret, in quibus materia magis corrupta sorderet, quam veri splendor luminis resultaret: sic et nunc in novo Testamento multi Evangelia scribere conati sunt, quae boni nummularii non probarunt. Unum autem tantummodo in

quatuor libros digestum ex omnibus arbitrati sunt intelligendum.

2. Et aliud quidem fertur Evangelium, quod duodecim scripsisse dicuntur. Ausus est etiam Basilides Evangelium scribere, quod dicitur secundum Basilidem. Fertur etiam aliud Evangelium, quod scribitur secundum Thomam. Novi aliud scriptum secundum Matthiam. Legimus aliqua **(Dist. 37, cap. Legimus aliqua)**, ne legantur: legimus, ne ignoremus: legimus non ut teneamus, sed ut repudiemus, et ut sciamus qualia sint in quibus magnifici isti cor exaltant suum. Sed Ecclesia, cum quatuor Evangelii libros habeat, per universum mundum Evangelistis redundat: haereses, cum multa habeant, unum non habent. *Multi enim conati,* sed Dei gratia destituti sunt. Plerique etiam ex quatuor Evangelii libris in unum ea quae venenatis putaverunt assertionibus convenientia, referserunt. **1266** Ita Ecclesia quae unum Evangelium habet, unum Deum docet: illi autem qui alium Deum veteris Testamenti, alium novi asserunt, ex multis Evangeliis non unum Deum, sed plures fecerunt.

3. *Quoniam multi,* inquit, *conati sunt.* Conati utique illi sunt, qui implere nequiverunt. Ergo multos coepisse, nec implevisse, etiam sanctus Lucas testimonio locupletiore testatur, dicens plurimos esse conatos. Qui enim conatus est ordinare, suo labore conatus est, nec implevit. Sine conatu sunt enim donationes et gratia Dei, quae ubi se infuderit, rigare consuevit; ut non egeat, sed redundet scriptoris ingenium. Non conatus est Matthaeus, non conatus est Marcus, non conatus est Joannes, non conatus est Lucas: sed divino Spiritu ubertatem dictorum rerumque omnium

ministrante, sine ullo molimine coepta complerunt. Et ideo dicit:

Quoniam multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quae in nobis, completae sunt, vel *quae in nobis redundant.*

4. Quod enim redundat, nulli deficit: et de completo nemo dubitat, cum fidem effectus adstruat, exitus prodat. Itaque Evangelium completum est, et redundat omnibus per universum orbem fidelibus, et mentes omnium rigat, animumque confirmat. Ergo fundatus in petra, et qui omnem fidei sumpserit plenitudinem, firmamentumque constantiae, recte dicit: *Quae in nobis completae sunt;* quoniam non signis et prodigiis, sed verbo vera et falsa discriminant, qui salutaria Domini gesta describunt, vel qui animum mirabilibus ejus intendunt. Quid enim tam rationabile, quam ut credas, quod legis ea gesta quae supra hominem sunt, potioris esse naturae; at vero cum legis ea quae sunt moralia, suscepti credas **1267** esse corporis passiones? Ita verbo atque ratione, non signis fides nostra fundatur.

(Vers. 2.) *Sicut tradiderunt,* inquit, *nobis qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt Verbi.*

5. Non congruit ista locutio, ut magis ministerium verbi visum quam auditum esse credamus. Sed quia non prolativum verbum, sed substantiale signatur Verbum illud quod caro factum est, et habitavit in nobis: non vulgare verbum, sed illud coeleste intelligamus, cui Apostoli ministrarunt. Et tamen in Exodo lectum est, quia populus videbat vocem Domini **(Exod. XX, 18)**: et utique vox non videtur, sed auditur. Vox enim quid est, nisi sonus qui non

oculis cernitur, sed aure percipitur? Verum altissimo ingenio voluit declarare Moyses, quia vox videtur Dei; interioris enim mentis videtur obtutu; in Evangelio autem non vox, sed illud quod voce praestantius est, Verbum videtur. Unde et Joannes sanctus Evangelista: *Quod erat,* inquit, *ab initio, quod audivimus, et quod vidimus, et oculis nostris perspeximus, et manus nostrae scrutatae sunt de Verbo vitae: et vita apparuit, et vidimus, et testamur, et annuntiamus vobis de vita, quae erat apud Patrem, et apparuit nobis* **(I Joan. I, 1 et 2)**. Vides ergo quod Verbum Dei et visum est apostolis, et auditum. Non solum enim secundum corpus viderunt Dominum, sed etiam secundum Verbum; viderunt enim Verbum, qui cum Moyse et Elia viderunt gloriam Verbi **(Cf. August. Epist. nunc. 148, al. 111)**. Isti enim viderunt Jesum, qui in sua viderunt gloria; alii non viderunt, qui corpus tantummodo videre potuerunt; non enim corporalibus, sed spiritalibus oculis Jesus videtur.

6. Denique Judaei non viderunt eum; quia non videbant in spiritu. Vidit enim Abraham; quia scriptum est: *Abraham diem meum vidit, et gavisus est* **(Joan. VIII, 56)**. Vidit ergo eum Abraham, qui Dominum utique in corpore non videbat: sed qui vidit in spiritu, vidit in corpore: qui autem vidit in corpore, et non vidit in spiritu; nec in ipso vidit corpore, quod videbat. Vidit eum Esaias; et quia vidit in spiritu, vidit et in corpore. Denique *Non habebat,* inquit, *speciem suam neque decorem* **(Esai. LIII, 2)**. Non viderunt eum Judaei; obcaecatum enim erat insipiens cor eorum. Ipse quoque non se posse a Judaeis videri testificatur dicens: *Duces caeci, liquantes culicem, camelum autem glutientes* **(Matth. XXIII, 24)**. Non vidit eum Pilatus: non viderunt illi, qui

clamabant: *Crucifige, crucifige eum* **(Joan. XIX, 6)**; si enim vidissent, numquam Dominum majestatis crucifixissent. Qui ergo Deum vidit, vidit Emmanuel, hoc est, vidit nobiscum Deum: qui autem nobiscum Deum non vidit, non potuit videre quem virgo peperit. Denique, qui non crediderunt Dei Filium, nec Filium virginis crediderunt.

7. Quid est ergo Deum videre? Nolo me interroges, Evangelium interroga, ipsum Dominum interroga, immo docentem audi: *Philippe, qui videt me, videt, et Patrem qui me misit. Quomodo tu dicis: Ostende nobis Patrem? Non credis quia ego in* **1268** *Patre, et Pater in me est* **(Joan. XIV, 9 et 10)**? Utique non corpus videtur in corpore, nec spiritus videtur in spiritu: sed solus ille Pater videtur in Filio, aut iste Filius videtur in Patre. Non enim dissimiles in dissimilibus videntur: sed ubi unitas operationis est atque virtutis, et Filius in Patre, et Pater videtur in Filio. *Quae ego,* inquit, *opera facio, et ille facit* **(Joan. V, 19)**. In operibus Patris Jesus videtur, in operibus Filii et Pater cernitur. Vidit Jesum qui Galilaeum illud mysterium **(Joan. II, 9)**, id est, ex aqua vinum factum vidit; quod nemo posset, nisi mundi Dominus elementa convertere. Video Jesum, quando lego quia caeco linivit oculos luto, et reddidit visum. Ipsum enim recognosco qui de luto finxit hominem, et ei vivendi spiritum, et videndi lumen infudit **(Gen. II, 7)**. Video Jesum, quando peccata condonat; nemo enim potest peccata dimittere, nisi solus Deus **(Marc. II, 6 et 7)**. Video Jesum, quando Lazarum suscitat: et non viderunt qui viderunt **(Joan. XI, 44)**. Video Jesum, video etiam Patrem, quando oculos ad coelum erigo, ad maria converto, ad terram retorqueo: *Invisibilia enim ejus, per ea quae perfecta sunt intellecta, conspiciuntur* **(Rom. I, 20)**.

8. *Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio viderunt, et ministri fuerunt Verbi.* Gemina virtus est in homine perfecto, ut et intentio sit, et actio. Utramque igitur virtutem sanctus Evangelista apostolis defert; non solum enim viderunt, sed etiam *ministri,* inquit, *Verbi fuerunt.* Intentio visionis, actionis est ministerium: finis autem intentionis est actio: principium actionis intentio. Atque ut proprio apostolorum utamur exemplo, intentio est, quod Petrus et Andraeas audita Domini voce dicentis: *Faciam vos fieri piscatores hominum* **(Matth. IV, 19)**, sine ulla comperendinatione reliquerunt scalmum, Verbum secuti sunt. Sed non statim in intentione actio: nec ibi quidem adhuc actio, sed intentio ubi dicit Petrus: Domine, *Quare non possum te sequi modo? Animam meam pro te ponam* **(Joan. XIII, 37)**. Erat enim intentio passionis, sed nondum erat actio; licet in jejuniis jam esset actio, esset in vigiliis, esset in contemptu corporalium voluptatum; haec enim est actio Christiani. Neque enim in omnibus rebus simul et intentio, et actio est: sed cum sit rei alterius actio, alterius adhuc intentio est. Nam et ipse Petrus cum multa apostolica virtute perpeti peregisset; postea tamen quando dixit ei Dominus: *Tu me sequere* **(Joan. XXI, 22)**, tulit crucem suam et secutus est Verbum, atque actionem subiit passionis. Sed fuerat in Petro, Andrea, Joanne, et caeteris apostolis et intentionis, et actionis aequalitas.

9. Est autem nonnumquam plus in intentione quam in actione, aut plus in actione, quam in intentione; ut in Evangelio cernimus inter sanctam Mariam, et Martham fuisse distantiam. Alia enim Verbum audiebat: alia festinabat circa ministerium, quae stetit, et ait: *Domine, non est tibi curae, quod dereliquit me soror mea solam ministrare. Dic ergo illi,*

ut me adjuvet. Et dixit illi Dominus: Martha, Martha . . . Maria optimam partem elegit, quae **1269** *non auferetur ab ea* **(Luc. X, 40-42)**. Ergo in altera intentionis studium, in altera actionis ministerium redundabat: utrique tamen utriusque virtutis studium suppetebat. Siquidem et Martha, nisi audisset Verbum, ministerium non subiisset, cujus actio intentionis indicium est: et Maria tantum gratiae de utriusque retulit perfectione virtutis; ut ungeret pedes Jesu, et tergeret capillis, et totam domum suae fidei odore compleret **(Joan. XII, 3)**. Est etiam nonnumquam maxima intentio, cassa actio; ut si medicinae animum aliquis intendat, et cum omnia medendi praecepta cognoverit, non exsequatur officia: atque ita fit ut quia cassa actio, cassa etiam intentio sit. Est etiam in nonnullis uberior aliquando actio, exilior intentio; ut si quis baptismi salutaris sacramenta percipiat, et cognoscendis variarum virtutum praeceptis animum nolit intendere, fit plerumque ut per intentionis incuriam fructum actionis amittat. Ideo ergo utriusque virtutis plenitudo quaerenda est, quam consequi potuerunt apostoli, de quibus dicit: *Qui ab initio viderunt, et ministri fuerunt Verbi;* ut per id quod viderunt, divinae cognitionis intelligatur intentio: per id quod ministri fuerunt, eorum actio declaretur.

(Vers. 3). *Visum est,* inquit, *et mihi.*

10. Potest etiam non soli visum esse, quod visum sibi esse declarat. Non enim voluntate tantum humana visum est: sed sicut placuit ei qui in me, inquit, loquitur Christus; qui ut id quod bonum est, nobis quoque bonum videri possit, operatur; quem enim miseratur, et vocat **(II Cor. XIII, 3)**. Et ideo qui Christum sequitur, potest interrogatus cur esse voluerit Christianus, respondere: Visum est mihi. Quod cum dicit, non

negat Deo visum; a Deo enim praeparatur voluntas hominum. Ut enim Deus honorificetur a sancto, Dei gratia est. Denique plurimi voluerunt scribere Evangelium: sed quatuor tantummodo, qui divinam meruerunt gratiam, sunt recepti.

Visum est, inquit, *et mihi assecuto a principio omnia diligenter ex ordine.*

11. Prolixiorem hunc Evangelii librum quam caeteros esse nemo dubitaverit. Non ideo non ea quae falsa sunt, sed quae vera, sibi vindicat. Denique etiam a sancto apostolo Paulo testimonium meruit diligentiae. Sic enim laudat Lucam: *Cujus laus,* inquit, *est in Evangelio per omnes Ecclesias* **(II Cor. VIII, 18)**. Et vere laudabilis est, qui meruit a tanto gentium doctore laudari. Assecutum itaque se non pauca dicit, sed omnia: et assecuto omnia visum est scribere non omnia, sed ex omnibus. Non enim scripsit omnia, sed assecutus est omnia; quia quae fecit, inquit, Jesus, si scribantur omnia, nec ipsum capere mundum arbitror **(Joan. XXI, 25)**. Advertis enim quod consulto etiam ea quae ab aliis sunt scripta praeteriit, ut diversa in Evangelio gratia refulgeret, et propriis quibusdam singuli **1270** libri mysteriorum gestorumque miraculis eminerent. Diviserunt enim sibi vestimenta Domini milites Christi, quod suo loco plenius explanabitur **(Infra lib. X, in cap. XXIII, XXXIV)**.

12. Scriptum est autem Evangelium ad Theophilum, hoc est, ad eum, quem Deus diligit. Si Deum diligis, ad te scriptum est: si ad te scriptum est, suscipe munus Evangelistae: pignus amici in penetralibus animi diligenter adserva. *Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* **(II Tim. I, 14)**: frequenter inspice, saepius discute.

Fides pignori prima debetur: fidem sequitur diligentia; ne commissa tibi pignora aut tinea, aut aerugo consumat. Quod enim tibi commissum est, consumi potest: Evangelium consumi non potest. Evangelium bonum pignus est: sed vide ne vel in animo tuo illud aut tinea aut aerugo consumat. Consumit tinea, si quod bene legeris, male credas.

13. Tinea haereticus est, tinea Photinus est, tinea tua Arrius est. Scindit vestimentum, qui separat a Deo Verbum. Scindit vestimentum Photinus, cum legit: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat* **(Joan. I, 1)**. Integrum enim vestimentum est, si legas: *Et Deus erat Verbum.* **(Ibid.)** Scindit vestimentum qui separat a Deo Christum. Scindit vestimentum qui legit: *Haec est autem vita aeterna; ut cognoscant te solum verum Deum* **(Joan. XVII, 3)**; nisi cognoscat et Christum. Non enim solum Patrem vere Deum cognoscere vita aeterna est: sed etiam Christum cognoscere verum Deum, verum de vero, Deum de Deo, vita est sempiterna. Tinea est Christum cognoscere sine divinitatis fide, aut corporis sacramento. Tinea est Arrius, tinea est Sabellius. Patitur has tineas spiritus fluctuantium: patitur has tineas spiritus qui non credit quia Pater et Filius divinitate unum sunt: Scindit quod scriptum est: *Ego et Pater unum sumus* **(Joan. X, 30)**, qui unum per discretas substantias dividit. Patitur hanc tineam spiritus, qui Jesum Christum in carne venisse non credit: et ipse est tinea; ipse est enim antichristus. Qui autem de Deo sunt, fidem tenent; et ideo tineam pati non queunt, quae dividit vestimentum. Omne enim quod inter se dividitur, sicut satanae regnum, non potest esse perpetuum.

14. Est etiam aerugo animi, cum saecularium sordibus cupiditatum religiosae acies intentionis obducitur, aut fidei puritas decoloratur nube perfidiae. Aerugo mentis est rei cupiditas familiaris: aerugo mentis incuria est: aerugo mentis est ambitio dignitatum, si in his summa spes vitae praesentis locetur. Et ideo ad divina conversi, acuamus ingenium, exerceamus affectum; ut gladium illum, quem vendita veste **(Luc. XXII, 36)**, emi Dominus jubet, paratum semper et lucidum tamquam in vagina mentis reconditum habere possimus. Arma enim spiritalia et fortia Deo ad destruendas munitiones militibus Christi debent semper esse praesentia; ne cum venerit dux coelestis militiae, **1271** situ nostrorum offensus armorum, a legionum suarum nos societate secernat.

(Vers. 5, 6). *Fuit,* inquit, *in diebus Herodis regis Judaeae, sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia: et uxor ejus de filiabus Aaron, et nomen ejus Elizabeth. Et erant ambo justi, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela.*

15. Docet nos Scriptura divina non solum mores in iis qui praedicabiles sunt, sed etiam parentes oportere laudari; ut veluti transmissa immaculatae puritatis haereditas in iis quos volumus laudare, praecellat. Quae enim alia intentio hoc loco sancti Evangelistae, nisi ut sanctus Joannes Baptista nobilitetur parentibus, miraculis, moribus, munere, passione? Sic etiam sancti Samuel mater Anna laudatur: sic Isaac a parentibus nobilitatem pietatis accepit, quam posteris dereliquit. Sacerdos itaque Zacharias, nec solum sacerdos, sed etiam de vice Abia, id est nobilis inter superiores familias.

16. *Et uxor,* inquit, *ejus de filiabus Aaron.* Non solum igitur a parentibus, sed etiam a majoribus sancti Joannis nobilitas propagatur; non saeculari potestate sublimis, sed religionis successione venerabilis. Tales enim majores habere debuit praenuntius Christi; ut non repente conceptam, sed a majoribus acceptam, et ipso infusam jure naturae praedicare fidem Dominici videretur adventus.

17. *Erant,* inquit, *ambo justi incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela.* Quid ad hoc referunt qui peccatis suis solatia praeferentes, sine peccatis frequentibus hominem putant esse non posse, et utuntur versiculo; quia scriptum est in Job: *Nemo mundus a sorde, nec si una die vita ejus sit in terra, numerosi menses ejus ab ipso* **(Job. XIV, 4 et 5)**? Quibus respondendum est, prius ut quid sit hominem sine peccato esse definiant: utrum numquam omnino peccasse, an desiisse peccare? Si enim hoc putant sine peccato esse, desiisse peccare: et ipse consentio; *Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei* **(Rom. III, 23)**. Sin autem, eum qui veterem errorem correxerit, et in eam se vitae transformaverit qualitatem, ut temperet a peccato, negant abstinere a delictis, non possum in eorum convenire sententiam; cum legamus: Quia *sic Dominus dilexit Ecclesiam . . . . ut exhibeat sibi ipse gloriosam, et non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid ejusmodi: sed ut sit sancta, et immaculata* **(Ephes. V, 25 et 27)**. Nam cum Ecclesia ex gentibus, hoc est, ex peccatoribus congregata sit, quomodo ex maculatis immaculata potest esse; nisi primo per Dei gratiam, quod abluta a delicto sit: deinde quod per qualitatem non peccandi abstineat a delictis? Ita nec ab initio immaculata; humanae enim hoc impossibile est naturae: sed

per Dei gratiam et qualitatem sui, quia jam non peccat, fit ut immaculata videatur.

18. Nec otiose justos ante Deum dixit, *incedentes in mandatis et justificationibus Domini:* **1272** in quo Patrem omnipotentem, et Filium comprehendit. Filium esse qui legem tulerit, mandata praescripserit, etiam sanctus Lucas evangelista declarat **(Luc. VI, 47)**. Et bene justos ante Deum; non enim omnis qui justus est ante homines, justus est ante Deum. Aliter vident homines, aliter videt Deus: homines in facie, Deus in corde. Et ideo fieri potest ut aliquis, affectata bonitate populari, justus videatur mihi: justus autem ante Deum non sit, si justitia non ex mentis simplicitate formetur, sed adulatione simuletur; abscondita enim in ea homo non poterit deprehendere. Perfecta igitur laus est, ante Deum justum esse. Unde et Apostolus: *Cujus laus,* inquit, *non ex hominibus, sed ex Deo est* **(Rom. II, 29)**. Beatus plane ille qui in conspectu Dei justus est. Beatus ille, de quo Dominus dignatur dicere: *Ecce vere Israelita, in quo dolus non est* **(Joan. I, 47)**; verus enim Israelita, qui Deum videt, et videri se novit a Deo, et ipsi exhibet cordis occulta. Solus enim perfectior, qui ab eo probatur, qui non potest falli: *Judicia* enim *Domini vera* **(Psal. XVIII, 10)**: judicia autem hominum saepe falluntur; ut et injustis justitiae gratiam frequenter adscribant, et justum aut odio persequantur, aut mendacio decolorent. *Novit* autem *Dominus immaculatorum vias* **(Psal. XXXVI, 18)**; nec pro peccatore laudabilem, nec pro laudabili peccatorem: sed unumquemque pro competentium judicat ratione meritorum; idem est enim arbiter mentis et facti. Divina namque judicia meritum justi ex mentis habitu, non aliquo factorum exitu metiuntur.

Plerumque enim aut bona mens facti reprehensibilis exitu deformatur: aut improba cogitatio facti alicujus decore velatur. Sed etiam quod bene feceris, si male cogitaveris, divino judicio non potest comprobari. Scriptum est enim: *Juste quod justum est persequeris* **(Deut. XVI, 20)**. Nam nisi esset ut justum injuste faceres, numquam dictum esset: *Juste quod justum est persequeris.* Et certe posse justum injuste fieri docuit nos ipse Salvator dicens: *Cum feceris eleemosynam, noli tuba canere ante te.* Et, *Cum oratis, non eritis sicut hypocritae* **(Matth. VI, 2 et 5)**. Bonum est misericordia, bonum est oratio: sed potest injuste fieri, si jactantiae causa aliquis pauperi largiatur, ut videatur ab hominibus.

19. Unde sanctus Evangelista non solum justos ante Deum, et incedentes in mandatis omnibus et justificationibus Domini: sed etiam sine querela incedentes ait. Quod mire cum prophetico congruit dicto, quo sanctus Salomon in Proverbiis usus est dicens: *Provide bona semper coram Deo, et coram hominibus* **(Prov. III, 4)**. Nulla ergo querela est, ubi et mentis bonitas concordat, et facti. Et plerumque justitia durior hominum querelam excitat.

20. Quam vero congruat verborum ipsa distinctio, et ordo conveniat, diligenter adverte. *Incedentes,* inquit, *in omnibus mandatis et justificationibus Domini.* Prius enim mandatum, secunda est justificatio. itaque cum mandatis coelestibus obedimus, in mandatis incedimus Domini; **1273** cum judicamus, et congrue judicamus, tenere Domini justificationes videmur.

21. Plena igitur laudatio est quae genus, mores, officium, factum, judicium comprehendit. Genus in majoribus, mores in aequitate, officium in sacerdotio, factum in mandato, in justificatione judicium.

(Vers. 8, 9, 10.) *Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suae ante Dominum Deum, secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit ut incensum poneret ingressus in templum Domini: et omnis populus foris orabat hora incensi.*

22. Videtur hic sanctus Zacharias summus designari sacerdos; quia, sicut lectum est de priore tabernaculo in quod semper intrabant sacerdotes ministeria consummantes, non uno tantum anni tempore intrabant in templum: in secundo autem semel in anno singularis summus sacerdos non sine sanguine, quem offerret pro se et populi delictis **(Hebr. X, 6 et 7)**. Hic est ille summus sacerdos, qui adhuc sorte quaeritur; quia verus adhuc ignoratur: qui enim sorte legitur, humano judicio non comprehenditur. Ille igitur quaerebatur, et alius figurabatur. Ille quaerebatur verus in aeternum sacerdos, cui dicitur: *Tu es sacerdos in aeternum* **(Psal. CIX, 4)**: qui non hostiarum cruore, sed proprio sanguine Patrem Deum generi reconciliaret humano. Sed tunc sanguis fundebatur in specie, et in specie sacerdos ordinabatur: nunc quia veritas venit, relinquamus speciem, veritatem sequamur. Et tunc quidem vices erant, nunc autem est perpetuitas. Erat ergo, et certe erat cujus vices etiam gerebantur.

23. Sorte ergo legebatur, ut introiret in templum sacerdos. Si igitur in typo nullus poterat testis adhiberi, quid aliud significabatur, nisi eum sacerdotem esse venturum, cujus

sacrificium non esset commune cum caeteris: qui denique non in manufactis templis sacrificaret pro nobis, sed in sui corporis templo nostra peccata vacuaret. Sorte ergo quaerebatur sacerdos. Ideo fortasse et milites vestimenta Domini sortiebantur **(Joan. XIX, 24)**, ut quoniam in templo suo pro nobis Dominus deferre sacrificium praeparabat, circa ipsum quoque sortis agitatio praeceptum Legis impleret. Propter quod ait: *Non veni Legem solvere, sed adimplere* **(Matth. V, 7)**. **1274** Certe ut ipse esset, qui et exspectatus in veteri Testamento, et mandato Dei videretur electus. Denique et super apostolum Matthiam sors cecidit **(Act. I, 26)**, ne apostoli electio a mandato discrepare legis veteris videretur.

(Vers. 11.) *Apparuit autem illi Angelus Domini stans a dextris altaris incensi.*

24. Non immerito angelus videtur in templo; quia veri Sacerdotis jam nuntiabatur adventus, et coeleste sacrificium parabatur, in quo angeli ministrarent **(Cf. Aug. epist. 148, al. 111, et alibi)**. Et bene apparuisse dicitur ei, qui eum repente conspexit. Et hoc specialiter aut de angelis, aut de Deo Scriptura divina tenere consuevit; ut quod non potest praevideri, apparere dicatur; sic enim habes: *Apparuit Deus Abrahae ad ilicem Mambre* **(Gen. XVIII, 1)**. Nam qui ante non praesentitur, sed repentino videtur aspectu, apparere memoratur. Non enim similiter sensibilia videntur, et is in cujus voluntate situm est videri, et cujus naturae est non videri, voluntatis videri. Nam si non vult, non videtur: si vult, videtur. Apparuit enim Deus Abrahae, quia voluit: alii, quia noluit, non apparuit. Visum est etiam Stephano, cum lapidaretur a populo, aperiri coelum: visus est etiam Jesus

stans ad dexteram Dei; et non est visus a populo **(Act. VII, 55)**. Vidit Esaias Dominum Sabaoth, sed alius videre non potuit; quia cui placuit, apparuit **(Esai. VI, 1)**.

25. Et quid de hominibus loquimur, cum etiam de ipsis coelestibus virtutibus et potestatibus legerimus, quia *Deum nemo vidit umquam* **(Joan. I, 18)**? Et addidit, quod ultra coelestes est potestates: *Unigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarravit* **(Ibid.)**. Aut adquiescatur igitur necesse est, si Deum Patrem nemo vidit umquam, Filium visum esse in veteri Testamento; et desinant haeretici ex Virgine ei principium dare, qui antequam nasceretur ex Virgine, videbatur: aut certe refelli non potest, vel Patrem, vel Filium, vel certe Spiritum sanctum, si tamen est Spiritus sancti visio **(Aug. loco citato)**, ea specie videri, quam voluntas elegerit, non natura formaverit; quoniam Spiritum quoque visum accepimus in columba. Et ideo Deum nemo vidit umquam; quia eam quae in Deo habitat plenitudinem divinitatis nemo conspexit, nemo mente aut oculis comprehendit. *Vidit* enim ad utrumque **1275** referendum est. Denique cum additur: *Unigenitus Filius ipse enarravit,* mentium magis quam oculorum visio declaratur; species enim videtur, virtus vero narratur: illa oculis, haec mente comprehenditur.

26. Sed quid de Trinitate dicam? Seraphim quando voluit, apparuit, et vocem ejus Esaias solus audivit **(Esai. VI, 6)**. Apparuit angelus, et nunc praesto est, sed non videtur; neque etiam in potestate nostra est videre, sed in potestate illius apparere. Tamen, etsi potestas non est videndi, est gratia promerendi ut videre possimus. Et ideo qui habuit gratiam,

meruit copiam: nos copiam non meremur, quia Deum videndi gratiam non habemus.

27. Et quid mirum si in praesenti saeculo, nisi quando vult, Dominus non videtur? In ipsa quoque resurrectione non facile est Deum videre, nisi iis qui corde sunt mundo. Et ideo ait: *Beati mundo corde; ipsi enim Deum videbunt* **(Matth. V, 8)**. Quantos beatos jam numeraverat, et tamen videndi his Deum non promiserat facultatem! Si ergo ii qui mundo sunt corde, Deum videbunt; utique alii non videbunt. Neque enim indigni Deum videbunt, neque is qui Deum videre noluerit, potest Deum videre. Nec in loco Deus videtur, sed mundo corde: nec corporalibus oculis Deus quaeritur, nec circumscribitur visu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec sentitur incessu. Et cum absens putatur, videtur: et cum praesens est, non videtur. Denique nec apostoli omnes Christum videbant; et ideo ait: *Tanto tempore vobiscum sum, et adhuc me non cognovistis* **(Joan. XIV, 9)**! Qui enim cognovit quae sit latitudo, et longitudo, et altitudo, et profundum, et supereminentem scientiae charitatem Christi, vidit et Christum, vidit et Patrem. Nos enim jam secundum carnem non novimus Christum, sed secundum spiritum; spiritus enim ante faciem nostram Christus Dominus, qui nos in omnem plenitudinem Dei misericordia sua implere dignetur; ut videri possit a nobis. Ideo ergo apparuit Zachariae angelus a dextris altaris incensi, quia apparuit cum voluit, non apparuit quamdiu noluit.

28. Apparuit autem a dextris altaris incensi; quia divinae insigne misericordiae deferebat: *Dominus* enim *a dextris est mihi, ne commovear* **(Psal. XV, 8)**. Et alibi: *Dominus protectio tua super manum dexterae tuae* **(Psal. CXX, 5)**.

Atque utinam nobis quoque adolentibus altaria, sacrificium deferentibus assistat angelus, immo praebeat se videndum. Non enim dubites assistere angelum, quando Christus assistit, quando Christus immolatur. *Etenim pascha nostrum immolatus est Christus* **(I Cor. V, 7)**. Nec verearis ne turbetur cor tuum angeli visione (perturbamur enim, et a nostro alienamur affectu, quando praestringimur alicujus superioris potestatis occursu), idem enim angelus qui occurrerit nobis, confirmare nos poterit, sicut turbatum ante Zachariae firmavit animum, dicens:

(Vers. 13, 14.) *Ne timeas Zacharia, quoniam ecce oratio tua exaudita* **1276** *est: et uxor tua Elizabeth pariet filium, et vocabis nomen ejus Joannem: et erit gaudium tibi: et multi in nativitate ejus gaudebunt.*

29. Plena semper, et redundantia sunt divina beneficia: non exiguo constricta numero, sed uberi bonorum coacervata congestu; ut hic primo precationis fructus, deinde sterilis partus uxoris, tum laetitia plurimorum, et magnitudo virtutis. Altissimi quoque propheta promittitur: quin etiam, ne qua esset dubitatio, futuri quoque vocabulum designatur. Tantis igitur supra votum fluentibus, non immerito diffidentiae poena silentium est: quod in posterioribus explanabimus. Solemnis autem laetitia est in ortu et generatione sanctorum; sanctus enim non solum parentum gratia, sed etiam salus est plurimorum. Unde admonemur hoc loco sanctorum generatione laetari.

30. Admonentur etiam parentes gratias agere non minus pro ortu, quam pro meritis filiorum; non enim mediocre munus est Dei, dare liberos propagatores generis, successionis haeredes.

Lege Jacob duodecim filiorum generatione gaudere **(Gen. XLIX, 28)**. Abrahae filius datur **(Gen. XXI, 2)**. Zacharias exauditur. Divinum igitur munus, fecunditas est parentis. Agant itaque patres gratias, quia generaverunt: filii, quia generati sunt: matres, quia conjugii praemiis honorantur; stipendia enim militiae suae filii sunt. Vernet in Dei laudem terra, quia colitur: mundus, quia cognoscitur: Ecclesia, quia devotae numero plebis augetur. Nec otiose in principio **(Gen. II, 24)** statim Genesis Dei jussu conjugium copulatur, nisi ut haeresis destruatur. Sic enim Deus conjugium probavit, ut jungeret: sic remuneratus est, ut quibus sterilitas filios denegasset, pietas divina concederet.

(Vers. 15.) *Et erit magnus coram Domino.*

31. Non corporis hic, sed animae magnitudinem declaravit. Est coram Domino magnitudo animae, magnitudo virtutis: est etiam parvitas animae, et pueritia virtutis. Juxta enim animae et corporis numeramus aetates, non pro ratione temporis, sed pro qualitate virtutis; ut vir perfectus ille dicatur, qui careat errore pueritiae, et lubricum adolescentiae animi maturitate non sentiat: pusillus autem, qui nullum adhuc virtutis videatur habuisse processum. Unde illud in Hieremia, cum misereretur Dominus deflentis Ephraem, et peccata propria deprecantis: *A juventute,* inquit, *mea dilectus mihi est filius Ephraem, puer in deliciis* **(Jerem. XXXI, 20)**. Si enim non fuisset puer in deliciis, numquam peccavisset. Et bene utrumque dixit, et in deliciis, et puerum; est enim puer, qui non peccat: *Ecce puer meus, quem elegi* **(Esai. XLIII, 10)**. Per delicias itaque peccavit, qui ita erat informatus a Domino, ut nescius esset erroris. Ergo et si puer in deliciis non fuisset, et si in virum perfectum virtutis processisset aetate, numquam

lapsus fuisset; ut illi necesse esset veniam suorum petere **1277** delictorum, cum magis meritorum praemia sperare deberet. Quid etiam Dominus noster in Evangelio videtur exprimere, cum dicit: *Nolite contemnere unum ex pusillis istis* **(Matth. XVIII, 10)**. Sed loco suo plura serventur. Ergo pusillus contrarius est magno. Et si, juxta Apostolum, parvulus sub elementis est: *Cum* enim *essemus parvuli, sub elementis hujus mundi eramus* **(Galat. IV, 10)**: ergo magnus supra elementa mundi est.

32. Erit itaque Joannes magnus non virtute corporis, sed animae magnitudine. Denique non fines alicujus propagavit imperii, non triumphos aliquos bellici certaminis adoreis praeoptavit: sed quod est amplius, in deserto praedicans, delicias hominum, corporisque lasciviam magna animi virtute depressit. Parvulus ergo in saeculo, magnus in spiritu. Denique quasi magnus, nec vitae captus illecebris, sententiae constantiam vivendi desiderio mutavit.

(Vers. 15.) *Et Spiritu,* inquit, *sancto replebitur adhuc in utero matris suae.*

33. Non est dubium verum hoc angeli esse promissum; siquidem sanctus Joannes, antequam nasceretur, matris adhuc in utero positus, Spiritus accepti gratiam designavit. Nam cum et pater ejus aut mater nulla ante mirabilia fecissent, in utero parentis exsiliens, parenti Domini evangelizavit adventum; sic enim habes, quod cum advenisset mater Domini ad Elizabeth, ait illa: *Ecce ut facta est salutatio tua in auribus meis, exsultavit infans in utero meo* **(Luc I, 44, infra)**. Nondum enim erat illi spiritus vitae, sed spiritus gratiae. Denique et alibi vivendi substantiae praecurrere sanctificandi gratiam

potuimus advertere, cum dicit Dominus: *Priusquam exires de vulva, sanctificavi te, et prophetam in gentibus posui te* **(Jerem. I, 3)**. Alius enim est spiritus vitae hujus, alius gratiae: ille nascendo sumit exordium, moriendo defectum: iste non temporibus, non aetatibus coercetur, non obitu extinguitur, non alvo matris excluditur. Denique et sancta Maria plena sancto Spiritu prophetavit **(Luc. I, 46, infra)**: et Elisaeus mortuus defunctum cadaver hominis tactu sui corporis suscitavit **(IV Reg. XIII, 21)**: et Samuel post mortem, secundum Scripturae testimonium, futura non tacuit **(I Reg. XXVIII, 17 et seq.)**.

34. *Et Spiritu,* inquit, *sancto replebitur.* Cui enim adest Spiritus gratiae, nihil deest. Et cui Spirtus sanctus infunditur, magnarum plenitudo virtutum est. Denique

(Vers. 16.) *Multos,* inquit, *filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum.*

35. Non egemus testimonio quod plurimorum sanctus Joannes corda converterit, in quo nobis propheticae Scripturae et evangelicae suffragantur. *Vox* enim *clamantis in deserto: Parate viam Domino, rectas facite semitas ejus* **(Esai. XL, 3; Matth. III, 6)**: et baptismata **1278** populis frequentata declarant conversae plebis non mediocres factos esse processus; quia dum creditur Joanni, creditur Christo. Non enim de se, sed de Domino praedicabat praenuntius Christi. Et ideo

(Vers. 17.) *Praeibit in conspectu Domini in spiritu et virtute Eliae.*

36. Bene ista junguntur; numquam enim sine virtute spiritus, nec sine spiritu virtus est. Et ideo fortasse in spiritu et virtute Eliae; quia sanctus Elias et virtutem magnam habuit et gratiam: virtutem, ut ad fidem animos populorum a perfidia retorqueret: virtutem abstinentiae atque patientiae, et spiritum prophetandi. In deserto Elias, in deserto Joannes: ille corvis pascebatur, hic dumis; et calcata omni voluptatis illecebra, parcimoniam praetulit, luxumque contempsit: ille Achab regis gratiam non quaesivit, hic sprevit Herodis: ille Jordanem divisit, hic ad lavacrum salutare convertit: hic cum Domino versatur in terris, ille cum Domino apparet in gloria: hic prioris, ille sequentis Dominici praecursor adventus: ille post triennium arescentem pluviis terram rigavit, et hic post triennium nostri corporis humum fidei imbre perfudit. Quaeris quod triennium sit? *Ecce,* inquit, *anni tres sunt, ex quo venio quaerens fructum in ficulnea hac, et non invenio* **(Luc. XIII, 7)**; mysticus enim numerus debebatur, ut salus populis redderetur. Unus in Patriarchis annus: denique de hominibus tunc anni proventus fuit, qualis non fuit postea super terram. Alius in Moyse et prophetis caeteris. Tertius in Domini Salvatoris adventu: *Ecce,* inquit, *annum Domini acceptum, et diem retributionis* **(Luc. IV, 19)**. Et ille paterfamilias qui plantavit vineam, non semel exactores fructuum, sed saepius destinavit: primum servulos, secundo alios servulos destinavit, tertio autem Filium suum misit **(Matt. XXI, 33 et seq.)**.

37. Venit ergo Joannes in spiritu et virtute Eliae; alterum enim sine altero non potest esse, sicut etiam in sequentibus reperitur, cum dicitur: *Spiritus sanctus superveniet te, et virtus Altissimi obumbrabit te* **(Luc. I, 35, infra)**. Sed fortasse

hoc supra nos, et supra apostolos videatur exemplum. Nam et ille sub Elia diviso amne fluvialium recursus undarum in originem fluminis, sicut dicit Scriptura: *Jordanis conversus est retrorsum* **(Psal. CXIII, 5)** significat salutaris lavacri futura mysteria, per quae in primordia natuturae suae, qui baptizati fuerint parvuli a malitia reformantur **(Cf. August., lib. I contra Jul. Pelag., cap. 2)**. Quid quod etiam apostolis suis ipse Dominus virtutem Spiritus esse tribuendam promisit, dicens: *Accipietis virtutem adveniente in vos Spiritu sancto.* **(Act. I, 8)**. Deinde in sequentibus: *Factus est,* inquit, *subito sonus de coelo, tamquam vi magna ferretur Spiritus* **(Act. II, 2)**. Bene *vi magna,* quia *Spiritu oris ejus omnis virtus eorum* **(Psal. XXXII, 6)**. Et virtus est illa, quam a sancto Spiritu apostoli consecuti sunt.

1279 38. Bene etiam praeibit ante faciem Domini sanctus Joannes, qui praenuntius natus est, et praenuntius mortuus est. Et fortasse hoc mysterium in hac vita nostra hodieque celebratur. Praecurrit enim animae nostrae quaedam virtus Joannis, cum credere paramus in Christum; ut paret ad fidem animae nostrae vias, et de vitae istius tramite tortuoso, rectas semimitas nostri faciat commeatus, ne anfractu labamur erroris; quo omnis vallis animae nostrae virtutis fructibus possit impleri, et omnis saecularium altitudo meritorum Domino se humili magis timore prosternat, sciens nihil sublime posse esse, quod fragile est.

(Vers. 18, 19, 20.) *Et dixit Zacharias ad angelum: Unde hoc sciam? Ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis. Et respondit ei angelus dicens: Ego sum Gabriel angelus, qui assisto ante Deum, et missus sum haec annuntiare tibi. Et ecce eris tacens, et non poteris loqui usque*

in diem quo haec fiant; propterea quod non credidisti verbis meis, quae implebuntur in tempore suo.

39. Condemnatur silentio incredulitas sacerdotis, et fides prophetarum probatur oraculo. *Clama,* inquit. *Et dixi: Quid clamabo? Omnis caro fenum* **(Esai. XL, 6)**. Vides jubentis imperium, obtemperantis obsequium, interrogantis affectum, obsequentis oraculum. Credidit enim, qui quid clamaret exposcit: et quia credidit, prophetavit. At vero Zacharias qui non credidit, non potuit loqui: sed

(Vers. 22.) *Erat annuens illis, et remansit mutus.*

40. Non unius mysterium, nec unius silentium est. Tacet sacerdos, tacet propheta. Nisi fallor, in uno vox totius plebis obmutuit: quia in uno totus ad Dominum per Moysen populus loquebatur. Cessatio sacrorum, et silentium prophetarum, taciturnitas prophetae, et taciturnitas sacerdotis est. Auferam, inquit, validam virtutem, prophetam, et consiliarium **(Isai. III, 1 et 2)**. Et vere abstulit prophetas, a quibus abstulit verbum quod loqui in prophetis solebat. Et vere his abstulit virtutem, a quibus Dei virtus recessit. Abstulit his consiliarium, quem magni consilii Angelum declaravit. Abstulit vocem; quia vox verbi, non vocis est verbum. Nam nisi Verbum illud operetur in nobis, nullus est sonus vocis. Vox Joannes est; vox enim clamantis est in deserto **(Luc. III, 4)**: Christus est Verbum, hoc Verbum operatur; et ideo ubi desivit operari, muta repente carens spiritu veluti quaedam animae lingua conticuit. Transivit enim ad nos Dei Verbum, et in nobis non tacet. Denique jam non potest Judaeus dicere, quod potest dicere Christianus: quia *Experimentum quaeritis ejus, qui in me loquitur Christus* **(II Cor. XIII, 3)**.

41. *Et ipse erat annuens illis.* Remansit ergo mutus Zacharias et erat innuens illis. Quid est nutus, nisi quidam sine verbo corporalis actus, indicare moliens, nec exprimens voluntatem: quidam, suprema morte, voce suppressa, mutus sermo morientium? Nonne tibi videtur huic similis **1280** esse populus Judaeorum, ita irrationabilis, ut actuum suorum non possit praestare rationem: qui in ultimo spei vitalis obitu constitutus, vocem quam habebat, amiserit: quae titubantis actu corporis signum verbi cupiat explicare, non verbum? Mutus ergo populus sine ratione, sine verbo. Cur enim tibi magis videatur mutus esse qui sonum quam qui mysterium nescit? Et est profecto vox operum, fideique clamor, sicut lectum est: *Sanguis fratris tui clamat ad me* **(Gen. IV, 10)**. Et ille clamat, qui in corde suo clamat per diem. Qui ergo cordis clamorem perdidit, perdidit etiam linguae. Nam qui distinctionem fidei non tenet, quomodo potest tenere verborum? Et ante quidem Moyses dixerat quia loqui non poterat **(Exod. IV, 10)**: sed posteaquam dixit, verbum accepit, et bonorum operum edidit claritatem. Ergo sicut Moyses typus populi fuit, et typus Legis, ita etiam Zacharias tacuit.

42. Singula itaque ut concurrant, considerandum est. Verbum in utero. Lex in silentio, Joannes appellatur, et Zacharias loquitur. Verbum editur, Lex absolvitur, sed Legis absolutio Verbi est explicatio: Et ideo qui dixerit verbum, loquitur; etiamsi ante non sit locutus. Ab angelo jubetur tacere Zacharias, ab angelo vox premitur Judaeorum. Non enim humanae, sed divinae hoc potestatis imperium est; ut non loquatur Deo, qui non credidit Christo. Et ideo credamus, ut loquamur. Credat Judaeus, ut loqui possit. Loquamur in spiritu mysteria, intelligamus rationem sacrificiorum veterum,

aenigmata prophetarum. Mutus est qui non intelligit Legem, mutus est qui non intelligit divinarum seriem Scripturarum. Vox enim nostra fides est; et ideo *malo in Ecclesia quinque verba mente mea loqui ut alios instruam, quam decem millia in lingua . . . . Linguae* enim *in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus* **(I Cor, XIV, 19 et 22)**: prophetia autem non infidelibus, sed fidelibus.

(Vers. 24, 25.) *Post hos autem dies concepit Elizabeth uxor ejus, et occultabat se mensibus quinque dicens: Quid mihi sic fecit Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines?*

43. Magna sanctis cura est verecundiae, ut plerumque in ipsis pudor votis sit; sicut hoc loco advertimus sanctam Elizabeth, quae utique filios habere cupiebat, occultantem se mensibus quinque. Quae causa occultationis, nisi pudoris? Est enim unicuique officio praescripta aetas: et quod tempore decet, tempore non decet; aevique mutatio, facti uniuscujusque mutat saepe naturam. Sunt etiam ipsi quaedam tempora praescripta conjugio, quando dare operam liberis sit decorum: dum anni vigent, dum suscipiendorum liberorum spes est; dum generandi usus est in exemplo, copulae quoque usus in studio est: at vero ubi matura aevi senectus successerit, et aetas regendis liberis habilior quam creandis, pudor est legitimi licet coitus indicia gestare, et gravari alienae aetatis onere, et tumescere alvum non **1281** sui temporis fructu. Senes enim ab ipsa concluduntur aetate, et justo intemperantiae pudore revocantur facere opera nuptiarum. Adolescentes ipsi plerumque filiorum vota praetendunt, et excusandum arbitrantur aetatis calorem, generationis affectu. Quanto magis senibus agere turpe est,

quod adolescentibus pudor est confiteri? Quinetiam ipsi juvenes, sobria timore divino corda qui temperant, suscepta plerumque sobole, renuntiant operibus juventutis.

44. Et quid mirum de hominibus, si pecudes quoque muto quodam opere loquuntur generandi sibi studium, non desiderium esse coeundi? Siquidem ubi semel gravem alvum sibi senserint et genitali arvo semen receptum, jam nec concubitu indulgent, nec lasciviam amantis, sed curam parentis assumunt. At vero homines nec conceptis, nec Deo parcunt: illos contaminant, hunc exasperant. *Priusquam te* inquit, *formarem in utero, novi te: et in vulva matris sanctificavi te* **(Jerem. I, 5)**. Ad cohibendam petulantiam tuam, manus quasdam tui Auctoris in utero hominem formantis advertis. Ille operatur, et tu sacri uteri secretum incestas libidine? Vel pecudem imitare, vel Deum verere. Et quid de pecudibus loquor? Terra ipsa a generandi opere saepe requiescit: et si impatienti hominum studio jactis frequenter seminibus occupetur, impudentiam multat agricolae, et fecunditatem sterilitate **1282** commutat. Ita quidam in ipsis clementis, ac pecudibus ab usu non cessare generandi, naturae pudor est.

45. Merito ergo etiam sancta Elizabeth erubescebat gratiam, etsi non agnosceret culpam. Nam etsi de viro conceperat (neque enim aliter de hominis ortu fas est credere), tamen partus sui erubescebat aetatem. Et rursus caruisse se gaudebat opprobrio; pudor est enim feminis nuptiarum praemia non habere, quibus haec sola est causa nubendi. Hoc igitur opprobrium consolatur sui pudore sublatum, eo pudore, ut dixi, quod pudebat eam propter aetatem **(32, q. 2, c. Pudor.)**. Unde intelligi potest quia jam non conveniebant inter se

concubitu conjugali; neque enim ea quae senilem non erubesceret coitum, erubesceret partum; et tamen erubescit onus parentis, quamdiu nescit mysterium religionis.

46. Illa quae occultabat se, quia conceperat filium, jactare se coepit quia generabat prophetam. Et quae erubescebat ante, benedicit: et quae dubitabat ante, firmatur. *Ecce enim,* inquit, *ut vox salutationis tuae facta est in auribus meis, exsultavit in gaudio infans in utero meo* **(Luc. I, 44, infra)**. Itaque magna voce clamavit, ubi Domini sensit adventum; quia religiosum credidit partum. Nulla enim causa erat pudoris, ubi prophetae ortus datae, non affectatae fidem generationis adscisceret.

LIBER SECUNDUS.

1281 (Vers. 26, 27.) *Eodem autem tempore missus est Angelus Gabriel a Domino in civitatem Galilaeae, cui nomen Nazareth, ad Virginem desponsatam viro cui nomen erat Joseph, de domo David: et nomen Virginis, Maria.*

1. Latent quidem divina mysteria, nec facile juxta Propheticum dictum quisquam hominum potest scire consilium Dei, sed tamen ex caeteris factis atque praeceptis domini Salutaris possumus intelligere et hoc perpensioris fuisse consilii, quod ea potissimum electa est ut Dominum pareret, quae erat desponsata viro. Cur autem non antequam desponsaretur, impleta est? Fortasse ne diceretur

quod conceperat ex adulterio. Et bene utrumque posuit Scriptura, ut et desponsata esset, et virgo: virgo, ut expers virilis consortii videretur: desponsata, ne temeratae virginitatis adureretur infamia, cui gravis alvus corruptelae videretur insigne praeferre. Maluit autem Dominus aliquos de suo ortu quam de matris pudore dubitare; sciebat enim teneram esse virginis verecundiam, et lubricam famam pudoris: nec putavit ortus sui fidem matris injuriis adstruendam. Servatur itaque sanctae Mariae sicut pudore integra, ita inviolabilis opinione virginitas; **1282** oportet enim sanctos et ab his testimonium habere qui foris sunt: nec decuit sinistra virginibus opinione viventibus velamen excusationis relinqui, quod infamata mater quoque Domini videretur.

2. Quid autem Judaeis, quid Herodi posset ascribi, si natum viderentur ex adulterio persecuti? Quemadmodum autem ipse diceret: *Non veni Legem solvere, sed adimplere* **(Matth. V, 18)**; si videretur coepisse a Legis injuria, cum partus innuptae Lege damnetur **(Deut. XXIII, 17)**? Quinetiam locupletior testis pudoris maritus adhibetur, qui posset et dolere injuriam, et vindicare opprobrium, si non agnosceret sacramentum. Quid quod etiam fides Mariae verbis major adsciscitur, et mendacii causa removetur? Videretur enim culpam obumbrare voluisse mendacio innupta praegnans. Causam autem mentiendi indesponsata habuit, desponsata non habuit; cum conjugii praemium et gratia nuptiarum partus sit feminarum.

3. Non mediocris quoque causa est, ut virginitas Mariae falleret principem mundi: qui cum desponsatam viro cerneret, partum non potuit habere suspectum. Fallendi autem principis mundi fuisse consilium, ipsius Domini verba

declarant, cum apostoli jubentur tacere de Christo **(Matth. XVI, 20)**, **1283** cum sanati prohibentur gloriari de remedio **(Matth. VIII, 4)**, cum daemones praecipiuntur silere de Dei Filio **(Luc. IV, 35)**. Fallendi, ut dixi, principis mundi fuisse consilium etiam Apostolus declaravit dicens: *Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam . . . . quam nemo principum istius saeculi cognovit. Si enim cognovissent, numquam Dominum majestatis crucifixissent* **(I Cor. II, 7 et 8)**, hoc est, numquam me redimi Domini morte fecissent. Fefellit ergo pro nobis, fefellit ut vinceret, fefellit diabolum cum tentaretur, cum rogaretur, cum Dei Filius diceretur, ut nusquam divinitatem propriam fateretur. Sed tamen magis fefellit principem saeculi; diabolus enim etsi aliquando dubitavit, cum diceret: *Si filius Dei es, mitte te deorsum* **(Matth. IV, 6)**; tamen vel sero cognovit, et discessit ab eo. Cognoverunt et daemones qui dicebant: *Novimus qui sis Jesu Filius Dei. Quid venisti ante tempus torquere nos* **(Matth. VIII, 29)**? Et ideo venisse cognoverunt, quia praecognitum habebant esse venturum. Principes autem saeculi non cognovisse, quo majore possumus quam Apostolicae sententiae probare documento: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum majestatis crucifixissent?* Daemonum enim malitia facile etiam occulta deprehendit: at vero qui saecularibus vanitatibus occupantur, scire divina non possunt.

4. Bene autem sibi diviserunt Evangelistae, ut sanctus Matthaeus Joseph ab angelo moneri induceret Mariam conjugem accipere **(Matth. I, 20)**: Lucas illic Evangelista testimonium ferret quod non convenissent: hic ipsa Maria fateretur, cum dicit angelo: *Quomodo fiet istud, quoniam*

virum non cognovi **(Luc. I, 34)**? Et ipse sanctus Lucas virginem declaravit dicens: *Et nomen Virginis Maria.* Et propheta edocuit qui ait: *Ecce virgo in utero accipiet* **(Esai. VII, 14)**. Et Joseph designavit, qui quoniam praegnantem videbat quam non cognoverat, dimittere gestiebat **(Matth. I, 19)**. Et Dominus ipse in cruce positus manifestavit, cum dixit matri: *Mulier, ecce filius tuus. Deinde discipulo: Ecce mater tua* **(Joan. XIX, 26 et 27)**. Etiam uterque testatus est, Discipulus et Mater, quia *Ex illa hora suscepit eam Discipulus in sua* **(Ibid., 27)**. Utique si convenisset, nunquam virum proprium reliquisset, nec vir eam justus passus esset a se discedere. Quomodo autem Dominus divortium praecepisset, cum ipsius sit sententia, quia nemo dimittere debet uxorem, excepta causa fornicationis **(Matth. V, 32)**?

5. Pulchre autem **(27, quaest. 2, c. Quod autem, § Item si conjuges)** docuit sanctus Matthaeus quid facere debeat justus, qui probrum conjugis deprehenderit, ut incruentum ab homicidio, castum ab adulterio praestare se debeat: *Qui* enim *conjungitur meretrici, unum corpus est* **(I Cor. VI, 16)**. Ergo ubique in Joseph justi gratia et persona servatur, ut testis ornetur; os enim justi mendacium nescit, et lingua ejus loquitur judicium, judicium ejus loquitur veritatem. Nec te moveat quod frequenter **1284** Scriptura conjugem dicit; non enim virginitatis ereptio, sed conjugii testificatio, nuptiarum celebratio declaratur. Denique quam non accepit, nemo dimittit; et ideo qui volebat dimittere, fatebatur acceptam.

6. Simul etiam movere non debet quod ait Evangelista: *Non cognovit eam, donec peperit filium* **(Mat. I, 25)**; illud enim vel idioma Scripturae est, sicut habes alibi: *Et donec senescatis,*

ego sum **(Esai. XLVI, 4)**. Numquid post illorum senectutem Deus esse desivit? Et in Psalmo: *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum* **(Psal. CIX, 1)**. Numquid postea non sedebit? Vel quoniam qui causam agit, satis putat quod causae est dicere, redundantia non requirit; satis enim est ei ut causam susceptam astruat, incidentem differat. Et ideo qui Incarnationis incorruptum susceperat probare mysterium, non putavit uberius prosequendum virginitatis Mariae testimonium; ne defensor magis Virginis, quam assertor mysterii crederetur. Certe quando justum docuit Joseph, satis declaravit quod sancti Spiritus templum, uterum mysterii, matrem Domini violare non potuit.

7. Didicimus seriem veritatis, didicimus consilium: discamus et mysterium. Bene desponsata, sed virgo; quia est Ecclesiae typus, quae est immaculata, sed nupta. Concepit nos virgo de Spiritu, parit nos virgo sine gemitu. Et ideo fortasse sancta Maria alii nupta, ab alio repleta; quia et singulae Ecclesiae Spiritu quidem replentur et gratia; junguntur tamen ad temporalis speciem sacerdotis.

(Vers. 28, 29.) *Et ingressus ad eam angelus dixit: Ave. gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres. Ipsa autem ut vidit eum, mota est in introitu ejus.*

8. Disce virginem moribus, disce virginem verecundia, disce virginem oraculo, disce mysterio. Trepidare virginum est, et ad omnes viri ingressus pavere, omnes viri affatus vereri. Discant mulieres propositum pudoris imitari. Sola in penetralibus, quam nemo virorum videret, solus angelus reperiret: sola sine comite, sola sine teste; ne quo degeneri

depravaretur affatu, ab angelo salutatur. Disce, virgo, verborum vitare lasciviam: Maria etiam salutationem angeli verebatur.

Erat tamen, inquit, *cogitans, qualis esset haec salutatio.*

9. Et ideo cum verecundia; quia pavebat: cum prudentia; quia benedictionis novam formulam mirabatur, quae nusquam lecta est, nusquam ante comperta. Soli Mariae haec salutatio servabatur. Bene enim sola gratia plena dicitur, quae sola **1285** gratiam quam nulla alia meruerat, consecuta est, ut gratiae repleretur auctore. Erubescebat ergo Maria, erubescebat etiam Elizabeth; et ideo cognoscamus quid intersit inter mulieris et virginis verecundiam. Illa de causa erubescebat, haec per verecundiam: in muliere modus pudoris adhibetur, in virgine pudoris augetur gratia.

(Vers. 30, 31, 32.) *Et ait angelus ad eam: Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum, et ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit magnus.*

10. Dictum est quidem etiam de Joanne ab angelo, quia *erit magnus* **(Luc. I, 15)**: sed ille quasi homo magnus, hic autem quasi Deus magnus; *Magnus* enim *Dominus, et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis* **(Psal. CXLIV, 3)**. Et vere est ille magnus; quia *major inter natos mulierum propheta Joanne Baptista nemo est* **(Luc. VII, 28)**. Habet tamen majorem; quia *qui minor est in regno Dei, major est illo* **(Ibid.)**. Magnus autem Joannes; sed coram Domino magnus. Et Joannes vinum et siceram non bibit, hic cum publicanis et peccatoribus manducat et bibit. Ille

abstinentia meritum colligat, cui potentia nulla naturae: Christus autem cui naturaliter suppetebat delicta donare, cur eos declinaret, quos abstinentibus poterat praestare meliores.

11. Simul mystice non dedignatur eorum convivium, quibus daturus est sacramentum. Hic ergo manducat, ille jejunat: utriusque populi typus in illo jejunat, in hoc pascitur. Sed jejunavit et Christus, ne praeceptum declinares: manducavit cum peccatoribus, ut gratiam cerneres, agnosceres potestatem. Magnus ergo et Joannes, sed hujus magnitudo habet principium, habet finem: Dominus autem Jesus idem est finis atque principium, idem primus et novissimus **(I Tim. VI, 16)**. Nihil ante primum, nihil ultra novissimum.

12. Neque te generationis humanae consuetudo in vitium trahat, ut putes non primum esse, quia filius est. Sequere Scripturas, ut errare non possis. Primus Filius dicitur. Lectum est etiam quia et solus Pater, *qui Solus habet immortalitatem, et lucem habitat inaccessibilem;* sicut legisti: *Et immortali soli . . . Deo* **(I Tim. I, 17)**: sed neque primus ante Patrem, neque solus sine Filio. Si alterum negas, alterum astruis, utrumque sequere, et utrumque confirmas. Non dixit: Ego prior, et ego posterior, sed: *Ego primus, et ego novissimus* **(Apoc. I, 17 et XXII, 13)**. Primus est Filius, et ideo coaeternus; habet enim Patrem, cum quo sit aeternus. Audeo dicere. Primus est Filius, sed solus non est; et bene dico, et religiose dico. Quid erigitis ad impietatem, haeretici, aures? In laqueos quos tenditis, incidistis. Primus est Filius, et solus non est: primus, quia cum Patre semper: solus non est; quia sine Patre numquam est. Non ego hoc dico, sed ipse dixit: *Et non sum solus, quia Pater mecum est* **(Joan. XVI,**

32). Solus Pater, quia unus Deus: solus Pater, quia sola divinitas **1286** Patris et Filii et Spiritus sancti: et quod unum est, solum est. Solus Pater, solus Unigenitus, solus et Spiritus sanctus; neque enim qui Filius, et Pater: aut qui Pater, et Filius: aut qui Spiritus sanctus, et Filius. Alius Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus; legimus enim: *Rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis* **(Joan. XIV, 16)**. Solus Pater, quia unus Deus, ex quo omnia: solus Filius, quia unus Dominus, per quem omnia. Solum divinitas facit, generatio et Patrem testificatur et Filium; ut nusquam Filius sine Patre, aut Pater esse videatur sine Filio. Ergo nec solus, quia non solus immortalis: nec solus lucem habitat inaccessibilem; quia *Deum nemo vidit umquam, nisi unigenitus Filius qui est in sinu Patris* **(Joan. I, 18)**, qui sedet ad dexteram Patris. Et hinc quidam audent dicere inaccessibilem lucem esse quam habitat Pater. Numquid lux melior Patre? Quae autem lux inaccessibilis ei, cui non est inaccessibilis Pater? Et ipse lux vera, et genitor lucis aeternae, de qua dictum est: *Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* **(Joan. I, 9)**. Vide ne illa sit lux inaccessibilis quam habitat Pater, habitat et Filius; quia Pater in Filio, et Filius in Patre.

13. Bene ergo magnus; late enim funditur Dei virtus, late coelestis substantiae magnitudo porrigitur. Nihil praescriptum, nihil circumscriptum, nihil emensum, nihil dimensum Trinitas habet. Non loco clauditur, non opinione comprehenditur, non aestimatione concluditur, non aetate variatur. Dedit quidem Dominus Jesus hominibus magnitudinem: *In omnem* enim *terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum* **(Psal. XVIII, 5)**; non in

fines tamen mundi, non in fines coeli, non ultra coelos. At vero in Domino Jesu *omnia condita sunt in coelis et in terra, visibilia et invisibilia . . . . et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant* **(Coloss. I, 16 et 17)**. Coelum aspice, Jesus illic est: terram intuere, Jesus adest: ascende verbo in coelum, descende verbo in infernum, Jesus adest. Etenim si ascenderis in coelum, Jesus illic est: si descenderis in infernum, adest. Hodie cum loquor, mecum est, intra hoc punctum, intra hoc momentum. Et si in Armenia nunc loquitur Christianus, Jesus adest: *Nemo* enim *dicit Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto* **(I Cor. XII, 3)**. Abyssos opinione si penetres, illic quoque Jesum videbis operari; scriptum est enim: *Ne dixeris in corde tuo: Quis ascendit in coelum? id est Christum deducere: aut quis descendit in abyssum? hoc est Christum a mortuis reducere* **(Rom. X, 6 et 7)**. Ubi ergo non est, qui coelestia, inferna, et terrena complevit? Bene ergo magnus, cujus virtus mundum replevit, qui ubique est, et erit semper; quia *regni ejus non erit finis.*

(Vers. 34.) *Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo fiet istud; quoniam virum non cognovi?*

14. Videtur hic non credidisse Maria, nisi diligenter advertas; neque enim fas est ut electa ad generandum unigenitum Dei Filium, fuisse videatur **1287** incredula. Quo autem modo fieri posset (licet salva praerogativa sit matris, cui profecto fuit amplius deferendum: sed ut praerogativa major, major etiam fides ei debuit reservari), quo ergo modo fieri posset, ut Zacharias qui non crediderat, silentio condemnaretur: Maria autem si non credidisset, Spiritus sancti infusione exaltaretur? Sed neque non credere Maria, neque tam temere debuit usurpare: non credere angelo, usurpare divina. Neque enim

facile erat scire mysterium absconditum a saeculis in Deo, quod nec superiores Potestates scire potuerunt. Et tamen non fidem renuit, non officium refutavit: sed accommodavit affectum, spopondit obsequium. Etenim cum dicit: *Quomodo fiet istud?* non de effectu dubitavit, sed qualitatem ipsius quaesivit effectus.

15. Quanto temperatior ista responsio, quam verba sunt sacerdotis? Haec ait: *Quomodo fiet istud?* Ille respondit: *Unde hoc sciam* **(Sup., v. 18)**? Haec jam de negotio tractat: ille adhuc de nuntio dubitat. Negat ille se credere, qui negat scire; et quasi fidei adhuc alium quaerit auctorem: ista se facere profitetur, nec dubitat esse faciendum, quod quomodo fieri possit, inquirit; sic enim habes: *Quomodo fiet istud; quoniam virum non cognovi?* Incredibilis et inaudita generatio ante audiri debuit, ut crederetur. Virginem parere, divini est signum mysterii, non humani. Denique, *Accipe,* inquit, *tibi signum: Ecce virgo in utero accipiet, et pariet filium* **(Esai. VII, 14)**. Legerat hoc Maria, ideo credidit futurum: sed quomodo fieret, ante non legerat; non enim quemadmodum fieret, vel tanto prophetae fuerat revelatum. Tanti namque mandati mysterium non hominis fuit, sed angeli ore promendum. Hodie primum auditur: *Spiritus sanctus superveniet in te.* Et auditur, et creditur. Denique:

(Vers. 36.) *Ecce,* inquit, *ancilla Domini, contingat mihi secundum verbum tuum.*

16. Vide humilitatem, vide devotionem. Ancillam se dicit Domini, quae mater eligitur: nec repentino exaltata promisso est. Simul ancillam dicendo, nullam sibi praerogativam

tantae gratiae vindicavit, quae faceret quod juberetur. Mitem enim humilemque paritura, humilitatem debuit etiam ipsa praeferre. *Ecce ancilla Domini, contingat mihi secundum verbum tuum.* Habes obsequium, vides votum. *Ecce* enim *ancilla Domini,* apparatus officii est: *contingat mihi secundum verbum tuum,* conceptus est voti.

17. Quam cito ergo etiam de impari conceptione credidit Maria! Quid enim tam impar quam Spiritus sanctus, et corpus? Quid tam inauditum, quam virgo praegnans contra legem, contra consuetudinem, contra pudorem, cujus carior cura est virgini? Zacharias autem non de impari conditione, sed de senili aetate non credidit; **1288** nam conditio congruebat. Ex viro et femina solemnis est partus: nec incredibile debet videri, ubi natura concordat. Cum enim aetas naturae sit, non natura aetatis, fit plerumque ut aetas impediat naturam; non est tamen irrationabile ut minor cedat causa majori, et potior praerogativa naturae usum inferioris excludat aetatis. Huc accedit quod Abraham et Sara filium in senectute susceperant: et Joseph filius senectutis est. Quod si, quia risit Sara, reprehenditur **(Gen. XVIII, 13)**: justius condemnatur qui nec oraculo credidit, nec exemplo. Maria autem cum dicit: *Quomodo fiet istud; quoniam virum non cognovi* **(Supra, v. 34)**? non videtur dubitasse de facto, sed de facti qualitate quaesisse. Liquet enim quia faciendum esse crediderat, quae quomodo fieret, interrogavit. Unde et meruit audire: *Beata quae credidisti* **(Infra, v. 45)**. Et vere beata, quae sacerdote praestantior; cum sacerdos negasset, virgo correxit errorem. Nec mirum si Dominus redempturus mundum, operationem suam inchoavit a Maria; ut per quam

salus omnibus parabatur, eadem prima fructum salutis hauriret ex pignore.

18. Et bene quaesivit quomodo fieret; legerat enim quia virgo generaret, sed non legerat quemadmodum generaret. Legerat, ut dixi: *Ecce virgo in utero accipiet* **(Esai. VII, 14)**: quomodo autem acciperet, in Evangelio primum angelus est locutus.

(Vers. 39, 40.) *Exsurgens autem Maria in diebus illis, abiit in montana cum festinatione in civitatem Judae, et intravit in domum Zachariae, et salutavit Elizabeth.*

19. Morale est omnibus, ut qui fidem exigunt, fidem adstruant. Et ideo angelus cum abscondita nuntiaret, ut fides astrueretur exemplo, senioris feminae sterilisque conceptum virgini Mariae nuntiavit; ut possibile Deo omne quod ei placuerit, assereret. Ubi audivit hoc Maria, non quasi incredula de oraculo, nec quasi incerta de nuntio, nec quasi dubitans de exemplo: sed quasi laeta pro voto, religiosa pro officio, festina pro gaudio, in montana perrexit. Quo enim jam Deo plena, nisi ad superiora cum festinatione contenderet? Nescit tarda molimina sancti Spiritus gratia.

20. Discite et vos, sanctae mulieres, sedulitatem quam praegnantibus debeatis exhibere cognatis. Mariam, quae ante sola in intimis penetralibus versabatur, non a publico virginitatis pudor, non ab studio asperitas montium, non ab officio prolixitas itineris retardavit. In montana virgo cum festinatione, virgo officii memor, injuriae immemor, affectu vigente, non sexu, relicta perrexit domo.

21. Discite, virgines, non circumcursare per alienas aedes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones.

Maria in domo seria, festina in publico, mansit apud cognatam **1289** suam tribus mensibus. Etenim quae propter officium venerat, inhaerebat officio. Mansit ergo mensibus tribus, non quod domus eam delectaret aliena, sed quia frequentius videri in publico displicebat.

22. Didicistis, virgines, pudorem Mariae: discite humilitatem. Venit propinqua ad proximam, junior ad seniorem: nec solum venit, sed etiam prior salutavit; decet enim ut quanto castior virgo, tanto humilior sit. Noverit honorem deferre senioribus. Sit magistra humilitatis, in qua est professio castitatis. Est et causa pietatis, est etiam norma doctrinae. Contuendum est enim quia superior venit ad inferiorem, ut inferior adjuvetur: Maria ad Elizabeth, Christus ad Joannem. Denique etiam postea, ut sanctificaret baptismum Joannis, Dominus venit ad baptismum. Cito quoque adventus Mariae, et praesensentiae dominicae beneficia declarantur.

(Vers. 41.) *Simul enim ut audivit salutationem Mariae Elizabeth, exsultavit infans in utero ejus. Et repleta est Spiritu sancto.*

23. Vide distinctionem, singulorumque verborum proprietates. Vocem prior Elizabeth audivit, sed Joannes prior gratiam sensit: illa naturae ordine audivit, iste exsultavit ratione mysterii: illa Mariae, iste Domini sensit adventum: femina mulieris, et pignus pignoris. Istae gratiam loquuntur, illi intus operantur, pietatisque mysterium maternis adoriuntur profectibus; duplicique miraculo prophetant matres spiritu parvulorum. Exsultavit infans, repleta est mater. Non prius mater repleta, quam filius: sed cum filius esset repletus Spiritu sancto, replevit et matrem. Exsultavit Joannes, exsultavit et

Mariae spiritus. Exsultante Joanne, repletur Elizabeth: Mariam tamen non repleri Spiritu, sed spiritum ejus exsultare cognovimus; incomprehensibilis enim incomprehensibiliter operabatur in matre. Et illa post conceptum repletur, ista ante conceptum.

(Vers. 42, 43.) *Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui. Et unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me?*

24. Novit sermonem suum Spiritus sanctus, nec umquam obliviscitur. Et prophetia non solum rerum completur miraculis, sed etiam proprietate verborum. Quis est iste fructus ventris, nisi ille de quo dictum est: *Ecce haereditas Domini filii, merces fructus ventris* **(Psal. CXXVI, 3)**? Hoc est, haereditas Domini filii sunt, qui merces sunt fructus illius, qui de Mariae ventre processit. Ipse fructus ventris est, flos radicis, de quo bene prophetavit Esaias dicens: *Exiet virga de radice Jesse, et flos ex radice ejus ascendet* **(Esai. XI, 1)**; radix enim est familia Judaeorum, virga Maria, flos Mariae Christus: qui veluti bonae arboris fructus pro nostrae virtutis processu nunc floret, nunc fructificat in nobis, nunc rediviva corporis resurrectione reparatur.

Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?

1290 25. Non quasi ignorans dicit; scit enim esse Spiritus sancti gratiam et operationem, ut mater Prophetae a matre Domini ad profectum sui pignoris salutetur: sed quasi non humani hoc meriti, sed divinae gratiae munus esse cognoscat, ita dicit: *Unde hoc mihi?* Hoc est, quantum bonum mihi accidit; ut mater Domini mei veniat ad me? Non cognosco

meum. *Unde hoc mihi,* qua justitia, quibus factis, pro quibus meritis? Non usitata haec officia feminarum sunt: *Ut veniat mater Domini mei ad me.* Miraculum sentio, cognosco mysterium: mater Domini Verbo foeta, Deo plena est.

(Vers. 44, 45.) *Ecce enim ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exsultavit gaudio infans in utero meo: et beata quae credidisti.*

26. Vides non dubitasse Mariam, sed credidisse; et ideo fructum fidei consecutam. *Beata,* inquit, *quae credidisti.* Sed et vos beati, qui audistis, et credidistis; quaecumque enim crediderit anima et concipit et generat Dei Verbum, et opera ejus agnoscit. Sit in singulis Mariae anima, ut magnificet Dominum: sit in singulis spiritus Mariae, ut exsultet in Deo. Si secundum carnem una mater est Christi; secundum fidem tamen omnium fructus est Christus. Omnis enim anima accipit Dei Verbum, si tamen immaculata et immunis a vitiis, intemerato castimoniam pudore custodiat.

27. Quaecumque igitur talis esse potuerit anima, magnificat Dominum, sicut anima Mariae magnificavit Dominum, et exsultavit spiritus ejus in Deo salutari. Magnificatur enim Dominus, sicut et alibi legis: *Magnificate Dominum mecum* **(Psal. XXXIII, 44)**; non quod Domino aliquid humana voce possit adjungi, sed quia magnificatur in nobis. Imago enim Dei Christus est; et ideo si quid justum fecerit anima aut religiosum, illam imaginem Dei, ad cujus est similitudinem creata, magnificat. Et ideo dum magnificat eum, magnitudinis ejus quadam participatione sublimior fit; ut illam imaginem splendido bonorum colore factorum, et quadam aemulatione virtutis in se videatur exprimere.

Magnificat autem anima Mariae Dominum, et exsultat spiritus ejus in Deo; eo quod et anima et spiritu Patri Filioque devota, unum Deum ex quo omnia, et unum Dominum per quem omnia, pio veneretur affectu.

28. Sequitur Mariae, quo persona melior, eo prophetia plenior. Nec otiosum videtur quod et ante Joannem Elizabeth prophetat, et Maria ante Domini generationem; serpunt enim jam tentamenta salutis humanae. Nam sicut peccatum a mulieribus coepit: ita etiam bona a mulieribus inchoantur; ut feminae quoque muliebria opera deponentes, infirmitati renuntient: et anima quae non habet sexum, ut Maria quae nescit errorem, religioso imitetur studio castitatem.

(Vers. 56.) *Mansit autem Maria cum illa mensibus tribus: et reversa est in domum suam.*

1291 29. Bene inducitur sancta Maria, et exhibuisse officium, et mysticum numerum custodisse. Non enim sola familiaritatis est causa quod diu mansit, sed etiam tanti vatis profectus. Nam si primo ingressu tantus processus extitit; ut ad salutationem Mariae exsultaret infans in utero, repleretur Spiritu sancto mater infantis: quantum putamus usu tanti temporis sanctae Mariae addidisse praesentiam? *Mansit autem Maria cum illa mensibus tribus.* Ungebatur itaque, et quasi bonus athleta exercebatur in utero matris propheta; amplissimo enim virtus ejus certamini parabatur. Denique tamdiu mansit Maria, quamdiu Elizabeth pariendi tempus impleret. Quod si diligenter advertas, invenies hoc nusquam positum, nisi in generatione justorum. Denique impleti sunt dies, ut pareret Maria: impletum est tempus, ut pareret Elizabeth; impletum est vitae tempus, cum sancti viri ex hoc

vitae curriculo demigrarunt. Plenitudinem justi vita habet, inanes autem dies sunt impiorum.

30. Peperit ergo filium Elizabeth, et congratulabantur vicini. Habet sanctorum editio laetitiam plurimorum, quia commune est bonum; justitia enim communis est virtus. Et ideo in ortu justi, futurae vitae insigne praemittitur, et gratia secuturae virtutis exsultatione vicinorum praefigurante signatur. Pulchre autem tempus quo fuit in utero Propheta, describitur; ne Mariae praesentia taceatur: sed tempus siletur infantiae, eo quod praesentia Domini, matris in utero roboratur, qui infantiae impedimenta nescivit. Et ideo in Evangelio nihil super eo legimus, nisi ortum ejus, et oraculum, exsultationem in utero, vocem in deserto. Neque enim ullam infantiae sensit aetatem, qui supra naturam, supra aetatem in utero situs matris, a mensura perfectae coepit aetatis plenitudinis Christi.

(Vers. 60, 64.) *Et respondit mater ejus, et dixit: Non, sed vocabitur Joannes. Et responderunt ad illam: Nemo est in cognatione tua qui vocetur hoc nomine. Annuebant ergo patri ejus, quem vellet vocari eum. Et accepit pugillares, et scripsit, dicens: Joannes est nomen ejus. Et mirati sunt omnes. Continuo autem resoluta est lingua ejus, et apertum est os ejus, et loquebatur benedicens Deum.*

31. Mire sanctus Evangelista praemittendum putavit, quod plurimi infantem patris nomine Zachariae appellandum putaverint; ut advertas matri non nomen alicujus displicuisse degeneris, sed id sancto infusum Spiritu quod ab angelo ante Zachariae fuerat praenuntiatum. Et quidem ille mutus intimare vocabulum filii nequivit uxori: sed per

prophetiam Elizabeth didicit, quod non didicerat a marito: *Joannes est,* inquit, *nomen ejus,* hoc est, non nos ei nomen imponimus, qui jam a Deo nomen accepit. Habet vocabulum **1292** suum quod agnovimus, non quod elegimus. Habent hoc merita sanctorum, ut a Deo nomen accipiant. Sic Jacob Israel dicitur **(Gen. XXXII, 28)**, quia Deum vidit. Sic Dominus noster Jesus nominatus est, antequam natus: cui non angelus, sed Pater nomen imposuit. *Revelabitur enim,* inquit, *filius meus Jesus cum iis qui cum eo jucundabuntur, qui relicti sunt in annis quadringentis. Et erit post annos hos, et morietur Filius meus Christus Jesus . . . et convertetur saeculum* **(IV Esdr. VII, 28-30)**. Vides angelos, quae audierint, non quae usurpaverint, nuntiare. Nec mireris si nomen mulier quod non audivit, asseruit; quando Spiritus ei sanctus qui Angelo mandaverat, revelavit. Neque poterat Domini ignorare praenuntium, quae prophetaverat Christum.

32. Et bene additur quia nemo in cognatione ejus vocabatur hoc nomine; ut intelligas nomen non generis esse, sed vatis. Zacharias quoque nutu interrogatur, sed quia incredulitas ei affatum eripuerat et auditum, quod voce non poterat, manu et litteris est locutus; scripsit enim dicens: *Joannes est nomen ejus.* Et hoc nomen non imponitur, sed astruitur: meritoque continuo resoluta est lingua ejus; quia quam vinxerat incredulitas, fides solvit. Credamus et nos igitur, ut loquamur, ut lingua nostra quae incredulitatis vinculis est ligata, rationis voce solvatur. Scribamus spiritu mysteria, si volumus loqui: scribamus praenuntium Christi non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Etenim qui Joannem loquitur, Christum prophetat. Loquamur Joannem, loquamur et Christum, ut nostrum quoque os possit aperiri, quod in

sacerdote tanto irrationabilis modo pecudis frena nutantis fidei coercebant.

(Vers. 67.) *Et Zacharias pater ejus impletus est Spiritu sancto, et prophetabat dicens.*

33. Vide quam bonus Deus, et facilis indulgere peccatis: non solum ablata restituit, sed etiam insperata concedit. Ille dudum mutus prophetat; haec enim gratia Dei maxima, quod eum qui negaverant, confitentur. Nemo ergo diffidat, nemo veterum conscius delictorum praemia divina desperet. Novit Dominus mutare sententiam, si tu noveris emendare delictum **(De poenit., dist. 1, cap. Novit Dominus)**.

(Vers. 76.) *Et tu puer propheta Altissimi vocaberis.*

34. Pulchre cum de Domino prophetaret, ad prophetam sua verba convertit; ut hoc quoque beneficium esse Domini designaret; ne cum publice enumeraret sua, quasi ingratus tacuisse quae acceperat beneficia videretur, quae agnoscebat in filio. Sed fortasse aliqui quasi irrationabilem mentis excessum putent, quod octo dierum alloquitur infantem. Verum si teneamus , intelligimus profecto quod potuit vocem patris natus **1293** audire, qui Mariae salutationem antequam nasceretur, audivit. Sciebat propheta alias esse aures prophetae, quae Spiritu Dei, non corporis aetate reserantur. Habebat intelligendi sensum, qui exsultandi habebat affectum.

35. Simul illud adverte quam paucis Elizabeth, quam multis Zacharias prophetet; et uterque sancto impletus Spiritu loquebatur: sed disciplina servatur, ut mulier discere magis quae divina sunt, studeat, quam docere. Nec facile ullam

prophetasse uberius quam matrem Domini reperimus. Prophetissa ipsa Maria soror Aaron quam cito cantici verba conclusit **(Exod. XV, 20 et 21)**! Eademque ubi prolixius est locuta cum fratre, nequaquam sui poenam sermonis evasit **(Num. XII, 1 et seq.)**.

(Cap. II. --- Vers. 1.) *Factum est autem, in diebus illis exiit edictum a Caesare Augusto, ut censum profiteretur universus orbis terrae.*

36. De ortu Salvatoris dicturi, non putamus alienum ut quo natus sit tempore, requiramus. Quid enim professio saecularium ad generationem Domini pertineret, nisi ut advertamus hoc quoque divinum esse mysterium; quia dum professio saecularis obtenditur, spiritalis impletur, non terrarum regi dicenda, sed coeli? Professio ista fidei, census est animorum; abolito enim Synagogae censu vetusto, novus census Ecclesiae parabatur, qui tormenta non exigeret, sed auferret: et spiritaliter in typo plebs sua jam Christo nomina conferebat. Non hic spatia terrarum, sed mentium animorumque censentur: nec describuntur limites, sed proferuntur: nec aetas ulla distinguitur, sed omnis ascribitur; nullus enim ab hoc immunis est censu, quia omnis aetas munifica Christo est, quem vagientes pueri martyrio confitentur, quem intra uterum positi exsultatione testantur. Nihil in hoc censu vereare terribile, nihil immite, nihil triste; sola unumquemque fides signat. Vis Christi audire censores? Jubentur censere sine virgis: nec terrore, sed gratia plebem quaerere: recondere gladium, non possidere aurum **(Matth. X, 9 et 10)**. Talibus censoribus acquisitus est orbis.

37. Denique ut scias censum non Augusti esse, sed Christi, totus orbis profiteri jubetur. Quando nascitur Christus, omnes profitentur: quando mundus concluditur, omnes periclitantur. **1294** Quis ergo poterat professionem totius orbis exigere, nisi qui totius habebat orbis imperium? Non enim Augusti, sed *Domini est terra, et plenitudo ejus, orbis terrarum, et universi qui habitant in eo* **(Psal. XXIII, 1)**. Gothis non imperabat Augustus, non imperabat Armenis: imperabat Christus. Acceperunt utique Christi censorem, qui Christi martyres ediderunt. Et ideo fortasse nos vincunt, ut praesentia docent, quoniam quem illi oblatione sanguinis fatebantur, huic Ariani quaestionem generis inferebant.

(Vers. 2.) *Haec,* inquit, *professio prima facta est.*

38. Atqui plerasque jam partes terrarum saepe fuisse descriptas loquuntur historiae. Haec est ergo professio prima, sed mentium: cui omnes profitentur, quia nullus excipitur, non praeconis evocatione, sed vatis qui multo ante praedixit: *Omnes gentes plaudite manibus: jubilate Deo in voce exsultationis, quoniam Deus summus, terribilis, rex magnus super omnem terram* **(Psal. XLVI, 2 et 3)**. Denique ut scias censum esse justitiae, veniunt ad eum Joseph et Maria, hoc est, justus et virgo: ille, qui Verbum servaret: ista, quae pareret. Ubi profitentur justus et virgo, nisi ubi nascitur Christus? *Omnis* enim *spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, de Deo est* **(I Joan. IV, 2**. Ubi autem secundum altiorem rationem nascitur Christus, nisi in corde tuo, et in pectore tuo? *Prope est* enim *Verbum in ore tuo, et in corde tuo* **(Rom. X, 8)**.

39. Pulchre autem quod et praesidis nomen addidit, ut seriem temporis designaret. *Praeside,* inquit, *Syriae Cyrino facta est haec prima professio.* Ut quasi consulem quemdam, signi gratia, huic libro Evangelista ascripsisse videatur. Nam si consules ascribuntur tabulis emptionis, quanto magis redemptioni omnium debuit tempus ascribi? Habes ergo omnia quae in contractibus esse consueverunt: vocabulum summam illic potestatem gerentis, diem, locum, causam. Testes quoque abhiberi solent: hos quoque nativitati suae, et generationi secundum carnem Christus adhibuit, qui signarent Evangelium, dicens: *Vos eritis mihi testes in Hierusalem* **(Act. 1, 8)**

(Vers. 6, 7.) *Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret. Et peperit filium primogenitum, et pannis eum involvit, et posuit in praesepio; quia non erat locus in eo diversorio.*

1295 40. Breviter sanctus Lucas et quomodo, et quo tempore, et quo loco secundum carnem Christus natus sit, explicavit. At vero de coelesti generatione si quaeris, lege Evangelium sancti Joannis, qui a coelestibus exorsus ad terrena descendit. Illic invenies et quando erat, et quomodo erat, et quid erat, quid egerat, quid agebat, et ubi erat, et quo venerit, et quomodo venerit, quo tempore venerit, qua causa venerit. *In principio,* inquit, *erat Verbum* **(Joan. I, 1)**; habes quando erat: *Et Verbum erat apud Deum;* habes quomodo erat. Habes etiam quid erat: *Et Deus,* inquit, *erat Verbum.* Quid egerat: *Omnia per ipsum facta sunt* **(Ibid., 3)**. Quid agebat: *Erat lux vera quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* **(Ibid., 9)**. Et ubi erat: *In hoc mundo erat* **(Ibid., 10)**. Quo venerit: *In sua propria*

venit **(Ibid., 11)**. Quomodo venerit, *Verbum caro factum est* **(Ibid., 14)**. Quando venerit, Joannes testimonium perhibet de ipso dicens: *Hic est de quo dixi, qui post me venit, ante me factus est; quia prior me erat* **(Ibid., 30)**. Qua causa venerit, Joannes ipse testatur. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* **(Ibid., 29)**. Si igitur generationem utramque cognovimus, et utriusque munus unum, et causam qua venit advertimus; ut pereuntis mundi peccata suscipiens, peccati labem, et omnium mortem in se, qui vinci non posset, aboleret: consequens est ut nunc quoque sanctus Lucas evangelista nos doceat, et vias Domini secundum carnem crescentis ostendat.

41. Nec quemquam movere debet quod altiori consilio Joannis infantiam diximus praetermissam, Christi vero infantiam asserimus esse descriptam, non enim omnium est dicere: *Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifaciam: omnibus omnia factus sum* **(I Cor. IX, 22)**: neque de quoquam alio ita dici potest, quia *Vulneratus est propter iniquitatem nostram, et infirmatus est propter peccata nostra* **(Esai. LIII, 5)**. Ille igitur parvulus, ille infantulus fuit; ut tu vir possis esse perfectus: ille involutus in pannis; ut tu mortis laqueis sis absolutus: ille in praesepibus; ut tu in altaribus: ille in terris; ut tu in coelis: ille alium locum in eo diversorio non habebat; ut tu plures haberes in coelestibus sedibus mansiones. *Qui cum dives,* inquit, *esset, propter vos pauper factus est; ut illius inopia vos ditaremini* **(II Cor. VIII, 9)**. Meum ergo paupertas illa patrimonium est; et infirmitas Domini mea est virtus. Maluit sibi egere, ut omnibus abundaret. Me illius infantiae vagientis abluunt fletus, mea lacrymae illae delicta laverunt. Plus igitur, Domine Jesu, injuriis tuis debeo quod

redemptus sum, quam operibus quod creatus sum. Non prodesset nasci, nisi redimi profuisset.

42. Sed nemo intra usum corporis formam omnem divinitatis includat. Alia natura carnis est, alia divinitatis gloria. Propter te infirmitas, in se potentia: propter te inopia, in se opulentia. Noli hoc aestimare quod cernis, sed quod **1296** redimeris, agnosce. Quia in pannis est, vides: quia in coelis est, non vides: infantis audis vagitus, non audis bovis Dominum agnoscentis mugitus: *Agnovit* enim *bos possessorem suum, et asina praesepe Domini sui* **(Esai. I, 3)**; immo *praesepium* dixerim, sicut scripsit qui transtulit; nihil enim apud me distat in verbo, quod non distat in sensu. Nam si orator illorum **(Demost. Orat. pro Ctesiph.)** qui phaleras sermonum sequuntur, neget in hoc positas esse fortunas Graeciae, hoc an illo verbo usus sit; sed rem spectandam putat: si ipsi philosophi eorum qui totos dies in disputatione consumunt, minus Latinis et receptis usi sermonibus sunt; ut propriis uterentur: quanto magis nos negligere verba debemus, spectare mysteria, quibus vincit sermonis vilitas, quod operum miracula divinorum nullis venustata sermonibus, veritatis suae lumine refulserunt? Denique asinam illam irrationabilem non fuco deliciarum, sed succo naturalis alimoniae praesepia sancta paverunt.

43. Hic est Dominus, hoc praesepe, quo nobis divinum mysterium revelatum est: irrationabiles gentes, pecudum intra praesepia more viventes, alimoniae sacrae ubertate pascendas. Agnovit ergo asina, species scilicet, et forma gentilium, praesepe Domini sui. Et ideo dicit: *Dominus pascit me, et nihil deerit* **(Psal. XXII, 2)**. An mediocribus signis Deus probatur, quod angeli ministrant, quod Magi adorant, quod martyres

confitentur? Ex utero funditur, sed coruscat e coelo: terreno in diversorio jacet, sed coelesti lumine viget. Nupta peperit, sed virgo concepit: nupta concepit, sed virgo generavit. Docuit enim nos sanctus Matthaeus non mediocre mysterium, quod sanctus Lucas, quia plene jam erat expositum, silendum putavit, satis se divitem fore credens, si praesepe Domini sibi ex omnibus vindicasset.

44. Istum igitur parvulum, quem tu quasi vilem, qui infidelis es, arbitraris, Magi ex Oriente venientes, tam longo spatio sequuntur, et procidentes adorant, et regem appellant, et resurrecturum fatentur, offerentes de thesauris suis aurum, thus, et myrrham **(Matth. II, 1 et seq.)**. Quae sunt ista verae fidei munera? Aurum regi, thus Deo, myrrha defuncto; aliud enim regis insigne, aliud divinae sacrificium potestatis, aliud honor est sepulturae, quae non corrumpat corpus mortui, sed reservet. Nos quoque qui haec audimus et legimus, de thesauris nostris talia, fratres, munera proferamus: *Habemus* enim *thesaurum in vasis fictilibus* **(II Cor. IV, 7)**. Si igitur in teipso quod es, non ex te debes aestimare, sed ex Christo: quanto magis in Christo non tua debes aestimare, sed Christi.

45. Ergo Magi de thesauris suis offerunt munera. Vultis scire quam bonum meritum habeant? Stella ab his videtur: et ubi Herodes est, non videtur: ubi Christus est rursus videtur, et viam monstrat. Ergo stella haec via est, et via **1297** Christus; quia secundum Incarnationis mysterium Christus est stella: *Orietur* enim *stella ex Jacob, et exsurget homo ex Israel* **(Num. XXIV, 17)**. Denique ubi Christus, et stella est; ipse enim est stella splendida, et matutina. Sua igitur ipse luce se signat.

46. Accipe aliud documentum. Alia venerunt via Magi, alia redeunt; qui enim Christum viderant, Christum intellexerant, meliores utique quam venerant, revertuntur. Duae quippe sunt viae: una quae ducit ad interitum, altera quae ducit ad regnum: illa peccatorum est, quae ducit ad Herodem: haec via Christus est, qua reditur ad patriam; hic enim temporalis est incolatus, sicut scriptum est: *Multum incola facta est anima mea* **(Psal. CXIX, 6)**. Caveamus igitur Herodem mundanae ad tempus praesulem potestatis; ut patriae coelestis aeternum consequamur habitaculum.

47. Non electis tantum praemia ista proposita sunt, sed etiam omnibus; quoniam *Omnia, et in omnibus Christus* **(Coloss. III, 11)**. Vides enim quia non otiose, vel de Chaldaeis, qui peritiores in numeris habentur, Abraham Deo credidit: vel Magi qui licet magicis artibus, cum reconciliandae sibi divinitati studium impendunt, ortum in terris Domini crediderunt: non, inquam, otiose, sed ut ex adversariis gentibus sanctae religionis testimonium sumeretur, et divini timoris exemplum.

48. Sed tamen qui sunt isti Magi, nisi qui, ut historia quaedam docet, a Balaam genus ducunt, a quo prophetatum est: *Orietur stella ex Jacob?* Isti ergo sunt non minus fidei, quam successionis haeredes. Ille stellam vidit in spiritu, isti viderunt oculis, et crediderunt. Viderunt novam stellam, quae non erat visa a creatura mundi. Viderunt novam creaturam, et non solum in terra, sed etiam in coelo gratiam novi hominis requirebant, secundum quod Moyses prophetice posuit, quia *Orietur stella ex Jacob, et exsurget homo ex Israel.* Et cognoverunt hanc esse stellam, quae hominem Deumque significat. Adoraverunt parvulum: utique non adorassent, si

parvulum tantummodo credidissent. Magus ergo intelligit suas cessare artes, tu non intelligis tua dona venisse? Ille fatetur alienum, tu non agnoscis promissum? Ille contra se credit, tu pro te non putas esse credendum?

49. Natum ergo Magi nuntiant regem: perturbatur Herodes, congregat scribas et principes sacerdotum, et interrogat ubi Christus oriatur. Magi tantummodo regem nuntiant: Herodes Christum requirit. Ipsum igitur regem de quo interrogat, confitetur. Deinde cum ubi nasci haberet inquiritur, utique praenuntiatus ostenditur; neque enim quaeri poterat, qui non erat nuntiatus. O amentes Judaei, venisse non creditis, quem videtis: venisse non creditis, quem **1298** dicitis esse venturum! Nuntiate, inquit, mihi, ut veniam, et adorem puerum **(Matth. II, 8)**. Insidiatur quidem Herodes, sed Deum non negat, quem memorat adorandum. Deinde infantes occidi jubet **(Ibid., 16)**. Cui alii nisi Deo talis victima debebatur? Expers licet sensus infantia, Deum tamen pro quo interimitur, confitetur. Haec de Matthaeo pauca libavimus; ut clareret infantiae tempora a divinitatis operibus non vacasse. Quod si aetas carnis ignava operis fuit, profecto Deus erat, qui divinitatis operibus exercebat carnis aetatem: qui etiam pastores faciebat in illa regione vigilare, custodientes vigilias noctis supra gregem suum.

50. Videte Ecclesiae surgentis exordium: Christus nascitur, et pastores vigilare coeperunt, qui gentium greges, pecudum modo ante viventes in aulam Domini congregarent; ne quos spiritalium bestiarum per offusas noctium tenebras paterentur incursus. Et bene pastores vigilant, quos bonus pastor informat. Grex igitur populus, nox saeculum, pastores sunt sacerdotes. Aut fortasse etiam: ille sit pastor, cui dicitur: *Esto*

vigilans, et confirma **(Apoc. III, 2)**; quia non solum episcopos ad tuendum gregem Dominus ordinavit, sed etiam angelos destinavit.

(Vers. 9.) *Ecce angelus Domini stetit ante illos.*

51. Videte quemadmodum cura divina fidem astruat: angelus Mariam, angelus Joseph, angelus pastores edocet. Non satis est semel missum; duobus enim vel tribus testibus stat omne verbum.

(Vers. 13, 14.) *Et facta est cum angelo multitudo exercitus coelestium laudantium Deum, et dicentium: Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis.*

52. Bene angelorum nominatur exercitus, qui ducem militiae sequebantur. Cui igitur laudem angeli, nisi Domino suo dicerent, juxta quod scriptum est: *Laudate Dominum de coelis, laudate eum in excelsis. Laudate eum omnes angeli ejus* **(Psal. CXLVIII, 1 et 2)**? Impleta igitur prophetia est. Laudatur de coelis Dominus, et videtur in terris. De quo sanctus Marcus ait, quia *Cum bestiis erat, et angeli ministrabant ei* **(Marc. I, 13)**; ut in altero misericordiae insigne, in altero divinae indicium potestatis agnoscas. Tuum est quod bestias patitur, suum quod ab angelis praedicatur. Et aiunt:

(Vers. 15, 16.) *Transeamus usque Bethlehem, et videamus hoc Verbum quod factum est, sicut Dominus ostendit nobis. Et venerunt festinantes.*

53. Vides festinare pastores; nemo enim cum desidia Christum requirit. Vides pastores angelo credidisse: et tu

Patri, Filio, Spiritui sancto, **1299** angelis, prophetis, et apostolis crede. Vide quam signate Scriptura singulorum libret momenta verborum: Festinant, inquit, Verbum videre. Etenim cum caro Domini videtur, Verbum videtur, quod est Filius. Non mediocre fidei tibi hoc videatur exemplum, non vilis persona pastorum. Certe quo vilior ad prudentiam, eo pretiosior ad fidem. Non gymnasia choris referta sapientum, sed plebem Dominus simplicem requisivit, quae phalerare audita, et fucare nesciret. Simplicitas enim quaeritur, non ambitio desideratur. Nec contemnenda putes quasi vilia verba prophetarum: a pastoribus etiam Maria fidem colligit: a pastoribus populus ad Dei reverentiam congregatur; *mirati* enim *sunt de iis, quae dicebantur a pastoribus ad ipsos.*

(Vers. 19.) *Maria autem conservabat omnia verba haec, conferens in corde suo.*

54. Discamus sanctae Virginis in omnibus castitatem, quae non minus ore pudica quam corpore, argumenta fidei conferebat in corde. Si Maria a pastoribus discit, cur tu declinas discere a sacerdotibus? Si Maria ante praecepta apostolica tacet, cur tu post apostolica praecepta magis cupis docere quam discere? Disce vitium esse personae, non sexus; sexus enim sanctus. Denique Maria praeceptum non accepit, exemplum edidit.

55. Circumciditur itaque puer. Quis ille puer, nisi ille de quo dictum est: *Puer natus est nobis, Filius datus est nobis* **(Esai. IX, 6)**? Factus est enim sub Lege; ut eos qui sub Lege essent, lucrifaceret.

56. Sistitur autem in Hierusalem. Quid sit autem in Hierusalem sisti Domino, dicerem; nisi in Esaiae commentis ante dixissem. Circumcisus enim vitiis, Dominico dignus judicabatur obtutu; quia *Oculi Domini super justos* **(Psal. XXXIII, 16)**. Vides omnem legis veteris seriem fuisse typum futuri; nam et circumcisio purgationem significat delictorum. **1300** Sed quoniam prona quadam cupiditate peccandi humanae carnis et mentis fragilitas inextricabilibus vitiis implicatur, eo per octavum circumcisionis diem culpae totius futura purgatio resurrectionis praefigurabatur aetate; hoc est enim illud: *Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur* **(Exod. XIII, 2)**; verbis enim Legis promittebatur Virginis partus. Et vere sanctus, quia immaculatus. Denique ipsum esse qui Lege signetur, in eumdem modum ab Angelo repetita verba declarant: *Quia quod nascetur,* inquit, *sanctum, vocabitur Filius Dei* **(Luc. I, 35)**. Non enim virilis coitus vulvae virginalis secreta reseravit: sed immaculatum semen inviolabili utero Spiritus sanctus infudit: solus enim per omnia ex natis de femina sanctus Dominus Jesus, qui terrenae contagia corruptelae immaculati partus novitate non senserit, et coelesti majestate depulerit.

57. Nam si litteram sequamur, quomodo sanctus omnis masculus, cum multos sceleratissimos fuisse non lateat? Numquid sanctus Achab? Numquid sancti pseudoprophetae quos ad Eliae preces ultor coelestis injuriae ignis assumpsit? Sed ille sanctus, per quem figuram futuri mysterii pia legis divinae praescripta signabant; eo quod solus sanctae Ecclesiae virginis ad generandos populos Dei immaculatae fecunditatis aperiret genitale secretum. Hic ergo solus aperuit sibi vulvam.

Nec mirum; qui enim dixerat ad prophetam: *Priusquam te formarem in utero, novi te: et in vulva matris sanctificavi te* **(Jerem. I, 5)**. Qui ergo vulvam sanctificavit alienam, ut nasceretur propheta, hic est qui aperuit matris suae vulvam; ut immaculatus exiret.

(Vers. 25.) *Et ecce homo erat in Hierusalem, cui nomen Simeon: et homo iste justus, et timoratus, exspectans consolationem Israel.*

58. Non solum ab angelis et prophetis, a pastoribus et parentibus, sed etiam a senioribus et **1301** justis generatio Domini accipit testimonium. Omnis aetas, et uterque sexus, eventorumque miracula fidem astruunt. Virgo generat, sterilis parit, mutus loquitur, Elizabeth prophetat, Magus adorat, utero clausus exsultat, vidua confitetur, justus exspectat. Et bene justus, qui non suam, sed populi gratiam requirebat: cupiens ipse corporeae vinculis fragilitatis absolvi, sed exspectans videre promissum; sciebat enim quia beati oculi qui eum viderent.

(Vers. 29.) *Nunc,* inquit, *dimitte servum tuum.*

59. Vide justum velut corporeae carcere molis inclusum velle dissolvi, ut incipiat esse cum Christo; dissolvi enim, et cum Christo esse, multo melius. Sed qui vult dimitti, veniat in templum, veniat in Hierusalem, exspectet Christum Domini, accipiat in manibus Verbum Dei, complectatur quibusdam suae fidei brachiis. Tunc dimittetur, ut non videat mortem, qui viderit vitam.

60. Vides uberem in omnes gratiam Domini generatione diffusam, et prophetiam incredulis negatam esse, non justis.

Ecce et Simeon prophetat in ruinam et resurrectionem plurimorum venisse Dominum Jesum Christum; ut justorum iniquorumque merita discernat, et pro nostrorum qualitate factorum judex verus et justus aut supplicia decernat, aut praemia.

(Vers. 35.) *Et tuam,* inquit, *ipsius animam pertransibit gladius.*

61. Nec littera, nec historia docet ex hac vita Mariam corporalis necis passione migrasse; non enim anima, sed corpus materiali gladio transverberatur. Et ideo prudentiam Mariae haud ignaram mysterii coelestis ostendit. *Vivum* enim *verbum Dei, et validum et acutum omni gladio acutissimo, penetrans usque ad divisionem animae, et spiritus, artuumque et medullarum, cogitationes cordis, et secreta scrutatur animorum* **(Heb. IV, 12)**; quia nuda mentium, et aperta sunt omnia Dei Filio, quem conscientiae secreta non fallunt.

62. Prophetavit itaque Simeon, prophetaverat Virgo, prophetaverat copulata conjugio, debuit etiam vidua; ne qua aut professio deesset, aut sexus. Et ideo Anna et stipendiis viduitatis, et moribus talis inducitur; ut digna plane fuisse credatur, quae redemptorem omnium venisse nuntiaret. Cujus merita cum alibi descripserimus, cum viduas hortaremur **(Lib. de Viduis, cap. 1)**, hoc loco quoniam ad alia properamus, non putamus iteranda. Non otiose tamen annos octoginta quatuor viduitatis ejus expressit; quia et septem dodecades, et duae quadragesimae sacrum videntur numerum designare.

(Vers. 42.) *Et cum facti essent illi anni duodecim.*

63. A duodecimo anno, ut legimus, Dominicae sumitur disputationis exordium; hic enim **1302** praedicandae fidei evangelizantium numerus debebatur. Nec otiose immemor suorum secundum carnem parentum, qui secundum carnem utique sapientia Dei implebatur et gratia, post triduum reperitur in templo; ut esset indicio quia post triduum triumphalis illius passionis in sede coelesti, et honore divino fidei nostrae se resurrecturus offerret, qui mortuus credebatur.

(Vers. 49.) *Quid est quod me quaerebatis? Nesciebatis quia in propria patris mei oportet me esse?*

64. Duae sunt in Christo generationes: una est paterna, materna altera: paterna illa divinior, materna vero quae in nostrum laborem usumque descendit. Et ideo quae supra naturam, supra aetatem, supra consuetudinem fiunt, non humanis assignanda virtutibus, sed divinis referenda sunt potestatibus. Alibi eum ad mysterium mater impellit: hic mater arguitur **(Joan. II, 3)**; quia adhuc quae humana sunt, exigat. Sed cum hic duodecim describatur annorum, illic discipulos habere doceatur; vides matrem didicisse de Filio, ut exigeret a validiore mysterium, quae stupebat in juniore miraculum.

(Vers. 51.) *Et venit Nazareth, et erat subditus illis.*

65. Quid enim magister virtutis, nisi officium pietatis impleret? Et miramur si Patri defert, qui subditur matri? Non utique infirmitatis, sed pietatis est ista subjectio; attollat licet saevis emissus latebris coluber perfidiae caput, et serpentinis evomat venena pectoribus. Cum dicit se Filius missum **(Joan. VIII, 29)**, majorem haereticus appellat Patrem; ut

imperfectum Filium dicat, qui potest habere majorem; ut alienis auxiliis asserat cum qui mittitur, indigere: numquid et humano egebat auxilio; ut materno serviret imperio? Deferebat homini, deferebat ancillae (ipsa enim dicit **(Luc. I, 38)**: *Ecce ancilla Domini*), deferebat simulato patri: et miraris si Deo detulit? An homini deferre pietas est, Deo deferre infirmitas est? Vel ex humanis divina perpende, et quid patri amoris debeatur, agnosce. Pater honorificat Filium **(Joan. VIII, 54 et 49)**, non vis ut Filius honorificet Patrem: Pater voce coelesti in Filio se complacere profitetur **(Luc. III, 22)**, non vis ut Filius humanae carnis indutus amictu, cum humana voce, humano loquatur affectu, Patrem dicat esse majorem **(Joan. XIV, 28)**? Nam si *Magnus Dominus, et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis* **(Psal. CLXIV, 3)**: utique magnitudo quae finem non habet, nec augmentum habet. Sed cur non accipiam religiosis auribus Filium Patri in susceptione corporis obedientem, cum religiose accipiam Patrem Filio deferentem?

66. Disce potius tuae utilitatis praecepta, et exempla pietatis agnosce. Disce quid parentibus tuis debeas, cum legis a Patre Filium non voluntate, non opere, non tempore discrepare: etsi personis duo, potestate unum sunt. Et utique nullum Pater ille coelestis laborem generationis **1303** expertus est: tu matri debes pudoris injuriam, virginitatis dispendium, partus periculum, matri longa fastidia, matri longa discrimina, cui miserae in ipsis votorum fructibus majus periculum est: et cum ediderit quod optavit, partu absolvitur, non timore. Quid anxios patres loquar pro filiorum profectu, et multiplicatos alienis usibus census, jactaque agricolae semina posterorum aetatibus profutura? Nonne pro his obsequia saltem oportet

rependi? Cur impio patris vita prolixior, et communitas patrimonii videtur angustior, cum Christus non refugiat cohaeredes?

(Cap. III. --- Vers. 2.) *Factum est verbum Domini super Joannem Zachariae filium in deserto.*

67. Congregaturus Ecclesiam Dei Filius, ante operatur in servulo. Et ideo bene posuit sanctus Lucas factum esse verbum Domini super Joannem Zachariae filium in deserto; ut Ecclesia non ab homine coeperit, sed a Verbo. Ipsa enim est desertum, quia *plures filii desertae, magis quam ejus quae habet virum* **(Esai. LIV, 1)**. Denique ipsi dicitur: *Laetare sterilis* **(Ibid.)**, et *Exsulta desertum* **(Esai. LII, 9)**; quia nullis adhuc convenae plebis operibus colebatur, neque ullum adhuc arbores illae, quae fructum ferre non poterant, meritorum suorum verticem praeferebant. Nondum venerat qui diceret: *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Domini* **(Psal. LI, 10)**. Nondum vitis illa coelestis fructus palmitibus suis, verborum quodam suorum traduce, ministrabat. Factum est ergo verbum, ut quae erat ante deserta, fructum nobis terra generaret. Factum est verbum, vox secuta est; verbum enim prius intus operatur, sequitur vocis officium. Unde et David dicit: *Credidi propter quod locutus sum* **(Psal. CXV, 1)**. Prius credidit, ut loqui posset.

68. Factum est autem verbum, ut sanctus Baptista Joannes poenitentiam praedicaret. Et ideo plerique sancto Joanni typum Legis imponunt; eo quod Lex peccatum denuntiare potuit, donare non potuit. Lex enim unumquemque qui viam gentium sequebatur, revocat ab errore, restringit a crimine: poenitentiam suadet, ut gratiam consequatur. *Lex* autem *et*

Prophetae usque ad Joannem **(Luc. XVI, 16)**: Joannes vero praenuntius Christi. Ita Lex et Ecclesiae praenuntia, et gratiae poenitentia est. Bene itaque sanctus Lucas compendio usus est, ut Joannem declararet prophetam, dicens factum esse super eum verbum Domini: alia non adderet; nullus enim eget indicio sui, qui verbo Dei abundat. Unum itaque dixit, et omnia declaravit.

69. At vero sanctus Matthaeus et Marcus vestitu, et cinctu, et cibo Prophetam declarare voluerunt; eo quod vestitum de pilis camelorum habuit, **1304** et zonam pelliceam super lumbos suos: locustas autem, et mel silvestre edebat **(Matth. III, 4; Marc. I, 6)**. Praenuntius enim Christi non patiebatur immundarum perire exuvias bestiarum: ipso quoque vestitus indicio designans Christum esse venturum, qui belluina, illuvieque contexta pro nostrorum deformitate meritorum, gentilitatis immundae peccata suscipiens, in illo trophaeo crucis, amictu quodam se nostrae carnis exueret.

70. Quid autem sibi vult cinctus zonae pelliceae, nisi quod caro ista quae mentem prius gravare consueverat, ea post adventum Domini non impedimento coepit esse, sed cingulo? Scilicet juxta David: *In salicibus . . . . organa nostra suspendimus* **(Psal. CXXXVI, 2)**; et juxta Apostolum **(Philip. III, 3)** confidentiam non habemus in carne, et confidentiam habemus in corpore: non habemus in voluptatibus, habemus in passionibus; quoniam in spiritu fervens vigeat affectus, et ad omne accingamur obsequium coelestium praeceptorum, devotione mentis intenti, atque apparatu corporis expediti.

71. Cibus quoque propheticus index officii, nuntiusque mysterii est. Quid enim tam otiosum ad hominis officium, quam locustas quaerere: et quid tam plenum ad vatis mysterium? Nam quo magis ad fructum inutiles, ad usum laboris inertes, ad tactum fugaces, vagae saltu, ore stridulae sunt locustae; eo convenientius his populi figura gentilis aptatur, qui nullo usu laboris, nullo operis sui fructu, sine gravitate, sine voce sonum querelae ederet, verbum vitae ignoraret. Hic igitur populus cibus est prophetarum; nam quo numerus major populi congregatur, eo uberior prophetici oris usus augetur. Ecclesiae quoque gratia praefiguratur in melle silvestri, non intra alvearium legis plebis Judaicae fetu reperta, sed in campis, et foliis silvae gentilium errore diffusa, juxta quod scriptum est: *Invenimus eam in campis silvae* **(Psal. CXXXI, 6)**.

72. Et hic quidem mel silvestre edebat, annuntians populos de petrae melle saturandos, sicut scriptum est: *Et de petra mellis saturavit eos* **(Psal. LXXX, 17)**. Sic etiam Eliam corvi cibo advectitio, et lucrativo potu inter deserta paverunt **(III Reg. XVII, 6)**; ut indicio foret populos nationum tetro squalentes colore meritorum, qui ante cibum fetidis in cadaveribus requirebant, nunc de se advectitiam prophetis alimoniam praebituros. Cibus enim prophetarum, divinae voluntatis effectus est, sicut ipse Dominus declaravit dicens: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui me misit* **(Joan. IV, 34)**.

(Vers. 4.) *Vox clamantis in deserto.*

73. Bene vox dicitur Joannes Verbi praenuntius. Nam interrogatus ipse Joannes: *Quid dicis de te ipso? Ait: Ego vox clamantis in deserto* **(Joan. I, 22 et 23)**. **1305** Et ideo ait: *Qui*

post me venit, ante me factus est **(Ibid., 30)**; quia vox praecedit inferior, verbum sequitur, quod praecellit. Ideo et a Joanne baptizari voluit; quia in hominibus verbum consecratur voce doctoris. Ideo fortasse Zacharias vocem recepit, quia vocem locutus est.

(Vers. 7, 8.) *Generatio viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructus dignos poenitentiae. Et ne coeperitis dicere: Pater noster est Abraham. Dico autem vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae.*

74. Argui quidem videtur malitia Judaeorum, eo quod vario noxiae mentis veneno, serpentinos lapsus, et terrena cubilia, non divinae aliquod mysterium cognitionis operentur: sed tamen cum dicitur: *Quis ostendit vobis fugere a ventura ira?* ostenditur his Dei miseratione infusa prudentia; ut gerant suorum poenitentiam delictorum, futuri terrorem judicii provida devotione metuentes. Ad generationem ergo, non ad successionem referenda est comparatio viperarum. Aut fortasse juxta quod scriptum est: *Estote prudentes sicut serpentes* **(Matth. X, 16)**, ostenduntur habere prudentiam naturalem, qui profutura videant, et sponte deposcant, sed adhuc noxia non relinquant.

75. Et ideo admonentur claritatem sibi magis operis, quam nobilitatem generis vindicare; quod nulla in successione praerogativa sit, nisi fidei astipuletur haereditas, quam Dei nutu ad populos gentilium transferendam, sermone prophetico revelavit, dicens: *Potens est Deus de lapidibus his suscitare filios Abrahae.* Nam licet Deus possit diversas convertere et commutare naturas; tamen quia mihi plus

mysterium quam miraculum prodest, in praenuntio Christi nihil magis quam aedificationem Ecclesiae debeo surgentis agnoscere; quae non rupeis saxis, sed vivis lapidibus exstructa, in habitaculum Dei et fastigium templi conversione nostrorum surrexit animorum. Etenim parabat Deus mentium nostrarum dura mollire, et de lapidibus offensionis excitare cultores religionis. Quid enim aliud quam lapides habebantur, qui lapidibus serviebant, similes utique iis qui facerent eos? Prophetatur igitur saxosis gentilium fides infundenda pectoribus, et futuros per fidem Abrahae filios oracula pollicentur, quibus per duritiam mentis saxeus quidam insensibilis, irrationabilisque naturae usus inoleverat. Nam si lapidibus vivis firmatos viros fidei robore sententia apostolica comparavit, juxta quod scriptum est: *Et vos tamquam lapides vivi aedificamini domus spiritalis, in sacerdotium sanctum, offerentes hostias spiritales* **(I Petr. II, 5)**: multo altius hic videntur voce prophetica lapidibus homines comparati, qui ita humanae sensum mentis amiserant; ut dum lapidibus putant divinitatis alicujus inesse rationem, ipsi in naturam lapidum non usu corporis, sed mentis habitu verterentur. Denique ex Abrahae **1306** secundum carnem successione manantes, et principes Sodomorum appellantur **(Esai. I, 10)**, et parietes dealbati **(Matth. XXIII, 27)**: ita sibi praerogativam generis morum magis similitudo vindicat, quam ordo majorum **(Act. XXIII, 3)**. Quin etiam ut scias quia lapidibus comparati sunt homines, arboribus quoque homines comparavit subjiciens Propheta:

(Vers. 9.) *Quia jam securis ad radices arborum posita est.*

76. Exempli autem ideo facta mutatio est; ut illo comparationis processu quidam intelligatur hominis clementior jam profectus. Nam illi ante deformes ad usum, nudi ad ornatum, steriles ad fructum, irrationabiles ad profectum, jam in arborum speciem figurantur, quae rationabili quodam naturae munere decorae ad usum, ad aspectum venustae, ad fructum opimae, surgunt cacuminibus, funduntur brachiis, replentur fructibus, frondibus vestiuntur. Atque utinam nos fecundarum usum arborum possimus imitari, meritisque crescentibus longaevae humilitatis radice fundati, sublimes ab humo, decori ad speciem adultos fructuosorum operum vertices erigamus; ne evangelica securis agricolae trunci radicem silvestris excidat. *Vae enim mihi est, si non evangelizavero* **(I Cor. IX, 16)**. Sed vox ista apostolica est. Vae mihi est, si non peccata deflevero, vae mihi est si non media nocte surrexero ad confitendum tibi; vae mihi est, si dolum proximo meo fecero; vae, si locutus non fuero veritatem. Ad radicem securis est posita, faciat fructum, qui potest gratiae, qui debet poenitentiae. Adest Dominus qui fructum requirat, fecundos vivificet, steriles reprehendat. Anni tres sunt ex quo venit, et fructum in Judaeis invenire non potuit: utinam inveniat in nobis. Jussurus est succidi infructuosos, ne terram occupent. Sed qui adhuc non habet fructum, conetur ut afferat in futurum. Bonus ille cultor agri interveniet pro nobis infecundis, pro nobis infructuosis; ut detur spatium, patientia deferatur; ne forte et nos aliquem fructum ferre Deo possimus.

77. Singulis quoque generibus hominum conveniens tribuit sanctus Joannes Baptista responsum, unum omnibus **(Dist. 86, cap. In singulis)**: ita publicanis, ne ultra praescriptum

exigant; militibus, ne calumniam faciant, ne praedam requirant; docens idcirco stipendia constituta militiae; ne dum sumptus quaeritur, praedo grassetur. Sed haec et alia officiorum praecepta propria singulorum: misericordia communis est usus, ideo commune praeceptum; omnibus officiis, omnibus aetatibus necessaria, et ab omnibus deferenda. Non publicanus, non miles excipitur, non agricola vel urbanus, dives et pauper, omnes in commune admonentur, ut conferant non habenti. Misericordia enim plenitudo virtutum est. Et ideo omnibus est proposita perfectae forma virtutis; ne vestimentis alimentisque suis parcant. Misericordiae tamen ipsius pro possibilitate conditionis **1307** humanae mensura servatur; ut non sibi unusquisque totum eripiat: sed quod habet, cum paupere partiatur.

(Vers. 15, 16.) *Aestimante autem populo et cogitante in cordibus suis de Joanne, ne forte ipse esset Christus; respondit dicens: Ego quidem vos baptizo in aqua, in poenitentia.*

78. Videbat ergo Joannes cordis occulta. Sed consideremus cujus haec gratia. Quemadmodum autem prophetis palam fiant cordis occulta, Paulus ostendit dicens: *Occulta quoque cordis ejus manifesta fient: et procidens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod vere Deus est in vobis* **(I Cor. XIV, 25)**. Dei ergo munus est qui revelat, non virtus hominis qui divino magis adjuvatur beneficio, quam naturali cernit officio. Quo autem proficit ista cogitatio Judaeorum, nisi ut secundum Scripturas venisse Christum probetur? Erat enim qui exspectabatur; et ipse utique qui exspectabatur, non is qui non exspectabatur, advenit. Quid autem ineptius quam quod is qui

in alio aestimatur, in seipso esse non creditur? Quem per mulierem venturum putabant, per virginem venisse non credunt. Quae Deo secundum carnem dignior generatio, quam ut immaculatus Dei Filius immaculatae generationis servaret etiam in suscipiendo corpore puritatem? Et utique divini adventus signum in virginis partu, non in mulieris constitutum est.

79. *Ego,* inquit, *vos aqua baptizo.* Cito probavit non esse se Christum, qui visibili operetur officio. Nam cum ex duabus naturis homo, id est, ex anima subsistat et corpore, visibile per visibilia, invisibile per invisibile mysterium consecratur. Aqua enim corpus abluitur, spiritu animae delicta mundantur. Aliud agimus, aliud invocamus; licet etiam in ipso fonte sanctificatio divinitatis aspiret. Non enim aqua omnis ablutio est, sed haec inter se divisa esse non possunt, et ideo aliud fuit baptisma poenitentiae, aliud gratiae est. Istud ex utroque, illud ex uno; nam cum communia delicta sint mentis et corporis, purificatio quoque debuit esse communis. Et bene sanctus Joannes se intellexisse significans quid in cordibus cogitarent, et quasi non intellexerit, declinans majestatis invidiam, non verbo, sed opere declaravit non esse se Christum. Opus enim hominis est gerere poenitentiam delictorum; Dei munus est gratiam implere mysterii.

Venit autem fortior me.

80. Non comparationem fecit, ut ipso se tantum fortiorem dixerit Christum (neque enim inter Dei Filium et hominem ulla poterat esse collatio), sed quia multi fortes; nam et diabolus fortis: *Nemo* enim *potest vasa fortis . . . diripere, nisi prius alligaverit fortem* **(Marc. III, 27)**. Multi ergo fortes,

fortior nemo nisi Christus. Denique eousque non fecit comparationem, ut addiderit: *Cujus non sum dignus calceamenta portare,* evangelicae
praedicationis **1308** ostendens in apostolos gratiam esse collatam, qui sunt calceati in Evangelium.

81. Videtur tamen ideo hoc dicere, quod plerumque Joannes personam accepit populi Judaeorum. Unde ad hoc referunt quod ait: *Illum oportet crescere, me autem minui* **(Joan. III, 30)**, quod oporteret minorem fieri populum Judaeorum, crescere in Christo populum Christianum. Denique et Moyses accepit personam populi; sed ille calceamentum non Dominicum portabat, sed pedum suorum. Et isti calceati sunt calceamento fortasse non suorum pedum; ille autem solvere calceamentum pedum jubetur suorum **(Exod. III, 5)**; ut animi ejus gressus et mentis, corporei nexus vinculis absolutus, iter spiritale gradiatur. Apostoli autem calceamentum deposuerant corporale, quando missi sunt sine calceamento, sine virga, sine pera, sine zona; sed non statim Domini calceamenta portarunt. Fortasse post resurrectionem portare coeperunt; ante enim ne cui gesta Domini dicerent, monebantur. Denique postea his dicitur: *Ite in orbem universum, et praedicate Evangelium* **(Marc. XVI, 15)**; ut evangelicae praedicationis vestigium proferentes, toto Dominicorum seriem circumferrent orbe gestorum. Est igitur calceamentum nuptiale evangelica praedicatio. Sed de hoc opportunius aliquid in aliis explicabimus **(Inf. cap. X)**.

(Vers. 17.) *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, et igni: habens ventilabrum in manu sua, et purgabit aream suam, et congregabit triticum in horreum suum; paleas autem igni comburet inexstinguibili.*

82. *Habens ventilabrum in manu.* Ventilabri indicio discriminandorum Dominus declaratur jus habere meritorum; eo quod dum frumenta in area ventilantur, plena a vacuis, ab inanibus fructuosa veluti quodam aurae spirantis examine separantur. Per hanc igitur comparationem ostenditur quod Dominus judicii die solidae merita fructusque virtutis ab inanis jactantiae, exiliumque factorum infructuosa levitate discernat; perfectioris meriti viros locaturus in mansione coelesti. Ipse enim perfectior fructus est, qui meruerit ejus esse conformis, qui sicut granum tritici cecidit, ut plurimos fructus afferret in nobis, invisus paleis, inanibus meritis non amicus. Et ideo ante eum ignis ardebit, non natura sui noxius; utpote qui mala improbitatis exurat, splendorem probitatis accumulet.

(Vers. 21, 22.) *Factum est autem, cum baptizatus esset omnis populus, et Jesu baptizato, et orante, apertum est coelum, et descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum; et vox de coelo facta est: Filius meus es tu, in te complacui.*

83. Baptizatus est ergo Dominus non mundari volens, sed mundare aquas; ut ablutae per carnem Christi, quae peccatum non cognovit, baptismatis jus haberent. Et ideo qui ad Christi lavacrum venerit, peccata deponit. Pulchre autem in iis quae a caeteris dicta sunt, sanctus Lucas **1309** evangelista compendium sumpsit, et intelligendum magis quod a Joanne Dominus baptizatus est, quam expressum reliquit. Quae autem Dominici causa baptismatis, Dominus ipse declarat dicens: *Sine modo; sic enim decet nos implere omnem justitiam* **(Matth. III, 15)**.

84. Cum igitur tanta ad aedificationem Ecclesiae suae divino Deus favore concesserit; ut post patriarchas, prophetas, angelos, unigenitus descenderet Dei Filius, et ad lavacrum veniret; nonne vere atque divine de Ecclesia cognovimus dictum: *Nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverunt qui aedificant eam* **(Psal. CXXVI, 1)**? Nec mirum si homo aedificare non potest, qui non potest custodire: *Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum vigilaverunt qui custodiunt eam* **(Ibid.)**. Haec de quodam psalmo. Audeo tamen etiam ego dicere, quod homo viam non possit adoriri, nisi Dominum habeat praeviantem. Unde criptum est: *Post Dominum Deum tuum ambulabis* **(Deut. XIII, 4)**; et, *A Domino diriguntur viae viri* **(Prov. XX, 24)**. Denique ille perfectior, qui intelligeret se sine Domino ambulare non posse: *Vias,* inquit, *tuas edoce me* **(Psal. XXIV, 4)**. Et ut ad historiam veniamus (non enim simplicem tantum rei gestae sertem debemus haurire, sed etiam actus nostros ad aemulationem scriptorum referre) ex Aegypto populus exivit, nesciebat viam quae ad terram duceret sanctam. Misit Deus per noctem columnam ignis, ut per columnam populus viam disceret. Misit etiam per diem columnam nubis, ut neque ad sinistram, neque ad dexteram declinaret **(Exod. XIII, 21)**. Sed non es talis, homo, ut merearis et tu ignis columnam: non habes Moysen, non accipis signum; nunc enim post ad ventum Domini fides exigitur, signa conduntur. Time Deum, et praesume de Domino: *Immittit* enim *angelos Dominus in circuitu timentium eum, et cripiet eos* **(Psal. XXXIII, 8)**. Vides itaque quia ubique Domini virtus studiis cooperatur humanis; ut nemo possit aedificare sine Domino, nemo custodire sine Domino, nemo quidquam incipere sine Domino **(Conf. S.**

August. lib. de Gratia Christi, cap. 44). Et ideo juxta Apostolum: *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite, in nomine Domini nostri Jesu Christi* **(I Cor. X, 31)**. In duabus enim epistolis: alibi *in nomine Domini nostri Jesu Christi* **(Coloss. III, 17)**; alibi *in gloriam Dei* facere te praecepit; ut scias eamdem esse Patris et Filii gloriam, eamdemque virtutem: nec in aliquo circa sui divinitatem Patrem et Filium discrepare, qui circa praesidia nostra non discrepant. Docuit igitur me David quod nemo sine Domino aedificet domum, custodiat civitatem **(Ps. CXXVI, 1)**.

85. Docuit me etiam Moyses quod nemo nisi Deus fecerit mundum: *In principio* enim *fecit Deus coelum et terram* **(Gen. I, 1)**. Docuit etiam quod hominem Deus opere suo fecerit; nec otiose posuit: *Finxit Deus hominem de limo terrae, et insufflavit in faciem ejus flatum vitae* **(Gen. II, 7)**; ut actum quemdam Dei circa aedificationem hominis usu quodam corporalis operationis advertas. Docuit etiam quia et mulierem fecit Deus: *Immisit* enim *Deus soporem in Adam, et dormivit, et sumpsit unam costam de latere ejus,* **1310** *et replevit carnem ejus: et aedificavit Dominus Deus costam quam sumpsit ab Adam, in mulierem* **(Ibid., 21 et 22)**. Non frustra, ut dixi, corporalibus quibusdam manibus circa Adam et Evam Moyses Deum inducit operantem. Mundum Deus fieri jussit, et factus est, et uno verbo opus mundi Scriptura indicat absolutum: ad hominem venitur, et manus ipsas quodammodo studuit tibi Propheta Dei laborantis ostendere **(Psal. CXL, 5)**.

86. Plus nescio quid in his intelligere, quam lego, opera Dei elaborata me cogunt. Subvenit Apostolus aestuanti, et quod

ego non intelligebam quid esset: *Os de ossibus meis, et caro de carne mea:* et, *Haec vocabitur mulier; quoniam de viro suo assumpta est* **(Ibid., 23)** divino mihi spiritu revelavit dicens: *Sacramentum hoc magnum est* **(Ephes. V, 32)**. Quod sacramentum? *Quia duo erunt in carne una;* et, *Quia relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae* **(Ibid., 31)**: et, *Quoniam membra sumus corporis ejus, de carne ejus, et de ossibus ejus* **(Ibid., 30)**. Quis est iste vir propter quem mulier parentes relinquat? Relinquit parentes Ecclesia, quae de gentilibus populis congregata est, cui prophetice dicitur: *Obliviscere populum tuum, et domum patris tui* **(Psal. XLIV, 11)**. Propter quem virum, nisi forte illum de quo dicit Joannes: *Post me venit vir qui ante me factus est* **(Joan. I, 27)**? De cujus latere dormientis costam Deus sumpsit; ipse enim est qui dormivit, et quievit et resurrexit; quoniam Dominus suscepit eum. Quae est hujus costa nisi virtus? Quia tunc quando miles latus ejus aperuerit, continuo aqua et sanguis exivit, qui effusus est pro saeculi vita **(Joan. XIX, 34)**. Haec saeculi vita, costa Christi est: haec costa secundi est Adam. Primus enim Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem: novissimus Adam Christus est, costa Christi vita Ecclesiae est. Nos ergo membra sumus corporis ejus, de carne ejus, et de ossibus ejus. Et fortasse haec est costa de qua dixit: *Sentio de me virtutem exisse* **(Luc. VIII, 46).** Haec est costa quae de Christo exivit, nec corpus ejus imminuit; non enim corporalis, sed spiritalis est costa; spiritus autem non dividitur ipse, sed dividit singulis prout vult. Haec est Eva mater omnium viventium. Si enim intelligas viventem cum mortuis quaeri, intelligis eos mortuos esse, qui sine Christo sunt, qui participes vitae non sunt; hoc est enim Christi non esse

participes, quia Christus est vita. Mater ergo viventium Ecclesia est, quam aedificavit Deus in ipso summo angulari lapide Christo Jesu, in quo omnis structura compaginata crescit in templum Dei.

87. Veniat ergo Deus, aedificet mulierem, illam quidem adjutricem Adae, hanc vero Christi. Non quia Christus adjumentum requirit, sed quia nos quaerimus et desideramus ad Christi gratiam per Ecclesiam pervenire. Et nunc aedificatur, et nunc formatur, et nunc mulier figuratur, et nunc creatur. Et ideo novo verbo usa est Scriptura; quia superaedificamur super fundamentum apostolorum et prophetarum **(Ephes. II, 20)**. Et nunc domus spiritalis surgit in sacerdotium sanctum. Veni, Domine Deus, aedifica mulierem istam, aedifica civitatem; **1311** veniat et puer tuus: tibi enim credo dicenti: *Ipse aedificabit civitatem mihi* **(Esai. XLV, 13)**.

88. Ecce mulier omnium mater, ecce domus spiritalis, ecce civitas quae vivet in aeternum; quia mori nescit. Ipsa enim est civitas Hierusalem, quae nunc videtur in terris, sed rapietur supra Eliam; Elias enim unus fuit. Transferetur super Enoch, cujus mors non invenitur. Ille enim raptus est, ne malitia mutaretur cor ejus: haec autem diligitur a Christo quasi sponsa gloriosa, sancta, immaculata, sine ruga. Et quanto melius totum corpus assumitur, quam unus assumptus est? Haec enim est spes Ecclesiae. Rapietur profecto, assumetur, transferetur ad coelum. Ecce curru igneo raptus est Elias: rapietur et Ecclesia. Non mihi credis? Crede vel Paulo, in quo Christus locutus est: *Rapiemur,* inquit, *in nubibus obviam Christo in aera, et ita semper cum Domino erimus* **(I Thes. IV, 16)**.

89. Ad hanc igitur aedificandam mittuntur quidem plures, mittuntur patriarchae, mittuntur prophetae, mittitur Gabriel archangelus, innumeri angeli diriguntur, et multitudo coelestis exercitus Deum laudat; quia civitatis hujus aedificatio propinquat. Mittuntur plures ad eam, sed Christus eam solus aedificat, verum non est solus; quia Pater praesens est. Et si solus aedificat; gratiam tamen tantae aedificationis non solus usurpat. Scriptum est de templo, quod aedificavit Salomon, in quo typus Ecclesiae fuit, quia septuaginta millia erant qui in humeris portarent, et octoginta millia lapidum caesores, et tria millia sexcenti operum praepositi **(II Par. II, 2)**. Veniant angeli illi, veniant lapidem caesores, caedantur superflua lapidum nostrorum, aspera levigentur. Veniant et qui in humeris portant; scriptum est enim: *Super humeros tollentur* **(Esai, XLIX, 22)**.

90. Venit ergo ad Joannem, quoniam caetera comperistis. Venit ad Joannis baptisma: sed Joannis baptisma habebat poenitentiam delictorum **(Matth. III, 13)**. Et ideo prohibet eum Joannes dicens: *Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me* **(Ibid., 14)**? Cur venis ad me, qui peccatum non habes? Ille enim baptizandus est a me, qui peccatum habet: qui autem peccatum non fecit, lavacrum poenitentiae cur requirat? *Sine,* inquit, *modo:* hoc est, dum Ecclesia aedificetur, *decet nos implere omnem justitiam* **(Ibid., 15)**. Quae est justitia, nisi misericordia? *Dispersit* enim, *dedit pauperibus: justitia ejus manet in aeternum* **(Psal. CXI, 9)**. Dedit mihi pauperi, dedit mihi inopi gratiam quam ante non habui. *Justitia* ergo *ejus manet in aeternum.* Quae est justitia, nisi ut quod alterum facere velis, prior ipse incipias, et tuo alios horteris exemplo? Quae est justitia, nisi ut qui carnem

suscepit, non quasi Deus sensum aut ministerium carnis excluderet: sed quasi homo carnem vinceret, ut vincere me doceret? Docuit enim me qua ratione possim terrenis concretam vitiis obnoxiae carnis illuviem sepelire criminibus, renovare virtutibus.

1312 91. O vere divinam in ipsa humilitate Domini prospicientiam! Quanto enim abjectior humilitas, tanto divinior providentia. Injuriarum suarum acerbitate Deus proditur: et remediorum suorum usu, qui nullis remediis indigeret, Deus probatur. Quid enim tam divinum ad populos provocandos, quam ut nemo refugiat lavacrum gratiae, quando Christus lavacrum poenitentiae non refugit? Nemo se dicat exsortem esse peccati, quando Christus venit ad remedium peccatorum. Si pro nobis Christus lavit, immo nos in corpore suo lavit, quanto magis nos nostra delicta lavare debemus? Quo igitur magis opere, quo magis mysterio Deus (quamquam Deus in omnibus) quam hoc probatur; quando per totum mundum, qua generis humani conditio diffunditur, per separatarum divortia tractusque regionum, uno momento in uno corpore Deus fraudem vetusti erroris abolevit, gratiam regni coelestis effudit? Unus enim mersit, sed elevavit omnes: unus descendit, ut ascenderemus omnes, unus omnium peccata suscepit, ut in illo omnium peccata morerentur. Purificate igitur vos, ut apostolus dicit **(Jacob., IV, 8)**, quia purificavit se ille pro nobis, qui purificatione non eguit. Haec de nobis.

92. Nunc consideremus mysterium Trinitatis. Unum Deum dicimus, sed Patrem confitemur, et Filium Deum confitemur. Nam cum scriptum sit: *Diliges Dominum Deum tuum, et ipsi soli servies* **(Deut. X, 20)**, negavit Filius esse se solum

dicens: *Sed non sum solus, Pater enim mecum est* **(Joan. XVI, 32)**. Nec nunc solus est; Pater enim se adesse testatur. Adest et Spiritus sanctus; numquam enim potest a se Trinitas separari. Denique *apertum est coelum, et descendit Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba.* Quomodo ergo haeretici dicunt quia solus in coelo est, qui non est solus in terris? Advertamus mysterium: quare sicut columba? Simplicitatem enim lavacri requirit gratia; ut simus simplices sicut columbae. Pacem lavacri requirit gratia, quam in typo veteri columba quondam ad illam arcam quae sola fuit diluvii immunis, advexit **(Gen. VIII, 11)**. Docuit me cujus typus columba illa fuerit, qui nunc descendere dignatus est in specie columbae. Docuit in illo ramo, in illa arca typum fuisse pacis Ecclesiae, quod inter ipsa mundi diluvia Spiritus sanctus ad Ecclesiam suam pacem afferat fructuosam. Docuit etiam David, qui prophetico spiritu cernens baptismatis sacramentum, ait: *Quis dabit mihi pennas sicut columbae* **(Psal. LIV, 7)**?

93. Venit ergo Spiritus sanctus, sed attende mysterium. Venit ad Christum. *Omnia* enim *per ipsum . . . . . facta sunt . . . . . et in ipso constant* **(Colos., I, 16 et 17)**. Sed vide benevolum Dominum, qui solus se injuriis subdidit, solus gratiam non quaesivit. Et ubi aedificavit Ecclesiam? *Rogabo,* inquit, *Patrem et alium Paracletum dabit vobis, ut vobiscum sit in aeternum, spiritum veritatis, quem hic mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec agnoscit eum* **(Joan. XIV, 16 et 17)**. Merito **1313** ergo se in corpore demonstravit; quoniam divinitatis substantia non videtur.

94. Vidimus Spiritum, sed in specie corporali: videamus et Patrem. Sed quia videre non possumus, audiamus. Adest enim benevolus Deus, non derelinquet templum suum. Vult omnem exaedificari animam: vult eam ad salutem informare: vult lapides vivos a terra ad coelum transferre. Diligit templum suum: et nos diligamus eum. Si diligimus Deum, praecepta ejus servemus. Si diligimus eum, noverimus eum. *Qui* enim *dicit quia novit eum, et praecepta ejus non servat, mendax est* **(I Joan. II, 4)**. Quomodo enim potest Deum diligere, qui non diligit veritatem, cum Deus veritas sit? Audiamus ergo Patrem; invisibilis enim Pater: sed et Filius invisibilis secundum divinitatem; Deum enim nemo vidit umquam. Cum ergo Filius Deus, in eo utique quod Deus Filius, non videtur; sed demonstrare se voluit in corpore: et quia Pater corpus non gerebat, ideo probare voluit Pater nobis in Filio se esse praesentem, dicens: *Filius meus es tu, in te complacui.* Si vis discere Filium cum Patre semper esse praesentem, lege Filii vocem dicentis: *Si ascendero in coelum, tu ibi es: si descendero ad infernum, ades* **(Psal. CXXXVIII, 8)**. Si Patris testimonium quaeris, audisti a Joanne. Crede igitur ei, cui se baptizandum credidit Christus, cui Pater Filium coelesti voce commisit, **1314** dicens: *Hic est Filius meus Dilectus, in quo complacui* **(Matth. III, 17)**.

95. Ubi sunt Ariani, quibus non placet Filius, in quo complacuit Pater? Hoc non ego dico, neque hominum quisquam locutus est; neque enim per hominem Deus, neque per angelos, neque per archangelos: sed ab ipso Patre vox de coelo missa signavit. Deinde alibi idem Pater repetit, dicens: *Hic est filius meus dilectus, in quo complacui: ipsum audite* **(Matth. XVII, 5)**, dicentem utique audite: *Ego et*

Pater unum sumus **(Joan. X, 30)**. Qui ergo Filio non credit, non credit Patri. Testis est ille de Filio: si dubitatur de Filio, paterno non creditur testimonio. Deinde cum dicit: *In quo complacui;* non aliena in Filio, sed sua laudat. Quid est enim dicere: *In quo complacui,* nisi quia omnia quae habet Filius, et Pater habet: sicut et quae Patris sunt, Filii sunt? Filius dixit: *Omnia quae habet Pater, mea sunt* **(Joan. XVI, 15)**; indifferentis enim divinitatis potentia non secernit inter Patrem et Filium, sed unam Patri Filioque participat potestatem. Credamus Patri, cujus vocem elementa sonuerunt: credamus Patri, cujus voci elementa obsequium praebuerunt. Credidit mundus in elementis, credat in hominibus: credidit in exanimis, credat in viventibus: credidit in mutis, credat in loquentibus: credidit in iis quae non habent sensum, credat in iis qui sensum, ut Deum cognoscerent, consecuti sunt.

LIBER TERTIUS.

1313 (Vers. 23.) *Et ipse Jesus erat incipiens fere annorum triginta, qui putabatur esse filius Joseph.*

1. De generationibus dicturi, quarum nonnullam videmus in Evangelio secundum Matthaeum, vel in hoc cujus interpretationem habemus in manibus, esse distantiam; quoniam non est credibile adversantia sibi sanctos viros potuisse dicere, de gestis praesertim Domini Salvatoris, quanto studio possumus, non dixisse eos discrepantia demonstremus.

2. Et primum omnium neminem movere debet quod ita scriptum est: *Qui putabatur esse filius Joseph.* Bene enim putabatur, quia natura non erat: sed ideo putabatur, quia eum Maria, quae Joseph viro suo erat desponsata, generaverat; sic enim habes: *Nonne hic est filius Joseph fabri* **(Matth. XIII, 55)**? Diximus supra qua ratione per virginem: diximus etiam qua ratione per desponsatam, et quare census tempore nasci voluerit Dominus Salutaris: non alienum etiam videtur ut qua ratione fabrum patrem habuerit, declaremus. Hoc enim typo eum patrem sibi esse demonstrat qui fabricator omnium condidit mundum; juxta **1314** quod scriptum est: *In principio fecit Deus coelum et terram* **(Gen. I, 1)**. Nam etsi humana non sunt comparanda divinis; typus tamen integer est quod Pater Christi igne operatur et Spiritu, et tamquam bonus animae faber vitia nostra circumdolat, cito securim admovens arboribus infecundis, secare doctus exigua, culminibus servare sublimia, rigida mentium spiritus igne mollire, et in varios usus omne humanum genus diversa ministeriorum qualitate formare.

Cur autem Joseph magis quam Mariae generatio describatur, cum Maria de Spiritu sancto generaverit Christum, et Joseph a generatione Domini videatur alienus, dubitare possemus, nisi consuetudo nos instrueret Scripturarum, quae semper viri originem quaerit. Sic enim habes: Phares fuit filius Judae principis Tribus: *Hic generavit Hesron, et Hesron generavit Aram, et Aram generavit Hamminadab, et Hamminadab generavit Nahasson, et Nahasson generavit Salmon, et Salmon generavit Booz, et Booz generavit Hobed, et Hobed generavit Jesse, et Jesse generavit David* **(Matth. I, 3 et seq.)**. Viri enim persona quaeritur, qui etiam in senatu et

reliquis curiis civitatum generis asserit dignitatem. **1315** Quam deforme autem si relicta viri origine, origo feminae quaereretur, ut videretur patrem non habuisse ille totius mundi populis praedicandus?

4. Sed etiam alibi diverso ordine generationem doceamus esse decursam; ne hic quoque Evangelistae discrepare videantur, qui veterem ordinem sunt secuti. Sic enim habes: *Fuit homo ex Arath, et nomen ejus Elcana, filius Hieremiel, filius Heli, filius Ozi de monte Ephraim* **(I Reg. I, 1)**. Vides et a patribus ad filios, et a filiis ad patres originis descriptionem veteri more contextam. Vides ubique familiam per virorum generationes esse decursam. Noli mirari si Matthaeus ab Abraham usque ad Joseph, Lucas a Joseph usque ad Adam, et ad Deum generationum ordinem percurrit. Noli mirari quod Joseph origo descripta est. Etenim secundum carnem natus, usum debuit sequi carnis, et qui in saeculum venit, saeculi debuit more describi; maxime cum in Joseph origine etiam origo sit Mariae. Nam cum vir justus fuerit Joseph, utique ex tribu sua, et ex patria sua accepit uxorem: nec potuit justus facere contra id quod Lege praescriptum est. Sic enim habes, quia unusquisque in haereditatem tribus suae patriae adhaerebunt filii Israel, nec de tribu ad tribum transibunt: et omnis filia quae habet haereditatem tribuum filiorum Israel, uni ex populo, et ex tribu patris sui erit uxor **(Num. XXXVI, 6-8)**. Itaque et census tempore ascendit Joseph de domo et de patria David **(Luc II, 4 et 5)**, ut profiteretur cum Maria uxore sua. Quae ex eadem domo, et ex eadem patria professionem defert, utique ejusdem tribus, et ejusdem patriae se esse designat.

5. Cognata quoque Mariae inducitur Elizabeth **(Luc. I, 36)**: primo quod omnes Judaei cognati, quemadmodum te Apostolus docuit dicens, *Optabam enim anathema esse ipse . . . . pro fratribus meis, cognatis secundum carnem, qui sunt Israelitae* **(Rom. IX, 3 et 4)**. Cognatae ergo, quia ambae Israelitae erant: simul et cognatae, quia ambae erant ex tribu Juda. Didicisti ex tribu Juda Mariam, disce et Elizabeth. Nam *Exsurgens Maria in diebus illis, abiit in montana cum festinatione, in civitatem,* inquit, *Judae, et intravit in domum Zachariae* **(Luc. I, 39 et 40)**. Cum enim intra tribus suas Moyses habitare unumquemque praescripserit **(Num. II, 2)**: utique cum in civitate Judae manserit, erat et in tribu Juda; maxime cum ex genere Elizabeth fuerint sacerdotes, quorum Deus portio est. Simul quam pulchrum, ut cum illa praenuntium Christi, Christum ista generaverit, et altera de Spiritu sancto conceperit, altera sancto repleta Spiritu prophetaverit; secundum carnem quoque videantur fuisse cognatae, quae secundum Deum spiritalis cognationis consortio non carebant? Quod si omnis feminae caput vir secundum sanctum Apostolum **(Ephes. V, 23)**, et sunt duo in carne una secundum legem divinam **(Gen. II, 24)**: utique ii qui una caro erant, et unus spiritus, quomodo poterat fieri ut viderentur patriam et tribum habere divisam? Accedit illud quod etiam Angelus Gabriel de Domino praenuntiaverat, quod *Dabit illi Deus sedem David patris sui* **(Luc. I, 32)**. Certum est igitur **1316** etiam Mariam de David generatione manasse. Simul etiam discimus nihil referre quo ordine generationis series exprimatur, cum iter hinc atque inde sit pervium.

6. Cur autem sanctus Matthaeus ab Abraham generationem enumerare coeperit Christi, sanctus vero Lucas a Christo usque ad Deum perduxerit, explanandum videtur. Sed prius cur sanctus Matthaeus cum ab Abraham coeperit generationis ordinem, non ita posuerit: Liber generationis Abrahae, sed, *Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham* **(Matth. I, 1)**. Et cur hos duos potissimum nominaverit, nequaquam praetereundum puto. Non enim otiose fidelissimi auctores generis eliguntur; ut intelligamus quod in ipsa generatione carnis, spiritalis magis successio requiratur. Duo sunt enim isti viri in quos manaverunt promissa divina.

7. Prior Abraham qui ante Moysis legem, et ante populum Judaeorum propria derelinquens, et cognoscens Deum, meruit fidei testimonium; quia *Credidit Deo, et reputatum est ei ad justitiam* **(Gen. XV, 6)**: qui etiam a Deo accepit oraculum, dicente sibi: *Exi de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et vade in terram quam tibi monstrabo, et faciamte te in gentem magnam, et benedicam te, et magnificabo nomen tuum, et eris benedictus, et benedicam benedicentes te, et maledicam maledicentes te, et benedicentur in te omnes tribus terrae* **(Gen. XII, 1-3)**. Vides igitur congregationes gentium, et sacrosanctum Ecclesiae coetum oraculo divino huic esse primo promissum. Et ideo is auctor generis debuit designari, qui instaurandae Ecclesiae sponsionem primus emeruit.

8. David quoque merito et ipse auctor generis declaratur; quia cum jurejurando responsum, quod ex ipso secundum carnem Christus futurus esset, accepit; sic enim scriptum est: *Juravit Dominus David veritatem, et non poenitebit eum: Ex fructu*

ventris tui ponam super sedem tuam **(Psal. CXXXI, 11)**. Et alibi: *Semel juravi in sancto meo, si David mentiar, semen ejus in aeternum manebit, et sedes ejus sicut sol in conspectu meo* **(Psal. LXXXVIII, 36-38)**. Et in Paralipomenis: *Et erit cum completi fuerint dies tui, et dormies cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, qui erit de ventre tuo, et parabo regnum ejus. Ipse mihi aedificabit domum, et erigam sedem ejus in saeculum. Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium, et misericordiam meam non dispergam ab eo, sicut dispersi ab iis qui ante te fuerunt* **(I Par. XVII, 11-13)**. Per Esaiam quoque idem Dominus Deus generationem Domini revelavit, dicens: *Exiet virga de radice Jesse, et flos ex radice ejus ascendet, et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiae et intellectus* **(Esai XI, 1 et 2)**. Et infra: *Et erit radix Jesse, et qui exsurget imperare gentibus: in ipso gentes sperabunt* **(Ibid., 10)**. Et alibi: *Puer natus est nobis, filius datus est nobis, cujus principium super humeros ejus, et vocabitur nomen ejus, magni consilii angelus. Adducam enim pacem super principes et salutem: et magna potestas ejus, et pacis ejus non erit finis, in sede David, et in regno ejus* **(Esai. IX, 6)**. In quo juxta Aquilae quoque interpretationem non quasi de homine, sed de eo qui ultra hominem esset **1317** vidimus exstitisse promissum. Idem enim interpretatus est: *Puer natus est nobis, filius datus est nobis, et facta est mensura ejus in humero ejus, et vocabitur nomen ejus, admirabilis consiliarius, Deus fortis, potens, pater saeculi, princeps pacis. Ejus impleta est disciplina, et pacis ejus non est finis, supra sedem David, et supra regnum ejus.*

9. Omnia convenire de Christo evidentibus signatur oraculis, nec posse divinae fructum potentiae ad Salomonis gratiam

derivari, qui David filius fuit, cujus finis haud dubie cognoscitur. Finis enim fuit regni Salomonis, et pacis, ut Regnorum lectionibus demonstratur. Unus est Christus, cujus regnum non habet finem. Deinde nullis Salomon gentibus imperavit, Christus vero Ecclesiam de nationibus congregavit universis. Postremo vivente David, et natus est Salomon, et regnum est consecutus. Hic autem qui promittitur, post mortem David surrrecturus esse monstratur, sicut habes: *Quia cum completi fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, suscitabo de semine tuo, qui erit ex ventre tuo, et parabo regnum ejus. Ipse mihi aedificabit domum, et erigam sedem ejus in saeculum* **(I Par. XVII, 11 et 12)**. Numquid in saeculum regnavit Salomon, qui annis tantummodo quadraginta regnavit? *Ego ero,* inquit, *ei in patrem, et ille mihi in filium* **(Ibid., 13)**. Quis est iste proprius Dei Filius, nisi cui dictum est: *Filius meus es tu, ego hodie genui te* **(Psal. II, 7)**? Et, *Misericordiam meam non dispergam ab eo . . . . . et fidelem eum servabo in domo mea, et in regno ejus in saeculum* **(Par. XVII, 13 et 14)**? At vero Salomonem fortasse ideo errasse tam graviter, ne errarent homines, et ad ipsum crederetur manasse promissum, divinarum serie cognovimus lectionum. Aedificavit enim templum Astartae idolo propter amorem mulieris, et indignatus est Dominus in Salomonem **(III Reg. XI, 4 et seq.)**. Si igitur, vivente David, regnare coepit (sic enim habes, quod cum esset nuntiatum David regnare Salomonem, adoravit rex David in cubili suo, et dixit **(III Reg. I, 48)**: *Benedictus Dominus Deus Israel, qui dedit mihi hodie de semine meo sedentem in throno meo, et oculi mei vident*), si erravit, si offendit, vides quoniam promissi series Christum spopondit.

10. Et ideo istos duos generis auctores evangelista delegit: unum, qui promissum accepit de congregatione populorum: alterum, qui de generatione Christi oraculum consecutus est. Et ideo licet ordine sit successionis posterior, prior tamen quam Abraham in Domini generatione describitur; quia plus est promissum accepisse de Christo, quam de Ecclesia; quoniam Ecclesia ipsa per Christum. Ergo unus princeps generis secundum carnem, alter princeps generis secundum spiritum: alter secundum seminis gratiam, alter secundum populorum fidem; potior enim qui salvat eo qui salvatur. Et ideo David filius dicitur: *Liber generationis Jesu Christi, filii David* **(Matth. I, 1)**. Ejus enim primo loco debuit filius dici, cui dari filius est promissus; licet Apostolus etiam Abrahae Christum dicat esse promissum: *Abrahae* enim *dictae sunt promissiones, et semini ejus. Non dicit: Et seminibus, tamquam in multis, sed sicut in uno: Et semini tuo, qui est Christus* **(Galat. III, 16)**; ut alteri proprietas generationis, principatus alteri deferatur. Illi delatum est, ut Jesus ejus filius diceretur: huic quasi principi, familiae gentiumque praerogativa **1318** servatur; ut ab Abraham generationis Dominicae manaret exordium. Qui enim fidei auctor est, ipsum asserere Scriptura quoque debuit divinae generationis auctorem.

11. Unde et Lucas ad Deum putavit originem ejus esse referendam; quod verus Christi generator Deus sit, vel secundum veram generationem pater, vel secundum lavacri regenerationem mystici muneris auctor. Et ideo non a primo generationem ejus coepit describere: sed postea baptismum ejus explicuit, auctorem omnium Deum per baptismum cupiens demonstrare, Christum quoque a Deo ordine manasse

successionis asseruit: universa contexens, ut et secundum naturam, et secundum gratiam, et secundum carnem Dei Filium demonstraret. Quod autem evidentius divinae generationis indicium, quam quod de generatione dicturus, ipsum Patrem praemisit loquentem: *Hic est filius meus dilectus, in quo complacui* **(Luc. III, 22, sup.)**?

12. Hic quoque aliqui solent inserere quaestiones, quod Matthaeus ab Abraham usque ad Christum quadraginta duas generationes enumeraverit, Lucas vero quinquaginta; et quod per alias personas Matthaeus, per alias Lucas generationem manasse descripserit: in quo jam potes illud probare quod diximus, quia cum alios Matthaeus majores Dominici generis, alios vero Lucas in ordine generationis texuerit; ab Abraham tamen et David reliquos auctores generis uterque significavit.

13. Quod vero per Salomonem Matthaeus generationem derivandam putavit, Lucas vero per Nathan: alter regalem, alter sacerdotalem Christi familiam videtur ostendere. Quod non ita accipere debemus, quod alterum altero verius: sed alter alteri pari fide et veritate concordet. Fuit enim vere et secundum carnem regalis, et sacerdotalis familiae: rex ex regibus, sacerdos ex sacerdotibus, licet oraculum non de carnalibus, sed de coelestibus exprimatur; quoniam et rex in Dei virtute laetatur, cui judicium a Patre rege defertur, et sacerdos est in aeternum, secundum quod scriptum est: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech* **(Psal. CIX, 4)**. Bene igitur uterque tenuit fidem; ut Matthaeus per reges ductam originem comprobaret, et Lucas per sacerdotes a Deo transmissam in Christum seriem generis deducendo, sanctiorem ipsam originem declararet. Simul in hoc quoque

vituli figura signatur, quod ubique sacerdotale mysterium putat esse servandum.

14. Nec mireris si ab Abraham plures secundum Lucam successiones usque ad Christum sunt, pauciores secundum Matthaeum; cum per alias personas generationem fatearis esse decursam: potest enim fieri ut alii longaevam transegerint vitam, alterius vero generationis viri immatura aetate decesserint; cum videamus complures senes cum suis nepotibus vivere, alios vero viros statim filiis obire susceptis.

15. Illud quoque advertimus quod sanctus Matthaeus, Jacob qui fuit pater Joseph, filium Mathan esse memoraverit **(Matth. I, 15)**: Lucas vero Joseph cui desponsata erat Maria, filium Heli: Heli autem filium Melchi esse descripserit **(Luc. III, 24)**. Quomodo **1319** unius duo partes, id est, Heli et Jacob? Quomodo etiam duo paterni avi, Mathan et Melchi? Sed si vere quaeris, invenies **(Deut. XXV, 5)** quod juxta prescriptum legis veteris duo fratres diversos filios uterinos ex una uxore generaverint **(Euseb. Caes. Eccl. hist. lib. I, c. 7)**. Traditur enim Mathan, qui a Salomone genus duxit, Jacob generasse filium, et uxore superstite, decessisse, quam postea Melchi accepit uxorem, ex qua generatus est Heli: rursus Heli fratre sine liberis decedente, copulatus est fratris uxori, et generavit filium Joseph, qui juxta Legem Jacob filius dicitur; quoniam semen fratris defuncti frater juxta legis veteris seriem suscitabat. Ita duorum filius dictus est, non ab utroque generatus: sed quia alterius secundum generationem, alterius secundum Legem factus est filius. In quo praescripto Legi futuram perpetuitatem defunctorum seminis nobis esse promissam non intellexit populus Judaeorum: sed secundum litteram accipiens, gratiam

corrupit oraculi. Alius enim erat frater, qui defunctorum fratrum semen resuscitaret, non frater secundum carnis germanitatem, sed secundum gratiae puritatem. Et ideo fortasse, *Frater non redimit, redimet homo* **(Psal. XLVIII, 8)**; quia non germanus frater ille, sed Dominus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus resurrectionis gratiam propagavit. Licet sit versiculi istius et alia interpretatio, quam suo dicemus loco **(Enarr. in Psal. XLVIII)**.

16. Non absurdum autem videtur quod, geminato mystico numero, quater denas generationes dividendas sanctus Matthaeus putavit, ab Abraham usque ad David, a David usque ad transmigrationem Babylonis, a transmigratione Babylonis usque ad Christum: in quo vices mutationum pariter designavit. Ab Abraham enim usque ad David tempora sine regibus fuit populus Judaeorum; regnum enim justum a David coepit: deinde per reges actum genus omne est Judaeorum, et intemerata usque ad transmigrationem eorum regna manserunt. Post transmigrationem vero in occasum degenerantis populi nobilitas circumcisa vergebat. De quinquaginta vero successionibus quas ab Abraham Lucas contexendas putavit, numeri mystici servata gratia satis claret. Nam et decimus et septimus numerus mysticus est, et tertio uterque repetitus mysterium signat. Et pentecoste, cujus Lucas, et tesseracoste, cujus Matthaeus secutus est gratiam, satis superque numerum mysticum prodiderunt.

17. Plerique etiam mirantur cur Thamar mulieris famosae, ut illis videtur, Matthaeus commemorationem in Dominica generatione contexendam putaverit. Cur etiam Ruth, cur ejus quoque mulieris quae Uriae uxor fuit, et occiso **1320** marito, in David nuptias commigravit; cum praesertim Sarrae, et

Rebeccae, et Rachel sanctarum feminarum nusquam fecerit mentionem. Sic enim habes: *Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Jacob, Jacob genuit Judam et fratres ejus: Judas autem genuit Phares et Zaram ex Thamar* **(Matth. I, 2 et 3)**. Non otiose itaque hujus mulieris evangelista nomen inseruit, de qua divise interim tractandum videtur.

18. Primum enim si veris intendas, animum, haec mulier non tam famosa, quam justa; non enim temporalis usum libidinis requisivit, sed successionis gratiam concupivit. Erat enim deforme liberos non habere: quod etiam legum civilium fuit auctoritate mulctatum. Promiserat eam filio suo Judas, et diu pactarum foedera distulerat nuptiarum. Per moram promissi defunctus est sponsus. Nondum virginitatis, nondum viduitatis ante Christi adventum vernabat gratia. Dolens se sine filiis remansisse, dolum studio generationis commenta est, et Judam consilio praevertit; ut se eidem offerret ornatam, posteaquam defunctam ejus cognovit uxorem. Vides utique mulieris vitam probari, quod non alienum praeripuit thorum, non meretricio studio quasi meretrix adornata est; non enim vagam captavit libidinem, sed diu soceri fraudata promissis, ex ea familia quam delegerat, converso dolo, fructum voluit successionis adipisci. Quis itaque castior, illa quae tamdiu exspectavit promissum, an ille qui amorem ferre non potuit oblatum? Illa quae sponsi familiam non refugit, an iste qui meretricem putavit? Illa quae horam sui corporis volentibus non permisit ad copulam, an iste qui quod studio coepit erroris, ad successionis gratiam castitate mulieris consummavit? Illa quae filios non habebat, et tempus conceptionis mora conjugii timebat excludi: illa quae gravitatem maturioris elegit, an iste qui aetatem

adolescentioris adamavit? Denique ipse confessus est dicens: *Justificata est Thamar magis quam ego; propter quod non dedi eam Selon filio meo* **(Gen, XXXVIII, 26)**. Itaque illa experiri exactorem ipsum suae voluit castitatis. Denique numquam postea virum experta est, amictum viduitatis sumpsit a coitu: iste unius horae impatiens, qui annos a puella exegerat castitatis, luctum expulit, vestem mutavit, comam totondit, rogum deseruit, thorum amator ascendit.

19. Sed non ita illam defendimus, ut istum accusemus: immo utrumque excusemus; non autem nos, sed mysterium quod copulae illius fructus expressit; generavit enim mulier Phares et Zaram filios, generavit geminos. Unde non otiose Matthaeus utrumque signavit, cum Phares tantummodo commemorationem causa deposceret: **1321** *Phares* enim *genuit Esron, Esron genuit Aram* **(Matth. I, 3)**: deinde per ordinem singuli. Cur autem, cum Isaac duos generaverit, Jacob plures, singulorum tantummodo quos successionis Dominicae causa poscebat, fecit Scripturae series mentionem, horum autem utrumque memoravit, nisi quia hic in utroque mysterium est?

20. Tractavimus moralem locum, quia non opera meretricis exercuit, sed munera fecunditatis elegit: tractemus historicum, et mysticum ventilemus. Neque enim sine mysterio potest esse quod annulum, et monile accepit, et virgam. Non vilis persona quae meretur accipere ornamentum, signaculum, potestatem: factorum signaculum, pectoris ornamentum, regiae libertatis insigne. Ergo ut ordiamur historiam, cum generaret Thamar, legisti quia unus de utero ejus praemisit manum, quam corripiens obstetrix, coccum ligavit dicens: *Hic exiet prior* **(Gen. XXXVIII, 28)**. Ut autem manum revocavit

puer in matris uterum, statim exivit frater ejus. Dixit autem obstetrix: *Quid incisa est per te sepis? et vocavit nomen ejus Phares. Et post ipsum exivit frater ejus, in cujus manu erat coccum, et vocavit nomen ejus Zaram* **(Ibid., 29 et 30)**. Vides quanta enigmata mysterium prodant? Manus praemissa, coccum ligatum, reducta manus, vox obstetricis gemina, quod prior alter exiret, sepem alter incideret.

21. Cur autem alter manum praemisit ex utero, alter genitali praecessit exortu; nisi quia per geminorum mysterium gemina describitur vita populorum: una secundum Legem, altera secundum fidem: una secundum litteram, altera secundum gratiam? Prior gratia quam Lex: prior fides quam littera. Et ideo gratiae typus manum ante praemisit; quia gratiae actus ante praecessit, qui fuit in Job, Melchisedech, Abraham, Isaac, et Jacob, qui per fidem sine Lege vivebant: *Credidit* enim *Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam* **(Gen. XV, 6)**. Melchisedech quoque sancti gratiam praecedens sacrificii figura monstravit **(Gen. XIV, 18)**; praevenientes enim Legem patriarchae sancti, praescriptorum vinculis absoluti, libera et consimili nobis Evangelii gratia refulserunt.

22. Junior horum frater, secundus ordo pietatis; primus enim in patriarchis, secundus in regibus et sacerdotibus est. Utraque enim vita secundum Deum; quia illi quoque qui secundum legem Moysi religiosam et piam militiam militabant, non sunt gratiae et honoris exsortes: sed prior pietatis fructus in autoribus, quam in haeredibus. Prior enim Zara, qui interpretatione significat oriens; lux enim pietatis veri splendor orientis est, illius utique qui dixit: Oriens nomen est mihi: cujus in patriarchis primitus radius lucis illuxit **(Zacch.**

VI, 12). Hi enim primi vitae suae actum in hoc saeculo praemiserunt, in quorum manu nostri quoque actus tamquam plenioris corporis, qui adhuc naturae quodam generantis utero tenebamur, figura praecessit. Sed media tamquam sepis objecta Legis est observatio, et quodammodo vita majorum videtur incisa, de qua in typo illa obstetrix, fortasse justitia, quae nos emissos alvo naturae matris excepit, dixisse proditur: **1322** *Hic exiet prior*. Et revera mirabilis ille erat ordo pietatis, non a Moyse, nec ab aliquo homine, nec per hominem, sed munere quodam sapientiae sponte se infundentis impressus.

23. Prima igitur disciplina pietatis secundum Evangelium; quia per crucem et sanguinem credimus Christi, cujus Abraham diem vidit, et gavisus est **(Joan. VIII, 56)**: cujus Noe gratiam in typo Ecclesiae figuratam, spiritali cognitione praesensit: cujus Isaac vicem in sacrificio non recusavit **(Gen. XXII, 10)**: quem Jacob cum vinceret, adoravit **(Gen. XXXII, 25)**: cujus Esaias ruborem vidit vestimentorum (nam secundum Evangelium vita etiam prophetarum est) **(Esai. LXIII, 2)**: in cujus sanguine inter excidia mundi publicae futurum salutis insigne Rhaab illa typo meretrix **(Josue, II, 1)**, mysterio Ecclesia indicavit: quae multorum convenarum copulam non recusat, et quo conjunctior pluribus, eo castior: immaculata virgo, sine ruga, pudore integra, amore plebeia, casta meretrix, vidua sterilis, virgo fecunda. Meretrix, quia a pluribus amatoribus frequentatur cum dilectionis illecebra, et sine colluvione delicti: *Qui* enim *adhaeret meretrici, unum corpus est* **(I Cor. VI, 16)**. Vidua sterilis, quae viro parere non norit absente: venit vir, et hunc populum plebemque generavit. Virgo

fecunda, quae hanc genuit multitudinem cum fructu amoris, sine usu libidinis.

24. Sed ut ad historiam revertamur: quid sibi volunt obstetricis eloquia dicentis: *Hic exiet prior;* nisi quia ejus typum gerebat, qui ortu corporis posterior, virtute et veritate primus existens, principatum sibi omnium vindicavit? Inde et Joannes: *Post me venit vir, qui ante me factus est* **(Joan. I, 17)**. Quid sibi vult quod coccum in manu ejus ligavit, nisi quia typus ejus erat, qui crucis indicio suae, et sanguinis effusione actum illustravit humanum? Itaque posteaquam manum reduxit, quasi incisione facta sepis, exivit frater ejus, quem quasi medium parietem sepis vel maceriae Apostolus nominavit **(Ephes. II, 14)**, atque ipse de incisione nomen accepit; Phares enim divisio est: unde et Pharisaei nuncupati, eo quod a multorum se conjunctionibus separarent. Beatius autem et multo melius fuisset non incidi sepem, sed unam eamdem et indivisam permanere. Quod fieri potuit, si ei vitae quae prior manum misit, hoc est, actum ostendit suum, consequens fuisset ejus vitae militia quae secuta est. Multo enim melius, si circumcisus populus vitam majorum voluisset imitari; sic enim fuisset una sepis, una maceria, una aedificatio priorum ac sequentium. Sed quia primum illum vitae actum posterioris infirmitas non potuit implere, incisione sine dubio facta sepis ejus sive maceriae, quae secundum Deum aedificata erat, tamquam medius paries interjectus est; ut illa sepis, hoc est, perpetua atque continua bonorum morum aedificatio rumperetur. Sepis enim est qua ager circumdatur fructuosus, furis removetur incursus, quae culta concludit, deserta secernit. Maceria quoque domum claudit: haec si maneat, domus tuta est.

Denique, *Auferam,* inquit, *maceriam ejus, et erit in direptionem* **(Esai. V, 5)**.

25. Optemus ut haec integra sit maceria domus nostrae, domus spiritalis quae in nobis est, non enim **1323** ab homine exaedificari potest, sed a Deo vivo, qui ait: *Et maceriam circumdedi* **(Esai. V, 2)**. Perdiderunt igitur salutem qui maceriam perdiderunt. Maneat ergo maceria, maneat haec sepis. Vis scire quam sit utilis sepis? *Sepi aures tuas spinis et tribulis, et noli audire linguam nequam* **(Eccli. XXVIII, 28)**. Sepis enim ista te defendit a culpa.

26. Ergo Dominus Jesus qui postea secundum carnem venit in lucem, veteris illius munitionem sepis instaurans, in majorum nos actum et antiquam simplicitatem fidei reformavit. Unde de eo et propheta dixit: *Vocaberis aedificator sepis* **(Esai LVIII, 12)**. Tulit enim illum obicem qui unitatem mentis et corporis, seriemque vitae simplicis dividebat; atque ipse factus est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem sepis solvit. Quem parietem exponit Apostolus inimicitias esse in carne **(Ephes. II, 14)**. Has ergo inimicitias tulit Dominus, et pacem refudit, legemque mandatorum in decretis evacuavit; ut duos conderet in uno novo homine: in quo non solum exteriorem et interiorem, sed etiam Judaeum significat et Graecum, ut esset omnia et in omnibus Christus. Dominus enim sabbati, superstitionem tulit sabbati corporalis, et quasi medium solvit Legis parietem: qui nos ab ea pietate quae secundum Deum est, decretorum difficultate prohibebat, eo quod juxta Moysi legem non erat facile atque possibile gentibus militare Deo, cum inanis superstitio Judaeorum purum affectum gentium a subeunda observatione revocaret. Quid ergo? Lex inutilis? Absit: sed

utilis incredulis, infirmis necessaria, quae lubricos et errantes praecepti salutaris austeritate cohiberet, et observationum attentione concluderet. Bona autem Lex est, quia spiritalis. Ei ergo non bona, qui non putat spiritalem: qui mente exiguus humilisque factus, eam quae super Legem est, majestatem scilicet Christi videre non potuit. Quam utique tamquam supra illum parietem respiciens ille mente sublimis Esaias gloriam Dei vidit **(Esai. VI, 1)**, quae videtur in montibus, non in collibus.

27. Docuit itaque nos Ecclesia in Canticis canticorum, quod iste paries Domino nostro Jesu Christo obstare non potuit, nec ei qui secutus est Christum, dicens: *Vox fratris mei: ecce hic venit saliens super montes, et transiliens super colles, similis frater meus caprae vel hinnulo cervorum in montibus Bethel. Ecce hic retro post parietem nostrum, prospiciens per fenestras, prospiciens per retia. Respondit frater meus, et dixit mihi: Surge, veni, proxima mea, speciosa mea, columba mea; quoniam ecce hyems transivit, pluvia abiit discessit sibi, flores visi sunt in terra, tempus secandi advenit, vox turturis audita est* **(Cant. II, 8-12)**. Flores, apostoli: tempus messis fructus est Christi: vox turturis, vox Ecclesiae. Jure igitur Dei Filius posteaquam terrenos homines nec gradientes ad superna, et corporalibus inspexit angustiis coarctatos (non enim erat **(Psal. XIII, 3)** qui faceret bonum, non erat usque ad unum) descendere in terras ipse dignatus est; ut parietem illum Legis, hoc est, molem quamdam et superstitionem intellectus corporalis auferret, quae quasi premeret **1324** et obumbraret corda populorum. Melior igitur maceria, quam paries. Denique non bonus paries dealbatus. Quod non otiose dictum est principi sacerdotum, eo quod medii parietis impedimenta

servabat **(Act. XXIII, 3)**, quem Dominus Jesus abstulit quasi duram militiam, quo clariorem observantiam religionis infunderet; ut jam non unum Judaeorum genus quasi corporali quodam praescripto Legis inclusum, sed omnes gentes ad Dei cultum per Evangelium vocarentur.

28. Duo igitur gemini duae geminae vitae, duae geminae sunt militiae; ita ut prior melior sit sequente. Et ideo quod est melius reformatum est. Quis autem neget Evangelium praestare Legi? Bona tamen Lex, si supra litteram mentem erigas: *Littera enim occidit* **(II Cor. III, 6)**. Quid autem haberet haec historia gratiae, nisi lucem tanti mysterii videremus? Docuit enim nos Apostolus sanctus in simplicitate historiae secretum quaerere veritatis, et in quasdam non intelligibiles secundum litteram disputationes sensum referre, scribens: *Dicite mihi qui Legem legistis, Legem non audistis? Scriptum enim est quia Abraham duos filios habuit, unum ex ancilla, et unum de libera: sed qui ex ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, secundum promissionem. Quae sunt,* inquit, *per allegoriam dicta. Haec enim sunt duo Testamenta* **(Galat. IV, 21-24)**. Et infra: *Quae autem sursum est Hierusalem, libera est* **(Ibid., 26)**.

29. Ad illam igitur quam medius paries incidere et dividere non potuit, mentis sublimitate tendamus. Solutus est enim secundum intellectum corporalem ille paries veteris Testamenti: expulsa est ancilla, tenetur libera. Ex libera sumus liberi; libera est enim Ecclesia, expulsa est Synagoga. Serviebat enim populus Judaeorum, remotum est servitutis jugum, quod nostrae animae quaedam colla reprimebat; ne ultra parietem vitae prioris possemus aspicere. Habemus jugum bonum ac leve, quod habenis pacis, et gratiae vinculis

magis erigat, quam deprimat copulatos. Hic est Dominus, cujus in Zara typus ante praecessit; eo quod ex tribu et ex semine illius Zarae Dominus Jesus secundum carnem non solum a femina, sed etiam sub Lege generatus est; ut eos qui sub Lege erant, redimeret pretio sanguinis sui. Cujus figura ideo in manu illius Zarae praecessit; ut promitteret nobis quia venturus erat, qui veteris vitae revocaret usum, et libertatem quam tribuerat primo illi Adae, in Adam novissimo reformaret; ut jam genus hominum sine lege sit servitutis.

30. Si igitur Thamar cognovimus propter mysterium inter Dominicas generationes esse descriptam: Ruth quoque sine dubio pari ratione minime praetermissam aestimare debemus: de qua sensisse videtur Apostolus sanctus, cum alienigenarum vocationem gentium spiritu praevideret per Evangelium esse celebrandum, dicens quod Lex non sit justis posita, sed injustis **(I Tim. I, 9)**. Quomodo enim Ruth, cum esset alienigena, Judaeo nupsit? Et qua ratione in Christi generatione ejus putavit evangelista copulae commemorationem esse **1325** faciendam, quae Legis serie vetabatur? Non ergo ex legitima Salvator generatione manavit **(Deut. XXIII, 3)**? Videtur esse deforme, nisi ad Apostolicam sententiam revertaris, *quia lex non est justis posita, sed injustis.* Haec enim cum sit alinigena et Moabitis (praesertim cum lex Moysi prohiberet has nuptias, Moabitasque excluderet ab Ecclesia; sic enim scriptum est **(Ibid.)**: *Moabitae non introibunt in Ecclesiam Domini usque ad tertiam et quartam generationem, et usque in saeculum*) quomodo intravit in Ecclesiam, nisi quia sancta et immaculata moribus supra legem facta est? Si enim Lex impiis et peccatoribus posita est, utique Ruth, quae

definitionem Legis excessit, et intravit in Ecclesiam, et facta est Israelitis, et meruit inter majores Dominici generis computari, propter cognationem mentis electa non corporis, magnum nobis exemplum est, quia in illa nostrum omnium qui collecti ex gentibus sumus, ingrediendi in Ecclesiam Domini figura praecessit. Hanc igitur aemulemur; ut quia haec moribus hanc praerogativam meruit adsciscendae societatis suae, sicut historia docet: nos quoque propter morum electionem in Ecclesiam Domini, meritis suffragantibus, allegemur.

31. Etenim cum Israelitas in diebus Judicum superioribus fames temporibus urgeret, a Bethlehem civitate Judaeae, in qua natus est Christus, abiit vir colere in agro Moab cum uxore et duobus filiis, Elimelech viro nomen, mulieri Noemi. Filii ejus acceperunt sibi uxores Moabitidas, nomen uni Orpha, et nomen secundae Ruth: et inhabitaverunt illic quasi decem annis, et mortui sunt. Sed derelicta mulier, duobus filiis et viro proprio destituta, cognito quod Deus visitaret Israel, regredi domum parans, coepit suadere ut domum propriam repeterent uxores filiorum suorum. Una concessit: Ruth vero cum socru mansit. Cui cum diceret socrus: *Ecce jam consponsa tua ad populum suum regressa est, et ad deos suos: et tu revertere pariter cum consponsa tua, respondit Ruth: Non contingat mihi dimittere te, et redire ad deos meos; quia quocumque tu ieris, ibo tecum, et ubi tu habitaveris, habitabo. Populus tuus, populus meus: Deus tuus, Deus meus. Et ubi mortua fueris, moriar: et ubi sepulta fueris, sepeliar* **(Ruth. I, 15, 17)**. Atque ita duae pervenerunt Bethlehem. Hos igitur mores, atque hanc sanctitatem erga socrum, pietatem erga defunctum, religionem erga Deum cum cognovisset Booz

proavus David **(Ruth. IV, 13)**, juxta legem Moysi, ut semen defuncti proximi suscitaret, eam sibi elegit uxorem.

32. Refert autem advertere quod et in agro pleno messis reperta, manipulos, sicut scriptum est **(Ruth. II, 17)**, colligens, et socrui fructus reservans, et non post juvenem abiit, sed virum perfectum secuta est, **1326** unde et meruit audire: *Quia mulier virtutis es tu; vel quia bene fecisti misericordiam tuam novissimam, plus quam primam* **(Ruth. III, 10)**. Novissima enim misericordia Ecclesiae congregatae praestat priori. Quod brevius hic dicimus, quia plenius in libris digessimus quos de Fide scripsi **(Lib. III de fide ad Gratian., c. 5)**. Appropinquavit autem qui longe erat; quia elongavit qui proximus erat, et calceamentum proximi, muliere acquisivit accepta. Mos enim erat ut qui proximus erat, si nollet accipere in conjugium propinquam suam, calceamentum suum solveret, et aliis cederet **(Ruth. IV, 7)**: in quo non mediocre mysterium, eo quod is qui alienigenam in typo sumpsit, evangelizandi accepit facultatem.

33. Denique in typo has fuisse nuptias testatur benedictio seniorum dicentium: *Det Dominus mulierem quae intrat in domum tuam, sicut Rachel, et sicut Liam, quae aedificaverunt domum Israel, et facere virtutem in Ephrata: et sit nomen in Bethlehem: et fiat domus tua sicut domus Phares, quem peperit Thamar Judae. De semine tuo det tibi Dominus ex hac puella. Et accepit Booz Ruth, et facta est in matrimonium* **(Ibid., 11-13)**, et peperit Obed patrem Jesse, avum David. Recte igitur sanctus Matthaeus per Evangelium gentes ad Ecclesiam vocaturus, auctorem ipsum Dominum gentitis congregationis, alienigenarum generationem secundum carnem assumpsisse memoravit; ut jam tunc esset

indicium quod illa generatio ederet gentium vocatorem, quem sequeremur omnes ex alienigenis congregati, relinquentes paterna, et dicentes ei qui nos ad Dei cultum vocaret, verbi gratia Paulo, aut cuicumque episcopo: *Populus tuus, populus meus: et Deus tuus, Deus meus* **(Ruth. I, 16)**. Ergo Ruth, sicut Lia et Rachel, oblita populum suum, et domum patris sui, solvens vinculum Legis, ingressa est in Ecclesiam.

34. Solvit autem calceamentum, qui non accepit Ecclesiam. Et Moysi dicitur: *Solve calceamentum pedum tuorum* **(Exod. III, 5)**; ne ipse sponsus Ecclesiae crederetur. Solus ille non solvit, qui verus est sponsus. Et ideo dicit Joannes: *Cujus non sum dignus solve re corrigiam calceamenti ejus.* Ergo et hic typus est, et aedificavit domum Israel.

35. Quam vero commemoratio ejus Dominicae prosapiae fuerit inserenda, declarat mysterii altioris expressio, qua prophetatum est ex genere ejus in Ephrata Christum esse generandum, cum dicitur: *Det tibi Dominus . . . . . facere virtutem in Ephrata, et sit nomen in Bethlehem* **(Ruth. IV, 11)**. Quae est enim virtus, nisi quae per Christum gentium populos congregavit? Quod autem nomen, nisi illud quod Bethlehem patria Domini secundum carnem nascentis est facta? Unde per prophetam dictum est: *Et tu Bethlehem Judaeae, non es minima inter principes Juda; ex te enim exiet princeps qui* **1327** *regat populum meum Israel* **(Mich. V, 2)**. Videmus igitur mulierum commemorationi historiam, mores, mysterium convenire.

36. Neque tamen abnuo cum Thamar et Ruth defendo, peccatores quoque inter majores Dominici generis

computatos: quorum commemorationem sanctus Lucas declinare desiderans, alium quemdam successionum ordinem tenuit: neque Achab, neque Jechoniam, neque postremo Uriae uxorem nominandos putavit; ut immaculatam sacerdotalis generis seriem declararet. Sed ut illi consilii sui ratio subsistit: ita etiam sancti Matthaei consilium a rationis justitia non abhorret. Nam cum evangelizaret Dominum secundum carnem esse generatum, qui omnium peccata susciperet, subjectum injuriis, subditum passioni; ne hujus quidem putavit exsortem asserendum esse pietatis, ut maculatae quoque originis non recusaret injuriam: simul ne puderet Ecclesiam de peccatoribus congregari, cum Dominus de peccatoribus nasceretur. Postremo ut beneficium redemptionis etiam a suis majoribus inchoaret; ne quis putaret originis maculam impedimento posse esse virtuti: nec se insolens de sui se generis nobilitate jactaret, neve parentum crimina verecundior erubesceret, cui obumbrandae originis facultas daretur flore virtutis.

37. An vero sanctus David, licet multa ejus in mysterium figurentur, non eo praecelsior, quod hominem se esse cognovit, et commissum super abrepta Uriae uxore peccatum poenitentiae putavit lacrymis abluendum, ostendens nobis neminem virtuti propriae debere confidere? Habemus enim adversarium magnum, qui vinci a nobis sine Dei favore non possit. Et plerumque in illustribus et beatis viris gravia peccata fuisse reperies; ut quasi homines tentationi patuisse cognoscas, ne virtutibus egregiis plusquam homines crederentur. Si enim David quia praesumptione virtutis elatus dixerat: *Si reddidi retribuentibus mihi mala* **(Psal. VII, 5)**: et alibi: *Ego autem dixi in mea abundantia, non movebor in*

aeternum **(Psal. XXIX, 7)**; statim insolentiae hujus poenam subiisse se memoravit, dicens: *Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus* **(Ibid., 8)**: si ipse Dominici generis auctor insolentiae excepit offensam; quanto magis nos caeteri peccatores, quibus nulla suffragatur praerogativa meritorum, insolentiae scopulum timere debemus, in quo naufragium sit bonorum; praesertim cum tantus vir nobis et magisterii auctor sit et exempli, qui quasi palinodiam quamdam ad repropitiandum Dominum in posterioribus canendam putavit, dicens: *Domine, non est exaltatum cor meum, neque in altum elati sunt oculi mei* **(Psal. CXXX, 1)**: et Dominus *a dextris meis, ne commovear* **(Psal. XV, 8)**; scivit enim quando se sibi credidit, esse se lapsum. Denique nihil aliud esse in homine designavit, nisi quia **1328** Deum novit. Sic enim habes: *Quid est homo, quod innotuisti ei: aut filius hominis, quia computas eum* **(Psal. CXLIII, 3)**? Si ergo David insolentiam damnat, humilitatem induit, recte in historia uxoris Uriae magisterium istud affectandae humilitatis adsciscitur.

38. Et tamen si ex ea natus est ille pacificus Salomon, videamus ne forte mysterium sit, quod sublato eo de medio, qui ante conjugio suo plebem gentium vindicabat, alii Ecclesia viro nupserit, vero David. David enim vocatus est Christus, in parentis nomen adscitus, juxta quod scriptum est: *Inveni David servum meum* **(Psal. LXXXVIII, 21)**; cui nupsit Ecclesia, quae Verbi semine, et Spiritu Dei plena, Christi corpus effudit, populum scilicet Christianum. Est ergo mulier, quae vivente viro alligata est legi: et ideo mortuus est vir ejus; ut non esset adultera, si esset cum alio viro. Mysterium igitur in figura, peccatum in historia: culpa per hominem, sacramenta per verbum. De qua historia quoniam

alibi plenius diximus, hic transcurrendum videtur. Meritoque sanctus David de hac historia mysticum psalmum quinquagesimum scripsit propter Bersabee nuptias, dicens: *In plurimum lava me ab injustitia mea, et a delicto meo munda me* **(Psal. L, 4)**. Si iniquitatem suam Dei amicus agnoscit, et meritis suis obstare delictum: si denique Deo se peccasse confitetur; cur tu de confessione criminis erubescas, cum criminis commentum, non confessio sit pudori?

39. Ergo cum David Bersabee historiam non praetermiserit in suis Psalmis; ut in ea vel mysterium, vel actum perfectae poenitentiae nos doceret, jure videmus etiam in generationibus Dominicis non praetermissam; quia et ipse David qui eam accepit in uxorem sibi, generationis Dominicae secundum carnem praecessor asseritur. Cujus speciale, ut diximus, meritum; ut Ecclesiae in hoc mysterio videret exortum, et acciperet oraculum quod ex suo Christus genere nasceretur. Alterum enim ad Ecclesiam pertinet, quod dixit: *Ecce audivimus eam in Ephrata: invenimus eam in campis silvae* **(Psal. CXXXI, 6)**. Alterum specialiter ad Dominici corporis sponsionem, quod oraculo manifestissimo revelatur, cum dicitur: *Ex fructu ventris tui ponam super sedem tuam* **(Ibid., 11)**. Noli tamen tanto negligens esse promisso; non enim sine definitione datum est. Sed si custodieris testamentum, et testimonia servaveris Domini, quae in Evangelio se pollicetur esse dicturum, tibi quoque copia sedis patebit aeternae. Haec de uxore Uriae.

40. De Achab autem satis claret, cui uxor Jezabel **(III Reg. XVI, 31)**: et de Jechonia de quo satis idoneus auctor est Hieremias, maximi reum esse delicti: cui etiam quod habuit nomen, eripuit. Et ideo qui Joachim in Regnorum libris

dicitur **(IV Reg. XXIV, 1)**, Jechonias ab Hieremia est nominatus, dicente eo, *Abjectus est Jechonias ut vas, non est usus in eo; propter quod* **1329** *projectus est ipse, et semen ejus. Terra, terra, audi verbum Domini, scribe virum istum abdicatum; quia non exsurget ex semine ejus sedens in throno David, princeps adhuc in Juda* **(Jerem. XXII, 28-30)**. Eo enim regnante, Judaeam Babylonii vastaverunt, neque postea umquam de semine ejus regnum quisquam in Judaea potuit obtinere. Postea enim populus de captivitate dimissus, sub sacerdotibus et tetrarchis fuit. Unde etiam usque ad Christi generationem mansere tetrarchae, ne ipsi quidem, quantum historia docet, regalis dignitatem generis reservantes.

41. Fertur enim ab his, qui sive argumentati, sive simpliciter docentes, sive vere astruentes tradiderunt nobis, quia Idumaei latrones Ascalonem urbem Palaestinae ingressi, de fano Apollinis quod vicinum muris erat, Antipatrum Herodis cujusdam Hieroduli filium inter alios abduxere captivum, quem pater redimere propter paupertatem nequivit. Is igitur imbutus disciplinis et mysteriis Judaeorum, Hyrcano Judaeae regi amicitia copulatur, quem pro se ad Pompeium Hyrcanus legatum direxit: et quia legationis fructu potitus est, per eam gratiam partem regni affectavit. Occiso autem Antipatro propter felicitatis invidiam, filius ejus Herodes postea sub Antonio senatusconsulto Judaeis regnare praeceptus est. Cujus Herodes filius et alii tetrarchae. Quod ideo ex Graecorum historiis putavimus transferendum, ut clareat Herodem nullo affinem generi Judaeorum, regnum adulterina fraude quaesisse. Denique conscius ignobilitatis suae, ne qua posteris suis vel de praescripto veteri quaestio moveretur, scripturas eorum incendit, exstimans quod si

indicia de publico sustulisset, nullis aliis testimoniis clarere posset, quin de patriarcharum vel proselytorum veterum genere demanaret. Sed ut pleraque curae humanae sunt, cognitioni hoc et indagini veritatis praejudicare non potuit.

42. Ne nobis tamen possit praejudicare videamus, qui veri regalisque generis dicimus Christum, et per veros et nobiles reges actum Domini genus. Sed ubi adulterina regnum affectavit propago, successionem nobilitatis suae, non potentiae, sed generationis ordo servavit. Tamen ipsum regem secundum honorem saeculi non accepimus Christum. Quomodo ergo *Ex fructu ventris tui ponam super sedem tuam* **(Psal. CXXXI, 11)**? Quomodo et angelus de eo dicit, quod *Dabit illi Dominus Deus sedem David patris sui, et regnabit in domo Jacob* **(Luc. I, 32)**? Quomodo regnare promittitur, nec ostenditur? Aut quomodo ex semine Jechoniae nullus regnaturus dicitur per prophetam? Si enim Christus regnavit, ex semine autem Jechoniae Christus est, propheta mentitus est, mentita sunt et oracula. Sed illic futuros ex semine Jechoniae posteros non negatur; et ideo de semine ejus est Christus: et quod regnavit Christus, non contra prophetiam est; non enim saeculari honore regnavit, nec in Jechoniae sedibus sedit, sed regnavit in sede David. **1330** 43. Verum cum ipse Jechonias Davidsederit sedem, quemadmodum solvitur quod dictum est, quia David sedem Jechoniae posteri non sedebunt, cum eadem sedes fuisse videatur amborum? Itaque et nos sedem David fuisse negare non possumus; non eamdem tamen regis David sedem Christus, quam Jechonias sedit; immo nec quisquam alius ex genere David sedem ejus potuit sedere, quam Christus; quia nec in alio semen ejus aeternum est, sed in Christo, sicut Deus

ipse juravit dicens: *Semel juravi in sancto meo, si David mentiar, semen ejus in aeternum manebit, et sedes ejus sicut sol in conspectu meo* **(Psal. LXXXVIII, 36-38)**. Quem igitur dicit hic? Non Salomonem utique, non Roboam, non Nathan, sed illum de quo solo potest dicere: *Ponam in mari manum ejus, et in fluminibus dexteram ejus. Ipse invocabit me, Pater meus es tu* **(Ibid., 26 et 27)**; et *Ponam in saeculum saeculi semen ejus, et thronum ejus sicut dies coeli* **(Ibid., 30)**. Non utique hunc thronum Salomon sedit, non Roboam, non Jechonias. Vis scire quis sederit? Hic est de quo dicit angelus ad Mariam: *Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit magnus, et filius Altissimi vocabitur: et dabit illi Dominus Deus sedem David patris sui, et regnabit in domo Jacob in aeternum, et regni ejus non erit finis* **(Luc. I, 31 et 32)**. Si angelo non credis, ipsi saltem Domino crede dicenti: *Tu dicis, quia ego sum rex* **(Joan. XVIII, 37)**. Numquid ergo et ipse mentitus est, quia regnare se dixit, qui non regnavit in terris? Quomodo Scriptura solvitur, quae regnare eum dicit, et regnare non astruit?

44. In abruptum disputationis venimus, haeremus in vado, et quodam veritatis naufragio fluctuamus. Excitemus igitur Christum, ipsum interrogemus, ipse respondeat. Interrogemus Scripturas. Invenimus quia regnum Domini non est de hoc mundo; ipse enim dixit: *Regnum meum non est de hoc mundo* **(Ibid., 36)**. Qui dicit non esse de hoc mundo regnum suum, ostendit esse supra mundum. Ita et erat regnum ejus, et non erat: non erat in saeculo, erat supra saeculum. Erat ergo regnum aliud veri David, quod solus Christus accepit: et erat semen aliud David, quod in aeternum manet, de quo solus generatus est Christus, qui solus verus filius David, cujus

etiam solus nomen accepit, juxta quod scriptum est: *Inveni David servum meum, in oleo sancto meo unxi eum* **(Psal. LXXXVIII, 21)**. Quod utique non de propheta David, sed de Domino dici praemissa declarant; scriptum est enim: *Posui adjutorium super potentem, et exaltavi electum de populo meo* **(Ibid., 20)**. Solus enim potens, solus electus est Christus. Sanctorum enim majus in fide, quam in generatione semen est. Et ideo Apostolus: *Si enim qui ex fide sunt, hi filii sunt Abrahae.* **(Galat. III, 7)**.

45. Illud quoque non praetermittendum putamus, quod a David temporibus usque ad Jechoniam, hoc est, usque ad captivitatem, cum decem et septem fuerint reges Judaeae, quatuordecim generationes sanctus Matthaeus posuerit: et rursus ab Jechonia usque ad Joseph cum viritim **1331** generationes duodecim computentur, postea quatuordecim generationes descriptas esse memoraverit. Sic enim habes: *Omnes generationes, ab Abraham usque ad David generationes quatuordecim: et a David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim: et a transmigratione Babylonis usque ad Christum generationes quatuordecim* **(Matth. I, 17)**. Et primum oportet cognoscere, quod ante jam diximus, posse plures esse successiones, et pauciores generationes. Possunt enim diutius vivere aliqui, et serius generare, aut certe penitus exsortes generationis existere. Itaque non quae regum, eadem generationum tempora. Unde et Matthaeus eos quos ad generationem non putavit pertinere, praeteriit. Nam si propositum esset ei successiones describere, rationabiliter moveremur, cur cum Regnorum libris et Paralipomenis conveniat, quod post Joram Ochozias regnaverit, et Jodam, et Amasias: Amasiae autem

successerit Ozias; sanctus Matthaeus tres illos reges praeterierit, Ochoziam, Jodam et Amasiam, et post Joram Josaphat subjecerit. **(IV Reg. VIII, et deinceps; II Par. XXII, et deinceps)**. Sed no eum in regum successione, sed in generatione subjecit. Denique generationum relatorem se fuisse memoravit: potuit autem fieri ut et Joram tardius generaverit, et Josaphat serius perceperit regnum; atque ita Joram patri suo, cui in potestatem non successit, in generatione successerit.

46. Quod vero post Jechoniam duodecim generationes enumerasse videtur Evangelista, si diligenter advertas, hic quoque quatuordecim generationum poteris invenire rationem. Duodecim generationum poteris invenire rationem. Duodecim enim usque ad Joseph numerantur, non usque ad Christum. Tertius decimus est Christus. Sed nihil refert utrum in duabus generationibus, an in una mendacium sit. Tamen ne hic quidem caecum aliquem scopulum aut naufragium invenias veritatis. Duos Joachim, hoc est, duos Jechonias fuisse historia indicat: unum ante transmigrationem, alterum in ipsa transmigratione generatum, id est, patrem et filium. Ergo pater inter generationes superiores est computatus, qui successit Josiae: filius inter posteriores, qui successit patri, id est, nepos Josiae. Duos autem fuisse Regnorum libri indicant. Sic enim scriptum est: *Et imperavit Pharao super Israel, Joachim filio Josiae regnante in Judaeo pro Josia patre suo; et convertit nomen Joachim in regnando, et undecim annos* **1332** *regnavit in Hierusalem* **(IV Reg. XXIII, 34 et 36)**. Quibus subjecit: *Et reliqua verborum Joachim, et omnia quae fecit, nonne scripta sunt in libro verborum, et in diebus eorum, qui regnaverunt in Judaea? Et dormivit Joachim cum*

patribus suis; et regnavit Joachim filius ejus pro eo . . . . Filius decem et octo annorum erat Joachim, et cum regnaret, tribus mensibus regnavit in Hierusalem: nomen matris ejus Mesola . . . . . et omnia quae fecit sub oculis Domini pater ejus, et ipse fecit: et in diebus ejus ascendit Nabuchodonosor, rex Babylonis, in Hierusalem **(IV Reg. XXIV, 5 et seq.)**. Vides igitur quod alius fuerit Josiae filius, alius nepos: filius ille, cui Hieremias nomen imposuit, nepos iste qui patris vocatus est nomine. Et bene sanctus Matthaeus a Propheta noluit discrepare, ut non Joachim, sed Jechoniam nominaret. Simul, ut supra diximus, majorem fructum Dominicae pietatis astruxit, si generis nobilitatem non in omnibus Dominus requisivit: sed de captivis et peccatoribus congrue nasci voluit, qui remissionem veniebat praedicare captivis. Non igitur suppressit alterum Evangelista, sed utrumque signavit; quod uterque Jechonias dictus sit. Ita addito juniore Jechonia, generationes quatuordecim computantur. Ergo illa Matthaeus.

47. Pulchre autem Lucas quoniam filios Jacob plures non poterat comprehendere, ne extra generationes evagari superflua serie videretur; licet in aliis, id est longe posterioribus, patriarcharum tamen nequaquam nomina praetermittenda arbitratus sit, sed prae caeteris eligenda, Joseph, Judae, Simeonis, et Levi **(Luc. III, 30)**. Quatuor enim genera in his quorum isti posteri sunt, cognoscimus fuisse virtutum. In Juda, id est, illo superiore, Dominicae per figuram passionis mysterium fuisse prophetatum **(Gen. XLIX, 11)**: in Joseph praecessisse castitatis exemplum **(Gen. XXXIX, 7)**: in Simeon vindictam laesi pudoris **(Gen. XXXIV, 25)**: in Levi officium sacerdotis **(Num. III, 6)**. Per

Nathan quoque expressam advertimus prophetiae dignitatem **(II Reg. XII, 1)**; ut quia unus omnia Christus Jesus, in singulis quoque majoribus genera virtutum diversa praecederent.

48. Noe quoque justi inter Dominicas generationes commemoratio non debuit praetermitti; ut quia aedificator Ecclesiae nascebatur, eum sui generis auctorem praemisisse videatur, qui eam in typo ante fundaverat **(Gen. VI, 14)**. Nam de Mathusala quid dicam, cujus ultra diluvium numerantur anni **(Gen. V, 27)**; ut quoniam solus est Christus, cujus vita nullam sensit aetatem, in majoribus quoque suis non sensisse **1333** diluvia videretur. Enoch vero nonne manifestum et pietatis Dominicae et divinitatis indicium est; eo quod nec mortem senserit Dominus, et ad coelum remeaverit, cujus generis auctor raptus ad coelum est? Unde manifestum est, et Christum potuisse non mori, sed noluisse; ut nobis mors illa prodesset. Et ille quidem raptus est, ne malitia mutaret cor ejus: Dominus autem quem malitia saeculi mutare non poterat, eo unde venerat, naturae suae majestate remeavit. Siletur sane parricida fratris; neque enim rationabile erat ut eum qui percusserat fratrem **(Gen. IV, 8)**, inter Domini numeraret auctores; cum servulos iste servaverit, ut fraterni eos nominis honore donaret: iste non servaverit, nec fratri pepercerit. Sed nec illud otiosum, quod Seth praeteritus non est **(Gen. V, 3)**, quem posteriore Adam generatione suscepit; ut cum duae sint populi generationes, signaretur in typo Dominum Jesum Christum in posteriore potius quam priore generatione numerandum.

49. Jam de ipso Adam qui juxta Apostolum **(Rom. V. 14)** figuram accepit Christi, quid pulchrius potuit convenire,

quam ut sacrosancta generatio a Dei Filio inciperet, et usque ad Dei Filium deduceretur: creatusque praecederet in figura, ut natus in veritate sequeretur: ad imaginem factus **(Gen. I, 27)** praeiret, propter quem Dei imago descenderet? Et si mysterium primi discutiamus erroris, lignum scientiae boni et mali, fallente diabolo, Eva suadente, ille gustavit **(Gen. III, 6)**; ut iste nobis priusquam sciret malum, eligeret bonum, dirique serpentis insidias Ecclesia suadente, evacuaret, juxta quod scriptum est: *Quoniam priusquam sciat puer bonum aut malum, non credet malitiae ut eligat quod bonum est* **(Esai. VII, 16)**. **1334** Et, *priusquam sciat vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci, et spolia Samariae* **(Esai. VIII, 4)**. Hic enim est puer cujus incunabula Magi spoliis orientalibus referserunt **(Matth. II, 11)**; quia gens ante Christum incredula, de exuviis idolorum, mutata jam fide, manubias obtulit Domino triumphales.

50. Haec tibi, frater, de generatione Christi non incognita putavi prolixius prosequenda; ne quis cum ista in Evangelio minus attento animo recenseret, aliquatenus fluctuaret: quae sancti evangelistae ad majora miracula, et diviniora Domini gesta properantes, perstringenda brevius, quam diffundenda uberius putaverunt. Eorum igitur more, qui satis putant ignaris viarum quasi notas quasdam itineris et semitas demonstrare, spiritalis viae semitas colligentes, videro utrum secundo veritatis eventu, certe religioso fidei ductu in mysteriorum secreta contendimus: verentes ne quis ista cum legerit, quod proverbialiter dicitur, quasi puer machaeram, tractare per infantiam fortia arma nesciret, magisque vulnus ex imprudentia, quam salutem ex lectione sentiret. Infirmos enim tela sua vulnerant, nec potest bene uti armis, qui ea ferre non

noverit. Et ideo circa fidem vir perfectus exigitur, in quo non per humum scientiae reptet infantia, non debilis quaedam, nec carens sensibus mysticae cognitionis titubet aetas, quae virtute juventutis amissa, coronam gloriosi certaminis non requirat, et senescentis aquilae modo, quae prius aut leporem rapere pedibus consuerat, aut anserem, aevo fessa minorum avium implumes fetus requirat, qui solidiorem cibum afferre non possint.

LIBER QUARTUS.

1333 1. Non absurdum, opinor, de generatione Domini confecimus opus: certe infructuosum non fuit Dominicis diutius inhaerere majoribus. Nam si ii qui magnum mare littorali parant navigatione transmittere, altioris compendium cursus, itidem ut nos, fiduciae infirmitate vitantes, agros et urbes littore deductas capti locorum decore frequenter invisunt: quanto magis nos in tanto non elementorum, sed gestorum coelestium siti profundo, viciniores legere portus, et frequentes amare debemus excursus! ne quis longae navigationis taedio fatigatus, fastidii vomitum tenere non possit. Certe si quis intutae ratis vitia infida perspexerit, tamquam frequenti librorum portu objecto, licet ut aurium vela deponat, et lectionis anchoram figat. Non videtur deseruisse navigium, sed confecisse cursum, qui descendit in portum.

2. Et plerisque in locis fortasse amoenitas ipsa locorum invitet praetermeantem. Nam si Ulyssem illum, ut fabulae ferunt (licet et Propheta dixerit: **1334** *Habitabunt in ea filiae Sirenum* **(Esai. XIII, 21)**: etsi non dixisset propheta, nemo tamen jure reprehenderet; cum et gigantes **(II Reg. V, 22, et XXIII, 13)**, et vallem Titanum Scriptura comprehenderit) ; si ergo Ulyssem Illum post decem annorum exsilia quibus bellatum in llio est, decemque erroris annos festinantem ad patriam, Lotophagi suavitate baccarum tenere potuerunt: si horti Alcinoi retardarunt; si postremo Sirenes cantu vocis illectum, ad illud famosum voluptatis naufragium pene deduxerant, nisi adversus illecebrosae sonitus cantilenae inserta cera sociorum clausisset aures: quanto magis religiosos viros coelestium factorum cedet admiratione mulceri! Atque hic jam non baccarum suavitas haurienda, sed panis ille qui descendit de coelo: non olera Alcinoi spectanda, sed sacramenta sunt Christi. Nam *Qui infirmus est, olera manducet* **(Rom. XIV, 2)**. Non claudendae igitur aures, sed reserandae sunt: ut Christi vox possit audiri, quam quisquis perceperit, naufragium non timebit. Non corporalibus, ut Ulysses, ad arborem vinculis **1335** alligandus, sed animus ad crucis lignum spiritalibus nexibus vinciendus; ne lasciviarum moveatur illecebris, cursumque naturae detorqueat in periculum voluptatis.

3. Figmentis enim poeticis fabula coloratur; ut quaedam puellae scopuloso in littore maris habitasse prodantur: quae si quos deflectere navigium propter aurium suavitatem dulci voce pepulissent, in vada caeca deductos, et infida statione deceptos, naufragii miserabilis sorte consumerent. Compositum hoc specie, et ambitiosa comparatione fucatum

est; ut mare, vox, feminae, littora vadosa, fingantur. Quod autem mare abruptius quam saeculum, tam infidum, tam mobile, tam profundum, tam immundorum spirituum flatibus procellosum? Quid sibi vult puellarum figura, nisi eviratae voluptatis illecebra, quae constantiam captae mentis effeminet? Quae autem illa vada, nisi nostrae scopuli sunt salutis? Nihil enim tam caecum, quam saecularis suavitatis periculum: quae dum mulcet animum, vitam obruit, et corporeis quibusdam scopulis sensum mentis illidit.

4. Merito igitur Dominus noster Jesus Christus jejunio suo nos atque deserto adversus voluptatum informat illecebras, et tentari se a diabolo Dominus omnium patitur; ut in illo omnes vincere disceremus. Advertamus igitur quia tria non otiose a Domino principaliter ordinata Evangelista descripsit. Tria sunt enim quae ad usum proficiunt salutis humanae, sacramentum, desertum, jejunium: *Nemo* enim *nisi qui legitime certaverit, coronatur* **(II Tim. II, 5)**: nemo autem ad certamen virtutis admittitur, nisi prius ab omnibus ablutus maculis delictorum, gratiae coelestis munere consecretur.

5. Venit igitur Dominus ad lavacrum; ut mysterii gratia nobis et visu probaretur et sensu. Et quoniam Lex, coelo et terris testibus, promulgatur; ut mysterium divinitatis absconditum a saeculis in Deo plus crederes esse quam Legem: non jam ad testimonium coelum vocatur, sed utitur testis officio, cum vox Dei defertur e coelo. Simul ne fidei mysterium dubio mentis offendas, invisibilia tibi visibiliter declarantur operari.

6. Venit Dominus ad lavacrum; omnia enim pro te factus est. Iis qui sub Lege sunt, quasi sub Lege esset, cum ipse sub

Lege non esset, circumcisus est; ut eos qui sub Lege sunt, lucrifaceret: his qui sine Lege erant, convivii communitate sociatus est; ut lucraretur eos, qui sine Lege vivebant. Factus est infirmis infirmus per corporis passionem; ut infirmos lucrifaceret. Omnibus postremo omnia factus est, pauper pauperibus, dives divitibus, flens flentibus, esuriens esurientibus, sitiens sitientibus, profluus abundantibus. In carcere cum paupere est, cum Maria flet, cum apostolis epulatur, cum Samaritana sitit: in deserto esurit; ut cibus primi hominis, quem praevaricatione gustaverat, jejunio Domini solveretur. Nostro periculo Adam scientiae boni et mali **1336** famen solvit, nostro emolumento famem iste suscepit.

(Cap. IV. --- Vers. 1.) *Tunc Jesus ductus est in desertum ab Spiritu, ut tentaretur a diabolo.*

7. Convenit recordari quemadmodum de paradiso in desertum Adam primus ejectus sit **(Gen. III, 24)**; ut advertas quemadmodum de deserto ad paradisum Adam secundus reverterit. Videte enim quemadmodum suis nodis praejudicia resolvantur, et suis divina beneficia vestigiis reformentur. Ex terra virgine Adam **(Gen. II, 7)**, Christus ex virgine: ille ad imaginem Dei factus **(Gen. I, 27)**, hic imago Dei: ille omnibus irrationabilibus animalibus **(Ibid., 28)**, hic omnibus animantibus antelatus. Per mulierem stultitia **(Gen. III, 6 et 7)**, per virginem sapientia. Mors per arborem, vita per crucem. Ille spiritalium nudus, arboreis se texit exuviis: hic saecularium nudus, corporis non desideravit exuvias. In deserto Adam, in deserto Christus; sciebat enim ubi posset invenire damnatum, quem ad paradisum, resoluto errore revocaret. Sed quoniam saecularibus indutus exuviis redire

non poterat, nec paradisi incola potest esse, nisi nudus a culpa; exuit veterem hominem, novum induit; ut quia solvi non queunt divina decreta, persona magis quam sententia mutaretur.

8. Sed qui in paradiso sine duce iter amisit acceptum, quemadmodum de deserto sine duce iter repetere posset amissum, ubi tentationes plurimae, nisus ad virtutem difficilis, lapsus facilis ad errorem: cum eadem sit virtutis natura, quae nemorum; ut si adhuc exigua de terrenis ad superna se subrigunt, dum teneris aetas adolescit frondibus, saevi veneno dentis obnoxia facile aut succidi possit, aut uri: si vero alta se radice fundaverit, et ramorum sublimitate sustulerit, frustra jam vel ferarum morsibus, vel lacertis agrestium, vel diversorum flatuum procellis arbor robusta tentetur.

9. Quem igitur opponeret ducem contra tot illecebras saeculi, contra tot versutias diaboli; cum sciret nobis primo contra carnem et sanguinem, deinde contra potestates, contra rectores mundi tenebrarum harum, adversus spiritalia nequitiae quae sunt in coelestibus, esse luctamen? Angelum opponeret? Et ipse lapsus est, et legiones angelorum vix singulis profuerunt. Seraphim dirigeret? Et ipsum descendit in terras in medium populi immunda labia habentis, et unius tantum prophetae labia, apposito carbone, mundavit **(Esai. VI, 6 et 7)**. Alius dux requirendus fuit, quem sequeremur omnes. Quis tantus esset dux, qui prodesset omnibus, nisi ille qui supra omnes est? Quis me supra mundum constitueret, nisi qui major est mundo? Quis tantus esset dux, qui posset masculum et feminam, Judaeum et Graecum, Barbarum et

Scytham, servum et liberum uno regere ductu; nisi solus qui est omnia et in omnibus Christus?

10. Multi enim laquei quacumque progredimur. Laquei in corpore, laquei in Lege, laquei **1337** in pinnis templorum, in crepidinibus parietum tenduntur a diabolo. Laquei in philosophis, laquei in cupiditatibus; oculus enim meretricis laqueus est peccatoris: laqueus in pecunia, laqueus in religione, laqueus in studio castitatis. Exiguis enim momentis mens inclinatur humana, et huc atque illuc per versutias suadentis frequenter impellitur. Videt aliquem diabolus religiosum virum, Deo venerabiliter deferentem, et quod sacrosanctum est aestimantem, nullius capacem injuriae; in ipsa eum religione supplantat, ut faciat non credere quod Dei Filius vere hanc nostram susceperit carnem, hoc nostrum corpus, hanc nostrorum membrorum fragilitatem; cum utique passio corporis fuerit, divinitas exsors injuriae manserit. Ita de religione fit culpa; omnis enim qui negat Jesum Christum in carne venisse, de Deo non est **(II Joan. 7)**. Videt integrum et illibatae castimoniae virum, suadet ut nuptias damnet; quo ejiciatur ab Ecclesia, et studio castitatis a casto corpore separetur. Audivit alius quia *Unus Deus . . . . . ex quo omnia,* adorat, atque veneratur **(I Cor. VIII, 6)**. Insidiatur ei diabolus, claudit aures ne audiat, quia *Unus Deus per quem omnia* **(Ibid.)**: ita nimia pietate impium esse compellit; ut dum Patrem a Filio separat, Patrem Filiumque confundat, et personam unam putet esse, non potestatem. Itaque dum mensuram fidei nescit, perfidiae incurrit aerumnam.

11. Quomodo igitur hos laqueos evitabimus; ut possimus et nos dicere: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: laqueus contritus est, et nos liberati sumus* **(Psal.**

CXXIII, 7)? Non dicit: Ego contrivi laqueum: non ausus est hoc dicere David; sed: *Adjutorium nostrum in nomine Domini* **(Ibid., 8)**; ut ostenderet unde laqueus solveretur; ut prophetaret quod venturus esset in hanc vitam, qui contereret laqueum fraude diaboli praeparatum.

12. Sed non potuit melius conteri laqueus, nisi praedam aliquam diabolo demonstrasset; ut dum ille festinat ad praedam, suis laqueis ligaretur, et ego possem dicere: *Laqueos paraverunt pedibus meis, et ipsi inciderunt in eos* **(Psal. LVI, 7)**. Quae potuit esse praeda, nisi corpus? Oportuit igitur hanc fraudem diabolo fieri, ut susciperet corpus Dominus Jesus, et corpus hoc corruptibile, corpus infirmum; ut crucifigeretur ex infirmitate. Si enim fuisset corpus spiritale, non dixisset: *Spiritus promptus est, caro autem infirma* **(Matth. XXVI, 41)**. Audi igitur utramque vocem, et spiritus prompti, et carnis infirmae: *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste* **(Ibid., 39)**: haec carnis est vox. *Sed non quod ego volo, sed quod tu vis:* habes devotionem spiritus et vigorem. Quid repudias dignationem Domini? Dignationis est quod suscepit corpus meum, dignationis est quod suscepit injurias meas, suscepit infirmitates meas, quas utique natura Dei sentire non potuit, cum etiam natura hominis contemnere didicerit, vel sustinere ac perpeti. Et ideo sequamur Christum, juxta quod scriptum est: *Post Dominum Deum tuum ambulabis, et ipsi soli adhaerebis* **(Deut. X, 20, et XIII, 4)**. Cui adhaerebo, nisi Christo, sicut Paulus dixit: *Qui adhaeret Domino,* **1338** *unus spiritus est* **(I Cor. VI, 17)**? Illius igitur, de deserto ut ad paradisum redire possimus, vestigia persequamur.

13. Et videte quibus itineribus reducamur. Nunc in deserto Christus est, agit hominem, instruit, informat, exercet, ungit oleo spiritali: ubi videt robustiorem, per sata et fructuosa transducit, quando querebantur Judaei **(Matth. XII, 2)** quod discipuli ejus sabbato de segete spicas vellerent (jam enim apostolos suos in agro culto, et fructuoso opere collocaverat); postea in paradiso constituit tempore passionis; sic enim habes: *Haec cum dixisset Jesus, cum discipulis suis transivit trans torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipse cum discipulis suis* **(Joan. XVIII, 1)**. Agro enim fecundo hortum esse potiorem docet Propheta in Canticis canticorum dicens: *Hortus clausus soror mea sponsa, hortus clausus, fons signatus, emissiones tuae paradisus* **(Cant. IV, 12 et 13)**. Illa est enim animae pura et immaculata virginitas, quae nullo terrore poenarum, nullis a fide saecularis voluptatis illecebris, nullo vitae amore transducitur. Denique virtute Domini hominem esse revocatum prae caeteris hic Evangelista testatur, qui solus inducit Dominum dicentem latroni: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso* **(Luc. XXIII, 43)**.

14. Plenus igitur Jesus Spiritu sancto agebatur in desertum: consilio, ut diabolum provocaret; nam nisi ille certasset, non mihi iste vicisset: mysterio, ut Adam illum de exsilio liberaret: exemplo, ut ostenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus invidere; et tunc magis esse cavendum, ne mysterii gratiam deserat mentis infirmitas.

(Vers. 2.) *Quadraginta* autem *dies.*

15. Mysticum numerum recognoscis. Tot enim diebus aquas abyssi effusas esse meministi **(Gen. VII, 12)**, et tot jejunio dierum sanctificato propheta, refusam coeli serenioris esse

clementiam **(III Reg. XIX, 8)**. Tot jejunio dierum sanctus Moyses perceptionem Legis emeruit **(Exod. XXXIV, 28)**. Tot annos in eremo constituti patres panem angelorum et coelestis alimoniae gratiam consecuti sunt **(Num. XIV, 32)**: nec antequam mystici numeri tempus explerent, terram repromissionis intrare meruerunt. Tot jejunio dierum Domini nobis in Evangelium patescit ingressus. Unde si quis Evangelii gloriam, fructumque resurrectionis optat adipisci, mystici jejunii praevaricator esse non debet; quod et in Lege Moyses, et in Evangelio suo Christus utriusque Testamenti auctoritate praescripsit fidele virtutis esse certamen.

16. Quid vero sibi vult quod Evangelista Dominum esurisse significavit, cum de Moysi atque Eliae jejunio nihil tale videamus expressum? Numquid hominum patientia Deo fortior est? Sed qui quadraginta diebus esurire non potuit, ostendit non cibum esurisse se corporis, sed salutem: simul ut adversarium lacesseret jam timentem, qui quadraginta dierum fuerat jejunio vulneratus. Et ideo fames Domini pia fraus est; ut in quo diabolus majora metuens jam cavebat, famis specie lactatus tentaret ut hominem, ne **1339** impediretur triumphus. Simul illud disce mysterium, sancti Spiritus opus hoc divinum fuisse judicium; ut tendandum se diabolo Christus offerret.

(Vers. 3.) *Dixit autem illi diabolus: Si Filius Dei es, dic lapidi huic ut panis fiat.*

17. Tria praecipue docemur esse tela diaboli, quibus ad convulnerandam mentem hominis consuevit armari: gulae unum, aliud jactantiae, ambitionis tertium. Inde autem coepit, unde jam vicit. Et ideo inde incipio in Christo vincere, unde in Adam victus sum; si tamen mihi Christus imago Patris,

virtutis exemplum sit. Discamus igitur cavere gulam, cavere luxuriam, quia telum est diaboli. Laqueus tenditur cum mensa regalis convivii praeparatur, quae constantiam saepe mentis inclinat. Non solum enim cum audimus verba diaboli, sed etiam cum videmus ejus copias, laqueum vitare debemus. Didicisti igitur diaboli telum, sume scutum fidei, loricam abstinentiae.

18. Sed quid sibi vult talis sermonis exorsus: *Si Filius Dei es;* nisi quia cognoverat Dei Filium esse venturum? sed venisse per hanc infirmitatem corporis non putabat. Aliud explorantis, aliud tentantis est; et Deo se profitetur credere, et homini conatur illudere.

19. Sed vide arma Christi quibus tibi, non sibi vicit. Nam qui majestate sua lapides in panem posse converti naturae alterius transfusione monstravit, docet nihil tibi pro diaboli arbitrio, nec declarandae virtutis contemplatione faciendum. Simul in ipsa tentatione artificem diaboli disce versutiam. Sic tentat, ut exploret: sic explorat, ut tentet. Contra Dominus sic fallit, ut vincat: sic adhuc vincit, ut fallat. Nam si convertisset naturam, prodiderat Creatorem. Medie ergo respondit dicens:

(Vers. 4.) *Scriptum est quoniam non in pane solo vivit homo, sed in omni verbo Dei.*

20. Vides quo genere utatur armorum, quo hominem a spiritalis nequitiae incursione defendat, adversus irritamenta gulae septum atque munitum? Non enim quasi Deus utitur potestate (quid enim mihi proderat), sed quasi homo commune sibi arcessit auxilium; ut divinae pabulo lectionis intentus famem corporis negligat, alimentum verbi coelestis

acquirat. Huic intentus Moyses panem non desideravit: huic intentus Elias famem prolixioris non sensit jejunii. Non enim potest qui verbum sequitur, panem desiderare terrenum, cum substantiam panis coelestis accipiat; humanis enim divina praestare non dubium est, et corporalibus spiritalia. Et ideo qui vitam veram desiderat, illum panem expetat, qui per insensibilem substantiam humana corda confirmat. Simul cum dicit: *Non in pane solo vivit homo,* ostendit hominem esse tentatum, hoc est, susceptionem nostram, non suam divinitatem.

1340 21. Sequitur jactantiae telum, quo proclive delinquitur; quia dum homines gloriam virtutis suae jactare desiderant, de loco meritorum suorum et statione decedunt.

(Vers. 9.) *Et duxit illum,* inquit, *in Hierusalem, et statuit eum supra pinnam templi.*

22. Ita est enim jactantia, ut dum se putat unusquisque ad altiora conscendere, sublimium usurpatione factorum ad inferiora trudatur.

Et dixit illi: Si Filius Dei es, mitte te deorsum.

23. Vere diabolica vox, quae mentem hominis de gradu altiore meritorum praecipitare contendit. Quid enim tam proprium diabolo, quam suadere ut unusquisque se mittat deorsum?

24. Disce ergo et tu diabolum vincere. Agit te spiritus, sequere spiritum: Non te revocet carnis illecebra, spiritu plenus disce contemnere voluptates. Jejuna, si vis vincere. Consequens est ut per hominem diabolus te putet esse tentandum: Christus quasi fortior, facie ad faciem tentatur, tu per hominem. Et

illud diaboli verbum est, cum dicit homo: Fortis es, manduca et bibe, et similis mane. Noli te tibi credere, non erubescas egere praesidiis, quibus non egebat Christus; et tamen ea non negligebat, ut te doceret dicens: *Cavete ne gravetur cor vestrum in vino et crapula* **(Luc. XXI, 34)**. Non erubuit Paulus, qui ait: *Sic certo, non ut aera caedens* **(I Cor. IX, 26)**. Aera quidem non caedebat Apostolus: sed potestates aeris verberabat. *Sed castigo,* inquit, *corpus meum, et servituti redigo; ne forte cum aliis praedicaverim, ipse reprobus inveniar* **(Ibid., 27)**.

25. Simul infirmitatem suam diabolus malitiamque designat; quia nemini potest nocere diabolus, nisi ipse se miserit. Nam qui relictis coelestibus, eligit terrena, voluntarium quoddam praecipitium vitae labentis incurrit. Simul quoniam telum suum diabolus vidit obtusum, qui omnes homines propriae subjecerat potestati, plus coepit quam hominem judicare. Sed Dominus rursus nec ea quidem quae de se fuerant prophetata ad arbitrium diaboli putavit esse facienda: sed divinitatis propriae auctoritate servata, versutiae ejus occurrit; ut quia Scripturarum exemplum praetenderat, Scripturarum vinceretur exemplis. Potestas enim Deo vincere, qui mihi vincit.

26. Disce hic quoque quia Satanas transfigurat se velut angelum lucis, et de Scripturis ipsis divinis saepe laqueum fidelibus parat. Sic haereticos facit, sic eviscerat fidem, sic jura pietatis impugnat. Ergo non te capiat haereticus; quia potest de Scripturis aliqua exempla proferre, nec sibi arroget quod doctus videtur. Utitur et diabolus testimoniis Scripturarum non ut doceat, sed ut circumscribat et fallat. Cognovit aliquem attentum religioni, virtutibus clarum, signis

et operibus praepotentem: jactantiae tendit laqueum, ut hujusmodi virum inflet tumore; **1341** quo pietati se non credat, sed credat jactantiae: nec Deo deputet, sed sibi arroget. Ideoque apostoli non in suo, sed in Christi nomine daemoniis imperabant; ne arrogare sibi aliquid viderentur. Sic Petrus paralyticum curat dicens: *In nomine Jesu Nazareni surge, et ambula* **(Act. III, 6)**. Disce etiam de Paulo jactantiam fugere. *Scio,* inquit, *hominem, sive in corpore, sive extra corpus nescio, Deus scit, quoniam raptus est in paradisum, et audivit verba ineffabilia, quae non licet homini loqui. Pro hujusmodi gloriabor, pro me autem non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis* **(II Cor. XII, 3-5)**.

27. Ergo et hic diabolus, quoniam fortem sensit, jactantiam praetendit, quae etiam fortes decipit: sed Dominus respondit ei: *Non tentabis Dominum Deum tuum.* In quo et Dominum et Deum Christum: et Patrem et Filium potestatis unius esse cognoscis, juxta quod scriptum est: *Ego et Pater unum sumus* **(Joan. X, 30)**. Et ideo si *Unum* obtendit diabolus, occurre ei quia scriptum est: *Ego et Pater unum sumus.* Et distingue *Unum,* ne potestatem discernas: distingue *Unum,* ne Patrem Filiumque secernas.

(Vers. 5.) *Et duxit illum diabolus iterum in montem altissimum, et ostendit illi omnia regna orbis terrae in momento temporis.*

28. Bene in momento temporis saecularia et terrena monstrantur. Non enim tam conspectus celeritas indicatur, quam caducae fragilitas potestatis exprimitur; in momento enim cuncta illa praetereunt, et saepe honor saeculi abit antequam venerit. Quid enim saeculi potest esse diuturnum,

cum ipsa diuturna non sint saecula? Docemur hic inanis ambitionis flabra despicere, quod omnis dignitas saecularis diabolicae subjaceat potestati: ad usum fragilis, et inanis ad fructum.

29. Sed quomodo hic dat diabolus potestatem: et alibi legitur, quia *Omnis potestas a Deo est* **(Rom. XIII, 1)**? Numquid potest quis duobus dominis servire, aut a duobus accipere potestatem? Numquid ergo contrarium est? Minime. Sed vide quia omnia a Deo; neque enim sine Deo mundus; quia *Et mundus per ipsum factus est* **(Joan. I, 10)**: sed licet a Deo factus sit; tamen opera ejus mala, quia saeculum in maligno positum est; et ordinatio mundi a Deo, opera mundi a malo **(Joan. V, 19)**. Ita etiam a Deo potestatum ordinatio: a malo ambitio potestatis. Denique: *Non est,* inquit, *potestas nisi a Deo: quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt* **(Rom. XIII, 1)**; non datae, sed ordinatae: et, *Qui resistit potestati, Dei,* inquit, *ordinationi resistit* **(Ibid., 2)**. Hic quoque licet dicat dare se diabolus potestatem, omnia tamen illa ad tempus permissa sibi esse non abnuit. Itaque qui permisit, ordinavit: nec potestas mala, sed is qui male utitur potestate. Denique, *Vis non* **1342** *timere potestatem? Fac bonum, et habebis laudem ex illa* **(Ibid., 3)**. Non ergo potestas mala, sed ambitio. Denique eo usque a Deo ordinatio potestatis; ut Dei minister sit, qui bene utitur potestate: *Dei,* inquit, *minister est tibi in bonum* **(Ibid., 4)**. Non ergo muneris aliqua culpa est, sed ministri: nec Dei potest ordinatio displicere, sed administrantis actio. Nam ut de coelestibus ad terrena derivemus exemplum, dat honorem imperator, et habet laudeni. Quod si quis male honore usus fuerit, non imperatoris

est culpa, sed judicis. Habent reum suum crimina, non quia potestas unumquemque, sed malitia sua implicat.

30. Quid ergo? Bonum est uti potestate, studere honori? Bonum si deferatur, non eripiatur. Distingue tamen hoc ipsum bonum. Alius enim bonus in saeculo, alius perfectae virtutis usus; bonum est enim cognoscendae divinitatis studium, nullis occupationibus impediri. Nam etsi multa bona, una tamen est vita aeterna: *Haec est autem vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum* **(Joan. XVII, 3)**. Et ideo vitae aeternae maximus fructus, et solus Deus vitae remunerator aeternae est. Solum Deum et Dominum nostrum adoremus, et ipsi soli serviamus; ut solus ipse nos fructu remuneret amplissimo. Fugiamus omnia quae diabolicae subjacent potestati; ne tamquam malus tyrannus in eos, quos intra suum regnum invenerit, acceptae saevitia potestatis utatur.

31. Non ergo a diabolo potestas est, sed obnoxia tamen insidiis diaboli. Nec tamen ideo mala ordinatio potestatum, quia malo obnoxiae potestates. Bonum est enim Deum quaerere, sed quidam ipsius inquisitionis anfractus et error obrepit. Nam si inquisitor in sacrilegium saeva interpretatione vertatur, in deterius vertitur quaerentis offensa, quam si non quaesisset: nec tamen inquisitionis, sed quaesitoris est culpa: nec inquisitio obnoxia malo, sed quaerentis affectus. Quod si is qui Deum quaerit, propter fragilitatem carnis, et mentis angustias saepe tentatur; quanto magis qui saeculum quaerit obnoxius est! Atque hoc ipso perniciosior ambitio, quod blanda quaedam est conciliatricula dignitatum; et saepe quos vitia nulla delectant, quos nulla potuit movere luxuria, nulla avaritia subvertere, facit ambitio criminosos. Habet

enim forensem gratiam, domesticum scelus: et ut dominetur aliis, prius servit. Curvatur obsequio, ut honore donetur: et dum vult esse sublimior simulata humilitate, fit vilior, et fit remissior; cum in ipsa potestate, quod praecellit, alienum sit; legibus enim imperat, sibi servit.

32. Dicet fortasse aliquis, quia solus qui malum fecerit, timet; tamen qui mare navigat, plus timet. Et contra in immobili terrarum statione **1343** consistens, non solet timere naufragium: at si mobile conscendat elementum, frequentioribus obnoxius fit periculis. Fuge ergo saeculi mare, et naufragium non timebis. Et si frequenter arborum vertices spirantium verberent flabra ventorum; solidatis tamen radicibus nullus occasus est: at in mari furentibus ventis, etsi non omnium naufragium, omnium tamen periculum est. Ita enim adversis flatibus nequitiae spiritalis, nullus in arena vel in salo tutus est, et naves Tharsis vehementi saepe spiritu conteruntur. Haec moraliter.

33. Caeterum quod ad mysticum ordinem spectat, cernis vetusti erroris vincula suis resoluta vestigiis; ut primo gulae, secundo facilitatis, tertio ambitionis laqueus solveretur. Pellectus est enim Adam cibo: et in locum interdictae arboris sententiae facilitate trangressus, temerariae quoque ambitionis crimen incurrit, dum similitudinem divinitatis affectat. Et ideo prius Dominus veteris nexus solvit injuriae; ut nos jugo captivitatis excusso, vincere crimina Scripturarum praesidio disceremus.

34. Quod si Dominus Jesus propria non desideravit, tu aliena cur quaeras? Si creator omnium saeculi gloriam, subeundae paupertatis virtute comtempsit: cur tu fastidias quod natus es,

appetas quod indebitum est? Cur ea quae ad usum tibi diuturna esse non possunt, ad supplicium diuturna deposcas? Cave insidias, cave fraudes. Et hoc ipso quod ad subruendum hominem totum versuta diabolus mundum fraude concutiat, totius saeculi pugnet illecebris, ejus tibi blanditia plus cavenda est. Non Evam cibus inflexerat, non mandatorum oblivio destituerat: sed promissi honoris ambitio illecebrosa decepit. Quae si solum Dominum adorare voluisset, indebita non quaesisset. Et ideo remedium datur quo telum ambitionis obtundas, ut soli Domino serviamus; caret enim ambitione religiosa devotio.

(Vers. 13.) *Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo usque ad tempus.*

35. Prope omnium criminum fontes haec tria genera demonstrantur esse vitiorum. Neque enim consummatam omnem tentationem Scriptura dixisset; nisi in his tribus esset omnium materia delictorum, quorum semina in ipsa origine sunt cavenda. Finis ergo tentationum, finis est cupiditatum; quia causae tentationum causae cupiditatum sunt. Causae autem cupiditatum sunt carnis oblectatio, species gloriae, aviditas potentiae. Quam religiosum videtur ut commorationem christianae feminae non recuses! Sed crebra inde tentatio. Si attentos Deo viderit diabolus, suggerit ut decipiat: sed tu quamvis de proposito praesumas, cave tentationem, sciens naturam. Haec tria, si recorderis, etiam Paulus cavenda praescribit, designans tres esse species peccatorum, a quibus liber exspectat justitiae coronam. *Neque enim,* inquit, *in verbo adulationis fuimus, neque in occasione avaritiae, Deus testis est,* **1344** *neque*

gloriam quaerentes ab hominibus **(I Thess. II, 5 et 6)**; et ideo diabolum vicit, coronam petivit.

36. Vides ergo ipsum diabolum non esse in studio pertinacem, cedere solere verae virtuti. Et si invidere non desinat, tamen instare formidat; quia frequentius refugit triumphari. Audito itaque Dei nomine, *Recessit,* inquit, *usque ad tempus;* postea enim non tentaturus, sed aperte pugnaturus advenit.

37. Docet igitur te Scriptura divina non tibi contra carnem et sanguinem, sed contra insidias spiritales esse certamen **(Ephes. VI, 12)**. Vides magnificentiam christiani viri, qui certat cum rectoribus mundi: et licet constitutus in terris, adversus spiritalia nequitiae quae sunt in coelestibus, animi virtute decernit. Non enim de terrenis contendimus, ut dimicemus in terra: sed spiritalibus propositis praemiis, de regno Dei et Christi haereditate necesse est spiritalia prius impedimenta superentur. Corona proposita est, subeunda certamina sunt. Nemo potest, nisi vicerit, coronari: nemo potest vincere, nisi ante certaverit. Ipsius quoque coronae major est fructus, ubi major est labor: *Arcta* enim *et angusta est via, quae ducit ad vitam . . . . lata vero et spatiosa, quae ducit ad mortem* **(Matth. VII, 14 et 13)**. Et ideo tentationem neutiquam timere debemus; est enim causa victoriae, materia triumphorum.

38. Dives ille, qui tentationem non sensit in saeculo, in poenis est apud inferos: pauper ille Lazarus qui ita paupertate morboque afflictus est et attritus, ut vibices ejus a canibus lamberentur, vitae istius labore miserabilis, coronam gloriae quaesivit aeternae **(Luc. XVI, 22)**. *Multae* enim *tribulationes,* non quorumcumque,

sed *justorum* **(Psal. XXXIII, 20)**. Denique quos diligit Dominus, saepe castigat **(Hebr. XII, 6)**. Petrus tentatus est, ut negaret: negavit, ut fleret **(Luc. XXII, 57 et seq.)**. Et quid de caeteris dicam? Nempe Job erat probatus Deo: sed licet probatus erat; victor tamen non erat **(Job. I, 12, et II, 6)**. Probata erat devotio; virtutis tamen praemium non habebat. Et ideo tentandus offertur, ut gloriosior redderetur.

39. Illius quoque certaminis refert ut gradum spectes. Non unum telum diabolus habet, frequentat spicula; ut aut praemio vincat, aut taedio. Primo cupiditate vulnerat, secundo pietate, tertio sanitate; mentis enim pariter et corporis pugnat ulceribus. Diversitas quoque ipsa tentationum pro diversitate certantium est. Avaritiae damno dives urgetur, pater dispendio filiorum, homo doloribus, corpus ulceribus. Quanta haec tela! Unde Dominus noluit habere quod perderet; et ideo pauper huc venit, ne haberet diabolus, quod auferret. Vis scire quam verum sit? Ipsum Dominum dicentem audi: *Venit hujus mundi princeps, et in me invenit nihil* **(Joan. XIV, 30)**. Noluit etiam paucorum esse pater, ut esset omnium. Frustra autem corporis tentaretur ulceribus, qui contemneret omnes corporis passiones: simul ut ostenderet nobis quod immaculata, corporis hoste depulso, victoria sibi deberetur. Sed ille quasi homo suis tentatur, hic publicis: illi patrimonium aufertur, huic regnum orbis offertur. Nec totus **1345** sine fraude diabolus, qui exasperare Dei Filium vereretur: illum injuriis tentat, hunc praemiis. Ille quasi servulus dicit: *Dominus dedit, Dominus abstulit* **(Job. I, 21)**: hic naturae suae dispositionisque conscius sua sibi ridet offerri. Et ut ad illud revertamur, ingruit nuntius super nuntium **(Ibid., 14 et seq.)**, congeminant vulnera: nec tamen

fortis athleta mente turbatur. Adhibetur mulier primae fraudis illecebra **(Job. II, 9)**: hic per virginem natus errori obnoxiam non habebat. Amici adhibentur qui pravis consiliis opprimant reluctantem. Sed *in omnibus quae acciderunt ei, nusquam peccavit Job labiis suis in conspectu Dei* **(Ibid., 10)**.

40. Nam quod maledicit diei, dicens: *Pereat dies illa in qua natus sum* **(Job III, 3)**; et infra: *Et maledicat ei is qui maledixit diem illam, qui habet magnum cetum opprimere* **(Ibid., 8)**, ad prophetiam pertinet; eo quod diabolum tamquam procellosi saeculi istius cetum Dominus noster Jesus Christus oppressit: et generationis suae carnalis diem perire desiderat; ut dies ejus in regeneratione numeretur. Pereat, inquit, dies saecularis, ut dies spiritalis oriatur. Ergo in tentatione sanctus Job mysteria loquebatur; qui enim vincebat saeculum, Christum videbat.

41. Nos igitur non timeamus tentationes, sed magis tentationibus gloriemur, dicentes: Cum infirmamur, tunc potentes sumus; tunc enim nectitur corona justitiae **(II Cor. XII, 10)**. Sed illa Paulo fortassis accommoda: nos autem quia plures coronae sunt, quamcumque sperare debemus. In saeculo laurus corona est, corona est scutum. At vero tibi proposita est corona deliciarum: *Corona* enim *deliciarum obumbrabit te* **(Prov. IV, 9)**. Et alibi: *Scuto bonae voluntatis suae circumdabit te* **(Psal. V, 13)**. Gloria quoque et honore quem dilexit Dominus, coronavit **(Psal. VIII, 6)**. Ergo qui vult coronam dare, tentationes suggerit. Et si quando tentaberis, cognosce quia paratur corona. Tolle martyrum certamina, tulisti coronas: tolle cruciatus, tulisti beatitudines.

42. Nonne tentatio Joseph virtutis est consecratio? Nonne injuria carceris corona est castitatis? Quemadmodum regni in Aegypto consortium potuisset adipisci, nisi venditus fuisset a fratribus? Quod Dei factum arbitrio, ut justus probaretur, ipse monstravit, dicens: *Quemadmodum fieret in hodierno, ut pasceretur populus multus* **(Gen. L, 20)**? Non debemus igitur tentationes saeculi pro malis timere, quibus bona praemia comparantur: sed magis rogare contemplatione conditionis humanae; ut eas tentationes subeamus, quas ferre possimus.

(Vers. 14.) *Et regressus est Jesus in virtute Spiritus, in Galilaeam.*

43. Completur hoc loco prophetia Esaiae dicentis: *Regio Zabulon, et terra Nephthalim, et caeteri paraliam inhabitantes, et qui secus maritima, et* **1346** *trans Jordanem Galilaeae gentium, populus qui sedebat in umbra mortis, lucem viderunt magnam* **(Esai. IX, 1 et 2)**. Quis est enim lux magna, nisi Christus qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum?

44. **(Vers. 17.)** Deinde librum accepit, ut ostenderet se ipsum esse qui locutus est in Prophetis: et removeret sacrilegia perfidorum, qui alium Deum dicunt veteris Testamenti, alium novi: vel qui initium Christi dicunt esse de virgine: quomodo enim coepit ex virgine, qui ante virginem loquebatur?

(Vers. 18.) *Spiritus Domini super me.*

45. Vides Trinitatem coaeternam atque perfectam. Ipsum loquitur Scriptura Jesum Deum hominemque, in utroque perfectum: Deum loquitur et Patrem, et Spiritum sanctum. Spiritus enim sanctus cooperator ostenditur, quando corporali

specie sicut columba descendit in Christum; cum Dei Filius baptizaretur in fluvio, Pater loqueretur e coelo. Quod igitur majus quaerimus testimonium, quam quod se fuisse qui locutus est in Prophetis, propria voce signavit? Ungitur oleo spiritali, et virtute coelesti; ut paupertatem conditionis humanae thesauro resurrectionis rigaret aeterno, captivitatem mentis averteret, caecitatem illuminaret animorum, annum Domini perpetuis diffusum temporibus praedicaret, qui redire in orbem laboris nesciat, continuationem fructus hominibus et quietis indulgeat. Atque ille ita ad omnia se curvavit obsequia, ut ne lectoris quidem aspernaretur officium: nos vero impii, qui divinitatis fidem miraculis operum colligendam contemplatione corporis negabamus.

(Vers. 24.) *Amen dico vobis quod nemo propheta acceptus est in patria sua.*

46. Non mediocriter invidia proditur, quae civicae charitatis oblita, in acerba odia causas amoris inflectit. Simul hoc exemplo pariter et oraculo declaratur quod frustra opem misericordiae coelestis exspectes, si alienae fructibus virtutis invideas; aspernator enim Dominus invidorum est, et ab iis qui divina beneficia in aliis persequuntur, miracula suae potestatis avertit. Dominicae quippe carnis actus divinitatis exemplum est: et invisibilia nobis ejus per ea quae sunt visibilia demonstrantur.

47. Non otiose itaque salvator excusat quod nulla in patria sua miracula virtutis operatus sit; ne fortassis aliquis viliorem patriae nobis esse debere putaret affectum. Neque enim cives poterat non amare, qui amaret omnes; sed ipsi se charitate patriae, qui invident, abdicarunt; *Charitas* enim *non*

aemulatur . . . . . non inflatur **(I Cor. XIII, 4)**. Nec tamen exsors beneficiorum patria divinorum est. Quod enim majus miraculum, quam quod in ea natus **1347** est Christus? Videte igitur quid mali invidia afferat. Indigna propter invidiam patria judicatur, in qua civis operetur, quae digna fuit in qua Dei Filius nasceretur.

(Vers. 25.) *In veritate dico vobis: Multae viduae fuerunt in diebus Eliae.*

48. Non quia Eliae dies fuerunt, sed in quibus Elias operatus est: aut quia dies faciebat illis, qui in ejus operibus lucem videbant gratiae spiritalis, et convertebantur ad Dominum. Et ideo aperiebatur coelum videntibus aeterna et divina mysteria: claudebatur quando fames erat; quia nulla erat cognoscendae divinitatis ubertas. Sed de hoc plenius scripsimus, cum de Viduis scriberemus **(Lib. de Viduis)**.

(Vers. 27.) *Et multi leprosi erant in Judaea temporibus Elisaei prophetae: et nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus.*

49. Evidenter hic sermo nos Domini salutaris informat, et ad studium venerandae divinitatis hortatur, quod nemo sanatus ostenditur, et maculosi morbo corporis absolutus, nisi qui religioso officio studuit sanitati. Non enim dormientibus divina beneficia, sed observantibus deferuntur. Et bene apto comparationis exemplo arrogantia civium retunditur invidorum, Dominicumque factum Scripturis docetur veteribus convenire, quod in libris quoque Regnorum legimus gentilem virum Naaman prophetico oraculo leprae maculis absolutum, cum plurimos Judaeorum lepra corporis

pariter et mentis absumeret **(IV Reg. V, 14)**. Siquidem quatuor illos qui cogente fame, in castra regis Syriae primi tetenderunt, tradit historia fuisse leprosos **(IV Reg. VII, 3)**. Cur igitur non curabat fratres, non curabat cives, non sanabat propheta consortes; cum sanaret alienos, sanaret eos qui observantiam Legis, et religionis consortium non habebant: nisi quia voluntatis est medicina, non gentis; et divinum munus votis eligitur, non naturae jure defertur? Disce, Christiane, rogare quod cupias impetrare: fastidiosos viros coelestium profectus munerum non sequuntur.

50. Sed quamvis simplex expositio moralem informet affectum; gratia tamen non est occulta mysterii. Etenim cum posteriora a superioribus deriventur, tum etiam superiora posterioribus astruuntur **(Lib. de Viduis)**. Diximus enim in libro alio, in vidua illa ad quam Elias directus est, typum Ecclesiae praemissum. Populus Ecclesiam congruit, ut sequatur. Populus ille ex alienigenis congregatus, populus ille ante leprosus, populus ille ante maculosus prius quam mystico baptizaretur in flumine, idem post sacramenta baptismatis maculis corporis et mentis ablutus, jam non lepra, sed immaculata virgo coepit esse sine ruga. Merito ergo magnus Naaman in conspectu Domini sui, et admirabilis facie describitur; quoniam in ejus typo salus futura gentibus declaratur, qui solutae consilio puellae, quae fractis viribus civium, in hostilem captiva venerat potestatem, a propheta salutem **1348** sperare commonitus **(IV Reg. V, 2)**, non terreni regis imperio, sed divinae misericordiae liberalitate sanatur.

51. Cur mystico numero mergere jubetur? Cur Jordanis fluvius eligitur? *Nonne boni,* inquit, *Abana et Pharphar fluvii Damasci prae Jordane* **(Ibid., 12)**? Sed iratus hos praetulit,

Jordanem meditatus elegit; nescit enim ira mysterium, fides novit. Disce baptismatis gratiam salutaris: qui leprosus merserat, fidelis emersit. Disce spiritalia sacramenta signari: corporis remedium petitur, mentis acquiritur. Abluitur caro, affectus abluitur. Non enim magis corporis quam mentis lepram video fuisse mundatam; quando post baptismum, veteris erroris colluvione detersa, negat se diis alienis hostias, quas spoponderat Domino, litaturum **(Ibid., 17)**.

52. Disce etiam congruae praecepta virtutis: probavit fidem, qui praemia recusavit. Disce utroque dictorum factorumque magisterio quid sequaris. Habes Domini praeceptum, vatis exemplum, gratis accipere, gratis dare: nec vendere ministerium, sed offerre **(Matth. X, 8)**. Non enim pretio taxatur Dei gratia, nec in sacramentis lucrum quaeritur, sed obsequium sacerdotis.

53. Non tamen satis est si lucrum ipse non quaeras: familiae quoque tuae cohibendae sunt manus: nec hoc solum exposcimus, ut te solum castum immaculatumque custodias. Non enim dixit Apostolus, te solum: sed, *Te ipsum castum custodi* **(I Tim. V, 22)**. Quaeritur ergo non solum tua ab hujusmodi nundinis, sed etiam domus tuae castitas: *Opotiri* enim *irreprehensibilem esse sacerdotem . . . . suae domui bene praepositum, filios habentem subditos, cum omni castitate. Si quis autem domui suae praeesse nescit, quomodo Ecclesiae Dei diligentiam habebit* **(I Tim. III, 2-5)**? Instrue ergo familiam tuam, hortare, custodi: et si te fefellerit servulus (humanam enim non excipio facultatem) prophetico deprehensus repudietur exemplo. Cito **(I, q. I, cap. Cito)** turpem sequitur lepra mercedem, et pecunia corpus animumque male quaesita

commaculat. *Accepisti,* inquit, *pecuniam, et possidebis ex ea agrum, et vineam, et oliveta, et greges: et lepra Naaman applicabit se in te, et semini tuo usque in aeternum* **(IV Reg. V, 26 et 27)**. Vides quia facto auctoris successio damnatur heredis. Inexpiabilis est enim venditi culpa mysterii, et gratiae vindicta coelestis transit ad posteros. Denique Moabitae et caeteri non intrabunt in Ecclesiam Dei usque ad tertiam et quartam generationem **(Deut. XXIII, 3)**: tamdiu videlicet (ut simplicius interpretemur) donec culpam auctorum multiplicis successio generationis aboleret.

54. Sed cum illi qui in Deum idololatriae errore deliquerunt, in quartam generationem videantur esse multati: profecto durior videtur esse sententia, qua Giezi semen usque in aeternum pro cupiditate habendi, prophetica auctoritate damnatur, praesertim cum Dominus noster Jesus Christus per lavacri regenerationem omnibus remissionem dederit peccatorum; nisi ut vitiorum magis quam generis semen intelligas. **1349** Sicut enim qui filii promissionis sunt, aestimantur in semen bonum: ita etiam qui filii erroris sunt, aestimantur in semen malum. Nam et Judaei ex patre diabolo, non utique carnis successione, sed criminis. Ergo omnes cupidi, omnes avari Giezi lepram cum divitiis suis possident: et male quaesita mercede, non tam patrimonium facultatum, quam thesaurum criminum congregarunt aeterno supplicio, et brevi fructu. Nam cum divitiae sint caducae, poena perpetua est; quia neque avarus, neque ebriosus, neque idolis serviens regnum Dei possidebit.

(Vers. 28, 29.) *Et repleti sunt ira omnes in synagoga, haec audientes: et surrexerunt, et ejecerunt illum extra civitatem.*

55. Sacrilegia Judaeorum, quae multo ante Dominus praenuntiaverat per prophetam, et psalmi versiculo declaraverat quae passurus esset in corpore constitutus, dicens: *Retribuebant mihi mala pro bonis* **(Psal. XXXIV, 12)**, in Evangelio docet esse completa. Nam cum ipse per populos beneficia diffunderet, illi injurias irrogabant. Nec mirum si perdiderunt salutem, qui ejecerunt de suis finibus Salvatorem: moralis enim Dominus; et qui docuerat exemplo sui apostolos suos omnibus omnia fieri, nec volentes repudiat, nec invitos alligat, nec ejicientibus reluctatur, nec rogantibus deest. Sic Gerasenos alibi cum virtutes ejus sustinere non possent, quasi infirmos et ingratos reliquit **(Luc. VIII, 37)**.

56. Simul intellige non ex necessitate fuisse, sed voluntariam corporis passionem: nec captum a Judaeis, sed a se ipso oblatum. Etenim quando vult capitur, quando vult elabitur, quando vult suspenditur, quando vult non tenetur. Et hic in supercilium montis praecipitandus ascenderat: et ecce per medium illorum, mutata subito vel obstupefacta furentium mente, descendit; nondum enim hora venerat passionis. Quinetiam malebat adhuc Judaeos sanare quam perdere; ut inefficaci furoris exitu desinerent velle, quod implere non possent. Vides igitur et hic divinitatis esse quod operatus est, et illic voluntatis esse quod captus est. Nam quemadmodum a paucis teneri potuit, qui a populo non tenetur? Sed noluit sacrilegium esse multorum; ut in auctores culpae crucis invidiam retorqueret; atque a paucis quidem affigeretur, sed pro toto orbe moretur.

(Vers. 33, 38.) *Et in synagoga erat homo habens spiritum immundum.* Et infra: *Surgens autem de synagoga intravit in*

domum Simonis et Andreae. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus.

57. Vide clementiam Domini Salvatoris: nec indignatione commotus, nec scelere offensus, nec injuria violatus Judaeam deserit: quinetiam immemor injuriae, memor clementiae, nunc docendo, nunc liberando, nunc sanando, infidae plebis corda demulcet. Et bene sanctus Lucas virum ab spiritu nequitiae liberatum ante praemisit, et substituit feminae sanitatem. Utrumque enim **1350** sexum Dominus curaturus advenerat: et prior sanari debuit, qui prior creatus est; nec praetermitti illa quae mobilitate magis animi, quam pravitate peccaverat.

58. **(Vers. 31.)** Sabbato medicinae Dominicae opera coepta significat; ut inde nova creatura coeperit, ubi vetus ante desivit: nec sub Lege esse Dei Filium, sed supra Legem in ipso principio designaret: nec solvi Legem, sed impleri. Neque enim per Legem, sed Verbo factus est mundus, sicut legimus: *Verbo Domini coeli firmati sunt* **(Psal. XXXII, 6)**. Non solvitur ergo Lex, sed impletur; ut fiat renovatio hominis jam labentis. Unde et Apostolus ait: *Exspoliantes vos veterem hominem . . . . . induite novum qui secundum Christum creatus est* **(Ephes. IV, 22 et 24; Coloss. III, 9 et 10)**. Et bene sabbato coepit, ut ipsum se ostenderet creatorem; qui opera operibus intexeret, et prosequeretur opus quod ipse jam coeperat: ut si domum faber renovare disponat, non a fundamentis, sed a culminibus incipit solvere vetustatem. Itaque ibi prius manum admovet, ubi ante desierat.

59. Deinde a minoribus incipit, ut ad majora perveniat. Liberare a daemone et homines, sed in verbo Dei possunt; resurrectionem mortuis imperare divinae solius est potestatis.

60. **(Vers. 34.)** Nec quemquam movere debet, quod Jesu Nazareni nomen in hoc libro diabolus dixisse primus inducitur. Nec enim ab eo Christus nomen accepit, quod de coelo angelus ad Virginem detulit **(Luc. I, 31)**. Est enim hujus impudentiae ut inter homines aliquid primus usurpet, et ad homines quasi novum deferat, quo terrorem suae potestatis incutiat. Denique et in Genesi primus Deum homini nuncupavit; sic enim habes: *Et dixit serpens mulieri: Quid utique dixit Deus ne edatis ab omni ligno* **(Gen. III, 1)**? Uterque igitur deceptus a diabolo est, sanatus a Christo.

61. Sequere caetera, et Evangelicae lectionis disce mysteria, atque in duorum sanitate publicae sacramentum salutis agnosce.. *Sicut* enim *in Adam omnes moriuntur: ita et in Christo omnes vivificabuntur* **(I Cor. XV, 22)**. Quis est ille qui in Synagoga spiritum daemonii habebat immundum, nisi populus Judaeorum, qui quasi serpentinis spiris revinctus, et innodatus diaboli laqueis, simulatam corporis munditiam interioris mentis sordibus inquinabat? Et bene: *In Synagoga homo erat qui spiritum immundum habebat;* quia Spiritum sanctum amiserat. Introierat enim diabolus, unde Christus exierat. Simul ostenditur natura diaboli non improba, opera iniqua. Nam quem per superiorem naturam Dominum confitetur, opere negat. Et in hoc apparet ejus nequitia, et improbitas Judaeorum, quod ita populo vesanae caecitatem mentis offudit; ut populus neget, quem daemones confitentur. O pejor magistro discipulorum haereditas! Ille verbo

Dominum tentat, hi facto: ille dicit, *Mitte te* **(Luc. IV, 9 supra)**: isti adoriuntur, ut mittant.

62. Si altiore consilio ista pensamus, animi debemus intelligere et corporis sanitatem; ut prius animus qui serpentis laborabat insidiis, absolutus sit. Anima enim numquam a corpore vinceretur, **1351** nisi prius a diabolo tentaretur. Nam cum anima corpus agat, vivificet, et gubernet; quemadmodum in ejus illecebras captiva raperetur, nisi et ipsa superioris alicujus potestatis vinculis stringeretur? Denique non prius Eva esurivit, quam serpentis eam versutia tentavit: et ideo adversus ipsum auctorem peccati prius debuit medicina salutis operari.

63. Fortassis etiam in typo mulieris illius socrus Simonis et Andreae variis criminum febribus caro nostra languebat, et diversarum cupiditatum immodicis aestuabat illecebris. Nec minorem febrem amoris esse dixerim, quam caloris. Itaque illa animum febris, haec corpus inflammat. Febris enim nostra avaritia est, febris nostra libido est; eo quod ignitae sint cupiditates. Unde et Apostolus ait: *Si non se continent, nubant; melius est enim nubere quam uri* **(I Cor. VII, 9)**. Febris nostra luxuria est, febris nostra ambitio est, febris nostra iracundia est. Quae licet corporis vitia sint, ignem tamen ossibus implicant, mentem, animum, sensusque pertentant. Haec prior diaboli sollicitatur arte. Etenim ager bonus, vestis, monile, suadela serpentis est. Honorum gratia, sublimitas potestatum, epularum suavitas, forma meretricis laqueus est diaboli, et quasi quidam nequitiae spiritalis illecebrosus affatus, qui per carnis illecebram quae cito feminea quadam levitate mollitur, animum quoque de gradu dejicit. Neque enim formam mulieris animus prius quam

corporis oculus concupiscit. Denique quod non videris, non amabis: sed ubi caro concupierit, compatientis quoque animi constantia defatiscit, et mens consortio amoris inflectitur (duo enim in carne una sunt) atque ita mors irrepit sceleris effectu, tentante diabolo, carne suadente.

64. Vehementior tamen est animi, quam corporis febris: et ideo pro animi voluptate, corporis salus plerumque contemnitur, nec a periculis abstinetur. Unde non alienum videtur repetere quemadmodum Theotimus cum gravi oculorum incommodo laboraret, et amaret uxorem, interdicta sibi a medico facultate coeundi, cupiditatis impatiens, atque impetu libidinis raptus, se moderari nequiverit. Sciens enim prudensque quod esset oculos amissurus, priusquam conveniret uxori, in ipso aestu ferventis cupiditatis, et consuetudinis apparatu: Vale, inquit, amicum lumen. Sic febre libido flagrantior est, graviusque praecipitat et inflammat.

65. Sed ubi quis resipuerit a furore, tunc conscientiae interioris aperitur visus, factique poenitentia succedit, et pudenda sui unusquisque facinoris conscientia erubescit. Tunc Deus timetur, et peccator se cupit celare, sed non potest: tunc caro arguitur, diabolus accusatur: haec quasi lena vitiorum, ille quasi auctor erroris. Patescit deformitas; nudum est enim Deo omne secretum, nec illius ficus foliis, hoc est, tegmine corporali, vel jactantia saeculari flagitiorum secreta velantur. Et unusquisque divinum peccati conscia formidat mente judicium dicens: Qui super me montes cadent: in quibus me abscondam **1352** scissuris petrarum, cum venerit confringere terram? Tunc tribulos et spinas animo caro, hoc est, curarum morsus sollicitudinumque generat, aestusque,

quos sibi per concupiscentiam carnis animus ipse circumdedit. Etenim quasi clavis quibusdam suffigitur anima corporeis voluptatibus: et cum semel adhaeserit cupiditatibus demersa terrenis, difficile in altum potest unde descendit, sine Dei favore revolare. Actuum enim suorum vincta laqueis, et deliciarum saecularium illecebris obnoxia jam tenetur.

66. Hunc ergo Adam, hanc Evam Dominus liberaturus advenit: quorum alter ad imaginem Dei factus, altera virtutem sui accipiens viri, quamdiu fuit subdita fortiori, unam gerebant in uno spiritu Deo placitam voluntatem: et in paradiso Dei positi, vitae coelestis operabantur alimoniam. Postea vero quam caro suadere diversum, et legem coepit propriam non tenere, paradisi exsules facti, in hunc inferiorem demersumque locum peccati merito reciderunt. Nec quisquam putet incongruum esse, si Adam atque Eva in typo animae et corporis aestimentur; cum in typo Ecclesiae aestimentur et Christi. Nam cum duo esse in carne una Apostolus diceret, adjecit: *Sacramentum,* inquit, *hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in Ecclesia* **(Ephes. V, 32)**. In quo ergo superni Dei, in eo multo magis animi nostri potest esse mysterium.

67. Sed haeret, suffixus est, captus est, et corporeis succensus febribus, compassione carnis aegrescit. Quaerendus est medicus. Sed quis iste tantus est, qui sauciae mentis mediatur ulceribus? Quis tantus est homo, qui possit aliis subvenire, cum ipse sibi non possit? Quis aliis possit vitam reddere, cum ipse mortem non possit evadere? Omnes enim in Adam mortui; quia *Per unum hominem in hunc mundum peccatum introivit, et per peccatum mors: et ita in omnes homines pertransivit, in quo omnes peccaverunt* **(I Cor. XV, 12)**. Illius

igitur culpa mors omnium est **(Cf. Aug. lib. I contra Jul. Pelag., cap. 3)**. Denique missi sunt sancti, missi sunt et prophetae, qui oracula divina loquerentur; nec quidquam promovere potuerunt. Quaeramus ergo aliquem de angelis aut archangelis medicum. Sed quemadmodum mihi possunt praesidium ferre, ne peccem; cum ipse archangelus a peccato non potuerit abstinere? Quemadmodum ad paradisum angelus revocare me poterit; cum ipse Satanas et angeli sui sedem quam acceperunt, servare non possint?

(Cap. V. --- Vers. 3.) *Ascendens autem in unam navim, quae erat Simonis, rogavit ut inducerent a terra aliquantulum.*

68. Ubi Dominus multis impertivit varia genera sanitatum, nec tempore, nec loco coepit ab studio sanandi turba cohiberi. Vesper incubuit, sequebantur: stagnum occurrit, urgebant. Et ideo ascendit in Petri navim. Haec est illa navis quae adhuc secundum Matthaeum fluctuat **(Matth. VIII, 24)**, secundum Lucam repletur piscibus; ut et principia Ecclesiae fluctuantis, et posteriora exuberantis agnoscas; pisces enim sunt, qui hanc enavigant **1353** vitam. Ibi adhuc discipulis Christus dormit, hic praecipit. Dormit enim trepidis, perfectis vigilat. Sed quemadmodum dormiat Christus, audisti dicentem in Propheta: *Ego dormivi, et cor meum vigilat* **(Cant. V, 2)**.

69. Et sanctus Matthaeus recte non praetermittendum putavit aeternae indicium potestatis, ubi imperat ventis **(Matt. VIII, 26)**. Non est enim humana doctrina, sicut audistis Judaeos dicere, verbo imperat spiritibus **(Luc. IV, 36)**: sed coelestis majestatis insigne. Quod turbatum sedatur mare, et divinae vocis imperio obsequuntur elementa, atque insensibilia sensum accipiunt obsequendi; divinae mysterium gratiae

revelatur. Quod fluctus mitescunt saeculi, verbo immundus spiritus conquiescit; non alterum altero refellitur, sed utrumque celebratur. Habes miraculum in elementis, habes documentum in mysteriis.

70. Ergo quia sanctus Matthaeus illa praelibaverat, sanctus Lucas eam sibi navim, in qua Petrus piscaretur, elegit. Non turbatur ista quae Petrum habet, turbatur illa quae Judam habet. Etsi multa illic discipulorum merita navigabant; tamen eam adhuc perfidia proditoris agitabat. In utraque Petrus: sed qui suis meritis firmus est, turbatur alienis. Caveamus igitur perfidum, caveamus proditorem; ne per unum plurimi fluctuemus. Ergo non turbatur haec navis in qua prudentia navigat, abest perfidia, fides spirat. Quemadmodum enim turbari poterat, cui praeerat is, in quo Ecclesiae firmamentum est? Illic ergo turbatio, ubi modica fides: hic securitas, ubi perfecta dilectio.

71. **(Vers. 4.)** Denique etsi aliis imperatur ut laxent retia sua; soli tamen Petro dicitur: *Duc in altum,* hoc est, in profundum disputationum. Quid enim tam altum, quam altitudinem divitiarum videre, scire Dei Filium, et professionem divinae generationis assumere? Quam licet mens non queat humana plenae rationis investigatione comprehendere; fidei tamen plenitudo complectitur. Nam etsi non licet mihi scire quemadmodum natus sit; non licet tamen nescire quod natus sit. Seriem generationis ignoro, sed auctoritatem generationis agnosco. Non interfuimus cum a Patre Dei Filius nasceretur: sed interfuimus cum a Patre Dei Filius diceretur. Si Deo non credimus, cui credimus? Omnia enim quae credimus, vel visu credimus, vel auditu: visus saepe fallitur, auditus in fide est. An asserentis persona discutitur? Si viri boni dicerent, nefas

putaremus non credere: Deus asserit, probat Filius, refugiens sol fatetur, tremens terra testatur. In hoc altum disputationis Ecclesia a Petro ducitur; ut videat hinc resurgentem Dei Filium, inde Spiritum sanctum profluentem.

72. Quae sunt autem apostolorum quae laxari jubentur retia, nisi verborum complexiones, et quasi quidam orationis sinus, et disputationum recessus qui eos quos ceperint, non amittant? **1354** Et bene apostolica instrumenta piscandi retia sunt, quae non captos perimunt, sed reservant, et de profundo ad lumen extrahunt: fluctuantes de infimis ad superna traducunt.

73. Est et aliud apostolicum piscandi genus **(24, q. 1, c. Est aliud)**, quo genere solum Petrum piscari Dominus jubet dicens: *Mitte hamum, et eum piscem qui primus ascenderit, tolle* **(Matth. XVII, 26)**. Magnum quidem est et spiritale documentum **(11, q. 1, c. Magnum quidem)**, quod christiani viri sublimioribus potestatibus docentur debere esse subjecti; ne quis constitutionem regis terreni putet esse solvendam. Si enim censum Dei Filius solvit, quis tu tantus es, qui non putes esse solvendum? Et ille censum solvit qui nihil possidebat: tu autem qui saeculi sequeris lucrum, cur saeculi obsequium non recognoscas? Cur te supra saeculum quadam animi arrogantia feres, cum saeculo sis misera cupiditate subjectus.

74. Penditur igitur didrachma, quod erat pretium nostrae redemptionis et corporis, in Lege promissum, in Evangelio persolutum, non otiose in ore piscis inventum: *Ex ore enim tuo justificaberis* **(Matt. XII, 37)**. Etenim pretium immortalitatis est nobis nostra confessio; quia sicut scriptum est: *Ore confessio fit ad salutem* **(Rom. X, 10)**.

75. Et fortasse primus hic piscis primus est martyr, in ore habens didrachma, hoc est, pretium census. Didrachma nostrum Christus est. Habebat igitur primus ille martyr, Stephanus scilicet, in ore thesaurum, cum Christum in passione loqueretur. Sed revertamur ad propositum locum, et discamus apostolicam humilitatem.

(Vers. 5.) *Praeceptor,* inquit, *per totam noctem laborantes nihil cepimus: sed in verbo tuo laxabo retia.*

76. Et ego, Domine, scio quia nox mihi est, quando non imperas. Nemo adhuc nomen suum dedit, adhuc noctem habeo. Misi jaculum vocis per epiphania, et adhuc nihil cepi. Misi per diem, exspecto ut jubeas: in verbo tuo laxabo retia. O vacua praesumptio, o humilitas fructuosa! Qui nihil antea ceperant, magnam in verbo Domini concludunt piscium multitudinem. Non hoc humanae facundiae opus, sed supernae vocationis est munus. Cedunt disputationes hominum: fide sua plebs credit.

77. **(Vers. 6, 7.)** Rumpuntur retia, nec labitur piscis. Vocantur ad adjumentum socii, qui erant in alia navi. Quae est illa alia navis, nisi forte Judaea, ex qua Joannes et Jacobus eliguntur? *Facta est,* enim *Judaea sanctificatio ejus* **(Psal. CXIII, 2)**. Hi igitur de Synagoga ad navem Petri, hoc est, ad Ecclesiam convenerunt; ut implerent ambas naviculas. Omnes enim in nomine Jesu genu flectunt, sive Judaeus, sive Graecus: *Omnia et in omnibus Christus* **(Coloss. III, 11)**. Sed mihi cumulus iste suspectus est, ne plenitudine sui naves pene mergantur; oportet enim et haereses esse, ut probentur boni.

78. Possumus tamen et aliam Ecclesiam intelligere, navem alterius; ab una enim plures Ecclesiae **1355** derivantur. Ecce alia sollicitudo Petri, cui sua jam praeda suspecta est. Sed novit perfectus quemadmodum servare possit reconditos, qui scit quemadmodum capere possit dispersos. Quos in verbo capit, Verbo credit: negat suam praedam, negat suum munus.

(Vers. 8.) *Exi,* inquit, *a me, Domine; quia homo peccator sum.*

79. Admirabatur enim dona divina: et quo **1356** plus meruerat, hoc praesumebat minus. Dic et tu: *Exi a me, Domine; quia homo peccator sum;* ut respondeat tibi Dominus; *Noli timere.* Indulgenti Domino peccatum fatere. Noli timere etiam quae tua sunt Domino deferre; quia quae sua sunt nobis ille concessit. Nescit invidere, nescit eripere, nescit auferre. Vides quam bonus Dominus, qui tantum tribuit hominibus; ut vivificandi habeant potestatem.

LIBER QUINTUS.

1355 (Vers. 12, 13.) *Et factum est cum esset in una civitatum, ecce vir plenus lepra, procidens in faciem, rogavit eum dicens: Domine, si vis, potes me mundare. Et extendens manum suam, tetigit illum, dicens: Volo, mundare.*

1. Bene ubi leprosus mundatur, certus non exprimitur locus; ut ostendatur non unum populum specialis alicujus civitatis, sed omnium populos fuisse sanatos. Bene autem et secundum

Lucam quarto signo, ex quo in Capharnaum Dominus venit, iste sanatur; nam si quartum diem sole illuminavit **(Gen. I, 14)**, et clariorem caeteris fecit diebus, cum illucescerent elementa mundi: et hoc clarius opus aestimare debemus. Et secundum Matthaeum primus hic post benedictiones a Domino sanatus inducitur **(Matt. VIII, 3)**; ut quia dixerat Dominus: *Non veni solvere Legem, sed adimplere* **(Matth. V, 17)**; ille qui excludebatur a Lege **(Levit. XIII, 3)**, purgari se Domini potestate praesumens, non ex Lege, sed supra Legem esse gratiam judicaret, quae leprosi maculam posset abluere.

2. Verum ut in Domino potestatis auctoritas, ita in illo fidei constantia declaratur. Ille in faciem procidit, quod humilitatis est et pudoris; ut unusquisque de suae vitae maculis erubescat: sed confessionem verecundia non repressit. Ostendit vulnus, remedium postulavit: et ipsa religionis et fidei plena confessio est. *Si vis,* inquit, *potes me mundare.* In voluntate Domini tribuit potestatem: de voluntate autem Domini non quasi pietatis incredulus dubitavit, sed quasi colluvionis suae conscius non praesumpsit. Cui morali quadam Dominus sanctitate respondit: *Volo, mundare.*

(Vers. 13.) *Et continuo lepra ejus discessit ab eo.*

3. Nihil enim medium est inter opus Dei, atque praeceptum; quia in praecepto est opus. Denique *dixit, et facta sunt* **(Psal. XXXII, 9)**. Videtis igitur quod dubitari non potest, quia voluntas Dei potestas est. Si ergo voluntas ejus potestas est; qui unius voluntatis Trinitatem asserunt, unius utique asserunt potestatis. Itaque statim lepra discessit; **1356** ut intelligas medentis affectum, qui veritatem operi addidit.

4. Denique secundum Marcum miseratus est eum Dominus **(Marc. I, 41)**: quod pulchre est positum. Et pleraque talia posuerunt evangelistae, qui nos in utroque fundare voluerunt, describentes signa virtutis ad fidem, exprimentes opera virtutis ad imitationem. Unde et tangit non dedignatus, et imperat non diffisus; hoc enim est indicium potestatis, quia quasi habens potestatem sanandi, et jubendi auctoritatem, operandi testimonium non refugit. *Volo,* ergo dicit propter Photinum, imperat propter Arium, tangit propter Manichaeum.

5. Nec unius tantum lepra curatur, sed omnium quibus dicitur: *Jam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis* **(Joan. XV, 3)**. Si igitur leprae medicina verbum est: contemptus utique verbi lepra mentis est. Sed ne lepra transire possit in medicum, unusquisque Dominicae humilitatis exemplo jactantiam vitet. Cur enim praecipitur nemini dicere, nisi ut doceret non vulganda nostra beneficia, sed premenda; ut non solum a mercede abstineamus pecuniae, sed etiam gratiae? Aut fortasse etiam illa silentii causa est imperati, quod meliores putabat qui fide magis spontanea, quam qui speratis beneficiis credidissent.

6. Offerre autem juxta Legem se praecipitur sacerdoti, non ut alium deferat: sed ut se ipsum Deo offerat spiritale sacrificium; ut actus praeteriti colluvione detersa, per cognitionem fidei et sapientiae disciplinam placitura Deo hostia consecretur: *Omnis* enim *victima sale salietur* **(Marc. IX, 49)**. Unde et Paulus ait: *Obsecro ergo vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam acceptabilem, placentem Deo* **(Rom. XII, 1)**.

7. Simul illud mirabile, quod eo sanavit genere quo fuerat obsecratus. *Si vis, potes me mundare. Volo,* inquit, *mundare.* Habes voluntatem, habes etiam pietatis effectum. *Et extendens manum, tetigit illum* **(Levit. XIII, 3)**. Lex tangi leprosos prohibet: sed qui dominus Legis est, non obsequitur Legi, sed Legem facit. Non ergo tetigit, quia sine tactu mundare non poterat: sed ut probaret **1357** quia subjectus non erat Legi, nec contagium timebat, ut homines: sed quia contaminari non poterat, qui alios liberabat: simul e contrario lepra tactu Domini fugaretur, quae solebat contaminare tangentem.

8. **(Vers. 14.)** Ostendere autem se sacerdoti jubetur, et offerre pro emundatione sua; ut dum offert se sacerdoti, intelligeret sacerdos non Legis ordine, sed Dei gratia supra Legem esse curatum: et dum mundato jubet offerre sacrificium secundum praeceptum Moysi, ostenderet Dominus quia Legem non solveret, sed impleret: qui secundum Legem gradiens, supra Legem sanare eos quos remedia Legis non sanaverant, videretur. Et bene addidit: *Sicut praecepit Moyses; Lex* enim *spiritalis est* **(Rom. VII, 14)**; ideoque videtur sacrificium spiritale mandasse.

9. Denique addidit: *Ut sit in testimonium hoc vobis,* hoc est, si Deo credatis, si impietatis lepra discedat, si occultorum cognitor sit sacerdos, si puri testis affectus: unde potest ille magis sacerdos videri quem occulta non lateant, cui dicitur: *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech* **(Psal. CIX, 4)**.

(Vers. 18, 19.) *Et ecce viri portantes in lecto hominem qui fuerat paralyticus, et quaerentes eum inferre et ponere ante*

eum; et non invenientes qua parte illum inferrent prae turba, ascenderunt super tectum, et per tegulas submiserunt illum in lecto, in medium, ante Jesum.

10. Non otiosa hujus paralytici, nec angusta medicina est, quando Dominus et orasse praemittitur, non utique propter suffragium, sed propter exemplum; imitandi enim specimen dedit, non impetrandi ambitum requisivit. Et convenientibus ex omni Galilaea, et Judaea, et Hierusalem Legis doctoribus, inter caeterorum remedia debilium, paralytici istius medicina describitur. Primum omnium quod ante diximus, unusquisque aeger petendae precatores salutis debet adhibere, per quos nostrae vitae compago resoluta, actuumque nostrorum clauda vestigia verbi coelestis remedio reformentur. Sint igitur aliqui monitores mentis, qui animum hominis, quamvis exterioris corporis debilitate torpentem, ad superiora erigant. Quorum rursus adminiculis et attollere, et humiliare se facilis, ante Jesum locetur, Dominico videri dignus aspectu. Humilitatem enim respicit Dominus: *Quia respexit humilitatem ancillae suae* **(Luc. I, 48)**.

(Vers. 20.) *Quorum fidem,* inquit, *ut vidit.*

11. Magnus Dominus qui aliorum merito ignoscit aliis, et dum alios probat, aliis relaxat errata. Cur apud te homo collega non valeat, cum apud Dominum servus et interveniendi meritum, et jus habeat impetrandi? Disce qui judicas, ignoscere: disce qui aeger es, impetrare. Si gravium peccatorum diffidis veniam, adhibe precatores, adhibe Ecclesiam quae pro te precetur, cujus contemplatione quod tibi Dominus negare posset, ignoscat.

1358 12. **(Vers. 21, 22.)** Et quamvis historiae fidem non debeamus omittere; ut vere paralytici istius corpus credamus esse sanatum: cognosce tamen interioris hominis sanitatem, cui peccata donantur, quae cum Judaei asserunt a solo Domino posse concedi, Deum utique eum confitentur, suoque judicio perfidiam suam produnt; ut opus astruant, personam negent. Itaque ab ipsis et operis sui Dei Filius accipit testimonium, et vocis suffragium non requirit; perfidia enim confiteri potest, credere non potest. Itaque testimonium non deest divinitati, fides deest saluti. Nam et validius est ad fidem quod confitentur inviti: et perniciosius ad culpam quod negant, qui suis assertionibus revincuntur. Magna itaque infidae plebis amentia; ut cum confessa fuerit solius Dei esse donare peccata, non credat Deo peccata donanti. Dominus autem salvos volens facere peccatores, et occultorum cognitione Deum se esse demonstrat, et admiratione factorum, adjiciens:

(Vers. 23.) *Quid est facilius dicere: Dimissa sunt tibi peccata tua; aut dicere: Surge, et ambula?*

13. Quo loco plenam speciem resurrectionis ostendit, qui mentis vulneribus corporisque sanatis, peccata donat animorum, debilitatem carnis excludit; hoc est enim totum hominem esse curatum. Quamvis igitur magnum sit hominibus peccata dimittere (quis enim potest peccata dimittere nisi solus Deus, qui per eos quoque dimittit, quibus dimittendi tribuit potestatem); tamen multo divinius est resurrectionem donare corporibus; quandoquidem ipse Dominus resurrectio est.

14. **(Vers. 24.)** Hic lectus qui tolli jubetur, quid est aliud, nisi quia humanum jubetur corpus attolli? Ipse est qui per singulas noctes lavatur a David, ut legimus: *Lavabo per singulas noctes lectum meum: lacrymis meis stratum meum rigabo* **(Psal. VI, 7)**. Hic est lectus doloris, in quo anima nostra gravi conscientiae aegra cruciatu jacebat. Sed si quis secundum Christi praecepta se gesserit, jam non lectus doloris est, sed quietis. Miseratione etenim Domini coepit quies esse quod mors erat: qui nobis soporem mortis vertit in gratiam voluptatis. Nec solum levare lectum, sed etiam domum suam repetere, hoc est, ad paradisum redire censetur; ea est enim vera domus, quae hominem prima suscepit: non jure amissa, sed fraude. Merito ergo restituitur domus, quoniam venerat qui nexum fraudis aboleret, jus reformaret.

15. **(Vers. 25.)** Nec mora ulla sanitatis intervenit: unum dictorum remediorumque momentum est. Spectant surgentem increduli, mirantur abeuntem: et divini operis miracula malunt timere quam credere. Nam si credidissent, non timuissent utique, sed dilexissent; perfecta enim dilectio timorem excludit foras **(I Joan. IV, 18)**. Et ideo isti, quia non diligebant, calumniabantur. Calumniantibus autem dicit: *Quid cogitatis mala in cordibus vestris* **(Luc. V, 22)**? Quis hoc dicit? Sacerdos magnus. Lepram videbat in cordibus Judaeorum, ostendit eos pejores esse leproso. Ille sacerdoti est se jussus offerre purgatus: **1359** hos sacerdos repudiat; ne alios quoque eorum lepra contaminet.

16. **(Vers. 27.)** Sequitur mystica evocatio Publicani, quem sequi jubet non corporis gressu, sed mentis affectu. Itaque ille prius avara de mercedibus, dura de laboribus periculisque

nautarum emolumenta convertens, verbo vocatus, propria dereliquit, qui rapiebat aliena: ac vile illud sedile destituens, toto post Dominum vestigio mentis incedit. Convivii quoque magni exhibet apparatum; qui enim domicilio Christum recipit interno, maximis delectationibus exuberantium pascitur voluptatum. Itaque Dominus libenter ingreditur, et in ejus qui crediderit, recumbit affectu.

17. Sed rursus accenditur invidia perfidorum, et futurae poenae species praefiguratur. Epulantibus enim fidelibus, et in illo coelorum recumbentibus regno, perfidia jejuna torquebitur. Simul ostenditur quantum intersit inter aemulos Legis et gratiae, quod illi qui Legem sequuntur, jejunae mentis famem patiantur aeternam: qui vero verbum in interioribus animae receperunt, alimenti coelestis et fontis ubertate recreati esurire et sitire non possunt. Et ideo qui animo jejunabant, murmurabant dicentes:

(Vers. 30.) *Quare cum Publicanis et peccatoribus manducat et bibit?*

18. Serpentina vox ista est. Denique hanc primam vocem serpens emisit, dicens Evae: *Quid utique dixit Deus: Nolite manducare ex omni ligno* **(Gen. III. 1)**? Ergo patris sui venena diffundunt, qui dicunt: Quid utique cum Publicanis et peccatoribus manducat et bibit? Unde Dominus cum peccatoribus manducando, etiam cum gentilibus non prohibet nos inire convivium, dicens:

(Vers. 31.) *Non egent qui sani sunt, medico; sed qui male habent.*

19. Novum medicamentum novus magister advexit. Hoc de terra non pullulavit; imprudens enim est omnis creatura hujus confectionis. Venite, omnes qui incurristis peccatorum varias passiones, utimini peregrino medicamento, quo venenum serpentis excluditur: quod non solum passionum abstulit cicatricem, sed etiam causam diri vulneris amputavit. Hoc medicamentum non famem indicit, sed cibum animae subministrat: *Venit enim Filius hominis manducans et bibens, et dicunt: Doemonium habet* **(Luc. VII, 34)**; et ideo mens nostra non est jejuna: jejunant hi quibus abest Christus, bonorumque meritorum copiis egent. At vero cui virtus suae voluntatis sufficit, qui sua domo recipit Christum, convivium magnum **1360** exhibet, hoc est, bonorum operum spiritale convivium, quo dives populus eget, pauper epulatur. Et ideo, inquit, jejunare non possunt filii sponsi, quamdiu cum illis est sponsus.

(Vers. 35.) *Venient autem dies, cum auferetur ab illis sponsus.*

20. Qui sunt illi dies, quibus nobis Christus aufertur, maxime cum ipse dixerit: *Vobiscum ero usque ad consummationem mundi* **(Matth. XXVIII, 20)**: ipse dixerit: *Non relinquam vos orphanos* **(Joan. XIV, 18)**? Certum est enim quod si nos relinquat, salvi esse nequeamus. Nemo tibi Christum potest auferre, nisi te illi ipse auferas. Non te auferat jactantia tua, non te auferat arrogantia, nec tibi de Lege praesumas; non enim vocare justos venit, sed peccatores.

21. Quomodo igitur Dominus justitias dilexit, neque David vidit justum derelictum **(Psal. X, 8)**? Aut quae ista aequitas Dei si justus relinquitur, et peccator adciscitur **(Psal. XXXVI,**

25); nisi intelligas quod eos justos dicit, qui ex Lege praesumunt, et Evangelii gratiam non requirunt? Nemo autem justificatur ex Lege, sed redimitur ex gratia. Est igitur in Lege justitia, sed non est per Legem justitia; nam ipse Apostolus ait: Hebraeus ex Hebraeis, secundum Legem Pharisaeus, secundum justitiam quae in Lege est, conversatus sine querela **(Philip. III, 5 et 6)**, qui gloriatur ex Lege: *Quae mihi,* inquit, *lucra fuerunt, haec duxi propter Christum detrimenta esse* **(Philip. IX, 7)**, hoc est, abjeci justitiam et gloriam Legis; justitia enim Legis sine Christo vacua est, quia plenitudo Legis Christus est. Et ideo etsi est in Lege justitia, non est tamen per Legem justitia: *Si enim per Legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est* **(Galat. II, 21)**; mortuus est enim Christus, ut impleret justitiam. Denique Joanni dicenti: *Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me,* respondit: *Sine modo; sic enim decet nos implere omnem justitiam* **(Matth. III, 14 et 15)**. Ergo non gratis mortuus: sed pro nobis mortuus est Christus; ut justi fulgerent sicut sol in regno Patris sui. Sed non Judaei justi, quibus dicitur: *Cum videritis justos intrare in regnum coelorum* **(Luc. XIII, 28)**. Isti sunt justi qui percutientem non repercutiunt, qui inimicum diligunt.

22. **(Vers. 32.)** Si sic non accipimus, invenitur contrarium: *Non veni vocare justos.* Sed illos non vocat, qui se justos esse dicunt: *Ignorantes* enim *Deum, et suam justitiam quaerentes statuere, justitiae Dei non sunt subjecti* **(Rom. X, 3)**. Ergo usurpatores justitiae non vocantur ad gratiam; nam si gratia ex poenitentia, utique qui fastidit poenitentiam, abdicat gratiam. Sitierunt vulnerati, qui se sanctificant; istis sponsus auferetur: nobis autem non Caiphas,

non Pilatus Christum abstulit, nec possumus jejunare; quia Christum habemus, et Christi carnem epulamur et sanguinem. Quomodo enim videtur jejunare, qui non esurit? Quomodo **1361** videtur jejunare, qui non sitit? Quomodo autem sitire potest, qui bibit Christum; cum ipse dixerit: *Qui biberit de aqua quam ego dabo, non sitiet in aeternum* **(Joan. IV, 13)**? Denique de animi dictum jejunio, etiam sequentia declarant.

(Vers. 36.) *Dixit enim similitudinem ad illos: Quia nemo commissuram de vestimento novo immittit in vestimentum vetus.*

23. Dixerat filios sponsi, hoc est, filios Verbi, qui per lavacri regenerationem in jus divinae generationis assumpti sunt, quamdiu cum illis est sponsus, jejunare non posse. Non utique hoc jejunium relegatur, quo conficitur caro, et corporalis luxuria castigatur; hoc enim jejunium nos commendat. Nam quemadmodum discipulos hic jejunare prohiberet, cum ipse Dominus jejunaret **(Luc. IV, 2)**; cum postremo diceret nequissimos spiritus nonnisi jejuniis et orationibus solere superari **(Matth. XVII, 21)**? Denique etiam hoc loco jejunium vestimentum appellavit vetus, quod exuendum Apostolus aestimavit dicens: Exspoliate vos veterem hominem cum actibus ejus; et induite eum qui baptismatis sanctificatione renovatur **(Coloss. III, 9 et 10)**. In eamdem igitur formam series convenit praeceptorum, ne actus veteris et novi hominis misceamus; cum ille corporalis exterior opera carnis operetur, et hic interior qui renascitur, non versicoloram speciem veterum novorumque debeat habere gestorum, sed concolor Christo illum studio mentis imitari, cui renatus est in lavacro. Absint igitur decolora mentis velamina, quae

displicent sponso; displicet enim ei, qui vestem non habuerit nuptialem. Sponso autem quid potest placere, nisi pax animi, puritas cordis, charitas mentis?

24. Bonus sponsus Dominus Jesus, hic novo partu naturam initiavit. Huic desponsata corruptelis carnis absolvitur, non filios mortales requirit, non Evae delectatur doloribus, non virum obnoxium culpae, non haereditatem condemnati patris requirit. Vidit enim carnis ulcera, quam antea concupiscebat; advertit non esse pulchritudinem veram, quae vitiorum habeat deformitatem. Et ideo quid tibi cum tali sponso, femina? Require diligenter, et in omni corpore invenies cicatricem. Cognosce alium magis sponsum, qui circumdatur luce, cujus species non potest interire. Hunc tolle in animo tuo, consecra in templo tuo, tolle in corpore tuo, sicut scriptum est: *Tollite Dominum in corpore vestro* **(I Cor. VI, 20)**. Hujus thalamos ingredere novos, hujus spectato peregrinum decorem, hunc indue, hunc vide ad dexteram Patris, et gaude quia talem habes sponsum: hic te vestiet benedictionem, ne qua noceat scissura peccati.

25. Servemus igitur vestem, quam nos sacro Dominus emergentes fonte vestivit. Cito scinditur vestis, si facta non congruant; cito tineis carnis atteritur, et veteris hominis errore maculatur. Ergo hic nova veteribus copulare: in Apostolo autem etiam novis vetera supervestire prohibemur, sed exuere vetus, novum sumere; ut exspoliati, non nudi inveniamur **(II Cor. V, 2-4)**. Exspoliamur **1362** enim meliora sumpturi: nudamur autem cum indumentum nobis aliena fraude detrahitur, non nostra voluntate deponitur.

(Vers. 37.) *Et nemo mittit vinum novum in utres veteres.*

26. Fragilitas humanae conditionis aperitur, cum corpora nostra exuviis defunctorum animalium comparantur. Atque utinam bonorum utrium usum possimus implere; ut sacramentum quod accepimus, reservemus! Levat injuriam industria, si renovatis utribus nova vina credantur. Et ideo utres hos plenos servare semper debemus; vacuos enim cito tinea et aerugo consumit, gratia servat impletos.

27. Pulchre autem operi huic talia praecepta conveniunt: sextum est enim opus, quo Levis nova quadam figuratur forma **(Luc. V, 27)**. Sexto autem die factus est homo **(Gen. I, 26)**: sexto igitur Christi opere reformatur jam non vetus, sed nova creatura, et quaedam forma peregrina. Et ideo tamquam nova creatura Christo convivium exhibet; eo quod et in ipso Christus delectaretur, et ipse partem delectationis mereretur habere cum Christo. Ad hunc igitur informandum praecepta dat Dominus; sequebatur enim jam laetus, alacer, et exsultans, dicens: Jam non publicanum gero, jam non porto Levin. Exui Levin, postquam Christum indui. Odi genus meum, fugio vitam meam priorem; solum te sequor, Domine Jesu, qui sanas vulnera mea. Quis enim me separat a charitate Dei, quae in te est? Tribulatio, an angustia, an fames? Ligatus sum fidei clavis quibusdam, et bonis compedibus charitatis innexus sum. Omne mandatum tuum sicut cauterium impressum tenebo. Et si urit cauterium mandati; tamen putrefacta carnis exurit, ne ad vivum serpat contagio: et si mordet medicamentum, tamen vitium ulceris tollit. Aufer igitur, Domine Jesu, potenti machaera tua meorum putredines peccatorum: dum me habes ligatum charitatis vinculis, seca quodcumque vitiosum est. Veni cito incidens occultas et latentes, variasque passiones: aperito vulnus, ne noxius serpat

humor. Emunda omne quod fetidum est peregrino lavacro. Audite me, terreni homines, qui peccatis vestris cogitationes ebrias geritis. Et ego Levis talibus eram passionibus sauciatus. Inveni medicum qui in coelo habitat, et in terris spargit medicamenta. Hic solus potest sanare vulnera mea, qui sua nescit: hic auferre cordis dolorem, palloremque animae, qui novit occulta.

(Cap. VI. --- Vers. 1.) *Factum est autem in sabbato secundo primo; cum transiret per seminata, vellebant discipuli ejus spicas, et manducabant, confricantes eas manibus suis.*

28. Nec solum comprehensione verborum, sed etiam usu ipso, specieque gestorum incipit hominem Dominus Jesus veteris observatione Legis exuere, novoque indumento gratiae vestire. Itaque eum jam in sabbato per seminata traducit, hoc est, admovet fructuosis. Quid sibi sabbatum velit, quid seges, quid spicae non mediocre mysterium est. Ager enim est omnis hic mundus: **1363** agri seges in satione humani generis fecunditas numerosa sanctorum; spicae agri fructus Ecclesiae, quos operibus discutientes suis apostoli pascebantur, nostro se alentes profectu.

29. Stabat igitur seges jam fecunda virtutum, pullulantibus spicis, quibus nostri fructus meriti comparantur; aeque enim aut imbre marcescunt, ant sole torrentur, aut pluviis humescunt, aut tempestatibus eliduntur, aut a messoribus intra horreorum felicium receptacula reconduntur. Receperat ergo terra jam Dei verbum, et coelesti semine satus divites fetus ager almus effuderat. Esuriebant discipuli salutem hominum, et tamquam e folliculis corporum mentium fructus ad fidei lucem praeclaris operum suorum miraculis eruebant. Sed hoc

putabant Judaei sabbato non licere, Christus autem novae gratiae munere designabat otium Legis, opus gratiae.

30. Nec sine mysterio hoc ab Evangelista secundum Matthaeum **(Matth. XII, 1)**, et Marcum **(Marc. II, 23)** sabbata pure posita puto, quoniam sabbata perpetua feriae sunt resurrectionis aeternae. Vel in hoc igitur saeculo feriatis ac vacantibus superstitionibus Judaeorum, vel in futuro ferias ipsi perpetua solemnitate celebrantes, quae bona sunt terrae manducabimus, juxta quod scriptum est: Illi manducabunt, vos vero esurietis **(Esai. LXIII, 13)**.

31. Mire tamen secundum Lucam, secundoprimum, non primosecundum sabbatum dixit: δευτερόπρωτον enim scriptum est. Praeferri enim debuit quod praecellit. Secundum ideo, quia primum ante ex Lege praecessit, in quo etiam poena praescripta est **(Exod. XXXI, 14)**, si quis operetur: primum autem ideo, quia sabbatum illud ex Lege solutum est, quod erat primum; et hoc primum factum est, quod secundo est constitutum. Nam et cum operari sabbato liceat, et operantis nulla sit poena; sabbati utique ex Lege cujus vis soluta est, nec nomen haerebat: sed tamen fuerit illud primum ordine, hoc primum munere; nec ideo minus hoc, quia secundum; nam et Adam primus, nec comparandus secundo Adam: *Primus* enim *Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem. . . . . Et primus homo de terra terrenus, secundus homo de coelo coelestis* **(I Cor. XV, 45 et 47)**. Praelatus utique secundus primo; ille enim causa mortis, hic vitae. Sic et secundoprimum sabbatum dicitur; secundum juxta numerum, primum juxta operationis gratiam; melius est enim sabbatum quo impunitas datur, quam quo poena praescribitur. Prima Lex, secundum Evangelium; inferior

tamen formido quam gratia. Aut forte et primum hic in praedestinatione consilii, et secundum in sanctione decreti.

32. **(Vers. 3.)** Bene autem Dominus in Lege typum futuri hoc quoque demonstrat loco, et defensores Legis arguit nescire quae Legis sunt, exemplum afferens quod David, cum esuriret ipse cum sociis, intravit in domum Dei, et panes propositionis **1364** sumpsit, et manducavit, et dedit iis qui cum ipso erant **(I Reg. XXI, 1 et seq.)**. Magnum et vere exemplum Propheticum, quo primum non inania Legis, sed solida utilitatis nobis sequenda produntur. Deinde quia David cum sociis fugiens a facie regis Saul hic praefiguratus in Lege Christus est, qui cum apostolis principem mundi lateret.

33. Quomodo autem ille observator Legis atque defensor panes et ipse manducavit, et dedit iis qui secum erant, quos non licebat manducare nisi tantummodo sacerdotibus; nisi ut per illam demonstraret figuram, sacerdotalem cibum ad usum transiturum esse populorum? Sive quod omnes vitam sacerdotalem debemus imitari: sive quia omnes filii Ecclesiae sacerdotes sunt; ungimur enim in sacerdotium sanctum, offerentes nosmetipsos Deo hostias spiritales.

34. Legi igitur jam supereffluit doctrina Christi, nec Legem solvit, sed implet, quia nec sabbatum solvit. Si enim sabbatum propter homines factum est: utilitas autem hominis postulabat esurientem hominem qui diu fuerat terrae fructibus abdicatus, veteris famis jejunia vitare; non utique Lex solvitur, sed impletur. Quomodo igitur Domino ad crimen objicitur, quod in servo pro crimine non tenetur?

35. Quid autem evidentius hac figura, quae per totam currit historiam? Intravit David in domum Achimelech sacerdotis: sed nec periculo mortis proposito, hospitem recusat, nec declinat exsulem sancti animus sacerdotis **(I Reg. XXI, 1)**. Tanta hospitalitatis est gratia, ut libenter in nos aliena pericula transferamus.

36. Verum hoc in historia morale, in mysterio prophetatum est, quod nec praesumpto futurae mortis exitio, verum illum David hospitio suae mentis religiosi excluderent sacerdotes. Nec solum in cujusque domo vatis reperturus docetur Christus hospitium: sed etiam per figuram nequitiae spiritalis manubias et arma sumpturus; nam qui Christum hospitio recipit, intelligibilem illum Goliam spoliat suis telis.

37. Quid vero evidentius quam quod in Achimelech domo quinque panes petit David, et unum accipit **(Ibid., 3 et 6)**: demonstrante typo quod jam non quinque libris, sed Christi corpore cibus fidelibus pararetur; ut Christus corpus assumeret, ne quis de fidelibus esuriret? Nec Doech figura vacat, qui erat custos mulorum **(Ibid., 7)**; eo quod nemo alius nisi infructuosi gregis custos Judae typum proditoris impleret.

38. Jam illud quod pro David receptione omnem Achimelech domum praeter Abiathar principem tunc temporis sacerdotum Saul persecutus est **(I Reg., XXII, 20)**, ostendit prophetia nobis quod nemo possit nocere vero principi sacerdotum, qui solus est Christus.

39. **(Vers. 7.)** Hinc ad alia progreditur Dominus Jesus. Nam qui totum hominem salvum facere disposuerat, **1365** per singula membra currebat; ut vere diceret: *Mihi irascimini, qui*

totum hominem sanum feci in sabbato **(Joan. VII, 23)**. Itaque hoc loco manum illam quam extendit Adam, et interdictae arboris poma decerpsit **(Gen., III, 6)**, succis bonorum factorum salutaribus irrigavit, ut quae crimine aruerat, bonis operibus sanaretur. In quo Judaeos redarguit Christus, qui malis interpretationibus Legis praecepta violarent, aestimantes sabbato etiam a bonis operibus feriandum, cum Lex in praesentibus formam praefiguraverit futurorum: in quibus utique malorum feriae futurae sunt, non bonorum. Nam licet saecularia opera conquiescant, non otiosus tamen boni operis actus est in Dei laude requiescere.

40. **(Vers. 10.)** Audisti igitur Domini verba dicentis: *Extende manum tuam.* Communis ista generalisque medicina est. Et tu qui putas manum habere te sanam, cave ne avaritia, cave ne sacrilegio contrahatur. Extende saepius eam, extende ad illum pauperem, qui te obsecrat: extende, ut proximum juves, ut viduae praesidium feras, eripias injuriae quem vides injustae contumeliae subjacere: extende ad Deum pro peccatis tuis. Sic manus extenditur, sic sanatur. Sic Hieroboam manum, cum idolis sacrificaret, contraxit: et rursus cum Deum rogaret, extendit **(III Reg. XIII, 4 et 6)**.

(Vers. 12.) *Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, et erat pernoctans in orations Dei.*

41. Non omnis qui orat, ascendit in montem (est enim oratio quae peccatum facit), sed qui bene orat, a terrenis ad superiora progrediens, verticem curiae sublimis ascendit. At ille non ascendit in montem, qui de saeculi divitiis, aut de honore sollicitus est: non ascendit in montem, qui fundi jus optat alieni. Ascendit ille qui Deum quaerit, ascendit ille qui cursus

sui Dominica adjumenta deposcit. Omnes magni, omnes sublimes montem ascendunt; non enim cuicumque propheta dicit: *Ascende in montem excelsum, qui evangelizas Sion: exalta in virtute vocem tuam, qui evangelizas Hierusalem* **(Esai. XL, 9)**. Non vestigiis multis corporalibus, sed factis sublimioribus in hunc montem ascendas. Sequere Christum, ut ipse esse mons possis: *Montes* enim *in circuitu ejus* **(Psal. CXXIV, 2)**. Quaere in Evangelio, invenies solos cum Domino montem ascendisse discipulos.

42. Orat ergo Dominus non ut pro se obsecret, sed ut pro me impetret; nam etsi omnia posuerit Pater in potestate Filii, Filius tamen ut hominis formam impleret, obsecrandum Patrem putat esse pro nobis; quia advocatus est noster. Noli insidiatrices aperire aures, ut putes Filium quasi infirmum rogare, ut impetret quod implere non possit potestatis auctor. Obedientiae magister ad praecepta virtutis suo nos informat **1366** exemplo. *Advocatum,* inquit, *habemus apud Patrem* **(I Joan. II, 1)**. Si advocatus est, debet pro meis intervenire peccatis. Non ergo quasi infirmus, sed quasi pius obsecrat. Vis scire quoniam omnia quae velit, possit? Et advocatus, et judex est. In altero pietatis officium, in altero insigne est potestatis.

43. *Et erat,* inquit, *pernoctans in oratione Dei.* Species tibi datur, forma praescribitur quam debeas aemulari. Quid enim te pro salute tua facere oportet, quando pro te Christus in oratione pernoctat? Quid te facere convenit, cum vis aliquod pietatis officium adoriri; quando Christus missurus apostolos, oravit prius, et solus oravit? Nec usquam alibi, si non fallor, orasse cum apostolis reperitur: ubique solus obsecrat. Dei enim consilium humana vota non capiunt, nec quisquam

interiorum potest esse particeps Christo. Vis scire quoniam mihi, non sibi oraverit?

(Vers. 13.) *Vocavit,* inquit, *discipulos suos, et elegit duodecim ex ipsis:*

44. Quos ad propagandum auxilium salutis humanae per terrarum orbem satores fidei destinaret. Simul adverte coeleste consilium, non sapientes aliquos, non divites, non nobiles: sed piscatores et publicanos, quos dirigeret, elegit; ne traduxisse prudentia, ne redemisse divitiis, ne potentiae nobilitatisque auctoritate traxisse aliquos ad suam gratiam videretur; ut veritatis ratio, non disputationis gratia praevaleret.

45. **(Vers. 16.)** Eligitur et Judas, non per imprudentiam, sed per providentiam. Quanta est veritas, quam nec adversarius minister infirmat! Quanta moralitas Domini, qui periclitari magis apud nos judicium suum quam affectum maluit! Susceperat enim hominis fragilitatem; et ideo nec has partes recusavit infirmitatis humanae. Voluit deseri, voluit prodi, voluit ab apostolo suo tradi; ut tu a socio desertus, a socio proditus, moderate feras tuum errasse judicium, perisse beneficium.

(Vers. 17.) *Et descendit,* inquit, *cum illis, et stetit in loco pede plano.*

46. Adverte omnia diligenter, quomodo et cum apostolis ascendat, et descendat ad turbas. Quomodo enim turba nisi in humili Christum videret? Non sequitur ad excelsa, non ascendit ad sublimia. Denique ubi descendit, invenit infirmos; in excelsis enim infirmi esse non possunt. Sic etiam Matthaeus

docet, **(Matth. VIII, 1)**, in inferioribus debiles esse sanatos; prius enim unusquisque sanatus est; ut paulatim virtutibus procedentibus, ascendere posset ad montem. Et ideo unumquemque in inferioribus sanat, hoc est, a libidine revocat, injuriam caecitatis avertit. Ad vulnera nostra descendit, ut usu quodam et copia sui, naturae compotes nos faciat esse coelestis. Et sanabat hos quidem, sed in inferioribus relinquebat.

1367 47. *Videns autem turbas,* ut legisti, *ascendit in montem. Et cum sedisset, ascenderunt ad eum discipuli ejus* **(Matth. V, 1)**. Evangelizaturus enim, et benedictionum de thesauro divinitatis prompturus oracula, incipit esse sublimior. Hic autem etsi in humili stabat, tamen oculos alte levavit. Sic enim etiam cum Lazarum suscitaret, infremuit spiritu **(Joan. XI, 33)**: sic etiam caput levavit, cum mulieri adulterae peccata donaret **(Joan. VIII, 10)**. Quid est enim levare oculos, nisi interius lumen aperire?

48. Denique sanctus Matthaeus: *Aperuit,* inquit, *os suum* **(Matth. V, 2)**, thesauros scilicet sapientiae et scientiae Dei reclusis adytis templi sui. Ora reseravit: ergo et tu aperi os tuum, sed prius ut aperiatur implora. Si enim Paulus in apertione oris sui implorat auxilium, multo magis implorare te convenit **(Ephes. VI, 19)**. Ostendit etiam tibi clavem scientiae, qua os aperire tuum debeas, dicens Propheta: *Aperi os tuum verbo Dei* **(Prov. XXXI, 9)**. Verbum Dei clavis tui oris est: clavis scientiae oris tui clavis est, qua laxatis silentii catenis, imperitiae claustra reserantur.

(Vers. 20, 21, 22.) *Beati, pauperes spiritu, quia vestrum est regnum Dei. Beati qui nunc esuriunt et sitiunt, quia*

saturabuntur. Beati, qui nunc fletis; quia ridebitis. Beati eritis, cum vos oderint homines.

49. Quatuor tantum beatudines sanctus Lucas Dominicas posuit, octo vero sanctus Matthaeus **(Matth. V, 3, et seq.)**: sed in his octo illae quatuor sunt, et in istis quatuor illae octo. Hic enim quatuor velut virtutes amplexus est cardinales: ille in illis octo mysticum numerum reservavit. Pro octava enim multi scribuntur psalmi **(Psal. VI, 1, et XI, 1)**, et mandatum accipis octo illis partem dare fortasse benedictionibus **(Eccles. XI, 2)**; sicut enim spei nostrae octava perfectio est: ita octava summa virtutum est.

50. Sed prius quae sunt ampliora videamus. *Beati,* inquit, *pauperes; quoniam vestrum est regnum coelorum* **(Matth. V, 3)**. Primam benedictionem hanc uterque evangelista posuit. Ordine enim prima est, et parens quaedam generatioque virtutum: quia qui contempserit saecularia, ipse merebitur sempiterna: nec potest quisquam meritum regni coelestis adipisci, qui mundi cupiditate possessus, emergendi non habet facultatem.

51. Secunda benedictio: *Beati,* inquit, *mites.* Tertia, *Beati qui lugent.* Quarta, *Beati qui esuriunt.* Quinta, *Beati misericordes.* Sexta, *Beati mundo corde.* Septima, *Beati pacifici* **(Ibid., 4-9)**. Et bene septima; quoniam eo die ab omnibus mundi operibus requievit **1368** Deus **(Gen. II, 2)**; dies enim quietis, et pacis est. Octava, *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam* **(Matth. V, 10)**.

52. Veni, Domine Jesu, doce nos ordinem beatitudinum tuarum; neque enim sine ordine dixisti, primo beatos pauperes

spiritu, secundo beatos mites, et tertio qui lugent. Nam etsi cognosco aliquid, tamen ex parte cognosco. Si enim Paulus ex parte cognovit **(I Cor. XIII, 9)**, quantum ego possum cognoscere? Paulo quantum vita, tantum etiam verbo inferior sum; vita enim verbum exigit et acquirit: sermo autem sine vita non est sermo Dei. Quanto me sapientior Paulus! Ille gloriatur in periculis **(II Cor. XII, 5 et 7)**, ego in successibus: ille gloriatur, quia revelationibus non extollitur: ego si quae revelationes mihi contingerent, gloriarer. Sed tamen potest Deus de lapidibus homines suscitare, et verbum proferre de clausis, vocem elicere de mutis. Quod si asinae oculos aperuit, ut videret angelum **(Num. XXII, 27)**; potens est et nobis quoque aperire oculos, ut possimus Dei videre mysterium.

53. *Beati,* inquit, *pauperes.* Non omnes beati pauperes; paupertas enim media est: possunt et boni et mali esse pauperes. Nisi forte ille intelligendus pauper beatus, quem Propheta descripsit dicens: *Quia melior pauper justus quam dives mendax* **(Prov. XIX, 1)**. Beatus pauper qui clamavit, et Dominus exaudivit eum: pauper a crimine, pauper a vitiis, pauper in quo mundi princeps nihil invenit: pauper illius aemulus pauperis, qui cum dives esset, propter nos pauper factus est. Unde plene Matthaeus aperuit, dicens: *Beati pauperes spiritu* **(Matth. V, 3)**; pauper enim spiritu non inflatur, non extollitur mente carnis suae.

54. Prima ergo ista benedictio est: cum deposuero omne peccatum, et exuero omnem malitiam, et simplicitate contentus fuero, inops malorum, superest ut et mores meos temperem. Quid enim mihi prodest carere saecularibus, nisi fuero mitis atque mansuetus? Nam qui sequitur viam rectam, sequitur utique illum qui ait: *Discite a me quia mitis sum, et*

humilis corde **(Matth. XI, 19)**. Depone igitur quae improba sunt, egeto vitiis secundum bonam paupertatem, mitiga affectum tuum; ut non irascaris, aut certe iratus ne peccaveris, juxta quod scriptum est: *Irascimini, et nolite peccare* **(Psal. IV, 5)**. Praeclarum est enim motum temperare consilio: nec minoris virtutis ducitur, cohibere iracundiam, indignationemque compescere, quam omnino non irasci; cum plerumque illud lentius, hoc fortius aestimetur.

1369 55. Cum hoc feceris, memento quia peccator es; lugeto peccata tua, lugeto delicta. Et bene tertia benedictio est peccata deflentis; quia Trinitas est quae peccata condonat. Ablue igitur te lacrymis tuis, et fletibus lava. Si tu ipse te fleveris, alius te non flebit; nam si Saul deflevisset peccata sua, Samuel eum non deflevisset **(I Reg. XV, 35)**. Habet unusquisque quos fleat mortuos suos. Mortui sumus, quando peccamus, quando implemur ossibus mortuorum. Mortuus est sermo malus, qui exit de ore; exit enim de sepulcro malo: *Sepulcrum* autem *patens est gultur eorum* **(Psal. V, 11)**. Ideo dicit Apostolus: *Imitatores mei estote* **(I Cor. IV, 16)**. Vult nos delictorum meminisse nostrorum. Paulus non habebat quod lugeret, ex quo in Christum credidit, et tamen priora deflebat dicens: *Quia non sum dignus vocari apostolus; quia persecutus sum Ecclesiam Dei* **(I Cor. XV, 9)**. Ille igitur peccator ante fidem, nos vero adhuc peccamus post fidem. Qui peccator est, defleat se, et arguat se, ut fiat justus: *Justus* enim *accusator est sui* **(Prov. XVIII, 17)**.

56. Ordinem igitur persequamur, quia scriptum est: *Ordinate in me charitatem* **(Cant. II, 4)**. Deposui peccatum, temperavi mores, delicta deflevi: esurire incipio et sitire justitiam. Aeger enim cum in gravi morbo est, non esurit; quia aegritudinis

dolor famem excludit. Sed quae est ista fames justitiae? Qui sunt isti panes quos esurit justus? Ne forte panes illi de quibus dictum est: *Juvenis fui, et senui, et non vidi justum derelictum, nec semen ejus quaerens panem* **(Psal. XXXVI, 25)**. Qui esurit, utique virium quaerit augmentum. Quod autem majus virtutis incrementum, quam norma justitiae?

57. Post hos: *Beati,* inquit, *misericordes* **(Matth. V, 7)**; justitiam enim sequitur misericordia. Unde dictum est: *Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in aeternum* **(Psal. CXI, 9)**. Sed etiam qui misericordiam defert, mercedem amittit, nisi mundo corde misereatur; nam si jactantiam quaerat, nullus est fructus. Emunda igitur interiora mentis tuae; et si diligenter pectoris tui secreta mundaveris, compatere iis qui impugnantur: et intellige quanti hominum, quanti fratrum tuorum auxilium tuum quaerant.

58. Sed nisi tu prius interiora tua vacuefeceris ab omni labe peccati, ne dissensiones contentionesque ex affectu tuo prodeant, non potes aliis ferre medicinam. A te igitur pacem incipe; ut cum fueris ipse pacificus, pacem aliis feras. Quomodo enim potes aliorum corda mundare, nisi tuum ante mundaveris?

59. Profuisti igitur aliis, tulisti auxilium pluribus; festina, contende ad finem. Multi cum essent exitus vitae, unus Domino competebat; nam quod natum erat secundum carnem, oportebat secundum carnem mori. Elegit passionem ut moreretur pro nobis; et tu dic de omnibus quae retribuit tibi Dominus: *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo* **(Psal. CXV, 13)**, hoc est, passionem. Unde etiam illis qui ad dexteram vel ad sinistram sedere cupiebant,

ait: *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum* **(Matth. XX, 22)**. Usque ad finem te ducit, usque ad martyrium prosequitur, et constituit beatitudinum palmam.

1370 60. Vide igitur ordinem. Oportet te fieri pauperem spiritu; humilitas enim spiritus divitiae virtutum sunt. Nisi pauper fueris, mitis esse non poteris. Qui mitis est, potest lugere praesentia; qui inferiora luget, potest desiderare meliora; qui superiora quaerit, inferiora devitat; ut et ipse a superioribus adjuvetur; qui miseretur, cor suum mundat. Quid est enim mundare animum, nisi sordem mortis abolere? *Eleemosyna* enim *a morte liberat* **(Tob. IV, 11)**: patientia vero perfectio est charitatis. Qui autem patitur persecutionem, in ultimo certamine constitutus probatur adversis; ut cum legitime certaverit, coronetur. Hos quidam gradus volunt esse virtutum, per quos ab ultimis ad superiora possimus ascendere.

61. Denique sicut incrementa virtutum, ita etiam sunt incrementa praemiorum; plus est enim Dei esse Filium, quam possidere terram, et consolationem mereri. Sed quia et primum praemium regnum coelorum est, et ultimum praemium regnum coelorum est: numquid aequale praemium incipientibus atque perfectis est? Ne forte mystice docemur quia est primum regnum coelorum illud apostolicum: *Dissolvi et esse cum Christo* **(Philip. I, 23)**. Habes primum regnum, quando sancti rapiuntur in nubibus obviam Christo in aera; multi enim dormientium surgent; isti in vitam aeternam, illi in opprobrium. Primum ergo regnum coelorum sanctis propositum est in absolutione corporis; secundum regnum coelorum est post resurrectionem esse cum Christo. Cum fueris in regno coelorum, tunc processus est mansionum; etsi

unum regnum, diversa tamen merita sunt in regno coelorum. Post resurrectionem terram tuam incipies possidere, absolutus a morte. Ille enim cui dicitur: *Terra es, et in terram ibis* **(Gen. III, 19)**, non possidet terram suam; non enim potest esse possessor, qui non capit fructum. Absolutus igitur per Dominicam crucem (si tamen intra jugum Domini fueris inventus) consolationem in ipsa possessione reperies: consolationem sequitur delectatio, delectationem divina miseratio. Quem autem Dominus miseratur, et vocat; qui vocatur, videt vocantem; qui Deum viderit, in jus divinae generationis assumitur: tuncque demum quasi Dei Filius, coelestis regni divitiis delectatur. Ille igitur incipit, hic repletur. Nam et intra hoc saeculum multi in imperio Romano sunt; sed majorem imperii gratiam qui propiores imperatori sunt, consequuntur.

62. Nunc dicamus quemadmodum in quatuor benedictionibus sanctus Lucas benedictiones sit octo complexus. Et quidem scimus virtutes esse quatuor cardinales, temperantiam, justitiam, prudentiam, fortitudinem. Qui pauper est spiritu, avarus non est. Qui flet, non superbit; sed mitis est et pacatus. Qui luget, humiliatur. Qui justus est, non negat quod scit omnibus ad usum communiter datum. Qui miseretur, largitur de suo. Qui suum donat, non quaerit alienum, nec dolum proximo struit.

63. Connexae igitur sibi sunt concatenataeque virtutes; ut qui unam habet, plures habere videatur: **1371** et sanctis una competit virtus, sed ejus quae fuerit uberior, uberius est praemium. Quanta hospitalitas in Abraham! quanta humilitas **(Gen. XVIII, 2)**! quanta sanctitas, ut fratris filium ab hoste servaret **(Gen. XIV, 16)**! et quanta abstinentia, ut

nihil de praeda quaereret **(Ibid., 23)**! Sed quia fide praestitit, fidei prae caeteris meruit principatum **(Gen. XV, 6)**. Ergo unicuique plura praemia, quia plura incentiva virtutum; sed quod in aliquo merito copiosius, hoc etiam in praemio redundantius.

64. *Beati* igitur *pauperes spiritu.* Habes temperantiam, quae a peccato abstinet, saeculum calcat, illecebrosa non quaerit.

65. *Beati qui esuriunt et sitiunt;* qui enim esurit, esurienti compatitur, compatiendo largitur, largiendo fit justus; quia *Justitia ejus manet in aeternum* **(Psal. CXI, 9)**. Unde in Matthaeo sitim et famem intelligimus spiritalem, qua cibus justitiae desideratur aut potus; quia virtus quasi materia quaedam virtutum est, ut justus aequalem se inferioribus praestet, dolum excludat, veritatem requirat.

66. *Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.* Habes prudentiam, cujus est flere occidua, et ea quae aeterna sunt quaerere; lugere saecularia, quae seipsa compugnent: Deum pacis inquirere, qui stulta mundi elegit, ut confundat sapientes; et qui ea quae non sunt destruat, ut quae sunt, possit adipisci.

67. **(Vers. 23.)** *Beati eritis cum vos oderint homines.* Habes fortitudinem, sed eam quae non odium mercatur ex crimine; sed persecutionem patiatur ex fide; sic enim ad passionis pervenitur coronam, si gratiam hominum negligas, divinam sequaris. Denique ut scias consummationem esse fortitudinis passionem: *Secundum haec,* inquit, *faciebant prophetis patres eorum;* quia prophetas Judaei usque ad mortem corporis persecuti sunt. Est etiam fortitudinis iram vincere, indignationemque cohibere; ac per hoc fortitudo animum

juxta corpusque confirmat, nec perturbari sinit timore aliquo vel dolore; quibus velut pravis interpretibus plerumque percellimur.

68. Ergo temperantia cordis habet animique munditiam, justitia misericordiam, pacem prudentia, mansuetudinem fortitudo.

(Vers. 24.) *Vae vobis divitibus, qui habetis consolationem vestram!*

69. Licet in pecuniariis copiis multa sint lenocinia delictorum; pleraque tamen sunt etiam incentiva virtutum. Quamquam virtus subsidia non requirat, et commendatior sit collatio pauperis, quam divitis liberalitas; tamen non eos qui habeant divitias, sed eos qui uti his nesciant, sententiae coelestis auctoritate condemnat. Nam ut ille pauper laudabilior, qui prompto largitur affectu, **1372** nec impendentis egestatis repagulis inhibetur, inopemque se non putat, qui habet quod naturae satis est; ita hic dives criminosior, qui vel Deo referre gratiam de eo debuit quod accepit, nec censum ad communem usum datum sine usu abdere, defossisque terrae incubare thesauris. Non census igitur, sed affectus in crimine est. Et quamquam tota aetate custodiae miserabilis sollicitas avara mens tendat excubias, quo nulla poena gravior est, successorum profutura compendiis anxio timore servare; tamen quoniam avaritiae studia, et desideria congerendi, inani quadam voluptate pascuntur: qui consolationem vitae praesentis habuerunt, remunerationem perpetuam perdiderunt.

70. Possumus hic tamen divitem intelligere populum Judaeorum, vel haereticos, vel certe mundi philosophos, qui ubertate verborum, et quodam ambitiosae facundiae patrimonio delectati, simplicitatem verae fidei supergressi, thesauros inutiles condiderunt. Nonne tibi videtur haereticus aliquis, cum audis eum de generatione Domini juxta usum saeculi dispuntantem, dives in verbis, pauper in viribus? Qui putat se in hoc tempore locupletes habere divitias: sed in futuro egestatem suae fidei recognoscet; cibumque perfidiae, quem praesenti aetate ructaverit, aeterno fidei commaceratus jejunio, causam tanti sciet esse supplicii. Eritque tempus, ut risus suos lugeant, qui dicta nostra nuncrident. Quibus bene dicetur:

(Vers. 26.) *Vae cum bene vobis dixerint omnes homines!*

71. Nonne tibi videtur his dicere, qui dudum in Ariminensi concilio perfidae praevaricationis auctores, dum imperatoris gratiam sequuntur, Dei gratiam perdiderunt? Qui cum placere potentibus aucupantur, maledicto se perpetuo subdidere.

72. Ergo sanctus Matthaeus praemiis ad virtutem et fidem populos provocavit: hic etiam a criminibus atque peccatis futurorum suppliciorum denuntiatione deterruit, qui non otiose plurimorum factorum coelestium enumeratione progressus, ad benedictionum locum serius venit; ut populos divinorum miraculis roboratos, ultra Legis tramitem virtutum progredi vestigiis edoceret. Fuerit cavendum illic, ubi adhuc infirmae plebis corda nutabant: hic tubae clangore excitanda virtus fuit. Docet hoc libri hujus, quae in prooemiis, et quae in processu sermonis aperitur oratio. Illic qui infirmi sunt, adhuc quodam Legis lacte potantur, et ideo per Legis tramitem

ducuntur ad gratiam: audiunt quae Legis sunt, ut ultra Legem, Legem sequendo procedant: hic Ecclesia fundatior non lacte imbuitur, sed cibo **1373** vescitur; cibus enim validior est charitas. Denique inter tria maxima, fidem, spem, charitatem, major est charitas.

73. **(Vers. 27.)** Ordinatur igitur charitas, cum dicitur: *Diligite inimicos vestros;* ut compleatur illud Ecclesiae, quod ante jam dictum est: *Ordinate in me charitatem* **(Cant. II, 4)**; Ordinatur enim charitas, cum charitatis praecepta formantur. Vide quam ab altioribus coeperit, et Legem post benedictionis Evangelicae terga rejecerit. Lex vicissitudinem imperat ultionis **(Exod. XXI, 24)**; Evangelium inimicitiis charitatem, benignitatem odiis, vota maledictis, subsidia persequentibus, patientiam esurientibus et gratiam remunerationis impertit. Quanto athleta perfectior, qui non sentit injuriam!

74. **(Vers. 31.)** Et ne videatur Dominus Legem dissolvere, in beneficiis vicem servat, quam negligit in injuriis. Sed tamen dicendo: *Prout vultis ut faciant vobis homines, facite et vos illis similiter,* vicissitudo ipsa cumulatior est, quando votis actus aequatur. Nescit enim virtus mensuram gratiae: nec contenta referre quod acceperit, vult cumulare quod sumpsit: ne inferior sit beneficio, licet aequetur officio. Non enim cumulo tantum, sed ordine et tempore beneficia pensantur; cum in beneficio pari prior sit, qui prior coepit; beneficus enim est qui gratiam coeperit, debitor qui retulerit. Aliud itaque beneficium est beneficii principatus; nam si qui pecuniam reddidit, non solvit gratiam, manetque debitor gratiae, etsi jam non sit pecuniae: cur gratiam referendo

putamus posse vacuari, cujus relatio acceptae magis est testimonium, quam absolutae?

75. **(Vers. 32.)** Bono itaque exemplo imbuitur christianus; ut non contentus jure naturae, gratiam ejus requirat. Si enim commune est omnibus, etiam peccatoribus, redamare: cui genus professionis excelsius, studium quoque debet esse virtutis uberius, ut diligat etiam non amantes. Nam etsi nulla merita diligendi usum amoris excludant, non tamen virtutis excluserint. Sicut enim in eo qui te diligit, pudet gratiam non referre; et gratiae amore referendae amor tibi ejus inolescit quem antea non amabas: ita etiam in eo qui non amat, debes amare virtutem; ut dum virtutem amas, incipias eum amare quem non amas: cum rara et caduca remuneratio sit amantis, sempiterna virtutis.

76. Quid autem tam mirum, quam percutienti maxillam praebere alteram? Nonne omnis indignantis frangitur impetus, ira sedatur? Nonne fit per patientiam, ut sua amplius poenitentia reverberes verberantem? Ita erit ut et injuriam repellas, et gratiam quaeras. Ac saepe maximae causae amoris existunt, cum patientia insolentiae, gratia refertur injuriae. Equidem, ut audire me memini, vel hoc solo pressum philosophiae **(D. Laert. in Vita Plat.)** supercilium putamus; quod in tres partes illa sibi videtur divisisse justitiam: unam in Deum, quae pietas vocatur: alteram in parentes, vel reliquum humanum genus: tertiam in mortuos, ut his exsequiarum **1374** justa solvantur. At vero Dominus Jesus Legis oraculum, ac philosophiae fastigium supergressus, in eos quoque qui laeserint, pietatis porrexit officium. Etenim si hostis qui tecum bello armisque certaverit, depositis armis, misericordiam suae salutis adipiscitur, idque plerumque vel

contemplatione naturae, vel ipsius belli jure defertur, ut subjectis vita tribuatur: quanto amplius meliore religionis intuitu deferendum est! Nam cum praeliatorem appetitae salutis causa non moveat, quid movere debet militem pacis?

77. Itaque illud Apostolicum, quia *Charitas patiens est, benigna est, non aemulatur . . . . . non inflatur* **(I Cor. XIII, 4)**, in his praeceptis consummatum videmus. Si patiens est, debet patientiam verberanti: si benigna est, non debet respondere maledictis: si non quaerit quae sua sunt, non debet resistere diripienti: si non aemulatur, odisse non debet inimicum. Et tamen Apostolicis divinae superfluunt praecepta pietatis; plus est enim donare, quam cedere: plus est amare inimicos, quam non aemulari. Quae omnia Dominus et dixit, et fecit. Qui cum malediceretur, non remaledixit: cum percuteretur, non repercussit: cum despoliaretur, non restitit: cum crucifigeretur, ipsis persecutoribus veniam postulavit, dicens: *Pater, dimitte illis peccatum, quia nesciunt quid faciunt* **(Luc. XXIII, 3)**. Criminatores suos excusabat a crimine. Illi crucem parabant, hic salutem et gratiam rependebat.

78. **(Vers. 35.)** Et tamen quoniam studia ipsa virtutum sine remuneratione torpescunt, et exemplum nobis attulit, et mercedem spopondit e coelo, filios Dei futuros pollicens, qui fuerint imitatores ejus. Qui enim festinat ad praemium, fastidire non debet exemplum; quia quanto praecellentius praemium, tanto impensius officium. Quanta autem misericordiae merces, quae in jus divinae adoptionis adsciscitur! Sequere igitur misericordiam, ut merearis gratiam.

79. **(Vers. 36.)** Late patet benignitas Dei: super ingratos pluit, malis fecunda non negat terra proventus. Idem mundi sol sacrilegos religiososque pariter illuminat. Aut ut mystice ista pendamus, propheticis populum Judaeorum Dominus pluviis irrigavit, et solis aeterni refulsit radiis, etiam non merentibus. Sed quoniam illi mundano rore maduerunt, Ecclesia Dei ad coeleste lumen adsciscitur; ita tamen ut illis quoque misericordiae si credant, praerogativa servetur.

80. Addidit, non temere judicandum, ne cum sis tui conscius ipse delicti, in alterum cogaris ferre sententiam.

81. **(Vers. 44.)** Magna etiam disciplina, ut de infructuosis fructuosa non quaeras, nec de incultis proventum fecunditatis exspectes. Unicuique enim sua cultura dat fructus. In spinis istius mundi ficus illa non potest reperiri, quae quia fecundis fructibus melior est, bene species ei resurrectionis aptatur: vel quia ut legisti: *Ficus dederunt grossos suos* **(Cant. II, 13)**; quod immaturus, et inutilis, et caducus in Synagoga fructus ante praecessit: vel quia immatura vita **1375** nostra est in corpore, matura in resurrectione. Et ideo procul a nobis debemus saeculares sollicitudines abdicare, quae mordeant animum, mentemque adurant; ut maturos fructus culturae diligentis possimus adipisci: quod in incultis istius mundi reperire non possumus: *Quia non legunt de spinis ficus, neque de tribulis vindemiant uvam.* Alterum ad mundum et resurrectionem, alterum ad animam et corpus refertur: vel quia nemo peccatis fructum acquirit animae suae, quae sicut uva proxima terris corrumpitur, in superioribus maturatur: vel quia nemo potest damnationem carnis evadere; nisi quem Christus redemerit, qui sicut uva pependit in ligno. Procul igitur ab illa carne, quae damnato homini tribulos generare

praecepta est **(Gen. III, 18)**, levemus oculos spiritales, tendamus manus; ut Christum vindemiare possimus.

82. **(Vers. 46.)** Omnium autem fundamentum docet esse virtutum obedientiam coelestium praeceptorum, per quam domus haec nostra non profluvio voluptatum, non nequitiae spiritalis incursu, non imbre mundano, non haereticorum possit nebulosis disputationibus permoveri.

83. **(Cap. VII. --- Vers. 1.)** Pulchre autem ubi praecepta complevit, suorum praeceptorum formam exsequi docet; nam statim gentilis centurionis servus Domino curandus offertur, in quo populus nationum, qui mundanae servitutis vinculis tenebatur aeger lethalibus passionibus, beneficio Domini sanandus exprimitur. Quod autem moriturum dixit, in eo Evangelista non fefellit; moriturus enim erat, nisi fuisset sanatus a Christo. Implevit igitur praeceptum charitate coelesti, qui sic dilexit inimicos; ut morti eriperet, atque ad perpetuae spem salutis adscisceret.

84. **(Vers. 6.)** Quantum autem divinae humilitatis insigne, ut coeli Dominus nequaquam dedignaretur centurionis servulum visitare! Elucet fides in operibus, sed plus operatur humanitas in affectibus. Quod utique non ideo faciebat, quia absens curare non poterat: sed ut formam tibi daret imitandae humilitatis, qua juxta humilioribus doceret ac superioribus deferendum. Denique alibi regulo dicit: *Vade, filius tuus vivit* **(Joan. IV, 50)**; ut scias et potentiam divinitatis, et humilitatis gratiam. Ibi noluit pergere, ne in reguli filio videretur magis divitiis detulisse: hic ipse perrexit, ne videretur in centurionis famulo conditionem despexisse servilem; omnes enim, servus et liber, in Christo unum sumus.

85. Sed vide fidem praerogativam esse medicinae. Adverte etiam in ipso populo gentili perspicaciam esse mysterii. Dominus pergit: excusat centurio, militarique deposito tumore, reverentiam sumit, et ad fidem facilis, et ad honorificentiam promptus. Et bene Lucas etiam in occursum amicos dicit esse a centurione transmissos; ne praesentia sua gravare Domini verecundiam videretur, et officium officio provocasse. Haec moraliter.

86. Mystice autem, quem Judaeorum populus crucifixit, inviolatum ab injuria manere desideraret **1376** populus nationum: et quod ad fidem pertinet, sermoni credidit, hoc est, non hominis, sed Dei potestate conjiciens dari a Christo hominibus sanitatem: quod vero ad mysterium spectat, vidit in pectora adhuc gentilium non esse penetrabilem Christum. Et ideo quia necdum cogitationis praeteritae maculas abluisset, gravari se magis Domini dignatione putavit, quam juvari. Sic illa vidua Sareptana indignam se prophetico judicavit hospitio **(III. Reg. XVII, 18)**. Ideoque Dominus in uno isto fidem gentium praeferebat.

87. **(Vers. 9.)** Et quidem si sic legas: *In nullo tantam fidem inveni in Israel,* simplex intellectus et facilis est. Sin vero juxta Graecos: *Nec in Israel tantam fidem inveni,* fides hujus etiam electioribus, et Deum videntibus antefertur.

88. **(Vers. 10.)** Videte autem oeconomiam: probatur fides domini, et servi sanitas roboratur. Potest ergo meritum domini etiam famulis suffragari non solum fidei merito, sed etiam studio disciplinae. Spectate etiam alteram oeconomiam Dominicae humilitatis: quae non spondet, operatur;

namque etsi nondum imperaverat sanitatem, tamen servi qui missi fuerant, sanum servulum repererunt.

(Vers. 12-14.) *Cum autem appropinquaret portae civitatis, ecce efferebatur defunctus filius unicus matris suae: et haec erat vidua: et turba multa civitatis cum illa. Quam cum videret Dominus, misericordia motus, dixit illi: Noli flere. Et accessit, et tetigit loculum.*

89. Et hic locus ad utramque redundat gratiam, ut et cito flecti divinam misericordiam matris viduae lamentatione credamus, ejus praecipue quae unici filii vel labore, vel morte frangatur; cui tamen viduae gravitatis meritum exsequiarum turba conciliat: et hanc viduam populorum turba septam, plus videri esse quam feminam, quae resurrectionem unici adolescentis filii sui lacrymis meruerit impetrare; eo quod sancta Ecclesia populum juniorem a pompa funeris, atque a supremis sepulcri suarum revocet ad vitam contemplatione lacrymarum; quae flere prohibetur, cum ei resurrectio debeatur.

90. Qui quidem mortuus in loculo, materialibus quatuor ad sepulcrum ferebatur elementis; sed spem resurgendi habebat; quia ferebatur in ligno. Quod etsi nobis ante non proderat; tamen posteaquam Jesus id tetigit, proficere coepit ad vitam; ut esset indicio salutem populo per crucis patibulum refundendam. Audito igitur Dei verbo, steterunt acerbi illius funeris portitores, qui corpus humanum lethali fluxu naturae materialis urgebant. Quid enim aliud, nisi quasi in quodam feretro, hoc est, supremi funeris instrumento jacemus exanimes, cum vel ignis immodicae cupiditatis exaestuat, vel frigidus humor exundat, vel pigra quadam corporis habitudine vigor habetatur animorum, vel concreta noster spiritus labe,

purae lucis vacuus mentem alit? Hi sunt nostri funeris portitores.

91. Sed quamvis suprema mortis spem vitae omnis abolverint, et tumulo proxima corpora jaceant defunctorum; verbo tamen Dei jam moritura **1377** resurgunt cadavera, vox redit, redditur filius matri, revocatur a tumulo, eripitur a sepulcro. Quis iste est tumulus tuus, nisi mali mores? Tumulus tuus perfidia est, sepulcrum tuum guttur est: *Sepulcrum enim patens est guttur eorum* **(Psal. V, 11)**, unde verba mortua proferuntur. Ab hoc sepulcro te liberat Christus, ab hoc tumulo resurges, si audias verbum Dei.

92. Et si grave peccatum est quod poenitentiae tuae lacrymis ipse lavare non possis, fleat pro te mater Ecclesia, quae pro singulis tamquam pro unicis filiis vidua mater intervenit; compatitur enim quodam spiritali dolore naturae, cum suos liberos lethalibus vitiis ad mortem cernit urgeri. Viscera sumus de visceribus ejus; sunt enim et spiritalia viscera, quae habet Paulus dicens: *Ita, frater, ego te fruar in Domino, refice viscera mea in Christo* **(Philem. 20)**. Nos ergo viscera sumus Ecclesiae; quoniam membra sumus corporis ejus, de carne ejus, et de ossibus ejus. Doleat igitur pia mater, assistat et turba: non solum turba, sed etiam multa compatiatur bonae parenti. Jam resurges a funere, jam liberaberis a sepulcro: stabunt illi ministri tui funeris, incipies vitalia loqui, timebunt omnes; unius enim exemplo plurimi corrigentur. Laudabunt etiam Deum, qui tanta nobis remedia vitandae mortis indulserit.

(Vers. 19.) *Et convocavit duos de discipulis suis Joannes, et misit ad eum dicens: Tu es qui venturus es, an alium exspectamus?*

93. Non simplex intellectus in simplicibus est verbis; alioquin praesentibus superiora compugnant. Quomodo enim Joannes, quem in superioribus, Deo Patre demonstrante, cognovit, hic nescit? Quomodo et ibi quem ante nescivit, agnovit: et hic quem jam ante sciebat, ignorat? *Nesciebam,* inquit, *eum: sed qui misit me baptizare, ipse mihi dixit: Supra quem videris Spiritum sanctum descendentem* **(Joan. I, 33)**. Et dicto credidit, et demonstratum agnovit, et baptizatum adoravit, et venientem prophetavit. Denique, *Ego,* inquit, *vidi, et testimonium perhibui, quoniam hic est electus Dei* **(Ibid., 34)**. Quid ergo fieri posset ut sic propheta tantus erraret; ut de quo dixerat *Ec ce qui tollit peccata mundi* **(Ibid., 29)**, adhuc eum Dei Filium esse non crederet? Aut enim insolentiae est divina ei tribuere quem nescias: aut de Dei Filio dubitasse perfidia est. Non cadit igitur in talem Prophetam tanti erroris suspicio.

94. Itaque si intellectus simplicis forma compugnat, spiritalem quaeramus figuram. Et quia supra jam diximus **(in Luc. c. III)** in Joanne typum esse Legis, quae praenuntia fuit Christi: recte Lex quae pectoribus perfidorum, tamquam aeterna carceribus luce vacuatis, corporaliter tenebatur inclusa, quam viscera fecunda poenarum, et fores amentiae coercerent, plenum exitum testimonii Dominicae dispensationis sine Evangelii nequit astipulatione perferre. Prophetavit quidem Lex in Exodo baptismatis gratiam per nubem et mare: **1378** spiritalem in agno praenuntiavit escam **(Exod. XII, 3)**: fontem perennem designavit in petra **(Exod. XVII,**

6): remissionem peccatorum in Levitico revelavit **(Levit. XXV, 10)**: regnum coelorum annuntiavit in psalmis: terram repromissionis in Jesu Nave manifestissime declaravit.

95. Haec omnia cum Joannis quoque congruunt testimonio: sed tamen tyrannicis mundi istius potestatibus quominus lucem Dominicae resurrectionis effunderet, inclusa cohibetur. Mittit ergo discipulos suos ad Christum Joannes, ut supplementum scientiae consequantur; quia plenitudo Legis Christus est: ut quoniam nutant plerumque dicta sine factis, et fides plenior gestorum testificationibus, quam verborum sponsionibus exhibetur, quae tunc in pectoribus Judaeorum velut obserata Lege nutabat, ipso spectaculo Dominicae crucis, et pleno resurrectionis testimonio panderetur.

96. Et fortasse isti discipuli sunt duo populi, quorum unus ex Judaeis credidit, alter ex gentibus, qui ideo credidit, quia audivit. Voluerunt ergo isti videre propter illud: *Vestri autem beati oculi qui vident, et aures vestrae quae audiunt* **(Matth. XIII, 16)**. Sed etiam nos vidimus in Joanne: oculis nostris perspeximus in apostolis: et manibus nostris perscrutati sumus in Thomae digitis. *Quod* enim *erat ab initio, quod audivimus, et quod vidimus, oculis nostris perspeximus, et manus nostrae scrutatae sunt de Verbo vitae, et vita apparuit* **(I Joan. I, 1 et 2)**. Quando apparuit? Quando vidimus. Non sic apparebat antequam videretur. Gratias ergo Domino, qui crucifixus est pro fide nostra, crucifixus est pro cupiditatibus nostris. Mens mea in illo crucifixa est.

97. Itaque et nunc qui vetus Testamentum recensent, antequam cognoscant Evangelium, et quasi quaedam Dominici corporis legunt vestigia, venturum putant, et

requirunt utrum ipse sit Christus Dei Filius, qui venturus est. Et cum legunt quando cum Abraham locutus est **(Gen. XVIII, 20 et seq., et XXII, 1)**, vel quando se dux militiae coelestis ostendit **(Josue V, 14)**, dicunt utique: *Tu es qui venturus es, an alium exspectamus?* Cum autem venerint ad Evangelium, et cognoverint illuminari caecos, ambulare claudos, audisse surdos, mundatos esse leprosos, mortuos resurrexisse, tunc dicunt: *Vidimus eum, et oculis nostris perspeximus,* et in vestigia clavorum ejus digitos nostros inseruimus. Videmur enim nobis vidisse quem legimus, spectasse pendentem, et vulnera ejus, spiritu Ecclesiae scrutante, tentasse; si enim digito Dei ejiciuntur daemonia, fides quoque digito Ecclesiae reperitur. Aut fortasse in parte quadam operatrice corporis nostri omnes videmur investigasse Dominicae seriem passionis; fides enim per paucos ad plures pervenit. Lex ergo Christum venturum annuntiat: Evangelii scriptura venisse confirmat.

98. Nonnulli etiam de ipso Joanne sic intelligunt, magnum quidem ita prophetam, ut Christum agnosceret, annuntiaret remissionem peccatorum futuram: sed tamen non tamquam dubium, sed tamquam pium vatem, quem venturum crediderat, non credidisse moriturum. Non **1379** igitur fide, sed pietate dubitavit. Dubitavit et Petrus dicens: *Propitius esto, Domine, non fiet hoc* **(Matth. XVI, 22)**. Ille fidei princeps (cui se Christus nondum Dei Filium dixerat, et tamen ille **(Ibid., 16)** crediderat de morte Christi nec Christo credidit. Pietatis affectus, non indevotionis est lapsus. Denique alibi lavari sibi pedes recusat, ubi mysterium non agnoscit, dum Dominico gravatur obsequio **(Joan. XIII, 8)**. Ergo moriturum Christum nec sancti

crediderunt: *Quod* enim *oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, haec praeparavit Deus diligentibus eum* **(I Cor. II, 9)**. Religiosis itaque lapsus amoris fidem non impedit.

99. Denique Dominus sciens neminem sine Evangelio plene credere posse; quia sicut fides a veteri incipit Testamento, ita impletur in novo: interrogatus de se, non verbo aliquo, sed factis se esse signavit.

(Vers. 22.) *Ite,* inquit, *nuntiate Joanni quae audistis, et vidistis. Caeci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, leprosi mundantur, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur.*

100. Plenum sane testimonium quo Dominum Propheta cognosceret; de ipso enim, non de alio fuerat prophetatum: quia *Dominus dat escam esurientibus, Dominus erigit allisos, Dominus solvit compeditos, Dominus illuminat caecos, Dominus diligit justos, Dominus custodit advenas, orphanum et viduam suscipiet, et viam peccatorum exterminabit* **(Psal. CXLV, 8 et 9)**. Qui ista, inquit, faciet: *Regnabit Dominus in aeternum* **(Ibid., 10)**. Ergo non humanae ista, sed divinae virtutis insignia sunt, caecis perpetuae noctis tenebras aperire, defossorumque oculorum vulnera infusa luce sanare, auditum in aures insinuare surdorum, laxatis soluta membra reformare compagibus, in lucem quoque refuso vigore vivendi revocare defunctos.

101. Haec ante Evangelium vel rara, vel nulla. Receperit Tobias oculos **(Tob. XI, 12)**, unus est in exemplo; et tamen angeli fuit illa medicina, non hominis. Elias mortuum suscitaverit: ille tamen rogavit et flevit **(III Reg. XVII, 20)**:

hic jussit. Elisaeus leprosum mundari fecerit **(IV Reg. V, 14)**; non tamen illic valuit praecepti auctoritas, sed figura mysterii. Non defecerit ad escam viduae esurientis, propheticis se multiplicans farina praeceptis **(III Reg. XVII, 16)**; unam tamen viduam farina illa, vel potius eamdem quoque sacramenti species praefigurata servavit. Sed tamen parva adhuc ista Dominicae testificationis exempla sunt: plenitudo fidei, crux Domini, obitus, sepultura est. Et ideo cum illa superiora dixisset, addidit:

(Vers. 23.) *Beatus,* inquit, *qui in me non fuerit scandalizatus.*

102. Crux enim etiam electis scandalum posset afferre: sed nullum hoc majus divinae personae est testimonium: nihil est quod magis esse ultra humana videatur, quam toto unum se obtulisse pro mundo; hoc vel solo plene Dominus declaratur. Denique sic designatus est a Joanne: *Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi* **(Joan. I, 29.)** Verum hoc non duobus illis viris Joannis discipulis, sed nobis omnibus respondetur; ut ita credamus in Christum, si facta conveniunt. Veniet enim qui **1380** hoc sibi nomen usurpet, quem licet hominis non queas appellatione secernere; factorum tamen consideratione discernas.

(Vers. 24.) *Quid existis in desertum videre? Arundinem vento moveri?*

103. Ubi praemonuit discipulos Joannis in crucem Dominicam esse credendum, redeuntibus illis, conversus ad turbas, coepit ad virtutem pauperes provocare; ne exaltati corde, mente instabiles, consilio infirmi, speciosa utilibus, aeternis caduca praeferrent: sed humili spiritu crucem potius

tollerent, quam phaleras mundi hujus extollerent: et quasi beati pauperes, qui nihil haberent saeculi quod amitterent, libenter corporis vitam cum immortali gloria commutarent. Non otiose igitur sancti Joannis hic persona laudatur, qui vitae amore posthabito, justitiae formam nec mortis terrore mutavit.

104. *Quid,* inquit, *existis in desertum videre?* Deserto mundus hic comparari videtur, adhuc incultus, adhuc sterilis, adhuc infecundus, in quem negat nobis ita Dominus prodeundum, ut mente carnis inflatos vacuosque virtutis internae viros, et fragili se gloriae saecularis sublimitate jactantes, pro exemplari quodam et imagine nobis putemus imitandos: quos procellis mundi hujus obnoxios vita mobilis inquietat, jure arundini comparandos: in quibus solidae justitiae nullus est fructus: qui forensibus criniti phaleris, nodis obsiti, vacuo oris strepitu sonori, nulla sui utilitate, frequenti etiam offensione, intus inania, foris speciosa sectantur. Arundines sumus, nulla validioris naturae radice fundati. Et si levis aspiraverit prosperioris aura successus, vago motu proximos verberamus: inopes ad suffragandum, faciles ad nocendum. Arundines fluvios amant, et nos labentia mundi caducaque delectant.

105. Tamen hanc arundinem si quis de terrae evellat plantariis, et superfluis exuat, exspolians se veterem hominem cum actibus ejus, et scribae velociter scribentis manu temperet, incipit non arundo esse, sed calamus, qui praecepta coelestium Scripturarum penetralibus imprimat mentis, tabulis cordis inscribat. De quo calamo habes dictum: *Lingua mea calamus scribae velociter scribentis* **(Psal. XLIV, 2)**: quod ad Christum alii referre volunt. Uno igitur loco et verbum, et calamus legitur, et scriba. Verbum, quia de genitali

Patris processit arcano: *Eructavit cor meum verbum bonum* **(Ibid.)**. Calamus, quia caro Christi paternae seriem voluntatis expressit, et linguae mandata divinae sacri effusione cruoris implevit. Scriba, quia calamo suo individua quadam distinctione, novi et veteris Testamenti, vel divinitatis et carnis, paternae nobis dispositionis mysteria revelavit.

106. Hunc calamum imitare tuae carnis temperamento. Et calamum tuum, hoc est, carnem tuam tinge non atramento, sed spiritu Dei vivi; ut quod scribis, aeternum sit. Tali calamo Paulus illam epistolam scripsit, de qua dicit: *Epistola nostra vos estis . . . . . scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi* **(III Cor. III, 2 et 3)**. Tinge carnem tuam in Christi sanguine sicut scriptum est: *Ut tingatur pes tuus in sanguine* **(Psal. LXVII, 24)**. **1381** Et tu ergo vestigium animi tui, et mentis incessum indubitata confessione crucis Dominicae tinge. Tingis carnem tuam in Christi sanguine, si vitia diluas, peccata detergas, mortem Christi in tua carne circumferas, sicut Apostolus ait: *Mortificationem Jesu Christi in corpore nostro circumferentes* **(II Cor. IV, 10)**. Noli ad terrena inflecti, ne tuam arundinem frangas. Et ideo de Christo, quia non erat ad terrena curvandus, prophetatum est: *Arundinem quassatam non confringet* **(Esai. XLII, 3)**; quoniam carnem quam peccata quassaverant, resurrectionis virtute solidavit. Bona arundo caro Christi, quae serpentis diaboli caput, et mundanae cupiditatis illecebras patibulo crucis affixit.

(Vers. 24, 25.) *Sed quid existis in desertum videre? Arundinem vento moveri? Quid existis videre? Hominem mollibus vestimentis indutum?*

107. Non hic Domini sermo de vestibus; quamquam plerosque mollioris cura vestis effeminet, qui quasi lanae onus ferre non possint, sericas vestes tectis per terram verrunt vestigiis, usuque faciunt ut amictus oneri sit. Sed tamen alia videtur hic indumenta signare, et nisi fallor, humana corpora quibus anima nostra vestitur. Denique et Joseph tunica ad speciem Dominici corporis cruentata est **(Gen. XXXVII, 31)**. Et Apostolus ait: *Exuens se carnem, principatus et potestates omnes traduxit* **(Coloss. II, 15)**. Quid aliud ostendit, nisi vice indumenti corpus fuisse, quo se ista exspoliavit Dominus in passione, ut divinitas libera immunisque maneret injuriae? Totus igitur hic locus exemplo nos prophetico ad virtutem subeundae passionis hortatur. Denique addidit:

(Vers. 25.) *Ecce qui in veste pretiosa sunt in domibus regum sunt.*

108. Sunt etiam mollia indumenta deliciosi actus et mores: propter quod nos hortatur Apostolus **(Coloss. III, 9 et 10)**, ut exspoliantes veterem hominem cum actibus ejus induamus novum, in quo non dulcis illecebra sit, ludusque lasciviae, sed usus laboris et fructus; eo quod tenera corporis cura, luxuque, et lasciviarum cupiditate mollitos nequaquam coelestis aula suscipiat, ad quam duris laboriosae gradibus virtutis ascenditur. Hi vero quibus fluida deliciis membra solvuntur, regni coelestis extorres, intra mundi hujus habitacula consenescunt, quos rectores hujus mundi atque tenebrarum incolas esse non dubium est. Hi (sunt enim reges **(Ephes. XVI, 21)**, quia saeculari quadam potestate dominantur) suorum aemulos operum receperunt.

(Vers. 26.) *Sed quid existis videre? Prophetam? Utique dico vobis, et plus quam propheta hic est.*

109. Quomodo igitur in deserto Joannem videre cupiebant, qui erat clausus in carcere? Quem nobis Dominus imitandum proponit, qui viam Domino non solum nascendi secundum carnem ordine fideique nuntio, sed etiam praecursu quodam gloriosae paraverit passionis. Major **1382** sane propheta, in quo finis est prophetarum. Major propheta, quia multi cupierunt videre quem iste prophetavit, quem iste conspexit, quem iste baptizavit.

110. Sed tamen numquid et illo major, de quo Moyses dixit, quia *Prophetam . . . . vobis suscitabit Dominus noster* **(Deut. XVIII, 15)**? Et de quo dixit: *Erit autem omnis anima quae non audierit prophetam illum exterminata de plebe* **(Ibid., 19)**? Si igitur Christus propheta, quomodo major hic omnibus? Numquid Christum prophetam negamus? Immo et Dominum prophetarum confitemur: Joannem autem prophetam assero, et hunc omnibus dico esse majorem, sed inter mulieris, non virginis natos. Major enim fuit iis quibus aequalis esse poterat sorte nascendi **(Luc. VII, 28)**. Alia ista natura est, nec cum humanis generationibus comparanda. Non potest homini cum Deo esse ulla collatio; suis enim quisque praefertur. Denique eousque cum Dei Filio non poterat Joannis ulla esse collatio; ut et infra Angelos aestimetur.

(Vers. 28.) *Nam qui minor est,* inquit, *in regno coelorum, major est eo.*

111. Etenim quoniam angelum dixerat, hominibus jure praelatus est; et quia inter natos mulierum declaraverat

potiorem **(Vers. 27)**, ideo addidit: *Nam qui minor est in regno coelorum, major est eo;* ut angelis scires esse cedendum. Merito autem Joannes suis praefertur aequalibus, a cujus diebus *Regnum coelorum cogitur* **(Matth. XI, 12)**. Quae subobscura videtur esse locutio, et ideo eam de alio libro Evangelii putavimus derivandam. Nam si litteram sequamur, utique inferior a potiore cogitur: regnum autem coeli praestat humanis. Sed cum sint aliqua quae cogendo densari feruntur, non est absurdum quia cogitur regnum, quando a pluribus frequentatur.

112. *Cogentesque diripiunt illud* **(Ibid.)**. Si repetamus Dominicum illud quod scriptum est, dicente Filio Dei: *Regnum Dei intra vos est* **(Luc. XVII, 21)**; advertimus in nobis regnum coeleste solidari, cum Christus exploso mundani principis regno, fugatisque deliciis saecularibus, intra nostrorum secreta regnat animorum. Vis igitur menti affertur humanae, quae diversis illecebris delinita laborem fugit, voluptatem expetit; cum vel metu supplicii coercita, vel praemio provocata, vincere ipsa se nititur: et tamquam exantlatis laboribus, palmam quae sibi plurimis adversantibus, subtrahebatur, contendit eripere. Rapimus enim ex hoc mundo palmam salutis, et quasi excubantibus obsessos serpentibus fructus pervigili labore decerpimus; ita tamen ut non furtiva sublatio, sed direptio sit triumphalis. Est et aliud direptionis genus, quando aliis sublata diripimus. Qui sint igitur raptores illi, non laboramus intelligere, cum de Benjamin lupi rapacis genere nos manare noverimus **(Gen. XLIX, 27)**. Praecesserat Joannes, ut justificaret populum Judaeorum: ipse Dominus venerat ad oves perditas domus Israel: apostolos destinaverat, ut fidem **1383** populi

Judaeorum vel disputatione, vel signis, miraculisque fundarent: sed cum illi munera sibi oblata defugerent, publicani et peccatores in Deum credere, in fidem coire coeperunt. In his igitur apostolica praedicatione regnum coelorum cogitur, et fidelis populi aspiratione solidatur.

113. Diripit regnum illa quae fluxu sanguinis laborabat **(Luc. VIII, 44)**; nam cum Dominus ad filiam principis synagogae tenderet, furtivo quodam tactu sanitatis remedium praelibavit. Diripit regnum illa Chananaea, quae a suis finibus egressa clamabat dicens: *Miserere mei, Domine, Fili David: filia mea male a daemonio vexatur* **(Matth. XV, 22)**. Vere haec regnum coegit, pertinax in precibus, sapiens in responsis, fidelis in verbis. Praetereuntem revocat, tacentem rogat, excusantem adorat, negantem inclinat. Nonne tibi videtur eripere, cum elicit quod negatur, praeripere quod aliis reservatur? Negaverat enim Dominus panem filiorum dari canibus oportere: at illa consensit, et consentiendo diripuit dicens: *Utique, Domine; nam et catelli edunt de micis quae cadunt de mensa dominorum suorum* **(Ibid., 27)**.

114. Didicisti quemadmodum regnum coeleste rapiatur. Cogamus igitur et nos, diripiamus illud; nemo enim nisi festinans pascha manducat **(Exod. XII, 11)**. Sed quae est ista quae rapit regnum? Non improbitas, non lascivia, non voluptas: sed illa de qua dicitur: *Magna est fides tua: fiat tibi sicut vis* **(Matth. XV, 28)**. Ecce rapuit, quae quod voluit, impetravit: quod rogavit, extorsit. Rapuit et illa vidua, quae frequenter orando, si non propter innocentiam, saltem propter importunitatem ut exaudiatur, extorquet **(Luc. XVIII, 3)**.

1384 115. Rapuit igitur Ecclesia Synagogae regnum. Regnum meum Christus est: rapio illum Judaeis missum sub Lege, natum in Lege, nutritum juxta Legem: ut me qui eram sine Lege, servaret. Rapitur Christus, cum aliis promittitur, aliis praedestinatur: rapitur Christus, cum aliis nascitur, aliis suffragatur: rapitur Christus, cum ab aliis occiditur, sepelitur a nobis: rapitur insidiantibus, rapitur dormientibus. Habes ubi ipsi confessi sunt nos rapuisse, se dormisse, dicentes: *Dicite quia discipuli ejus nocte venerunt, et furati sunt eum, nobis dormientibus* **(Matth. XXVIII, 13)**. Surge igitur qui dormis; ne et tu dum dormis, Christum amittas. *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis* **(Ephes. V, 14)**. Vides mortuos esse qui dormiunt? Et ideo non invidemus aliis, sed providemus nobis; non enim mortui poterant servare viventem.

116. Exsurgant vel sero qui dormierunt, etiam qui Christum perdiderunt. Non sic amittitur Christus, ut non revertatur, si tamen requiratur: sed vigilantibus regreditur, et exsurgentibus praesto est: immo omnibus adest, qui ubique semper est, quia complet omnia. Nulli enim deficit, nos deficimus: nulli, inquam, deficit, superabundat omnibus; superabundavit enim peccatum, ut superabundaret gratia. Gratia Christus est, vita Christus est, Christus est resurrectio: qui surgit igitur, invenit esse praesentem.

117. Rapitur ergo regnum coelorum, cum Christus a domesticis denegatur, a gentilibus adoratur: rapitur cum ab illis repudiatur, a nobis colitur: rapitur cum per haereditatem non agnoscitur, per adoptionem acquiritur.

LIBER SEXTUS,

1383 (Vers. 29, 30.) *Et omnis populus audiens, et Publicani justificaverunt Deum, baptizati baptismo Joannis: Pharisaei autem et legisperiti consilium Dei spreverunt in se, non baptizati.*

1. Aperuit sanctus Lucas specialibus additis, quod quasi generalibus sanctus Matthaeus subobscurum reliquerat; ille enim ait: *Et justificata est sapientia a filiis suis* **(Matth. XI, 19)**. Primum quae sit illa sapientia, hic videmus expressum; ait enim: *Justificaverunt Deum.* Deus ergo sapientia est: quia sapientia Dei Filius est: sapientia per naturam, non per profectum. Alia est sapientia Dei Patris virtus, alia sapientia virtus animae: illa nata est, haec creata. Alia sapientia auctor operum, alia opus; opus enim mentis sapere prudenter, sentire vivaciter. Haec dona naturae sunt: operator autem non creatura est, sed creator, hoc est, non naturae munus, sed munerator naturae.

2. Justificatur itaque Deus ipse per baptismum, **1384** dum se homines peccata propria confitendo justificant, sicut scriptum est: *Dic tu iniquitates tuas, ut justificeris* **(Esai. XLIII, 26)**. Justificatur in eo, quia non per contumaciam refutatur, sed per justitiam Dei munus agnoscitur: *Justus* enim *Dominus, et justitiam dilexit* **(Psal. X, 8)**. In eo ergo justificatio Dei est, si non ad indignos et obnoxios, sed ad innocentes per ablutionem

factos videatur et justos sua munera transtulisse. Justificemus igitur Dominum, ut justificemur a Domino.

3. Quid sit justificari Deum, impensius requiramus. Apostolus dicit: *Sit autem Deus verax, omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris* **(Rom. III, 4)**. David quoque dicit: *Tibi soli peccavi, et malum coram te feci; ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris* **(Psal. L, 6)**. Ergo is qui peccat, et confitetur Deo peccatum, justificat Deum cedens ei vincenti, et ab eo gratiam sperans. In baptismate igitur justificatur Deus, in quo est confessio, et venia peccatorum.

1385 4. Non contemnamus igitur sicut Pharisaei consilium Dei. Consilium Dei est in baptismate Joannis: quis igitur dubitet Dei esse consilium in Christi lavacro? Hoc est consilium quod magni consilii Angelus reperit, quod nemo cognovit: *Quis enim cognovit sensum Domini* **(Rom. XI, 34)**? Hominis consilium nemo contemnit, Dei consilium quis refutet? Ergo quasi filii matrem justificemus, matrem sequamur. Scimus quia mater pro filiis se offert periculo. Matris sapientiae consilio, matris obediamus imperio.

(Vers. 32.) *Cantavimus vobis, et non saltastis: lamentavimus, et non plorastis.*

5. Etsi non incongrua haec puerorum videantur esse personae, qui levem corporis motum imprudentia adhuc maturioris gravitatis exercent; tamen ad altiorem sensum referri posse praesumo, eo quod videantur Judaei, nec psalmis primo, nec

threnis postea propheticis credidisse: psalmis ad praemia provocati, threnis ab errore revocati. Cantavit David, ut in salicibus nostra suspenderemus organa **(Psal. CXXXVI, 2)**. Cantavit ipse, et ante arcam Domini non pro lascivia, sed pro religione saltavit **(II Reg. VI, 14)**. Ergo non histrionicis motibus sinuati corporis saltus, sed impigra mentis, et religiosa corporis agilitas designatur. Sed non in triumphis, non in excidiis Judaeorum secuta correctio est, qui divinae indulgentiae muneribus provocati, levare mentem, corpus attollere, terrena deserere, coelestia quaerere debuerunt, et injuriis captivitatis attriti, deflere peccatum, quod culpa esset auctor injuriae.

6. **(Vers. 35.)** *Justificata est* ergo *Sapientia ab omnibus filiis suis.* Bene ab omnibus, quia circa omnes justitia servatur, ut susceptio fiat fidelium, rejectio perfidorum. Unde plerique Graeci sic habent: *Justificata est Sapientia ab omnibus operibus suis;* quod opus justitiae sit, circa uniuscujusque meritum servare mensuram.

7. Bene ergo dicit: *Cantavimus vobis, et non saltastis* **(Exod. XV, 1)**. Cantavit enim Moyses quando in mari Rubro ad transitum Judaeorum fluctus obriguit, unda circumstetit, eademque equos Aegyptiorum, ascensoresque refusa demersit. Cantavit Esaias dilectae vineae suae canticum **(Esai. V, 1)**, significans asperam flagitiis fore plebem, quae fecundis prius erat virtutibus fructuosa. Cantaverunt Hebraei, cum vestigia eorum tactu flammae rorantis humescerent, et intus extraque ardentibus omnibus; solos tamen ignis innoxius lamberet, nec adureret **(Dan. III, 24)**. Habacuc quoque cantico publicam doctus mulcere moestitiam, prophetavit dulcem Domini fore fidelibus

passionem **(Habac. III, 2)**. Cantaverunt ergo prophetae spiritalibus modulis publicae salutis oracula resultantes. Fleverunt prophetae threnis flebilibus dura Judaeorum corda mulcentes.

8. Docuit nos Scriptura cantare graviter, psallere spiritaliter **(Psal. XLVI, 8)**. Docuit etiam saltare sapienter, dicente Domino ad Ezechiel: *Plaude manu, et percule pede* **(Ezech. VI, 11)**; neque enim histrionicos fluxi corporis motus Deus morum censor exigeret, aut **1386** indecoros crepitus viris, plaususque femineos imperaret, ut tantum prophetam deduceret ad ludibria scenicorum, et mollia feminarum. Non congruunt resurrectionis revelata mysteria, et opprobria saltationis exacta. Sane est quidam proprius bonorum actuum factorumque plausus, cujus sonus in orbem exeat, et bene gestorum resultet gloria. Et honesta saltatio, qua tripudiat animus, et bonis corpus operibus elevatur, quando in salicibus organa nostra suspendimus.

9. Jubetur ergo propheta plaudere manu, et percutere pede: jubetur psallere, quia sponsi nuptias jam videbat, in quibus desponsatur Ecclesia, Christus adamatur. Et bonae nuptiae, quando Verbo anima, spiritui caro nubit. In his propheta David nuptiis ludere nos voluit, ad has invitavit, quia suos posteros copulabat; et ideo laetior quam caeteri, quasi in ipso actu nuptiarum positus, nos ad celebritatem festi muneris adhortatur dicens: *Exsultate Deo adjutori nostro, jubilate Deo Jacob. Sumite psalmum, et date tympanum, psalterium jucundum cum cithara* **(Psal. LXXX, 2 et 3)**. Nonne actum quemdam prophetae saltantis advertis? Denique alibi: *Psallam tibi in cithara, sanctus Israel. Gaudebunt labia mea cum cantavero tibi, et anima mea quam redemisti* **(Psal.**

LXX, 22 et 23). Audis citharizantium voces, audis saltantium crepitus? Nuptias crede.

10. Sume et tu citharam, ut pulsata spiritus plectro interiorum chorda venarum, boni operis sonum reddat. Sume psalterium, ut harmonia dictorum factorumque tuorum concinat. Sume tympanum, ut organum tui corporis spiritus moduletur interior, factisque operantibus dulcis morum tuorum suavitas exprimatur. Sic psallebat propheta, cum diceret: *Veni huc a Libano, sponsa, veni huc a Libano* **(Cant. IV, 8)**.

11. Hoc canticum cecinerunt pueri, nec auditi sunt. Qui pueri? De quibus dicit: *Ecce ego, et pueri quos dedisti mihi* **(Esai. VIII, 18)**. Sed hoc canticum non in foro, non in plateis canebatur, sed in Hierusalem; ipsa est enim Dominicum forum, in quo praeceptorum coelestium jura conduntur.

(Vers. 37.) *Et ecce mulier quae erat in civitate peccatrix.*

12. Hoc loco plerique pati videntur scrupulum, et serere quaestiones, utrumnam videantur Evangelistae duo discordasse de fide; an vero aliquam in dictorum diversitate diversitatem signare voluisse mysterii? Habes enim in Evangelio secundum Matthaeum quia *Jesus cum venisset in Bethaniam, in domum Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, et recumbente illo, fudit super caput ejus* **(Matth. XXVI, 6 et 7)**. Deinde istic: *Pharisaeus intra se dicit, quod si esset propheta, sciret peccatricem, et unguentum ejus vitare deberet* **(Ibid., 8)**. Illic unguento effuso discipuli conqueruntur. Utrumque igitur explicandum est, sed ante quod scriptorum ordine prius est, priorem quoque ordinem interpretationis accipiat.

13. Venit ergo Dominus Jesus in domum Simonis leprosi. Apparet oeconomia, quod leprosum non refugit, non vitat immundum, ut maculas humani corporis possit abolere. Domus autem **1387** leprosi erat in Bethania, quae per interpretationem domus obeditionis dicitur. Omnis igitur locus Bethania, portio autem totius loci domus Simonis. Nonne tibi videtur Bethania mundus hic esse, in quo servitii obedientis debemus obsequium, domus autem Simonis leprosi terra esse, quae mundi portio est? Princeps autem saeculi hujus quidam leprosus est Simon. Ergo Dominus Jesus Christus ex illis superioribus locis venit in hunc mundum, et descendit in terram. Non erat in hoc mundo, sed obediente pietate, missus est in hunc mundum. Ipse dicit: Sicut misisti me in hunc mundum **(Joan. VI, 57)**. Audivit ergo mulier ista venisse Christum, intravit in domum Simonis; neque enim sanari potuisset haec mulier, nisi Christus venisset in terram. Et fortasse ideo etiam ipsa ingreditur domum Simonis, quod speciem cujusdam habeat superioris animae scilicet, vel Ecclesiae, quae descendit in terram, ut bono odore sibi populum congregaret.

14. **(Vers. 38.)** Hanc ergo mulierem inducit sanctus Matthaeus supra caput Christi effundentem unguentum **(Matth. XXVI, 7)**: et ideo forte noluit dicere peccatricem, nam peccatrix secundum Lucam supra Christi pedes effudit unguentum. Potest ergo non eadem esse, ne sibi contrarium evangelistae dixisse videantur. Potest etiam quaestio meriti et temporis diversitate dissolvi, ut adhuc illa peccatrix sit, jam ista perfectior. Etsi enim personam non mutet Ecclesia, vel anima; tamen mutat profectum. Itaque si constituas animam fideliter appropinquantem Deo, non

peccatis turpibus et obscoenis, sed pie servientem Dei Verbo, habentem immaculatae fiduciam castitatis, advertis quod ad ipsum Christi ascendit caput (*caput autem Christi* **(I Cor. XI, 3)** *Deus est*) et odorem meritorum spargit suorum: *Christi* enim *bonus odor sumus Deo* **(II Cor. II, 15)**. Deum quippe honorat bonum fragrans odorem vita justorum.

15. Si haec intelligas, videbis hanc feminam valde beatam, ubicumque praedicatum fuerit hoc Evangelium, nominari, nec ejus umquam memoriam exolescere **(Matth. XXVI, 13)**; eo quod super caput Christi bonorum fragrantiam morum, justorumque factorum effudit unguenta. Qui accedit ad caput, nescit extolli; sicut ille frustra inflatus mente carnis suae, et non tenens caput. Sed qui caput non tenet Christi, vel pedes teneat; quia corpus unum copulatum et subministratum crescit in incrementum Dei **(Coloss. II, 19)**.

16. Altera est illa vel persona vel profectu, quae propinqua nobis est. Nondum enim peccatis nostris renuntiavimus. Ubi sunt nostrae lacrymae, ubi gemitus, ubi fletus? *Venite, adoremus, et procidamus ante Deum, et ploremus ante Dominum nostrum, qui fecit nos* **(Psal. XCIV, 6)**; ut saltem ad pedes Jesu venire possimus. Nondum enim possumus ad caput venire, quia peccator ad pedes, justus ad caput.

17. Habet tamen et quae peccavit unguentum. **1388** Defer mihi et tu post peccata poenitentiam. Quocumque vel in domum indigni, vel in domum pharisaei audieris justum venisse, contende: praeripe hospiti gratiam, praeripe regnum coelorum: *A diebus* enim *Joannis Baptistae . . . . . regnum coelorum cogitur, et cogentes diripiunt illud* **(Matth. XI, 12)**. Ubicumque audieris Christi nomen, accurre: in cujuscumque

interiorem domum Jesum intrasse cognoveris, et ipse festina. Cum repereris sapientiam, cum repereris justitiam in alicujus penetralibus recumbentem, accurre ad pedes, hoc est, vel extremam partem quaere sapientiae. Noli fastidire pedes: fimbriam illa tetigit, et sanata est **(Luc. VIII, 44)**. Lacrymis confitere delicta, dicat de te quoque justitia illa coelestis:

(Vers. 44.) *Lacrymis suis rigavit pedes meos, et capillis suis tersit.*

18. Et fortasse ideo non lavit pedes suos Christus, ut eos lacrymis nos lavemus. Bonae lacrymae, quae non solum nostrum possunt lavare delictum, sed etiam Verbi coelestis rigare vestigium; ut gressus ejus in nobis exuberent. Bonae lacrymae, in quibus non solum redemptio peccatorum, sed etiam refectio est justorum, justi enim vox est: *Fuerunt mihi lacrymae meae panes die ac nocte* **(Psal. XLI, 4)**.

19. Et si ad caput Christi accedere non potes, tangat pedibus suis caput tuum Christus. Et fimbria ejus curat, et pedes curant. Expande capillos, sterne ante eum omnes tui corporis dignitates. Non mediocres capilli sunt, qui possunt tergere pedes Christi. Testatur hoc ille, qui quamdiu capillos habuit, vinci nequivit **(Jud. XVI, 5 et seq.)**. Denique et mulierem decalvatam orare non decet **(I Cor. XI, 5)**. Habeat plane capillos quibus Christi circumvolvat vestigia, quibus suae criniculis pulchritudinis et decoris sapientiae pedes tergat; ut extremo saltem rore divinae virtutis humescant, figat justitiae pedibus oscula sua. Non mediocris haec meriti est, de qua potest dicere Sapientia:

(Vers. 45.) *Ex quo intravi, non cessavit osculari pedes meos.*

20. Ut aliud nisi sapientiam loqui nesciat, ut aliud nisi justitiam diligere nesciat, ut aliud nisi castitatem libare nesciat, ut aliud nisi pudicitiam osculari nesciat. Osculum enim mutui amoris indicium est: osculum pignus est charitatis.

21. **(Vers. 46.)** Beatus qui potest et cleo ungere pedes Christi: denique adhuc Simon non unxerat. Sed beatior quae unxit unguento; multorum enim florum in unum collecta gratia spargit odorum varias suavitates. Et fortasse istud unguentum non alius possit nisi Ecclesia sola deferre, quae diversi spiraminis innumerabiles flores habet: quae merito speciem accipit peccatricis, quia Christus quoque formam peccatoris accepit.

22. **(Vers. 47.)** Et ideo nemo tantum potest diligere, quantum illa quae in pluribus diligit. Nec Petrus ipse qui dixit: *Domine, tu nosti quia diligo te* **(Joan. XXI, 17)**. Nec Petrus **1389** ipse qui doluit quia interrogatus est: *Amas me* **(ibid.)**? Quod enim manifestum erat, nolebat quasi incognitum quaeri. Ergo nec Petrus ipse, quia Ecclesia dilexit in Petro. Nec Paulus ipse, quia Paulus quoque ejus est portio. Et tu plurimum dilige, ut et tibi plurimum remittatur. Multum peccavit Paulus, qui etiam persecutor fuit: sed multum dilexit, qui usque ad martyrium perseveravit. Remissa sunt ei peccata multa; quia et ipse dilexit multum, qui sanguini proprio pro Dei nomine non pepercit.

23. **(Vers. 39.)** Vide oeconomiam: in domo Pharisaei peccatrix glorificatur: in domo Legis et prophetae non pharisaeus, sed Ecclesia justificatur; pharisaeus enim non credidit, ista credebat. Denique ille dicebat: *Si esset hic*

propheta, sciret utique quae et qualis est mulier, quae tangit eum. Domus autem Legis Judaea, quae non in lapidibus scribitur, sed in tabulis cordis. In hac justificatur Ecclesia jam Lege major; Lex enim peccatorum nescit remissionem; Lex mysterium non habet quo occulta mundantur; et ideo quod in Lege minus est, consummatur in Evangelio.

(Vers. 41.) *Duo,* inquit, *debitores erant cuidam feneratori: unus debebat denarios quingentos, et alius quinquaginta.*

24. Qui sunt isti debitores duo, nisi populi duo: unus ex Judaeis, alter ex gentibus feneratori illi thesauri coelestis obnoxii? *Unus,* inquit, *debebat denarios quingentos, alius quinquaginta.* Non mediocris est iste denarius, in quo regis imago formatur, qui tropaeum habet imperatoris expressum. Non materialem feneratori huic debemus pecuniam, sed meritorum examina, aera virtutum: quarum meritum gravitatis pondere, justitiae specie, sono confessionis expenditur. Vae mihi si non habuero quod accepi: aut quia difficile quisquam est qui feneratori huic integrum debitum possit exsolvere, vae mihi si non petiero: Concede mihi debitum **(Matth. VI, 12)**! Non enim nos ita Dominus orare docuisset, ut peteremus dimitti nobis nostra debita, nisi sciret difficile aliquos fore idoneos debitores.

25. Sed quis est populus iste qui amplius debet, nisi nos, quibus amplius creditum est? Illis credita sunt eloquia Dei, nobis creditur partus Virginis. Habes talentum Virginis partum: habes fidei centesimum fructum. Creditus est Emmanuel nobiscum Deus, credita Domini crux, mors, resurrectio. Et si Christus pro omnibus passus est, pro nobis tamen specialiter passus est; quia pro Ecclesia passus est.

Itaque non est dubium quod plus debeat qui plus accepit. Et secundum homines plus fortasse offendit, qui plus debuerit: sed per misericordiam Domini causa mutatur, ut amplius diligat qui amplius debuit: si tamen gratiam consequatur. Gratiam enim et qui reddit, habet: et qui habet in eo ipso quod habet, solvit; nam et reddendo habetur, et habendo redditur **(Cf. Aug. lib. I de Gratia Christi, cap. 44)**.

26. Et ideo quoniam nihil est quod digne Deo referre possimus, (quid enim referamus pro susceptae **1390** carnis injuria? quid pro verberibus? quid pro cruce, obitu, sepultura?) vae mihi si non dilexero! Audeo dicere: non reddidit Petrus, et ideo plus dilexit. Non reddidit Paulus? Reddidit quidem mortem pro morte, sed alia non reddidit; quia multa debebat. Audi ipsum dicentem quia non reddidit: *Quis prior dedit illi, et retribuetur ei* **(Rom. XI, 34)**? Reddamus licet crucem pro cruce, funus pro funere, numquid reddimus quod ex ipso, et per ipsum, et in ipso habemus omnia? Reddamus ergo amorem pro debito, charitatem pro munere, gratiam pro sanguinis pretio; plus enim diligit cui donatur amplius.

27. Sed revertamur ad illam superiorem, cujus consilium adhuc nec apostoli intelligunt, quod erat absconditum a saeculis in Deo: *Quis enim cognovit sensum Domini* **(Ibid.)**? Conquerebantur ergo discipuli quia mulier super caput effudit unguentum, et quaerebantur dicentes: *Quare hoc sic periit? Potuit enim venumdari pretio, et dari pauperibus* **(Matth. XXVI, 8)**. Quid utique displicuerit Christo in eorum sermonibus, non poteris deprehendere, nisi mysterium intelligas; luxuriosi enim hominis, vel potius non hominis est olere unguentum. Certe et ipsi qui olent, ungere se, non

perfundere solent. Quid ergo displicuit quia dictum est: *Potuit hoc venumdari pretio, et dari pauperibus* **(Matth. XXV, 40)**? Certe et ipse supra dixerat: *Quidquid uni minimorum horum fecistis, et mihi fecistis.* Sed ipse mortem suam pro pauperibus offerebat.

28. Non est igitur simplex figura; et ideo respondit illis Dei Verbum: *Quid molesti estis huic mulieri? . . . . . Semper pauperes habetis vobiscum, me autem non semper* **(Matth. XXVI, 10 et 11)**. Semper ergo tecum pauperem habes, et ideo benefac. Num igitur differre pauperem debes; quia semper tecum est, cum tibi Propheta dicat: *Ne dixeris pauperi . . . . Cras dabo* **(Prov. III, 28)**? Sed ille de sola misericordia locutus est: hic autem misericordiae fidem praetulit, quae tunc habet meritum, si fide praecedente, conferatur. *Mittens enim unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit* **(Matth. XXVI, 12)**. Non ergo unguentum Dominus, sed charitatem dilexit, fidem suscepit, humilitatem probavit.

29. Et tu si desideras gratiam, charitatem auge: mitte in corpus Jesu fidem resurrectionis, odorem Ecclesiae, communis charitatis unguentum; et ita progrediens pauperi dabis. Plus tibi pecunia illa proderit, si non tamquam affluentem tribuas, sed tamquam profuturam Christi nomine largiaris: si ita eam conferas pauperi, ut deferas Christo. Non ergo juxta litteram tantummodo accipias superfusum capiti unguentum: *littera enim occidit* **(II Cor. III, 6)**; sed secundum spiritum, quia spiritus vita est.

30. Quod ergo istius mulieris unguentum est? Quis hoc audire potest? Quis tales aures habet, ut dicente Jesu verbum quod accepit a Patre, immo qui ipse Verbum est, possit tantam

mysterii altitudinem capere? Et discipuli ex parte intelligunt, etsi non totum intelligant. Unde et quidam putant dixisse discipulos unguenti pretio **1391** emi fidem gentium debuisse, quae sanguinis Dominici tantum pretio debebatur; quod videtur verisimile. Denique Joannes Evangelista inducit sermone Judae Iscariotis aestimatum trecentis denariis illud unguentum, sicut habes: *Potuit enim venumdari trecentis denariis, et dari pauperibus* **(Joan. XII, 5)**. Trecenta autem aera crucis insigne declarant: sed Dominus non perfunctoriam mysterii praescientiam quaerit, sed consepeliri in se fidem credentium mavult.

31. Id tamen de caeterorum apostolorum vocibus intelligimus: Judas autem condemnatur avaritiae, qui pecuniam Dominicae praetulit sepulturae, qui etiamsi de passione sensit, erravit tam cara auctione: vili vult aestimari se Christus, ut ab omnibus ematur, ne quis pauper deterreatur. *Gratis,* inquit, *accepistis, gratis date* **(Matth. X, 8)**. Pecuniam non quaerit divitiarum altitudo, sed gratiam. Ipse nos pretioso sanguine redemit, non vendidit. De quo plenius diceremus, nisi a nobis ipsis tractatum alibi recordaremur **(Lib. III de Spiritu sancto, cap. 18)**.

32. Ergo secundum dicta Domini, *In quo sunt thesauri sapientiae et scientiae absconditi* **(Coloss. II, 3)**, quos nemo potuit praevidere, operari me oportet in sepulturam ejus; ut caro ejus requievisse, non corruptionem vidisse credatur: et mors corporis ejus ita domum nostram odore sui compleat, ut credamus quia in manus Patris commendavit spiritum suum, et a morte sequestrata divinitas corporalium non subiit consortium passionum.

33. Intellige quemadmodum corpus filii unguentum oleat. Corpus illud est quod exutum est, non quod amissum est. Corpus ejus traditiones sunt Scripturarum. Corpus ejus Ecclesia est. Corporis ejus odor sumus; et ideo decet ut mortem corporis ejus ornemus. Etsi nostros illa non requirat ornatus, sed requirunt pauperes. Ornabo corpus ejus, si fiam sermonum ejus praedicator, et possim gentibus crucis aperire mysterium. Ornavit ille qui dixit: *Quia praedicamus Christum crucifixum, Judaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis vero vocatis Judaeis atque Graecis, Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam* **(I Cor. I, 23 et 24)**. Ornatur crux, cum id quod per imperitiam stultum putatur, per Evangelium sapientius aestimatur; ut possimus docere quemadmodum virtus adversaria per crucem Domini destruatur. Misi in Domini corpus unguentum, spirare incipit quod mortuum putabatur.

34. Ideo unusquisque adoriatur emere labore suo, nisuque virtutum alabastrum unguenti, non vile aliquod atque commune, sed pretiosum unguentum alabastri, et unguentum pisticum. Si enim quis fidei congreget flores, et praedicet Jesum Christum crucifixum: in omnem Ecclesiam, quae Christi corpus est, mundo mortua, requiescens Deo, fidei suae transfundit unguentum. Olere incipit tota domus Domini passionem: olere incipit mortem: incipit olere resurrectionem; ut possit unusquisque ex hoc sacrae plebis numero dicere: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi* **(Galat. VI, 14)**. Spirat odor, redolet unguentum in corpore, si quis possit (atque **1392** utinam ego possim) confidenter loqui: *Mihi* autem *mundus crucifixus est* **(Ibid.)**. Non amanti divitias, non amanti honores saeculi, non amanti

quae sua sunt, sed quae Jesu Christi: non amanti quae videntur, sed quae non videntur: non cupido vitae, sed ei qui festinat dissolvi, et cum Christo esse, crucifixus est mundus. Hoc est enim crucem tollere, et sequi Christum; ut et nos commoriamur et consepeliamur cum eo; ut unguentum quod ista mulier in sepulturam ejus misit, olere possimus. Non mediocre istud unguentum est, quo Christi longe lateque diffunditur nomen. Unde etiam prophetice dictum est: *Unguentum exinanitum est nomen tuum* **(Cant. I, 2)**. Ideo exinanitum, ut majore fides odore fragraret.

35. Ex hac ergo muliere intelligimus illud Apostolicum quid sit: Superabundavit peccatum, ut superabundaret gratia **(Rom. V, 20)**. Nam si in ista muliere non superabundasset peccatum, non superabundasset gratia; agnovit enim peccatum, et detulit gratiam. Et ideo Lex necessaria; per Legem enim peccatum agnovi. Si Lex non fuisset, peccatum lateret. Agnoscendo peccatum, veniam peto. Per Legem ergo genera peccatorum, praevaricationis quoque crimen agnosco, curro ad poenitentiam, gratiam consequor. Lex ergo auctor est boni, quae mittit ad gratiam.

(Cap. VIII. --- Vers. 21.) *Mater et fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt, et faciunt.*

36. Moralis magister qui de se caeteris praebet exemplum, atque ipse praeceptor, ipse etiam suorum exsecutor est praeceptorum. Praescripturus enim caeteris quoniam qui non reliquerit patrem et matrem suam, non est Filio Dei dignus, sententiae huic primus ipse se subjicit: non quo maternae refutet pietatis obsequia (ipsius enim praeceptum est **(Exod. XX)**, *Qui non honoraverit patrem aut matrem, morte*

moriatur), sed quia paternis se mysteriis amplius quam maternis affectibus debere cognoscat. Neque tamen injuriose refutantur parentes, sed religiosiores copulae mentium docentur esse, quam corporum.

37. Ergo non debuerant foris stare, qui Christum videre quaerebant: *Prope est* enim *verbum in ore tuo, et in corde tuo* **(Rom. X, 8)**. Intus igitur verbum, intus est lumen. Unde et ille ait: *Accedite ad Dominum, et illuminamini* **(Psal. XXXIII, 6)**. Si enim foris astantes nec ipsi agnoscuntur parentes, et propter nostrum fortasse non agnoscuntur exemplum: quemadmodum nos agnoscemur, si foris stemus?

38. Nec putet aliquis offendiculum esse pietatis, ubi mandatum Legis impletur: si enim relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una, recte sacramentum hoc in Christo servatur et Ecclesia **(Ephes. V, 31 et 32)**. Et ideo parentes corpori proprio non potuit anteferre. Ergo hic non (ut quidam haeretici tendiculas aucupantur) mater negatur, quae de cruce etiam agnoscitur **(Joan. XIX, 26)**, sed necessitudini corporali praescriptorum coelestium forma praefertur. Illud quoque intelligere non abhorret, quia per figuram parentum demonstrat Judaeis, ex quibus est **1393** Christus secundum carnem, Ecclesiam quae credidit, praeferendam.

39. Itaque qui se intelligeret propter divinum in terras venisse mysterium, Ecclesiaeque conventum, relictis navem ascendit parentibus. Neque enim quisquam poterat hunc mundum enavigare sine Christo quando eos quoque quibus Dominus adest, tentationum saecularium saepe procella perturbat. Et oeconomia servatur in apostolis, ut advertas sine tentatione

neminem posse ex hoc vitae curriculo demigrare, quia exercitium fidei tentatio est.

40. Subjecti igitur sumus nequitiae spiritalis procellis: sed quasi pervigiles nautae gubernatorem excitemus. Verum et ipsi periclitari solent. Quem igitur gubernatorem requiramus? Illum utique qui non serviat, sed imperet ventis, de quo scriptum est:

(Vers. 24.) *At ille surgens, increpavit ventum.*

41. Quid est *surgens?* Quiescebat enim: sed quiescebat corporis somno, cum intenderet divinitatis mysterio; ubi enim sapientia, ubi verbum, nihil sine verbo fit, nihil sine prudentia.

42. Supra habes, quia pernoctabat in oratione **(Luc VI, 12)**: quomodo hic in tempestate dormiret? Sed exprimitur securitas potestatis, quod omnibus timentibus, solus intrepidus quiescebat. Non est ergo consors naturae, qui non est consors periculi. Et si corpus dormit, operatur divinitas, operatur fides. Denique dicit: *Modicae fidei, quare dubitastis* **(Matth. VIII, 26)**? Et bene arguuntur qui praesente Christo timebant, cum utique qui ei adhaeret, perire non possit.

43. Ergo confirmavit fidem, refudit tranquillitatem. Ventum cessare praecepit, non aquilonem, non africum: sed illum utique ventum, cui dictum est ab angelo Michaele in epistola Judae: *Imperet tibi Dominus* **(Judae IX)**. Unde etiam sanctus Matthaeus: *Imperavit,* inquit, *vento et mari* **(Matth. VIII, 26)**. Atque utinam in nobis flatus ejus asperos cohibere dignetur; ut fluctuanti vitae refusa tranquillitas naufragii metum demat! Et si jam non dormiat sui corporis somno,

caveamus tamen ne nostri corporis somno nobis dormiat et quiescat.

44. Et quoniam quae loco superiori perstrinximus, delibasse satis est: nunc quia in libro secundum Matthaeum duos homines in regione Gerasenorum daemoniis afflatos Christo occurrisse cognovimus **(Ibid., 28)**, hic autem sanctus Lucas unum inducit, eumdemque nudum (nudus enim est quicumque tegumentum naturae suae et virtutis amisit), qua ratione evangelistae de numero dissonare videantur, non otiose praetereundum, sed requirendum arbitror. Et quidem licet discordet numerus, tamen concordat mysterium; vir enim **1394** iste qui habebat daemonium, populi figura gentilis est, opertus vitiis, nudus errori, pateus crimini. Duo illi quoque similiter figuram populi gentilis accipiunt; quoniam cum tres filios Noe generaverit, Sem, Cham, et Japhet **(Gen. IX, 18)**; Sem tantum familia in possessionem adscita est Dei. Ex duobus illis diversarum nationum populi pullularunt, quorum alter maledictus, quod nudatum patrem non texerat; benedictus alter, quod aversus licet, ne confusionem nudati parentis hauriret, duce tamen patrem pietate texisset, et fraterni maledictum seminis eluisset.

(Vers. 27.) *Qui multis,* inquit, *temporibus agebatur.*

45. Ut pote qui a diluvio usque ad adventum Domini vexabatur, furore dementi rumpens vincula naturae. Necimmerito etiam sanctus Matthaeus in monumentis illos habitasse significavit **(Matth. VIII, 28)**, siquidem talium animae in quibusdam habitare videntur tumulis sepulcrorum? Quid enim aliud sunt corpora perfidorum, nisi quaedam defunctorum sepulcra, in quibus Dei verba non habitant?

Agebatur ergo in loca deserta, spiritalium scilicet infecunda virtutum; profugus a Lege, discretus a prophetis, remotus a gratia.

46. **(Vers. 30-33.)** Non enim uno daemonio, sed totius legionis laborabat incursu; quae cum Dominum vidisset, cognovissetque praescia Dominici adventus tempore in abyssos se esse trudendam, coepit orare ut introeundi in porcos acciperet facultatem. Et primum clementiam Domini debemus advertere, quod nullum prius ipse condemnat, sed unusquisque sibi auctor est poenae. Non mittuntur in porcos daemones, sed ipsi petunt; quia coelestis luminis claritatem sustinere non poterant; ut qui oculos dolent, radium solis ferre non possunt; sed tenebrosa eligunt, et splendentia derelinquunt. Fugiant ergo daemones splendorem lucis aeternae, et ante tempus debita sibi tormenta formident, non praedivinantes quae futura sunt, sed quae prophetata sunt recordantes; dixit enim Zacharias: *Et erit in illa die, disperdet Dominus nomina idolorum de terra, et non erit ulterius memoria eorum . . . . . et spiritum immundum exuram de terra* **(Zach. XIII, 2)**. Docemur ergo quod non semper manebunt; ne malitia eorum in hominibus possit esse perpetua. Nunc igitur illam metuentes poenam, aiunt: *Venisti . . . . . perdere nos* **(Matth. VIII, 29)**. Sed quia adhuc esse desiderant, jam ab hominibus recedentes, propter quos poenam sciunt sibi esse subeundam, petunt in porcos mitti.

47. Qui sunt isti porci, nisi forte illi de quibus dictum est: *Nolite dare sanctum canibus, nec miseritis margaritas porcis; ne forte conculcent eas pedibus suis* **(Matth. VII, 6)**? Illi scilicet, qui immundorum usu animalium vocis et rationis expertes, lutulentis **1395** vitae suae actibus naturalium

coinquinaverint ornamenta virtutum. Qui impetu feruntur in praeceps; quoniam nullius meriti contemplatione revocantur: sed tamquam de superioribus ad inferiora per improbitatis proclive detrusi, suffocantur in aquis, inter fluctuantia mundi istius strangulatorum in modum, intercluso pereunt spiritus commeatu; neque enim in iis qui fluido aestu voluptatum huc atque illuc feruntur incerti, ullius spiritus potest esse vitale commercium.

48. Videmus igitur quia homo ipse sibi est auctor aerumnae. Nam nisi quis porci more vixisset, numquam accepisset in eum diabolus potestatem; aut si accepisset, non ut perderet, sed ut probaret. Aut fortasse quia post Domini adventum bonos jam depravare non poterat, non omnium hominum, sed levium jam quaerit interitum; ut latro non armatis insidiatur, sed inermibus; et injuriis lacessit infirmum, qui se intelligit vel a forti conteri, vel a potenti damnari.

49. Sed dicit aliquis: cur hoc a Deo permittitur diabolo? At ego dico, ut boni probentur, improbi puniantur; haec enim poena peccati est. Denique lege quia immittit Dominus febrem, et tremorem, et malos spiritus, et caecitatem, et omnia flagella, juxta merita peccatorum **(Deut. XXVIII, 59 et seq.)**. Sed redeamus ad lectionem.

(Vers. 34.) *Viderunt,* inquit, *hoc magistri gregum, et fugerunt.*

50. Neque enim aliquam philosophiae professores, vel principes Synagogae pereuntibus populis possunt ferre medicinam. Solus est Christus qui aufert peccata populorum; si tamen medendi patientiam non recusent. Caeterum curare

non dignatur invitos, et cito infirmos deserit, quibus oneri videt esse praesentiam suam, sicut Gerasenorum populis, qui exeuntes de civitate in qua species Synagogae videtur existere, rogabant ut discederet:

(Vers. 37.) *Quia timore magno tenebantur;*

51. Infirma enim mens non capit Dei verbum, nec potest pondus sustinere sapientiae; fatiscit, et solvitur.

52. Et ideo diutius molestus non fuit: sed *Ascendit, et regressus est:* ascendit utique ab inferioribus ad superiora, a Synagoga scilicet ad Ecclesiam. *Regressus per stagnum est,* ut hic ait: aut sicut Matthaeus *per fretum* **(Matth. IX, 1)**; inter nos enim et illos fretum magnum est. Itaque nemo de Ecclesia ad Synagogam sine periculo transit salutis. Sed et ille qui de Synagoga ad Ecclesiam transire desiderat, crucem suam tollat, ut discrimen evadat.

53. Cur autem non recipitur liberatus, sed domum redire censetur; nisi ut et jactantiae causa vitetur, et infidelibus sit exemplo, quoniam domus illa naturale sit diversorium? et ideo qui remedium sanitatis fuerat consecutus, a tumulis et sepulcris in illam spiritalem domum redire praecipitur; ut fiat Dei templum, in quo erat mentis sepulcrum.

1396 (Vers 41, 42.) *Et ecce venit vir cui nomen Jairus, et ipse princeps Synagogae erat; et cecidit ante pedes Jesu, rogans eum ut intraret domum suam; quia filia unica erat illi fere annorum duodecim, et haec moriebatur.*

54. Reliquerat in Gerasenis Synagogam Christus, ut diximus; et quem sui non receperat, excepimus alieni, excepimus quem

exspectabamus. Nec nobis igitur a quibus exspectabatur, diu defuit; nec ad illos, si rogetur, redire fastidit. Vir enim iste princeps Synagogae, cui filia erat unica, pro Synagogae pereuntis remedio precabatur, quae urgebatur in mortem; quia deserebatur a Christo. Quem putamus Synagogae principem esse, nisi Legem, cujus contemplatione Dominus Synagogam non penitus dereliquit, sed medicinam salutis credentibus reservavit? Ad hanc ergo principis filiam dum properat Dei Verbum, ut salvos faceret filios Israel, sancta Ecclesia de gentibus congregata, quae inferiorum lapsu criminum deperibat, paratam aliis fide praeripuit sanitatem.

55. Moraliter hunc locum satis putavimus exprimendum; et ideo non illa quae dicta sunt retractamus, sed mystica brevi voluimus sermone perstringere. An non ita factum est, ut Dei Verbum cum venisset ad Judaeos, adscisceretur a gentibus, et prius ab illis qui in Lege non crediderant, in gratia crederetur?

56. **(Vers. 43.)** Nam sicut illa quae in medicis erogaverat omnem substantiam suam, ita etiam congregatio gentium amiserat omnia dona naturae, et patrimonium vitale prodegerat, sancta, verecunda, religiosa, fide promptior, pudore cunctatior; hoc est enim pudoris et fidei agnoscere infirmitatem, non desperare veniam. Verecunda ergo fimbriam tetigit, fidelis accessit, religiosa credidit, sapiens sanatam se esse cognovit. Sic sancta plebs gentium quae Deo credidit, peccatum erubuit, ut desereret: fidem detulit, ut crederet; devotionem exhibuit, ut rogaret; sapientiam induit, ut sanitatem suam et ipsa sentiret; fiduciam sumpsit, ut fateretur quod praeripuisset alienum.

(Vers. 44.) *Accessit retro.*

57. Cur autem retro tangitur Christus? An quia scriptum est: *Post Dominum Deum tuum ambulabis* **(Deut. XIII, 4)**? Quid etiam sibi vult quod et principis filia annorum duodecim moriebatur, et mulier ista fluxu sanguinis ab annis duodecim laborabat; nisi ut intelligatur quia quamdiu Synagoga viguit, laboravit Ecclesia? Defectus illius, hujus est virtus; quia *Illorum delicto salus gentibus* **(Rom. XI, 11)**; et consummatio illius, hujus exordium, non naturae exordium, sed salutis: *Quia caecitas ex parte Israel contigit, donec plenitudo gentium intraret* **(Ibid., 25)**. Non igitur tempore, sed specie sanitatis antiquior Synagoga quam Ecclesia; quia quamdiu illa credebat, ista non credidit, et per varias corporis atque animae passiones immedicabili remedio aegra languebat. Audivit aegrotare populum Judaeorum, **1397** sperare coepit salutis suae remedium: tempus venisse cognovit quo medicus adesset e coelo, surrexit ut occurreret Verbo, vidit quia comprimebatur a turbis; non enim credunt qui comprimunt, credunt qui tangunt. Fide tangitur Christus, fide Christus videtur: non corpore tangitur, non oculis comprehenditur; neque enim videt, qui videns non videt; neque audit, qui ea quae audit, non intelligit; neque tangit qui non fideliter tangit. Denique ut fidem tangentis exprimeret, ait:

(Vers. 46.) *Tetigit me aliquis; nam ego cognovi virtutem de me exisse.*

58. Quod est evidentis indicii, quia non intra possibilitatem conditionis humanae, atque intra corporis claustrum inclusa sapientia, divinitas coarctata est: non capitur angustiis corporalibus, non tenetur, sed ultra fines nostrae mediocritatis virtus exundat aeterna. Non enim humana ope plebs gentium

liberatur: sed Dei munus est congregatio nationum, quae etiam brevi fide misericordiam inclinat aeternam. Nunc si consideremus quanta sit fides nostra, et intelligamus quantus sit Filius Dei, videmus quia comparatione ejus fimbriam tantummodo tangimus, superiora vero vestimenti ejus nequimus attingere. Si igitur et nos curari volumus, fide tangamus fimbriam Christi.

59. Non latet eum quicumque fimbriam tetigerit, qui tetigerit aversum; neque enim Deus indiget oculis ut videat, neque corporaliter sentit, sed in se habet cognitionem omnium. Beatus ergo qui vel extremam partem Verbi contigerit; nam totum quis potest comprehendere? Verum ut ad illam quae adhuc aegra est, revertamur; ne per nostram moram dum diu Christi moramur ingressum, mortua esse credatur:

(Vers. 49.) *Venerunt,* inquit, *servi dicentes principi: Noli vexare illum, filia tua mortua est.*

60. Et primum illud consideremus quod suscitaturus mortuam, ad faciendam fidem haemorrhousam ante curavit. Et ut scias exempli gratia stetisse sanguinis fluxum: dum illa petitur, ista curatur. Sic et resurrectio temporalis in Domini passione celebratur; ut et perpetua illa credatur. Sic et Mariae paritura sterilis indicatur **(Luc. I, 36)**; ut conceptura virgo credatur. Denique audivit parituram Elizabeth, nec de sua generatione dubitavit.

61. *Venerunt,* inquit, *servi dicentes principi: Noli vexare illum.* Adhuc et hi increduli ad resurrectionem, quam Jesus in Lege praedixit, in Evangelio complevit. Itaque cum venisset in domum, paucos futurae arbitros resurrectionis adscivit; non

enim a multis continuo est credita resurrectio. Denique dicente Domino:

1398 (Vers. 52, 53.) *Non est mortua puella, sed dormit. Deridebant,* inquit, *eum.*

62. Quicumque enim non credit, irridet. Fleant igitur mortuos suos, qui putant mortuos: ubi resurrectionis fides est, non mortis est species, sed quietis. Nec abhorret illud Matthaei, quod ait tibicines fuisse in domo principis, et turbam tumultuantem **(Matth. IX, 23)**: vel quia more veteri tibicines ad incendendos excitandosque luctus videbantur adhiberi: vel quia per Legis et litterae cantilenam, exsultationem Synagoga non poterat capere spiritalem.

63. **(Vers. 54-56.)** Tenens ergo manum puellae Jesus sanavit eam, et jussit ei dari manducare. Quod est testimonium vitae; ut non phantasma, sed veritas crederetur. Beatus ille cui manum sapientia tenet. Utinam meos quoque teneat actus, teneat manum justitia, teneat Dei Verbum, inducat in penetralia sua, spiritum avertat erroris, convertat salutis, dari mihi jubeat manducare! panis enim coelestis, Dei verbum est. Inde et illa sapientia quae divini corporis et sanguinis sacrosancta altaria replevit alimentis: *Venite,* inquit, *edite panes meos, et bibite vinum quod miscui vobis* **(Prov. IX, 5)**.

64. Quae tamen tantae diversitatis est causa? Supra publice viduae filius suscitatur **(Luc. VII, 12)**, hic removentur plures arbitri. Sed puto quod in eo quoque pietas Domini declaretur; quia vidua mater unici non patiebatur moram, et ideo ne amplius afficeretur maturitas additur. Est etiam forma sapientiae, in viduae filio cito Ecclesiam crediturum, in

archisynagogi filia crediturus quidem Judaeos, sed ex pluribus pauciores.

(Cap. IX. --- Vers. 5.) *Et quicumque non receperint vos, exeuntes de civitate illa, etiam pulverem de pedibus vestris excutite in testimonium supra illos.*

65. Qualis debeat esse qui evangelizat regnum Dei, praeceptis evangelicis designatur; ut sine virga, sine pera, sine calceamento, sine pane, sine pecunia **(Vers. 3)**, hoc est, subsidii saecularis adminicula non requirens, fideique deditus sit, et quanto minus appetat temporalia, tanto magis speret ea sibi posse suppetere. Quae possunt qui volunt ad eum derivare tractatum; ut spiritalem tantummodo locus iste formare videatur affectum, qui velut indumentum quoddam videatur corporis exuisse, non solum potestate rejecta, contemptisque divitiis, sed etiam carnis ipsius illecebris abdicatis.

66. Quibus primo omnium datur pacis atque constantiae generale mandatum **(Vers. 4)**; ut pacem ferant, constantiam servent, hospitalis necessitudinis jura custodiant; alienum a praedicatore regni coelestis astruens cursitare per domos, et inviolabilis hospitii jura mutare. Sed ut hospitii gratia deferenda censetur: ita etiam si non recipiantur, **1399** excutiendum pulverem, et egrediendum de civitate mandatur. Quo non mediocris boni remuneratio docetur hospitii, ut non solum pacem tribuamus hospitibus: verum etiam si qua eos terrenae obumbrant delicta levitatis, receptis apostolicae praedicationis vestigiis, auferantur. Nec otiose secundum Matthaeum domus quam ingrediantur apostoli, legenda decernitur **(Matth. X, 12)**; ut mutandi

hospitii necessitudinisque violandae causa non suppetat. Non tamen eadem cautio receptori mandatur hospitii; ne dum hospes eligitur, hospitalitas ipsa minuatur.

67. Sed haec ut secundum litteram de hospitii religione venerabilis est forma praecepti: ita etiam de mysterio sententia coelestis arridet. Etenim cum domus eligitur, dignus hospes inquiritur. Videamus igitur ne forte Ecclesia praeferenda designetur, et Christus. Quae enim dignior domus apostolicae praedicationis ingressu, quam sancta Ecclesia **(24, quaest. 1, cap. Quae dignior)**? Aut quis praeferendus magis omnibus videtur esse quam Christus, qui pedes suis lavare consuevit hospitibus, et quoscumque sua receperit domo, pollutis non patiatur habitare vestigiis: sed maculosos licet vitae prioris, in reliquum tamen dignetur mundare processus? Hic est igitur solus quem nemo debet deserere, nemo mutare. Cui bene dicitur: *Domine, ad quem ibimus? Verba vitae aeternae habes, et nos credimus* **(Joan. VI, 69 et 70)**. Vides exsecutorem coelestium praeceptorum: qui quoniam non mutavit hospitium, coelestis consortium consecrationis emeruit.

68. Fides igitur imprimis Ecclesiae quaerenda mandatur, in qua si Christus habitator sit, haud dubie sit legenda. Sin vero perfidus populus, aut praeceptor haereticus deformet habitaculum, vitanda haereticorum communio, fugienda Synagoga censetur. Excutiendus pedum pulvis, ne fatiscentibus perfidiae sterilis siccitatibus, tamquam humi arido arenosoque mentis tuae vestigium polluatur. Nam sicut corporeas infirmitates populi fidelis suscipere in se debet Evangelii praedicator, et tamquam propriis inania gesta pulveri comparanda, allevare atque abolere vestigiis, juxta

quod scriptum est: *Quis infirmatur, et ego non infirmor* **(II Cor. XI, 29)**? Ita si qua est Ecclesia quae fidem respuat, nec apostolicae praedicationis fundamenta possideat; ne quam labem perfidiae possit aspergere, deserenda est. Quod Apostolus quoque evidenter asseruit dicens: *Hoereticum hominem post unam . . . . correptionem devita* **(Tit. III, 10)**.

(Vers. 13.) *Ait autem ad eos: Date illis vos manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes.*

69. **(Vers. 8)**. Quae ratio est, quod cum in posterioribus Joannis passio describatur, hic jam mortuus verbis Herodis ostenditur? Ne forte illa, quia post Legis defectum Evangelicus cibus incipit jejuna pascere corda populorum? Denique postea quam illa quae Ecclesiae typum accepit, a fluxu curata est sanguinis, postea quam apostoli ad evangelizandum regnum Dei sunt destinati, gratiae coelestis impartitur alimentum. Sed quibus impartiatur, adverte. Non otiosis, non in **1400** civitate quasi in Synagoga, vel saeculari dignitate residentibus, sed inter deserta quaerentibus Christum; qui enim non fastidiunt, ipsi excipiuntur a Christo, et cum ipsis loquitur Dei Verbum non de saecularibus, sed de regno Dei. Et si qui corporalis gerunt ulcera passionis, his medicinam suam libenter indulget.

70. Consequens igitur erat, ut quos a vulnerum dolore sanaverat, eos alimoniis spiritalibus a jejunio liberaret. Itaque nemo cibum accipit Christi, nisi fuerit ante sanatus. Et illi qui vocantur ad coenam, prius vocando sanantur. Si claudus fuit, gradiendi facultatem ut veniret, accepit. Si lumine oculorum privatus erat, domum utique Domini, nisi refusa luce, intrare non potuit.

71. Ubique igitur mysterii ordo servatur; ut prius per remissionem peccatorum vulneribus medicina tribuatur, postea alimonia mensae coelestis exuberet: quamquam nondum validioribus haec turba reficiatur alimentis, neque Christi corpore et sanguine jejuna solidioris fidei corda pascantur. *Lacte,* inquit, *vos potavi, non esca; nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis* **(I Cor. III, 2)**. In modum lactis quinque sunt panes. Esca autem solidior corpus est Christi, potus vehementior sanguis est Domini. Non statim a primo epulamur omnia, neque potamus omnia. *Hoc primum,* inquit, *bibe* **(Esai. IX, 1)**. Est ergo primum, est etiam secundum quod bibas. Est et primum quod manduces, est etiam secundum, est tertium. Primum quinque panes sunt, secundum septem, tertium ipsum corpus est Christi.

72. Nequaquam igitur talem Dominum deseramus, qui pro uniuscujusque viribus impartire nobis alimenta dignatur; ne aut infirmum validior cibus opprimat, aut validum exilia alimenta non satient: *Qui* enim *infirmus est, olera manducet* **(Rom. XIV, 2)**. Et ille qui jam videtur laqueos infirmitatis evadere, de quinque istis manducet panibus et duobus piscibus. Certe si petere cibum validiorem veretur, ipse relictis suis omnibus, festinet ad Dei verbum. Dum audire incipit, incipit esurire. Incipiunt apostoli esurientem videre. Et si illi adhuc non intelligunt quid esuriat, intellexit Christus. Scit quod non saecularem cibum esuriat, sed cibum Christi. Dicat: *Dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via* **(Matth. XV, 32)**. Bonus Dominus studia exigit, vires ministrat.

73. Utinam, Domine Jesu, velis mecum istos jejunos non dimittere, sed importitis abs te epulis reficias eos; ut possint

tuis alimoniis fortiores infirmitatem jejunii non timere. Dicas utinam etiam de nobis: *Nolo eos jejunos dimittere!* Et causam mihi dicito, quare eos nolis jejunos dimittere: immo jam dixisti, quia si quem dimiseris jejunum, deficit in via, hoc est, deficit vel in istius cursu vitae, vel antequam ad caput perveniat viae, antequam perveniat ad Patrem, et intelligat quod ex Patre Christus est, intelligat quod Christus e coelo, et intelligat quod Christus qui descendit, ipse est et qui ascendit; ne forte cum acceperit quod natus ex Virgine est, incipiat non Dei virtutem, sed hominis aestimare. Ergo ne deficiant, inquit.

1401 (Ibid.) *Date illis vos manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plusquam quinque panes, et duo pisces: nisi nos eamus, et emamus in omnem hanc turbam escas.*

74. Nondum intellexerant apostoli cibum populi credentis non esse venalem. Noverat Christus, noverat ipse nos potius esse redimendos: suas vero epulas gratuitas donat. Nondum ergo habebant discipuli cibum qui redimere nos posset. Habebant tamen jam cibum qui satiare nos posset: habebant cibum qui confirmare nos posset: *Panis* enim *confirmat cor hominis* **(Psal. CIII, 16)**. Miseretur ergo Dominus, ne quis deficiat in via. Si quis ergo defecerit, non per Dominum Jesum, sed per se deficit: nec habes quod adscribas Domino, qui vincit cum judicatur; quid enim dicas ei qui in te contulit omnia firmamenta virtutis? Nonne ipse te genuit, nonne ipse te pavit? Cibus ejus virtus est, cibus ejus fortitudo est. Sed si tu negligentia tua virtutem quam acceperas perdidisti, non alimentorum coelestium, sed tuae mentis tibi praesidia defuerunt. Denique Dominus sicuti super justos et injustos pluit: ita etiam injustos pascit et justos.

75. Nonne in escae virtute cum jam deficeret in via sanctus Elias, quadraginta ambulavit diebus, et illam escam angelus dedit **(III Reg. XIX, 8)**? Si autem te paverit Jesus, et acceptam escam servaveris, ambulabis non quadraginta diebus et quadraginta noctibus, sed (audeo dicere Scripturae fretus exemplis) quadraginta annis: et egredieris ab Aegyptiis finibus, donec pervenias in terram multam, in terram fluentem lac et mel, quam juravit Dominus daturum se patribus nostris. Hujus terrae tibi virtus requirenda est, quam possidet mitis. Non istam terram dico quae arida est, sed illam quae Christi confirmatur alimentis, quae sub imperio constituta regis aeterni sanctorum incolatibus frequentatur.

76. Dividit ergo escas Dominus Jesus. Et ille quidem vult dare omnibus, negat nemini, dispensator enim est omnium: sed cum ille panes frangat, et det discipulis, si tu manus non extendas tuas, ut accipias tibi escas, deficies in via; nec poteris in eum culpam tuam referre, qui miseretur, et dividit: sed his dividit, qui cum eo etiam in deserto permanent, qui primo et secundo et tertio die non recedunt. Sic enim habes alibi: *Misereor hujus turbae; quia triduum est jam quod perseverant mecum* **(Matth. XV, 32)**. Quanta dignatio, quanta ab eo hominibus inspiratur humanitas! Non vult jejunos dimittere, non vult; ne deficiant in via.

77. Noli ergo deficere a disciplina Domini, neque fatigeris cum ab eo increparis. Non fatigeris nunc, ne postea fatigeris. Quid enim respondebis ei: aut quomodo te excusabis, si escae virtutem quam ministrat, amiseris? Non potes dicere quia escam non dedit, quia dat omnibus. Non potes dicere quia noluit te bonum facere, **1402** ante quem posuit bonum et malum; ut non ex necessitate bonum tuum esset, sed

voluntarium. Multum enim refert inter eum qui necessitate invitus aliquid agit, et inter eum qui ex voluntate quod bonum est eligit: *Si enim invitus hoc ago, dispensatio mihi credita est: si volens mercedem habeo* **(I Cor. IX, 17)**. Consideremus ergo quia stabimus ante tribunal Christi, et si opus nostrum arserit, non habebimus quod excusare possimus. Dicet etenim quod jam per prophetam locutus est: *Populus meus, quid feci tibi . . . . aut in quo molestus fui tibi? responde mihi* **(Mich. VI, 3)**. Dicet et ei qui in via defecerit: qua ratione defecisti in via? Nonne panes fregi? nonne benedixi? nonne jussi dari? Sed cur tu accipere noluisti?

78. Quanti etiam praesentium deficient in via, et post hos sermones, qui licet nostri sint, tamen quia nemo dicit Dominum Jesum nisi in Spiritu sancto **(I Cor. XII, 3)**, panes aestimandi sunt: quanti, inquam, deficient, et in vias gentium transversis itineribus fornicantes abibunt! Atque utinam unus, et non plurimi! Sed non Jesus auctor defectus, etiamsi quis defecerit; omnibus enim distribuit qui sequuntur, sive quinque millia, sive quatuor millia sint.

79. Non otiosus numerus, non otiosus ordo, non otiosae reliquiae manducantium. Cur enim plures, id est, quinque millia quinque panibus, hoc est, numero minori satiantur: pauciores vero, qui sunt quatuor millia septem panibus, hoc est, numero majore pascuntur? Si enim facti tantum sequamur miraculum, videtur esse divinius quod de minore modo pluribus abundavit. Cur ergo quod minus est ei quod est amplius, quasi praestaret, adjectum est? Prius enim quinque millia quinque panibus **(Matth. XIV, 19)**: postea vero quatuor millia septem panibus legimus satiata **(Matth. XV, 36)**. Quaeramus ergo mysterium, quod miraculo praestet.

80. Itaque videntur illa quinque millia quasi quinque corporis sensus adhuc corporalibus proxima alimenta accepisse de Christo: quatuor vero millia, etsi adhuc in corpore sint, et in hoc mundo qui ex quatuor constat elementis, non otiose tamen referuntur mysticae escam accepisse quietis; jam enim aequantur mundo, supra mundum futuri. Nam etsi in hoc mundo sunt, intra mundum tamen non sunt, quibus mysticae quietis impartitur alimentum; sex enim diebus mundus est factus, septimo requietum est die, et Dominus sanctificavit eum. Ultra mundum ergo quies, ultra mundum etiam fructus quietis. Denique *Beati pacifici; ipsi enim filii Dei vocabuntur* **(Matth. V, 9)**. Nam cum Deus supra mundum sit, nemo utique potest Deum videre, nisi mundum prius spiritali transcendat obtutu. Septima itaque benedictio pacatorum: septem etiam illis quatuor millibus fragmentorum sportae supersunt **(Matth. XV, 37)**. Non mediocris hic panis est sabbatorum, panis sanctificatus, panis quietis. Et fortasse si primum quinque panes sensibiliter manducaveris, audebo et **1403** dicam, post quinque panes et septem tertio jam in terra non manducabis panem: sed supra terram manducabis octo panes, sicut qui sunt in coelestibus. Sicut enim septem panes, panes quietis: ita octo panes, panes sunt resurrectionis. Ergo isti qui septem aluntur panibus **(Ibid., 32)** triduo perstiterunt, et fortasse integram resurrectionis futurae fidem et constantiam consecuti. Denique sanctorum vox est: *Tribus diebus ambulabimus, ut epulemur Domino Deo nostro* **(Exod. V, 3)**. Sed illa suo loco.

81. De quinque ergo panibus sanctus Joannes docuit me quod nesciebam, quod non docuerat sanctus Matthaeus, non docuerat sanctus Lucas (singulis enim diversa impartita est

gratia); docuit, inquam, me quinque istos panes hordeaceos fuisse **(Joan. VI, 9)**; et ideo non inepte diximus escam istam esse habilem corporalibus. Cur enim primo hordeaceos? Quia primo lacte, deinde esca est nutriendus qui accedit ad fidem; nondum enim poteramus, et fortasse plerique nec adhuc possumus. Nam cum sint inter nos contentiones, et dissensiones, nonne carnales sumus, et secundum hominem ambulamus? Suis quaeque aptata sunt alimenta virtutibus; et inde prius hordeum, deinde triticum nobis ad alimoniam datur **(III Reg. XVII, 13)**: fortiori vero sicut Eliae, de interioribus frumenti panis farinaceus ministratur, quem non queunt depascere peccatores.

82. Nec solum panis et numeri, sed etiam accubitionis est differentia: illi enim supra fenum discumbunt, isti supra terram recumbunt: supra fenum quinque millia, supra terram quatuor millia. Plus est terram premere, quam supra fenum jacere; illi enim quibus adhuc sensus sunt corporales, mollioribus delectantur, et ideo supra fenum recumbunt: *Omnis* enim *caro fenum* **(Esai. XL, 6)**: isti vero supra terram, quae triticum et vinum gignit et olivam, cibum gratiae consequuntur. Illi discumbunt, isti recumbunt; major enim est quaedam requies recumbentis. Ibi duo pisces, hic sine numero; unde plerique septiformis Spiritus gratiam in panibus definitam, in piscibus quoque duplicis Testamenti figuram intelligendam putaverunt.

83. Non piget ergo aestimare quod quatuor millia ex quatuor mundi collecta partibus, in quibus Ecclesia figuratur, majoris gratiae cibum sumant, juxta quod scriptum est: *Quia venient ab Oriente et Occidente et Septentrione et Austro, et recumbent cum Abraham et Isaac et Jacob in regno*

coelorum **(Matth. VIII, 11)**. Unde hic gratiae Patri aguntur a Christo; non enim frustra illic benedictio tantum, hic etiam gratiarum est actio. Pro Ecclesia quippe sua Dominus Patri gratias agere consuevit; quia quae abscondit sapientibus, ea parvulis revelavit. Benedictio igitur super nos, qui inferiores sumus: gratiarum actio super eos qui de infirmitatibus corporum suorum sacratis passionibus triumpharunt. Jam illud in superioribus praelibavimus, quia cum quinquageni discumbere juberentur, licet sacrato numero definito; tamen videtur hic fundatioris Ecclesiae populus, qui sine numeri definitione recumbit.

1404 84. Mysticum quoque est quod et manducans populus satiatur, et ministrant apostoli; nam et in satietate, repulsae in perpetuum famis indicium designatur; quia non esuriet qui acceperit cibum Christi: et in apostolorum ministerio futura divisio Dominici corporis sanguinisque praemittitur. Jam illud divinum, quemadmodum quinque panes quinque millibus populi redundaverunt; non enim exiguo, sed multiplicato cibo populum liquet esse satiatum.

85. Videres incomprehensibili quodam rigatu inter dividentium manus, quas non fregerant, fructificare particulas, et intacta frangentium digitis sponte sua fragmenta subrepere. Qui haec legit, quemadmodum juges aquarum miretur meatus, et liquidis fontibus stupeat continuos fluere successus: quando etiam panis exundat, et naturae solidioris rigatus exuberat? Haec igitur facta sunt, ut illa quoque quae non cernimus, cerneremus. His evidenter illorum quoque designavit auctorem, et totius naturae creatorem materialis existere, quae non (ut philosophi volunt) reperta, sed facta, gignendis omnibus rebus successus defluos subministrat.

86. Hoc quidem mirum, quidquid de fluminibus haurias, signo dispendii non notari: quidquid de fontibus auferas, usurario quodam reparari meatu. Sed et fluminibus si nihil decedere, nihil tamen videatur accedere: et fontibus ut cumulata fluenta cernuntur, ita dum minuuntur fluenta, produntur. At vero hic panis quem frangit Jesus, mystice quidem Dei verbum est, et sermo de Christo, qui dum dividitur, augetur; de paucis enim sermonibus, omnibus populis redundantem alimoniam ministravit. Dedit sermones nobis velut panes, qui in nostro dum libantur ore, geminantur. Visibiliter quoque panis iste incredibili ratione dum frangitur, dum dividitur, dum editur, sine ulla dispendii comprehensione cumulatur.

87. Nec dubites vel quod in manibus ministrantium, vel in ore edentium crescat; quando ubique nostri operis testimonium ad firmamentum credulitatis adsciscitur. Sic in nuptiis ex fontibus vina, ministris operantibus, colorantur, et ipsi qui impleverant hydrias aqua, vinum quod non detulerant, hauriebant **(Joan. II, 5 et seq.)**. Comprehende, si potes, tanta rerum miracula. Hic edentibus populis crescunt suis fragmenta dispendiis, et de quinque panibus majores reliquiae quam summa est, colliguntur: illic in alienam speciem vertuntur elementa, nec suos patitur natura defectus, nec suos agnoscit ortus, usu tamen proprio recognoscit. Quin etiam melior est mutati vini natura quam nati; quia in arbitrio Creatoris est, et quos usus velit assignare naturis, et quas naturas impartire gignendis. Vide quantis operibus opus astruat: dum aquam minister infundit, odor transfusus inebriat, color mutatus informat, fidem quoque sapor haustus accumulat.

88. Conferant gentiles, si placet, cum Christi beneficiis deorum suorum non facta, sed ficta. **1405** Ferunt certe eorum fabulae fuisse regem quemdam qui quidquid tangebat, aurum fiebat. Sed etiam convivia ipsa feralia; nam et ipsa mantilia digitis apprehensa riguerunt: et cibus in ore crepitabat, ferens non alimenta, sed vulnera: et in gutture potus haerebat, nec penetrare facilis, nec redire. Digna beneficia votis, digna tanto munera precatore, digna liberalitas conferente! Talia sunt idolorum beneficia, ut cum videntur prodesse, plus noceant: at vero Christi munera parva videntur, et maxima sunt. Denique non uni collata, sed populis; nam et cibus edentium in ore crescebat, et videbatur esse corporalis alimoniae, sed sumebatur salutis aeternae.

89. Cur autem quinque millibus hominum plus redundat, quatuor millibus minus? Quia quatuor millia ista triduo cum Christo fuerunt; et ideo amplius coelestis pabuli receperunt.

90. Nec otiose quae turbae supersunt, a discipulis colliguntur; quia ea quae divina sunt, apud electos facilius possis quam apud populos reperire. Utinam mihi contingat audire: Collige quae supersunt! Si audiero et fecero, habebo multa quae turbae, habebo multa quae pueri et mulieres edere nequiverunt. Beatus ille qui potest colligere quae etiam doctis supersunt.

91. Videamus quomodo colligat. Dixit Lex: *Non maechaberis* **(Exod. XX, 14)**. Fregit hunc panem Christus, divisit hoc verbum, non aliunde adjiciens, sed de suo partiens: *Qui viderit,* inquit, *mulierem ad concupiscendum, jam maechatus est eam* **(Matth. V, 28)**. Habes fragmentum de suo. Addidit: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue*

eum **(Ibid., 29)**. Habes aliud. *Et si dextera tua scandalizat te, abscinde eam* **(Ibid., 30)**; et, *Qui dimissam a viro ducit, maechatur* **(Luc., XVI, 19)**. Vides ex uno quam multa fragmenta. Moyses dicit quod *Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, et unum de libera* **(Galat. IV, 22)**. Paulus dixit: *Haec sunt duo Testamenta* **(Ibid., 24)**. Divisit hoc verbum, et invenit mysterium. Beatus ergo qui colligit, quae dividit Christus.

92. Qua ratione autem cophinos duodecim Christus implevit, nisi ut illud populi Judaici solveret: *Quia manus ejus in cophino servierunt* **(Psal. LXXX, 7)**: hoc est, populus qui ante lutum in cophinis colligebat, hic jam per crucem Christi vitae coelestis operatur alimoniam; et eo fidei cibum congerit, ubi erat ante coenum gentilis perfidiae. Nec paucorum hoc munus? sed omnium est. Nam per duodecim cophinos tamquam tribuum singularum fidei firmamentum redundat: *Panis* enim *confirmat cor hominis* **(Psal. CIII, 16)**.

(Vers. 20.) *Dixit autem illis: Vos quem me esse dicitis? Respondit Simon Petrus, Christum Dei.*

93. Nec turbae quidem otiosa opinio est, quia alii Eliam, quem venturum putabant: alii Joannem, quem decollatum sciebant, aut unum de prophetis prioribus surrexisse credebant. Sed hoc quaerere supra nos est: alterius scientiae, alterius prudentiae est. Nam si Paulo apostolo satis est nihil scire nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum **(II Cor., II, 2)**, quid amplius mihi desiderandum est scire quam Christum? In uno enim hoc nomine **1406** et divinitatis et incarnationis expressio, et fides passionis est. Et ideo licet caeteri apostoli sciant; Petrus tamen respondit prae caeteris: *Tu es Christus filius Dei vivi* **(Matth.**

XVI, 16). Complexus est itaque omnia, qui et naturam et nomen expressit, in quo summa virtutum est. Etiamne nos de generatione Dei inserimus quaestiones, cum Paulus judicaverit nihil se scire nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum: Petrus nihil amplius quam Dei Filium confitendum putaverit? Nos et quando, et quomodo natus sit, et quantus sit, humanae infirmitatis contemplatione rimamur. Scivit Paulus quod in istis magis offendiculum quaestionis, quam aedificationis profectus esset; et ideo judicavit nihil se scire nisi Christum Jesum. Scivit Petrus quod in Filio Dei omnia sint: *Omnia* enim *dedit Pater Filio* **(Joan. XIII, 3)**. Si omnia dedit, aeternitatem quam habet, majestatemque transfudit. Sed quo prolabor longius? Fidei meae finis Christus est, finis fidei meae Dei Filius est. Non licet mihi scire generationis seriem; non licet tamen nescire generationis fidem.

94. Crede igitur sic quemadmodum Petrus credidit; ut et tu beatus sis, ut et tu audire merearis: *Quoniam non caro et sanguis tibi revelavit, sed Pater meus qui in coelis est* **(Matth. XVI, 17)**. Caro enim et sanguis non queunt nisi quae terrena sunt revelare: at vero qui spiritu loquitur mysteria, non carnis et sanguinis magisterio, sed divina inspiratione fundatur. Noli ergo acquiescere carni et sanguini; ne carnis et sanguinis haurias praecepta, atque ipse sanguis et caro fias. Qui enim carni adhaeret, caro est: *Et qui adhaeret Deo, unus spiritus est* **(I Cor. VI, 17)**. *Non permanebit,* inquit, *spiritus meus in hominibus istis in aeternum, propter quod caro sunt* **(Gen. VI, 3)**.

95. Sed utinam caro et sanguis non sint qui audiunt, sed a carnis et sanguinis remoti cupiditatibus possint dicere

singuli: *Non timebo quid faciat mihi caro* **(Psal. LV, 5)**! Qui enim carnem vicerit, Ecclesiae fundamentum est: si aequare Petrum non potest, imitari potest; magna sunt enim Dei munera, qui non solum nobis quae nostra fuerant reparavit, verum etiam quae sunt sua propria concessit.

96. Refert tamen quid sibi velit quod non alium turbae opinabantur, nisi aut Eliam, aut Hieremiam, aut Joannem Baptistam. Et Eliam forte; quia raptus ad coelum est. Sed non Elias est Christus: ille rapitur, iste regreditur: ille, inquam, rapitur, iste rapinam non arbitratus est esse se aequalem Deo: ille petitis ignibus vindicatur, hic persecutores suos maluit sanare, quam perdere. Cur autem Hieremiam putabant? Fortasse quia sanctificatus in vulva est. Sed non hic Hieremias: ille sanctificatur, iste sanctificat: illius sanctificatio coepit ex corpore, hic sanctus ex sancto. Cur etiam Joannem populus putabat; nisi forte quia in matris utero positus, Domini praesentiam sentiebat? Sed non hic est Joannes: ille adorabat in utero, hic adorabatur: ille baptizabat in aqua, Christus in spiritu: ille poenitentiam suadebat, hic peccata donabat.

97. Et ideo Petrus non exspectavit populi **1407** sententiam, sed suam prompsit dicens: *Tu es Christus Filius Dei vivi* **(Joan. VIII, 12)**. Qui et semper est, nec coepit ut esset, et esse non deficit. Magna autem Christi gratia, qui omnia prope vocabula sua discipulis suis donavit. *Ego sum,* inquit, *lux mundi* **(Matth. V, 14)**: et id tamen quo ipse gloriatur, discipulis nomen indulsit dicens: *Vos estis lux mundi. Ego sum panis vivus* **(Joan. VI, 1)**; et, *Nos omnes unus panis . . . . sumus* **(I Cor. X, 17)**. *Ego sum vitis vera* **(Joan. XV, 1)**. Et tibi dicit: *Plantavi te vitem fructuosam omnem*

veram **(Jerem. II, 21)**. Petra est Christus: *Bibebant enim de spiritali sequente petra, petra autem erat Christus* **(I Cor. X, 4)**: etiam discipulo suo hujus vocabuli gratiam non negavit **(Matth. XVI, 18)**; ut et ipse sit Petrus, quod de petra habeat soliditatem constantiae, fidei firmitatem.

98. Enitere ergo ut et tu petra sis. Itaque non extra te, sed intra te petram require. Petra tua actus est, petra tua mens est. Supra hanc petram aedificatur domus tua; ut nullis possit nequitiae spiritalis reverberari procellis. Petra tua fides est, fundamentum Ecclesiae fides est. Si petra fueris, in Ecclesia eris; quia Ecclesia supra petram est. Si in Ecclesia fueris, portae inferi non praevalebunt tibi. Portae inferi, portae mortis sunt: portae autem mortis, portae Ecclesiae esse non possunt.

99. Quae autem sunt portae mortis, hoc est, portae inferi, nisi singula quaeque peccata? Si fornicatus fueris, portas mortis ingressus es. Si fidem laeseris, portas inferi penetrasti. Si peccatum mortale commiseris, portas mortis intrasti: sed potens est Deus, qui exaltet te de portis mortis; ut annunties omnes laudes ejus in portis filiae Sion. Portae autem Ecclesiae portae castitatis sunt, portae justitiae, quas justus intrare consuevit dicens: *Aperite mihi portas justitiae, et ingressus in eas confitebor Domino* **(Psal. CXVII, 19)**. Sed ut porta mortis, porta inferi: ita et porta justitiae, Dei porta est. *Haec* enim *porta Domini, justi intrabunt per eam* **(Ibid., 20)**. Et ideo fuge pertinaciam delictorum, ne portae tibi possint inferi praevalere; si enim dominatum fuerit peccatum in te, mortis porta praevalebit. Fuge ergo contentiones, dissensiones, strepitus, tumultusque discordiae; ne portas mortis ingressus incurras. Dominus enim Jesus Christus praedicari se primo noluit, ne ullus strepitus

nasceretur. Increpat discipulos suos, ne cui haec dicerent, quod

(Vers. 22.) *Oportet Filium hominis multa pati, et reprobari a principibus sacerdotum, et senioribus, et scribis, et occidi, et die tertio resurgere.*

100. Et fortasse ideo hoc addidit Dominus, quia sciebat difficile passioni et resurrectioni etiam discipulos crediturus. Et ideo passionis et resurrectionis suae assertor esse maluit; ut ex facto fides, non ex auditu discordia nasceretur. Ergo Christus noluit gloriari, sed maluit ignobilis videri, ut passionem subiret: et tu qui ignobilis natus es, gloriaris? Eadem tibi, qua Christus ambulavit, gradiendum est via. Haec ejus agnitio, **1408** haec ejus imitatatio, per ignobilitatem ac bonam famam; ut glorieris in cruce Domini, sicut ipse est gloriatus. Sic ambulavit Paulus, et ideo gloriatur dicens: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi* **(Galat. VI, 14)**.

101. Sed videamus cur secundum Matthaeum reperiamus admonitos discipulos, ne cui dicerent quod ipse sit Christus: hic autem scriptum sit increpatos esse, ne cui dicerent quod esset multa passurus et resurrecturus **(Matth. XVI, 20)**. Videtis quod in uno Christi nomine omnia sint. Ipse est enim Christus qui natus est ex Virgine, ipse est qui mirabilia fecit in populo, ipse qui mortuus est pro peccatis nostris, et resurrexit a mortuis. Unum horum si retraxeris, retraxisti salutem tuam. Nam etiam haeretici habere sibi Christum videntur; nemo enim Christi nomen negat: sed negat Christum, qui non omnia quae Christi sunt, confitetur. Multis igitur ex causis jubet tacere discipulos; ut fallat principem

mundi, ut declinet jactantiam, doceat humilitatem; simul ne rudes et imperfecti adhuc discipuli maximae praedicationis molibus opprimantur.

102. Nunc qua causa etiam immundos spiritus jubeat tacere, consideremus. Sed et hoc nobis Scriptura aperuit, quia *Peccatori dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas* **(Psal. XLIX, 16)**? Ne quis dum praedicantem audit, sequatur errantem; improbus enim magister est diabolus, qui falsa veris saepe permiscet; ut specie veritatis testimonium fraudis obtexat.

103. Etiam illud consideremus, utrum hic primum mandaverit discipulis, ne cui dicerent quia ipse esset Christus: an vero et ante mandaverit, quando apostolos duodecim destinavit, denuntians illis: *In viis gentium ne ambulaveritis, et in civitates Samaritanorum ne introieritis: ite autem ad oves quae perierunt domus Israel . . . . aegrotos curate . . . . leprosos mundate, daemonia ejicite . . . . et in quamcumque civitatem . . . . intraveritis, discite quis in ea dignus sit, atque ibi manete* **(Marc. X, 5-11)**. Itaque nec hic mandatum videtur, ut Christum Dei Filium praedicarent.

104. Ordo igitur disputationis est ordo tractatus, et ideo etiam nos, cum aliqui ex gentibus vocantur ad Ecclesiam, ita praeceptorum seriem formare debemus, ut primo unum Deum auctorem mundi omniumque esse doceamus, in quo vivimus, et sumus et movemur, cujus et genus sumus; ut non solum propter munera lucis et vitae, verum etiam propter cognationem quamdam generis diligendus a nobis sit. Deinde opinionem illam, quae est de idolis, destruamus; ut non possit auri argentique vel ligni materia vim in se habere divinam.

Cum unum Deum esse persuaseris, tunc indicio ejus astrues per Christum nobis salutem datam; incipiens ab illis quae gessit in corpore, et ea divina describens, ut plus quam homo fuisse videatur, victam unius virtute mortem, mortuumque ab inferis suscitatum; paulatim enim fides crescit, ut cum supra **1409** homines fuisse videatur, Deus esse credatur. Nam nisi probaveris quod facere illa sine divina virtute non potuit, quemadmodum potes probare in eo vim fuisse divinam?

105. Sed fortasse nobis parum auctoritatis et fidei deferatur: lege sermonem Apostoli apud Athenienses habitum, qui si a primo destruere voluisset caeremonias idolorum, sermonem ejus aures gentilium respuissent. Ab uno igitur Deo operatore mundi incipit dicens: *Deus qui fecit mundum, et cuncta quae sunt in eo* **(Act. XVII, 24)**. Negari non poterat unum operatorem esse mundi, unum Deum, unum omnium creatorem. Adjunxit eo quod coeli et terrae Dominus in manufactis non dignetur habitare. Deinde quod intra auri argentique cassam materiem nequaquam verisimile sit artificio hominis vim divinitatis includi: erroris remedium docens esse studium poenitendi. Tunc venit ad Christum, nec tamen Deum maluit quam hominem nuncupare, dicens: *Inviro quo definivit omnibus fidem, suscitans eum ab inferis* **(Act. XVII, 31)**. Qui enim tractat, debet audientium considerare personas; ne prius irrideatur quam audiatur. Quomodo enim Athenienses crederent quia Verbum caro factum est, et de Spiritu sancto Virgo concepit, qui irridebant quia resurrectionem audierant mortuorum **(Ibid., 32)**? Tamen et Dionysius Areopagites credidit, et alii crediderunt in virum; ut in Deum crederent **(Ibid., 34)**. Quid interest, quo quisque credat ordine? Non in principiis perfecta quaeruntur: sed de

principiis ad ea quae perfecta sunt pervenitur. Ergo tali Athenienses informavit praecepto: talis nobis apud gentiles ordo servandus est.

106. At vero cum Judaeos alloquerentur apostoli, ipsum Christum esse dicebant qui propheticis nobis esset promissus oraculis: quem non prius auctoritate sua Dei filium nominabant: sed virum probatum, virum justum, virum a mortuis suscitatum, illum virum de quo dictum est in prophetis: *Filius meus es tu, ego hodie genui te* **(Act. II, 22, et III, 14, et XIII, 33, ex Psal. II, 7)**. Ita ergo et tu ad ea quae difficile creduntur, auctoritatem divini sermonis adscisce, et promissum ejus adventum prophetarum voce designa: resurrectionem quoque multo ante compertam Scripturarum testimoniis edoceto, non usitatam cum caeteris atque communem; ut in ipsa suscitati corporis assertione, aeternae testimonium divinitatis acquiras. Cum enim caeterorum corpora corruptionem probaveris subiisse post mortem, hunc utique de quo dicitur: *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem* **(Psal. XV, 10)**, comprobas humanae fragilitatis expertem, probas humanae conditionis merita supergressum, Deo magis quam hominibus conferendum.

1410 107. Quod si ad sacramenta fidelium tendens catechumenus imbuendus sit, dicendum quia unus est Deus ex quo omnia, et unus Jesus Christus per quem omnia **(I Cor. VIII, 6)**: non duos dominos esse dicendos: perfectum quidem Patrem, perfectum esse et Filium; sed unius Patrem et Filium esse substantiae: Verbum aeternum aeterni Dei, non quod profertur, sed quod operatur; ex patre genitum, non voce editum. Prohibentur ergo apostoli evangelizare eum Dei Filium, ut evangelizarent postea crucifixum. Haec est fidei

gloria, si vere intelligas crucem Christi. Aliae cruces nihil mihi prosunt, sola crux Christi mihi utilis est, et vere utilis. *Per quam mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* **(Galat. VI, 14)**. Si mihi crucifixus est mundus, scio quia mortuus est, non diligo eum; scio quia praeterit, non concupisco eum; scio quia corruptela consumit hunc mundum, quasi fetidum vito, quasi luem caveo, quasi nociturum relinquo.

108. Sed non statim per crucem possunt aliqui credere salutem mundo refusam. Astrue ergo per historias Graecorum hoc fuisse possibile, sicut interdum etiam Apostolus suadet incredulis **(Act. XVII, 28)**: nec versus poeticos refugit, ut fabulas destruat poetarum. Si enim revocetur in memoriam quod legiones saepe et magnos populos, oblatis aliquorum mortibus, historiae Graecorum asserant liberatos: si recordetur quod imperatoris filia propter Graecorum exercitus transferendos ad sacrificium sit vocata: si nostrum illud consideremus, quia *Sanguis taurorum et hircorum, et cinis vitulae aspersus inquinatos sanctificat ad carnem emundandam* **(Hebr. IX, 13)**, sicut ad Hebraeos scriptum est: si pestilentia regionum aliquibus hominum contracta peccatis, unius alicujus morte asseritur esse resoluta; quod aut ratione praevaluit, aut dispositione convaluit, quo facilius in crucem Domini crederetur: proclive erit ut qui sua negare non possunt, nostra confirment.

109. Sed quoniam nullus hominum tantus esse potuit, qui totius peccata tolleret mundi, neque Enoch, neque Abraham, neque Isaac qui licet morti se obtulerit, servatus tamen est **(Gen. XXII, 9)**; quia omnia non poterat abolere peccata, (quis enim tantus homo, in quo omnium peccata morerentur?)

idcirco non unus e plebe, non unus e numero, sed Filius Dei a Deo Patre electus est, qui cum supra omnes esset, pro omnibus se posset offerre: quem mori oportuit, ut cum esset fortior morte, alios liberaret, *Factus . . . . inter mortuos sine adjutorio liber* **(Psal. LXXXVII, 6)**, sine adjumento scilicet hominis, aut alicujus creaturae, liber a morte. Et bene liber, qui servitutem cupiditatum repulit, mortis vincla nescivit.

LIBER SEPTIMUS.

1411 (Vers. 27). *Dico autem vobis, vere sunt aliqui hic stantes qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei.*

1. Semper Dominus sicut ad praemia erigit futura virtutum, atque utilem saecularium rerum docet esse contemptum, ita etiam infirmitatem mentis humanae praesentium remuneratione sustentat. Arduum quippe est crucem tollere, et animam periculis, morti corpus offerre: negare quod sis, cum velis esse quod non sis; raroque, quamvis excelsa virtus, futuris praesentia commutat. Difficile quippe videtur hominibus, ut spem periculis emant: damnoque praesentium futurae lucrum mercentur aetatis. Ergo bonus et moralis magister ne quis desperatione frangatur aut taedio; quoniam vitae dulcis illecebra constantem quoque mulcet affectum, continuos vivendi successus fidelibus pollicetur: frigent enim solatia sub metu mortis, magnusque amor vitae aegre blanditias spei cum appetitae salutis terrore compensat. Non habes igitur quod queraris, non habes quod excuses: arbiter

omnium dedit et virtuti praemium, et infirmitati remedium; ut praesentibus sustineatur infirmitas, virtus futuris. Si fortis es, contemne mortem: si imbecillis es, fuge. Sed nemo potest fugere mortem, nisi vitam sequatur. Vita tua Christus est, ipsa est vita quae mori nescit.

2. Itaque si volumus mortem non timere, stemus ubi Christus est; ut et de nobis dicat: *Vere sunt aliqui hic stantes, qui non gustabunt mortem.* Non satis est stare, nisi ubi Christus est, stetur; soli enim non queunt gustare mortem qui possunt stare cum Christo. In quo licet ex verbi ipsius qualitate perpendere, ne tenuem quidem sensum habituros mortis, qui Christi videantur meruisse consortia. Certe mors corporis libando gustetur, vita animae possessione teneatur.

3. Sed quid est gustare mortem? Ne forte quem admodum panis vita est, ita etiam panis mors sit; sunt enim qui manducant panem doloris **(Psal. CXXVI, 2)**: sunt etiam Aethiopum populi qui acceperunt in escam draconem **(Psal. LXXIII, 14)**. Absit a nobis venenum draconis vorare; habemus enim panem verum, panem illum qui descendit de coelo. Panem illum manducat, qui ea quae scripta sunt servat. Sunt ergo qui mortem non gustent, donec videant regnum Dei. Sunt etiam qui mortem non videant, sicut scriptum est: *Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem* **(Psal. LXXXVIII, 49)**?

4. Sed quis est homo qui non moriatur, cum resurrectio nisi mortui esse non possit? Quamvis de Enoch et Elia nullam mortem corporis acceperimus, et de Evangelista Joanne Dominus dixerit: *Sic eum volo manere donec venio* **(Joan. XXI, 22)**; tamen quoniam non de uno Joanne hoc putamus

expressum, **1412** sed generale de multis hoc esse praeceptum; non hic mors corporis, sed animae denegatur. Sunt enim qui mortui vivunt; quoniam sunt qui viventes mortui sunt, sicut vidua illa quae *vivens mortua est* **(I Tim. V, 6)**, sicut scriptum est: *Veniat mors super eos, et descendant in infernum viventes* **(Psal. LIV, 16)**. Si ergo vivus quis in infernum descendit (peccato enim mortuus in inferni descendit habitaculum), sunt profecto quibus nec in morte corporis interruptus sit ordo vivendi, sicut Abraham, Isaac, et Jacob, quos vivere divinae sententiae auctoritate comperimus; quoniam cum sit Deus Abraham, Isaac, et Jacob, non utique mortuorum est Deus, sed viventium **(Matth. XXII, 32)**.

5. Itaque non de uno, sed de pluribus dicit; neque enim Petrus mortuus est, cui juxta Dominicam sententiam inferi porta praevalere non potuit **(Matth. XVI, 18)**. Nec Jacobus et Joannes mortui filii tonitrui **(Marc. III, 17)**, quibus in usum gloriae coelestis assumptis non praevalent terrena, sed subjacent. Esto ergo et tu Petrus, devotus, fidelis, pacificus; ut portas Ecclesiae aperias, et portas mortis evadas. Esto filius tonitrui. Dicis: Quomodo possum esse filius tonitrui? Potes esse, si non in terra, sed in pectore Christi recumbas. Potes esse filius tonitrui si te terrena non moveant, sed ipse potius ea quae terrena sunt, mentis tuae virtute concutias. Tremat te terra, non capiat: vereatur caro potestatem animi tui, et concussa subdatur. Eris filius tonitrui, si fueris filius Ecclesiae. Dicat et tibi de patibulo crucis Christus: *Ecce mater tua* **(Joan. XIX, 27)**. Dicat et Ecclesiae: *Ecce filius tuus* **(Ibid., 26)**; tunc enim incipis esse filius Ecclesiae, cum in cruce victorem videris Christum. Nam qui crucem scandalum putat, Judaeus est, Ecclesiae filius non est: qui

crucem stultitiam putat, Graecus est. Ille autem est Ecclesiae filius, qui crucem triumphum putat, qui crucem Christi triumphantis agnoscit.

6. **(Vers. 28.)** Ergo ut scias quia Petrus, Jacobus et Joannes mortem non gustaverunt, gloriam resurrectionis videre meruerunt; solos enim tres istos post haec fere verba in diebus octo assumpsit, et duxit in montem. Quid est quod iste dicit: *In diebus octo post haec verba?* Ne forte quia is qui verba Christi audit et credit, resurrectionis tempore gloriam Christi videbit; octava enim die facta est resurrectio; unde et plerique psalmi in octavam inscribuntur **(Psal. VI et XI)**. Aut forte ut ostenderet nobis quia dixerat quod is qui propter Dei verbum perdiderit animam suam, salvam faciet eam; quoniam promissa sua in resurrectione restituat.

7. Sed Matthaeus et Marcus post dies sex assumptos hos esse memorarunt **(Matth. XVII, 1; Marc. IX, 1)**. De quo possemus dicere, post sex millia annorum; *Mille enim anni in conspectu Dei tamquam dies una* **(Psal. LXXXIX, 4)**: sed plures quam sex millia computantur anni: et malumus sex **1413** dies per symbolum intelligere, quod sex diebus mundi opera sunt creata; ut per tempus opera, per opera mundum intelligamus. Et ideo mundi temporibus impletis, resurrectio futura monstratur: aut quia is qui supra mundum ascenderit, et hujus saeculi momenta transcenderit, velut in sublimi locatus, futurae resurrectionis fructum exspectabit aeternum.

8. Transcendamus igitur opera mundi; ut possimus facie ad faciem Deum videre. *Ascende in montem qui evangelizas Sion* **(Esai. XL, 9)**. Si in montem ascendit qui evangelizat

Sion, quanto magis qui Christum evangelizat, et Christum in gloriam resurgentem? Fortasse enim in corpore eum multi videant; multi enim secundum carnem cognovimus Christum: nunc autem jam non novimus.

9. Multi cognovimus, quia multi vidimus. *Vidimus eum, et non habebat speciem neque decorem* **(Esai. LIII, 3)**. Tres autem soli et tres electi ducuntur in montem. Putarem in tribus mystice genus hominum comprehensum; quia ex tribus filiis Noe genus omne defluxit humanum, nisi electos cernerem. Aut fortasse quia soli ex omnibus ad resurrectionis pervenire gratiam qui Christum confessi fuerint, merebuntur; quia impii in judicium non resurgunt, sed tanquam habito judicio puniuntur **(Psal. I, 5)**. Tres igitur eliguntur, qui ascenderent montem; quia et duo eliguntur qui cum Domino viderentur. Utrinque sacratus numerus. Et hoc fortasse propterea, quia nemo potest resurrectionis gloriam videre, nisi qui integrum mysterium Trinitatis incorrupta fidei sinceritate servaverit. Petrus ascendit, qui claves regni coelorum accepit **(Matth. XVI, 19)**: Joannes quoque, cui committitur Domini mater **(Joan. XIX, 2)**: Jacobus etiam, qui primus solium sacerdotale conscendit.

10. **(Vers. 10.)** Inde apparent Moyses et Elias, hoc est, Lex et prophetia cum Verbo; neque enim Lex potest esse sine Verbo: neque propheta, nisi qui de Dei filio prophetarit. Et illi quidem filii tonitruicorporali gloria Moysen quoque et Eliam speculati sunt: sed etiam nos quotidie videmus Moysen cum Dei Filio; videmus enim Legem in Evangelio cum legimus: *Diliges Dominum Deum tuum* **(Deut. VI, 5)**. Videmus Eliam cum Dei Verbo, cum legimus: *Ecce virgo in utero accipiet* **(Esai. VII, 14)**. Unde bene Lucas addidit, quia:

(Vers. 31.) *Dicebant excessum ejus quem completurus erat in Hierusalem.*

11. Docent enim te de excessu ejus mysteria. Et hodie Moyses docet, et hodie Elias loquitur, et hodie in majore gloria videre possumus Moysen. Quis enim non potest, quando et populus Judaeorum eum videre potuit, immo vidit? Vidit enim in gloria faciem Moysi **(Exod. XXXIV, 30, et seq.)**: sed velamen accepit, sed in montem non ascendit. Et ideo **1414** erravit, quia solum Moysen vidit, Dei Verbum simul videre non potuit.

12. Revelemus igitur nos faciem nostram; ut revelata facie gloriam Dei speculantes, in eamdem imaginem reformemur. Ascendamus in montem, deprecemur Dei Verbum; ut in specie et pulchritudine sua nobis appareat, et confortetur, et prospere procedat, et regnet. Et haec enim mysteria sunt, et altius referuntur; etenim pro tua possibilitate aut minuitur tibi Verbum, aut crescit, ac nisi altioris prudentiae cacumen ascendas, non tibi apparet sapientia, non tibi apparet mysteriorum cognitio, non tibi apparet quanta sit gloria, quanta sit species in Dei Verbo: sed Dei Verbum quasi quodam apparet in corpore, non habens suam speciem, neque decorem, et apparet quasi homo in plaga, qui ferre possit infirmitates nostras: apparet tibi quasi quidam sermo natus ex homine, litterarum opertus involucris, virtute spiritus non refulgens. Sed si dum hominem consideras, de Virgine credas esse generatum, et paulatim aspiret fides, quod de spiritu Dei natus sit, incipis montem ascendere. Si in cruce positum triumphantem de morte videas, non peremptum: si videas quod terra tremuit, sol refugit, tenebrae offusae sunt oculis perfidorum, monumenta aperta sunt, mortui

surrexerunt; ut esset indicio quia gentilis populus qui mortuus erat Deo, tamquam reseratis sui corporis tumulis, infuso crucis lumine resurrexit: si hoc videas mysterium, in excelsum ascendisti montem, alteram Verbi gloriam cernis.

13. Vestimenta ejus alia deorsum sunt, alia sursum. Et fortasse vestimenta Verbi, sermones sunt Scripturarum, et quaedam intellectus indumenta divini; quia sicut ipse Petro, Joanni, et Jacobo in altera specie apparuit, et vestitus ejus albus refulsit **(Vers. 29)**; ita et oculis tuae mentis jam divinarum lectionum sensus albescit. Fiunt igitur verba divina sicut nix, vestimenta Verbi candida nimis, qualia fullo super terram facere non potest.

14. Quaeramus hunc fullonem, quaeramus hanc nivem. Legimus ad villam fullonis ascendisse Esaiam **(Esai. VII, 3)**. Quis est iste fullo, nisi forte ille qui delicta nostra lavare consuevit? Denique ipse dixit, *Si fuerint delicta vestra sicut phoeniceum, ut nivem dealbabo* **(Esai. I, 18)**. Quis est iste fullo, nisi qui indumenta nostri intellectus abluit, et induit nos indumenta virtutum, ablutisque maculis corporalibus, Soli solet offerre divino?

15. Audivi etiam (ut ad redarguendos eos de contrariis sumamus exemplum) duorum prudentium facundiam nivi et apibus comparasse. Inveni quoque dixisse David: *Quam dulcia faucibus meis verba tua, super mel et favum ori meo* **(Psal. CXVIII, 103)**! Et infra: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine, et lux semitis meis* **(Ibid., 105)**. Verbum Dei lux est, **1415** verbum Dei nix est. Super mel quoque et favum est Dei verbum, quod ore divino melle dulcior fluxit oratio, et perspicua, nivis ritu, mollioribus

cadunt verba sententiis. Vere hic solus sermo nivibus comparandus, qui de coelo missus in terras, jejuna nostrorum arva pectorum fecundavit. Quod non usurpatorie praesumptum, sed ex lectionis serie derivatum Deus ipse testatur, dicens: *Exspectetur sicut pluvia eloquium meum, et descendant velut ros verba mea, sicut imber super gramen, et sicut nix super fenum* **(Deut. XXXII, 2)**.

16. Utinam, Domine Jesu, mens mea pluviae tuae humore viridescat: utinam terram meam nivis istius candore respergas; ne praepropero calore vernantis corporis arva luxurient, sed potius fotu nivali semina verbi coelestis pressa foecundent! Nix cum cadit, aves coeli ubi inhabitent non habent, et laetior solito tritici proventus exuberat.

17. **(Vers. 32.)** Vidit hanc gratiam Petrus, viderunt et qui cum illo erant, licet somno gravati fuissent; premit enim incomprehensibilis splendor divinitatis nostri corporis sensus. Nam si solis radium e regione oculorum contuentium corporea nequit acies sustinere; quomodo Dei gloriam humanorum ferret corruptela membrorum? Eoque purior et subtilior exhausta concretione vitiorum, corporis habitus in resurrectione formatur. Et fortasse ideo gravati erant somno, ut resurrectionis viderent speciem post quietem. Itaque evigilantes viderunt majestatem ejus; nemo enim nisi vigilans gloriam videt Christi. Delectatus est Petrus, et quem saeculi hujus illecebrosa non caperent, gratia resurrectionis illexit.

18. **(Vers. 33.)** *Bonum est,* inquit, *nos hic esse* (hinc et sanctus Paulus ait **(Philip. I, 23)**: *Dissolvi* enim, *et cum Christo esse multo melius*), nec laudasse contentus, non solum affectu, sed etiam factorum devotione praestantior, ad

exaedificanda tabernacula tria impiger operarius communis obsequii ministerium pollicetur. Et quamvis nesciret quid diceret; tamen pollicebatur officium: quo non inconsulta petulantia, sed praematura devotio fructus pietatis accumulat. Nam quod ignorabat, conditionis fuit: quod promittebat, devotionis. Sed non capit humana conditio in hoc corruptibili, in hoc mortali corpore facere tabernaculum Deo. Sive in animo, sive in corpore, sive alio aliquo loco fuge quaerere quod non licet scire. Si Petrus nescivit quemadmodum tu potes scire? Si nescivit, ille qui promisit, et qui corporis terminos magnitudine animi nesciebat; quemadmodum scire nos possumus, desidia quadam mentis intra proseptum carnis inclusi? Denique placuit tanta devotio Deo.

(Vers. 34.) *Et inter haec verba facta est nubes, et obumbravit eos.*

19. Divini spiritus est obumbratio ista, quae non caligat affectibus hominum, sed revelat occulta. **1416** Quae etiam alio comperta est loco, dicente angelo: *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi* **(Luc. I, 35)**. Cujus profectus ostenditur, audita Dei voce dicentis:

(Vers. 35.) *Hic est filius meus dilectus, ipsum audite.*

20. Hoc est, non Elias filius, non Moyses filius: sed hic est Filius, quem solum videtis; recesserant enim illi, ubi coepit Dominus designari. Vides hanc non solum insipientium, sed etiam perfectorum, immo etiam coelestium fidem esse perfectam, Filium Dei scire. Sed quoniam haec jam supra diximus, cognosce nubem istam non fumigantium esse montium nebuloso humore concretam, et coacti aeris

caliginem piceam, quae coelum tenebrarum horrore subtexat: sed lucidam nubem, quae nos non pluvialibus aquis, et humentis alluvione imbris immadidet; sed de qua mentes hominum, voce Dei omnipotentis emissa, ros fidei rigavit.

(Vers. 36.) *Et dum fit vox, inventus est Jesus solus.*

21. Itaque cum tres essent, unus est factus. Tres in principio videntur, unus in fine; perfecta enim in fine unum sunt. Denique hoc etiam Dominus Patrem orat, ut omnes unum simus **(Joan. XVII, 21)**. Nec solum Moyses et Elias in Christo unum sunt, sed etiam nos unum corpus sumus Christi. Ergo et illi tamquam recipiuntur in Christi corpus; quia et nos unum erimus in Christo Jesu. Aut fortassis quia Lex et propheta ex Verbo: quae autem ex Verbo coeperunt, in Verbo desinunt: *Finis enim Legis est Christus, ad justitiam omni credenti* **(Rom. X, 4)**.

(Vers. 58.) *Vulpes foveas habent, et volucres coeli nidos, ubi requiescant: nam Filius hominis non habet ubi caput suum reclinet.*

22. Non videtur convenire rationi, ut simplicem fidelemque istum arbitremur, qui Domini dignatione respuitur; cum indefessi famulatus obsequium spopondisset: sed Dominus non obsequiorum speciem, sed puritatem quaerit affectus. Denique supra ait:

(Vers. 48.) *Quicumque receperit puerum istum in nomine meo.*

23. Quo loco Dominus simplicitatem sine arrogantia docet, charitatem sine invidia, devotionem sine iracundia esse

debere: nam et pueri mens provectioris affectu recipienda suadetur; quia dum puer nihil sibi vindicat, formam virtutis exsequitur: et si rationem nescit, culpam ignorat. Tamen quia plerisque non virtus, sed infirmitas videtur sine ratione simplicitas; ut tu veram recipias admoneris, id est, ut exsequaris industria munus naturae. Et ideo ait:

(Ibid.) *Quicumque receperit puerum istum in nomine meo, me recipit. Et qui me recipit, recipit eum qui me misit.*

24. Qui enim imitatorem Christi recipit, Christum recipit: **1417** et qui imaginem Dei receperit, recipit Deum. Sed quia imaginem Dei non poteramus videre, facta est ad nos per incarnationem Verbi praesentia; ut reconciliaretur nobis quae supra nos est divinitas.

25. Quod autem propensius studio charitatis Joannes plurimum diligens, et ideo redamatus plurimum, excludendum putat a beneficio eum, qui non utatur obsequio, recte non reprehenditur, sed docetur: non reprehenditur, quia amore faciebat, sed docetur; ut noverit infirmorum esse firmorumque distantiam. Et ideo Dominus etsi fortiores remunerat; tamen non excludit infirmos.

(Vers. 50). *Sinite eos, et nolite prohibere; qui enim non est adversum vos, pro vobis est.*

26. Bene, Domine, nam et Joseph et Nicodemus occulti discipuli propter metum, in tempore tamen suum tibi officium non negarunt. Sed tamen quia alibi dixisti: *Qui non est mecum, adversum me est: et qui mecum non colligit, dispergit;* aperi nobis, ne videatur esse contrarium. Et puto quia si quis mentium consideret scrutatorem, dubitare non

debeat uniuscujusque factum mente discerni. Denique alii dicit, *sequere me:* alii, *vulpes foveas habent.* Ille cogitur, iste removetur; ut scias quia devotus admittitur, indevotus excluditur.

27. **(Vers. 53-59.)** Quod vero discipulos increpavit quia ignem super eos descendere gestiebant, qui non receperant Christum: ostenditur nobis non semper in eos qui peccaverint vindicandum; quia nonnunquam amplius prodest clementia tibi ad patientiam, lapso ad correctionem **(23, q. 4, cap. Quod Christus)**. Denique Samaritani citius crediderunt, a quibus hoc loco ignis arcetur. Simul disce quia recipi noluit ab his, quos sciebat non simplici mente conversos; nam si voluisset, ex indevotis devotos fecisset. Cur autem non receperint eum, evangelista ipse memoravit dicens: *Quia facies ejus erat cunctis in Jerusalem.* Discipuli autem **(Cf. August. lib. I de Gratia Christi, cap. 46)** recipi intra Samariam gestiebant: sed Deus quos dignatur vocat, et quem vult religiosum facit. Nec discipuli peccant qui Legem sequuntur; sciebant enim et Phinees reputatum ad justitiam, quia sacrilegos interemerat, et ad preces Eliae ignem descendisse de coelo, ut prophetae vindicaretur injuria: sed vindicetur qui timet: vindictam non quaerit, qui non timet. Simul ostenditur nobis in apostolis fuisse merita prophetarum; quando eamdem sibi potestatem quam propheta magnus emeruit, impetrandi jure praesumunt. Et bene praesumunt quia ad sermonem suum ignis de coelo descenderet; quoniam sunt filii tonitrui.

28. Dominus autem mire omnia, nec illum temere se offerentem recepit: nec in hos indevote Dominum refutantes proprium, commovetur; ut ostenderet quia non habet ultionis

studium perfecta virtus: nec ulla sit iracundia, ubi plenitudo est charitatis: nec excludenda infirmitas, **1418** sed juvanda. Procul a religiosis indignatio: procul a magnanimis cupiditas ultionis: procul etiam a prudentibus inconsiderata conjunctio, et incauta simplicitas. Unde et illi dicitur: *Vulpes foveas habent:* nec obsequium ejus admittitur, cujus non probatur officium. Circumspectum etenim fidei debet esse hospitium; ne dum infidelibus nostrae domus penetralia reseramus, in alienae perfidiae casses improvida credulitate labamur.

29. Sed ne illud improvide praeteriisse videamur, cur hic eos qui possunt per manus impositionem immundis imperare spiritibus in nomine Jesu, neget esse prohibendos: secundum Matthaeum autem dicat his: *Non novi vos: discedite a me, omnes operarii iniquitatis* **(Matth. VII, 23)**. Advertere debemus non esse distantiam sensus, sententiarumque discordiam: sed illud censeri eo quod non solum officii in clericis, sed etiam virtutis opera requirantur: tantumque esse Christi nomen, ut etiam parum sanctis opituletur ad praesidium; etsi non opituletur ad gratiam. Unde nemo jactare se debet, nec purgati hominis sibi gratiam vindicare, in quo aeterni nominis virtus, non aliqua possibilitas humanae fragilitatis operata sit; non enim merito tuo diabolus, sed odio sui vincitur.

30. Quod potest homo, sinceram exhibeat fidem, et observantiam mandatorum religiosa mente custodiat; ne dicatur ei: *Vulpes foveas habent.* Fallax quippe animal, et insidiis semper intentum, rapinam fraudis exercet. Nihil tutum, nihil otiosum, nihil patitur esse securum, quod inter ipsa hospitia hominum praedam requirat.

31. Haereticis autem vulpes comparat. Denique cum gentes vocet, haereticos excludit. Vulpis enim plenum fraudis est animal, foveam parans, et in fovea semper latere desiderans: ita sunt haeretici, qui domum sibi parare non norunt, sed circumscriptionibus suis alios decipere conantur. Jacob domum habitat: haereticus in fovea est, ut fraudulenta vulpis gallinae illi evangelicae dolum semper intendens, de qua scriptum est: *Quoties volui congregare filios tuos sicut gallina pullos suos, et noluisti? Ecce relinquetur domus vestra deserta* **(Matth. XXIII, 37 et 38)**. Merito ergo foveas habent, quia domum quam habuerant, perdiderunt. Hoc animal neque mansuescit umquam; unde et Apostolus ait: *Haereticum hominem post unam. . . .correptionem devita* **(Tit. III, 10)**: neque ulli usui est, aut cibo utile; non enim de hoc dicit Christus: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei qui in coelis est* **(Joan. IV, 34)**. Quin etiam eas a fructibus suis relegat: *Capite nobis vulpes pusillas, exterminantes vineas* **(Cant. II, 15)**, hoc est, quae minorem vineam, non majorem exterminant. Et ideo Samson ad caudas earum faces ligavit, et in messes alienigenarum dimisit **(Judic. XV, 4)**; eo quod haeretici fructus incendere conentur alienos, latratibus magis sonori, quam vocibus expoliti (qui enim Verbum negat, nec vocem habet), ad praesens ore libero, sed in futurum fine **1419** jam vincto caudae facibus, significantes sui finis incendium.

32. Volucres quoque coeli, quae frequenter ad nequitiae spiritalis similitudinem derivantur, veluti nidos quosdam instruunt in pectoribus improborum; et ideo Filius hominis, quia abundavit iniquitas, non habet ubi caput suum reclinet. Etenim dominante versutia, cum simplicitati nullus sit locus,

nulla potest in affectibus singulorum divinitatis esse possessio: *Caput* enim *Christi Deus est* **(I Cor. XI, 3)**, qui ubi mentem probarit innoxiam, supra ipsam quodammodo vim suae majestatis reclinat: quod esse videtur indicio, quia profusior quaedam gratia bonorum pectoribus inseratur.

33. **(Vers. 59.)** Itaque ut advertas Deum non cultus aspernantem esse, sed fraudis: qui repudiaverat fraudulentum, elegit innocentem dicens: *Sequere me.* Sed hoc dixit ei, cujus patrem jam sciebat mortuum, illum utique patrem de quo dictum est illi: *Obliviscere. . . .domum patris tui* **(Psal. XLIV, 11)**. Vide igitur quia Dominus quos miseratur, etiam imprudentes advocat, et postulanti paternae veniam sepulturae respondit:

(Vers. 60.) *Sine, mortui sepeliant mortuos suos: tu autem vade, annuntia regnum Dei.*

34. Itaque cum religiosum humandi acceperimus officium, quemadmodum hic paterni quoque funeris sepultura prohibetur, nisi ut intelligas humana posthabenda divinis? Bonum studium, sed majus impedimentum; nam qui partitur studium, derivat affectum **(Act. VI, 2 et seq.)**: et qui dividit curam, differt profectum **(Luc. X, 4)**. Ergo prius obeunda quae maxima sunt; nam et apostoli, ne occuparent studium dispensandi, ministros pauperibus ordinarunt: et ipsis cum a Domino mitterentur, neminem in via salutare praescriptum est: non quod benevolentiae displiceret officium, sed quod persequendae devotionis intentio plus placeret.

35. Quomodo autem mortui sepelire mortuos possunt, nisi cum ab infidelibus humatur cadaver, cujus ita cor animam

perdidit, ut illorum animae Deum: sive quia duplex hic intelligenda est mors, una naturae, altera culpae? Est etiam mors tertia, in qua peccato morimur, et Deo vivimus, sicut Christus qui peccato mortuus est: *Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo* **(Rom. VI, 10)**.

36. Una est igitur mors, qua copula corporis et animae separatur, non formidabilis, non timenda; cum discessio quaedam nostri videatur esse, non poena: non metuenda fortibus, desideranda sapientibus, miseris expetenda, de qua dictum est: *Quaerent homines mortem, et non invenient eam* **(Apoc. IX, 6)**.

37. Est et alia quae saecularium afferat interitum voluptatum: in qua non natura, sed delicta moriuntur. Hanc mortem subimus consepulti baptismate, et mortui cum Christo ab elementis **1420** hujus mundi, cum actus patimur prioris oblivia. Hanc mortem voluit, cum prophetaret Balaam, ut Deo viveret, et ideo dixit: *Moriatur anima mea in animis justorum, et fiat semen meum ut semen eorum* **(Num. XXIII, 10)**.

38. Est et tertia mors, quando Christus, qui est vita nostra, nescitur: scire autem Christum vita est sempiterna, quae nunc justis praesto est in umbra, in futurum autem erit facie ad faciem; *Spiritus* enim *ante faciem nostram Christus Dominus* **(Thren. IV, 20)**, de quo dixit: *In umbra ejus vivimus in gentibus* **(Psal. LVI, 2)**. In umbra alarum ejus speravit David, in umbra ejus concupivit, et sedit Ecclesia **(Cant. II, 3)**.

39. Si tantum, Domine Jesu, confert umbra tua, quantum utique veritas afferet? Quemadmodum vivemus, quando jam non erimus in umbra, sed in ipsa vita? *Nunc enim vita nostra abscondita est cum Christo in Deo. Cum autem Christus,* inquit, *apparuerit, vita nostra, tunc et nos cum eo apparebimus in gloria* **(Coloss. III, 3 et 4)**. Dulcis illa vita est, quae non habet mortem: haec autem vita corporis habet mortem praevaricatione naturae, quae plerumque etiam desideratur. Habet etiam ipsa anima plerumque mortem labe peccati: *Anima* enim *quae peccat, ipsa morietur* **(Ezech. XVIII, 4)**. Cum autem firmitate beatitudinis roborata coeperit obnoxia non esse peccato, jam non erit mortalis, sed vitam carpet aeternam.

40. Ad hanc vitam, fratres, festinemus, moesti in saeculo, quia *peregrinamur a Domino* **(II Cor. V, 6)**; qui enim non peregrinatur a corpore, peregrinatur a Domino. Multo autem melius dissolvi a corpore, et adhaerere Deo; ut et nos unum simus apud omnipotentem Deum, et unigenitum Dei Filium videamus, per resurrectionis gloriam in naturae claritatem assumpti et inviolabilis concordiae animorum foedere sempiterno unitatem diuturnae pacis imitati; ut compleatur id quod de nobis Dei Filius Patri orando promisit: *Ut et ipsi unum sint, sicut et nos unum sumus* **(Joan. XVII, 23)**.

41. Non ergo paterni funeris sepultura prohibetur, sed necessitudini generis divinae religionis pietas antefertur: illud consortibus relinquitur, hoc mandatur electis. Aut quia sepulcrum patens guttur est impiorum **(Psal. V, 11)**, memoria eorum abolenda praescribitur, quorum simul cum corpore

meritum occidit; nec revocatur ab officio patris filius, sed fidelis a perfidi communione secernitur.

42. Est enim propria quaedam sepultura justorum, qualis illa de qua dictum est: *Haec enim mittens hoc unguentum in corpus meum, ad sepeliendum me fecit* **(Matth. XXVI, 12)**; et ideo qui bona fide in se sepelit Christum, ut cum eo resurgat, diaboli perfidiam in se sepelire non debet.

43. Est et illa prophetica, ut supra sepulcra majorum quaedam ponamus **(Tob. IV, 18)**, quae lector agnoscis, infidelis intelligere non debet: non quod cibus imperetur aut potus, sed sacrae oblationis veneranda communio reveletur. Non ergo interdictum est muneris, sed religionis mysterium, **1421** communionem nobis cum gentibus mortuis non futuram. Nam cum sacramenta vivorum sint, non videntur mortui, qui habent vitam.

(Cap. X. --- Vers. 3.) *Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos.*

44. Ad septuaginta discipulos dicit, hos quos designavit, et misit binos ante faciem suam. Et qua ratione binos misit? Quia bina missa sunt animalia in arcam, hoc est, cum mare femina: immunda per numerum, sed mundata Ecclesiae sacramento. Quod completum est oraculo quod sanctus Petrus accepit, dicente sibi Spiritu sancto: *Quod Deus mundavit, tu ne commune dixeris* **(Act. X, 15)**. Et advertit dictum esse de gentibus, quae corporeae magis generationis successionem quam spiritalis gratiae sequebantur. Hos mundavit Dominus, et passionis suae fecit haeredes.

45. Mittens ergo discipulos in messem suam, quae licet verbo Dei insita, tamen culturae laborem et sollicitum munus operarii requirebat; ne aves coeli sparsa semina dissiparent, ita: *Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos* **(Esai. LXV, 25)**.

46. Contraria sunt ista sibi animalia, ut alia ab aliis devorentur. Sed bonus pastor lupos gregi suo timere non novit: ideoque isti discipuli non in praedam, sed ad gratiam diriguntur; sollicitudo enim boni pastoris efficit, ut lupi in agnos audere nihil possint. Mittit ergo agnos inter lupos, ut compleretur illud: *Tunc lupi et agni simul pascentur.*

47. Et quoniam proxime de vulpe nobis non ingratus tractatus evasit, si judicium vestrum fidele in figura minusculi animantis expertus sum **(In Luc. cap. IX)**, praesumo quod profunda mysteria quae luporum specie velantur, studiorum vestrorum possim aperire suffragio. In specie vulpium haereticos significari supra expressimus, qui promittunt nomine quod Christum sequantur, sed studio fraudis abjurant. Hos non suscipit Dominus, sed a suo nido arcet et prohibet. Lupi quid significare videantur debemus advertere.

48. Bestiae nempe sunt quae insidiantur ovilibus, circa pastorales versantur casas, habitacula domorum intrare non audent, somnum canum, absentiam aut desidiam pastoris explorant, ovium guttur invadunt, ut cito strangulent: feri, rapaces, iidemque natura corporis rigidiores; ut se facile non possint inflectere, impetu quodam suo feruntur, et ideo saepe luduntur. Tum praeterea si quem priores hominem viderint, vocem ejus quadam naturae feruntur vi eripere: si autem homo prius eos viderit, exagitari memorantur. Et ideo cavendum

mihi est ne si in hodierno tractatu spiritalium mysteriorum gratia non potuerit refulgere, lupi me prius vidisse credantur, et solemne vocis extorsisse suffragium.

49. Nonne lupis istis haeretici comparandi sunt, qui insidiantur ovilibus Christi, fremunt circa **1422** caulas nocturno magis tempore quam diurno? Semper enim perfidis nox est, qui lucem Christi saevae nebulis interpretationis obducere, et quantum in ipsis est fuscare, conantur. Versantur ergo circa caulas; stabula tamen Christi intrare non audent. Et ideo non sanantur, quia in stabulum suum non vult eos Christus inducere, in quo curatus est ille qui de Hierusalem descendens incidit in latrones: quem vulneribus alligatis, infuso oleo et vino, imponens in jumentum suum Samaritanus ille duxit in stabulum, et sanandum stabulario dereliquit **(Luc. X, 30 et seq.)**. Non accipiunt ergo medicinam, qui medicum non requirunt; si enim requirerent, non derogarent.

50. Explorant pastoris absentiam, et ideo pastores Ecclesiarum vel necare, vel in exsilium agere contendunt; quia praesentibus pastoribus oves Christi incursare non possunt. Spoliare ergo gregem Domini raptores conantur, qui corporea quadam mentis intentione duri ac rigidi, nequaquam solent a suo errore deflectere. Et ideo Apostolus ait: *Haereticum hominem post unam . . . . correptionem devita* **(Tit. III, X)**, sciens quia subversus est, qui ejusmodi est. Hos Scripturae verus interpres Christus illudit; ut inanes suos in vanum effundant impetus, et nocere non possint.

51. Qui si quem versuta disputationis suae circumscriptione praevenerint, faciunt obmutescere; mutus est enim qui Verbum Dei non eadem qua est gloria confitetur. Cave ergo

ne tibi vocem tollat haereticus, si prior eum non ipse deprehenderis; serpit enim, dum latet ejus perfidia: si autem commenta impietatis ejus agnoveris, jacturam piae vocis timere non poteris. Cave igitur versutae disputationis venena: animam petunt, guttur invadunt, vitalibus vulnus affigunt. Graves sunt morsus haereticorum, qui ipsis graviores et rapaciores bestiis, nullum avaritiae finem impietatisque noverunt.

52. Nec vos moveat quod formam praetendere videntur humanam: et si foris homo cernitur, intus bestia fremit. Et ideo eos lupos esse non dubium est, juxta Domini Jesu divinam sententiam, qui ait: *Attendite vobis a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ovium: intus autem sunt lupi rapaces; ex fructibus eorum cognoscetis eos* **(Matth. VII, 15 et 16)**. Si quis ergo specie movetur, fructum interroget. Audis aliquem sacerdotem dici, rapinas ejus agnoscis. Vestitum ovis habet, facta praedonis. Foris ovis, intus lupus est: qui modum non habet rapinarum, qui tamquam in nocte Scythico membra duratus gelu, cruentus ora, circumvolat quaerens quem devoret. Nonne vobis videtur lupus, qui humanae necis insaturabili crudelitate fidelium morte populorum rabiem suam explere desiderat.

53. Ululat iste, non tractat, qui negat vocis auctorem, et sacrilego sermone bestiale murmur interstrepit, qui non confitetur Dominum Jesum **1423** aeternae praesulem vitae. Audivimus ejus ululatus, cum in orbem gladius mitteretur. Dentes asperos, ora tumida praeferebat, et putabat quod vocem omnibus abstulisset, quam solus amiserat. Et ideo ut hos lupos effugere possimus, docet Dominus quid sequamur, dicens:

(Vers. 4.) *Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta.*

54. Quid sit, sacculum non esse portandum, alibi evidenter expressit; scripsit enim Matthaeus quoniam dixit ad discipulos Dominus: *Nolite possidere aurum, neque argentum* **(Matth. X, 9)**. Si prohibemur aurum possidere, quid eripere, quid auferre? Si quod habeas, donare praeceperis, quemadmodum congeris quod non habebas? *Qui praedicas non furandum, furaris? Qui dicis non maechandum, moecharis? Qui exsecraris idola, sacrilegium facis? Qui in Lege gloriaris, per praevaricationem Legis Deum inhonoras? Nomen enim Dei per vos blasphematur* **(Rom. II, 21-24)**.

55. Non sic apostolus Petrus, qui primus Dominicae exsecutor sententiae, ut ostenderet non in vacuum Domini effusa mandata; cum posceretur a paupere, ut ei aliquid pecuniae largiretur, ait: *Argentum atque aurum non habeo* **(Act. III, 6)**. Ille gloriatur quod non habeat argentum neque aurum: vobis pudori est minus adhuc habere quam cupitis? Est ergo et pauperies gloriosa; quia est et beata, sicut scriptum est: *Beati pauperes spiritu* **(Matth. V, 3)**. Tamen non tam hoc gloriatur Petrus, quod argentum et aurum non habeat, quam quod servet mandatum Domini, qui praecepit: *Nolite possidere aurum;* hoc est dicere: Vides me Christi esse discipulum, et aurum a me requiris? Aliud nobis multo pretiosius auro donavit, ut in nomine ejus operemur. Itaque non habeo quod non dedit, sed quod dedit habeo: *In nomine Domini Jesu, surge, et ambula* **(Act. III, 6)**.

56. Sicut ergo qui horrea vult congerendis aedificare frumentis, Dominicae sententiae auctoritate

reprehenditur **(Luc. XII, 26)**: ita qui sacculum vult auro parare condendo, naevum reprehensionis incurrit.

57. *Non peram, neque calceamenta.* Utrumque de corio mortui animantis confici solet: nihil autem in nobis Dominus Jesus mortale vult esse. Denique ad Moysen dicit: *Solve calceamentum pedum tuorum; locus enim in quo stas, terra sancta est* **(Exod. III, 5)**. Mortale igitur atque terrenum calceamentum jubetur solvere, cum mitteretur ad populum liberandum; hujus enim minister muneris timere nihil debet, nec a suscepto officio, mortis periculo retardari. Ipse enim cum defensionem fratrum, hoc est, Judaeorum voluntarius recepisset, calumniae **1424** terrore revocatus est ab incoepto, et fugit ex Aegypto **(Exod. II, 15)**. Et ideo cum Dominus affectum ejus probasset, conditionem autem vidisset infirmam, animi ejus mentisque vestigium mortalibus vinculis censuit exuendum.

58. Quod si quem movet qua ratione in Aegypto calceati jubentur edere agnum **(Exod. XII, 11)**: apostoli autem sine calceamentis ad praedicandum Evangelium diriguntur, is considerare debet quia in Aegypto positus, debet adhuc morsus cavere serpentis; multa enim venena in Aegypto, et qui in typo pascha celebrat, patere potest vulneri: qui autem minister est veritatis, hebetat venena, non trepidat. Denique momordit Paulum vipera in Melita insula, et videntes pendentem de manu ejus viperam incolae loci illius putabant eum esse moriturum: sed ubi inoffensum stare viderunt, Deum esse dicebant, cui venenum nocere non poterat **(Act. XXVIII, 3 et seq.)**. Et ut scias hoc verum esse, ipse Dominus ait: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes et*

scorpiones, et supra omnem virtutem inimici, et nihil vobis nocebunt **(Luc. X, 19)**.

59. Non virgas in manu jubentur tollere apostoli; sic enim Matthaeus scribendum putavit **(Matth. X, 10)**. Quid est autem virga, nisi praeferendae potestatis insigne, et ulciscendi instrumentum doloris? Ergo humilis Domini (*in humilitate* enim **(Esai. LIII, 8)** *judicium ejus sublimatum est*), humilis, inquam, Domini praeceptum discipuli ejus humilitatis officiis exsequuntur; eos enim misit ad seminandam fidem, qui non cogerent, sed docerent: nec potestates exererent, sed doctrinam humilitatis attollerent. Quo loco humilitati putavit etiam patientiam copulandam; quia ipse quoque, juxta testimonium Petri, cum melediceretur, non remaledixit: cum percuteretur, non repercussit **(I Petr. II, 23)**. Hoc est ergo dicere: Imitatores mei estote, ultionis studia deponite, insolentiam verberantium non injuriae relatione, sed magnanimitate patientiae verberate. Nemo debet quod ipse in alio reprehendit, imitari: graviora contumacibus mansuetudo vulnera refert. Hoc pugno repercussit Dominus verberantem, dicendo: *Qui te percutit in maxillam, praebe illi et alteram* **(Matth. V, 39)**. Fit enim ut judicio suo ipse se damnet, et quodam stimulo sui compungatur affectus, qui relatam sibi sedulitatem pro injuria quam fecit adverterit.

60. Habet tamen quos et cum virga apostolos miserit, sicut Paulus testificatur, dicens: *Quid vultis, in virga veniam ad vos, an in charitate et spiritu mansuetudinis* **(I Cor. IV, 21)**? Hanc virgam etiam Timotheo dedit Apostolus, dicens: *Argue, obsecra, increpa* **(II Tim. IV, 2)**. Aut fortasse ante passionem Domini, quae **1425** nutantium populorum

corda firmavit, necessaria sola fuerit mansuetudo; post passionem correctio. Certe mulceat Dominus, increpet Paulus: suadeat qui potest pectora etiam dura mollire: arguat qui non potest universa suadere. Virgam igitur Paulus ex doctrina Legis assumpserat. Legerat enim: *Qui parcit baculo, odit filium suum* **(Prov. XIII, 24)**. Legerat etiam quia agnum manducantes, baculum in manibus habere praecepto prophetico jubebantur **(Exod. XII, 11)**. Et ideo Dominus in veteri Testamento ait: *Visitabo in virga iniquitates eorum* **(Psal. LXXXVIII, 33)**. In novo autem se ipsum obtulit, ut ignosceret universis, dicens: *Si me quaeritis, sinite hos abire* **(Joan. XVIII, 8)**. Et alibi habes quia cum apostoli ignem de coelo petere vellent, ut consumeret Samaritanos, qui Jesum Dominum intra civitatem suam recipere noluerunt: *Conversus increpavit illos,* et ait: *Nescitis cujus spiritus estis; Filius enim hominis non venit animas perdere hominum, sed salvas facere* **(Luc. IX, 55 et 56)**.

61. Perfectiores ergo sine virga diriguntur, infirmiores cum baculo manducant. Sed et Paulus virgam quidem minatur: sed in spiritu mansuetudinis visitat delinquentes. Denique ut scias mitem esse doctorem, eorum ipsorum quos arguit, consulit voluntatem: *Quid vultis,* inquit, *in virga veniam ad vos, an in charitate et spiritu mansuetudinis* **(I Cor. IV, 21)**? Semel virgam dixit, bis mitiora subjecit, adjiciens mansuetudinem charitati. Prius tamen minatus est virgam, sed exhibuit mansuetudinem; nam in secunda epistola ad eosdem Corinthios scribens ait: *Testem Deum invoco in animam meam, quod parcens vobis non veni ultra Corinthum* **(II Cor. I, 23)**. Audi qua ratione putaverit esse parcendum: *Ne*

iterum, inquit, *in tristitia venirem ad vos* **(II Cor. II, 1)**. Abjecit virgam, et affectum charitatis assumpsit.

(Vers. 4.) *Et neminem salutaveritis in via.*

62. Fortasse quibusdam hoc durum et superbum, nec mansueti et humilis Domini praecepto convenire videatur, quod ille qui etiam accubitionis loco praecepit esse cedendum, hoc loco mandet discipulis: *Neminem salutaveritis in via* **(Luc. X, 4)**; cum iste communis sit usus gratiae. Sic inferiores superiorum sibi favorem conciliare consueverunt. Gentiles quoque cum Christianis habent hujusmodi officiorum commercia. Quomodo Dominus hunc usum humanitatis avellit?

63. Sed considera non hoc esse solum: *Neminem salutaveritis:* sed non frustra additum, *In via.* Denique et Elisaeus **(IV Reg. IV, 29)** cum mitteret servum suum, ut baculum ejus poneret supra corpus defuncti pueri, mandavit ei ne in via aliquem salutaret; festinantem enim eum jubebat pergere, ut celebrandae resurrectionis exsequeretur officium, ne confabulatione alicujus obvii, mandato reflecteretur a munere. Ergo et hic non salutationis sedulitas aufertur: sed obstaculum impediendae devotionis aboletur; ut quando divina mandantur, paulisper sequestrentur humana. Pulchra est salutatio, sed pulchrior matura exsecutio divinorum, quae per moram saepe traxit offensam. Ideo autem et honesta prohibentur, ne solemnis gratia **1426** obrepat officii, et impediat ministerium, cujus mora culpa sit.

64. **(Vers. 8.)** Jam illud virtus alia, ne de domo ad domum quis vaga facilitate demigret; ut servemus etiam hospitali in

amore constantiam, nec coalitam amicitiae necessitudinem facile resolvamus; ut pacis praeferamus nuntium, ut ipse primus ingressus pacis benedictione celebretur: cibo potuque oblato oportere nos esse contentos, vexilla fidei non premenda, et regni coelestis Evangelium praedicandum, excutiendum de pedibus pulverem, si quis recipiendos civitatis hospitio non putaverit.

65. **(Vers. 13-21.)** Docet etiam graviori poenae obnoxios fore qui Evangelium non sequendum, quam qui Legem judicaverint esse solvendam; eo quod Tyrus et Sidon si tanta operationum coelestium vidissent miracula, non despexissent remedium poenitentiae. Istam quoque vel affluentiam vel insolentiam saecularem neque coelesti muneri comparandam, neque rursus sine remedio derelinqui, cum unicuique sit subsidium poenitendi. Postremo aperit coeleste mysterium, quod placuerit Deo ut parvulis magis quam prudentibus istius mundi suam gratiam revelaret. Quod apostolus Paulus stylo pleniore digessit dicens: *Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? Nam quoniam in Dei sapientia non cognovit hic mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam praedicationis salvos facere credentes* **(I Cor. I, 20 et 21)**.

66. Parvulum ergo accipiamus, qui se exaltare non noverit, et phaleratis sermonibus artem suae jactare prudentiae, quod philosophi plerique faciunt. Parvulus erat qui dixit: *Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei, neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me* **(Psal. CXXX, 1)**. Et ut scires parvulum hunc non aetate, non sensu fuisse, sed humilitate sua, et quadam declinatione jactantiae, addidit: *Sed exaltavi animam meam* **(Ibid., 2)**. Vides quam excelsus fuerit hic parvulus, quanto virtutum sublimis vertice?

Tales nos parvulos vult esse Apostolus, cum dicit: *Si quis videtur sapiens esse inter vos in hoc saeculo, stultus fiat, ut sit sapiens; sapientia enim hujus saeculi stultitia est apud Deum* **(I Cor. III, 18 et 19)**.

67. **(Vers. 22.)** Pulcherrimus connectitur de fide locus, quando omnia sibi tradita dicit a Patre suo. Cum *omnia* legis, omnipotentem agnoscis, non decolorem, non degenerem Patris: cum *tradita* legis, Filium confiteris, cui per naturam omnia unius substantiae jure sint propria, non dono collata per gratiam. Addidit:

(Ibid.) *Nemo scit quis est Filius, nisi Pater: et quis est Pater, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare.*

68. Quem locum in iis quos de Fide scripsi libellis, memini non esse praeteritum **(Lib. IV de Fide, cap. 6)**. Ut scias autem quia sicut Filius Patrem quibus vult revelat, etiam Pater revelat quibus vult Filium, audi dicentem ipsum Dominum Jesum cum laudaret Petrum, quod eum Filium Dei esse confessus sit: *Beatus es, Simon Barjona, quia non caro et sanguis revelavit tibi, sed Pater meus qui in coelis est* **(Matth. XVI, 17)**.

1427 69. **(Vers. 25.)** Adhaeret his lectio, qua exponuntur hi qui sibi legisperiti videntur, qui verba Legis tenent, vim Legis ignorant: et ex ipso primo Legis capitulo docet esse Legis ignaros, probans quod in principio statim Lex et Patrem et Filium praedicaverit, incarnationis quoque Dominicae annuntiaverit sacramentum, dicens: *Diliges Dominum Deum tuum . . . .* Et *diliges proximum tuum sicut te ipsum* **(Deut. VI, 5)**.

70. **(Vers. 28.)** Unde Dominus ait ad legisperitum: *Hoc fac, et vives.* At ille qui nesciret proximum suum; quia non credebat in Christum, respondit: *Quis est meus proximus?* Itaque qui Christum nescit, nescit et Legem. Quomodo enim potest scire Legem, cum veritatem ignoret, cum Lex annuntiet veritatem?

(Vers 30.) *Homo quidam ex Hierusalem descendebat in Hiericho, et incidit in latrones.*

71. Ut eum locum qui propositus est nobis, planius possimus absolvere, veterem civitatis Hiericho repetamus historiam. Meminimus itaque quod Hiericho, sicut legimus in libro qui inscribitur Jesu Nave, magna civitas fuerit, muralibus septa parietibus, quae non ferro pervia, non arieti posset esse penetrabilis **(Josue VI, I)**: in ea Rhaab habitasse meretricem quae exploratores quos direxit Jesus, hospitio recepit, consilio instruxit, postulantibus civibus abiisse respondit, abscondit in tecto: et ut se suosque urbis excidio posset eripere, coccum in fenestra ligavit **(Josue II, 4 et seq.)**: urbis autem ipsius inexpugnabiles muros septem tubarum sacerdotalium sono et populi jubilantis ululatu consono corruisse **(Josue VI, 20)**.

72. Videte quemadmodum unusquisque proprium servet officium: exploratores excubias, mysterium meretrix, fidem victor, religionem sacerdos. Hi periculum pro laude non metuunt: illa susceptos nec in periculis prodit: iste sollicitus fidem magis servare quam vincere, meretricis prius mandat salutem, quam excidium civitatis: religionis autem insignia arma sunt sacerdotis. Jam illud quis non plenum putet esse miraculi, quod ex tota urbe nemo servatus est, nisi quem meretrix liberavit?

73. Haec simplicis historia veritatis est: quae si altius consideretur, admiranda signat mysteria. Hiericho enim figura istius mundi est, in quam de paradiso, hoc est, de Hierusalem illa coelesti ejectus Adam praevaricationis prolapsione descendit, hoc est, de vitalibus ad infirma demigrans: cui non loci, sed morum mutatio naturae suae fecit exsilium. Longe enim mutatus ab illo Adam, qui inoffensa beatitudine fruebatur, ubi in saecularia peccata defluxit, incidit in latrones: in quos non incidisset, nisi his mandati coelestis devius se fecisset obnoxium. Qui sunt isti latrones, nisi angeli noctis atque tenebrarum, qui se nonnumquam transfigurant in angelos lucis, sed perseverare non possunt? Hi ante dispoliant quae accepimus indumenta gratiae spiritalis, et sic vulnera **1428** inferre consuerunt; nam si intemerata quae sumpsimus indumenta servemus, plagas latronum sentire non possumus. Cave ergo **(Cf. Aug. lib. I contra Jul. Pelag., cap. 3)** ne ante nuderis, sicut Adam ante nudatus est, mandati coelestis custodia destitutus, et exutus fidei vestimento, et sic lethale vulnus accepit: in quo omne genus occidisset humanum, nisi Samaritanus ille descendens, vulnera ejus acerba curasset.

74. Non mediocris iste Samaritanus, qui eum quem sacerdos, quem levita despexerat, non etiam ipse despexit. Nec vocabulo sectae despicias, quem verbi interpretatione miraberis; Samaritani etenim vocabulo custos significatur. Hoc habet interpretatio. Et quis est custos, nisi ille de quo dictum est: *Custodiens parvulos Dominus* **(Psal. CXIV, 6)**? Itaque sicut Judaeus alius in littera, alius in spiritu: ita et Samaritanus, alius foris, alius in occulto. Hic ergo Samaritanus descendens quis est? Scilicet: *Qui descendit de*

coelo, et qui ascendit in coelum, Filius hominis qui est in coelo **(Joan. III, 13)**? Videns semivivum, quem nemo potuerat ante curare, sicut illam quae cursu sanguinis profluens, in medicis erogaverat omne patrimonium suum: *Venit secus eum* **(Luc. VIII, 43 et 44)**, hoc est, factus est compassionis nostrae susceptione finitimus, et misericordiae collatione vicinus.

(Vers. 34.) *Et alligavit vulnera ejus, infundens oleum et vinum.*

75. Multa medicamenta medicus habet iste, quibus sanare consuevit. Sermo ejus medicamentum est. Alius ejus sermo constringit vulnera, alius oleo fovet, alius vinum infundit. Constringit vulnera austeriore praecepto, fovet remissione peccati, sicut vino compungit denuntiatione judicii.

(Ibid.) *Et imposuit,* inquit, *in jumentum suum.*

76. Audi quomodo te imponat: *Hic peccata nostra portat, et pro nobis dolet* **(Esai. LIII, 4)**: et pastor imposuit ovem lassam super humeros suos **(Luc. XV, 5)**. Homo enim jumento similis factus est; et ideo supra jumentum suum nos imposuit, ne nos essemus sicut equus et mulus; ut per nostri corporis assumptionem infirmitates nostrae carnis aboleret.

77. Denique duxit nos in stabulum, qui eramus jumenta. Est autem stabulum, in quo fessi longo itinere succedere solent. Duxit itaque in stabulum Dominus, *Qui suscitat a terra inopem, et de stercore erigit pauperem* **(Psal. CXII, 7)**.

78. *Et curam egit* **(Ibid.)**; ne aeger ea quae acceperat, nequaquam praecepta servaret. Sed non vacabat Samaritano

huic diu in terris degere: redeundum eo erat, unde descenderat. Itaque:

(Vers. 35.) *Altero die.*

79. Quis est iste alter dies, nisi forte ille Dominicae resurrectionis, de quo dictum est: *Hic est dies quem fecit Dominus* **(Psal. CXVII, 24)**?

(Ibid.) *Protulit duos denarios, et dedit stabulario, et ait: Curam illius habe.*

1429 80. Qui sunt isti duo denarii, nisi forte duo Testamenta, quae imaginem in se habent aeterni regis expressam, quorum pretio vulnera nostra curantur? Redempti enim sumus pretioso sanguine; ut ultimae mortis ulcera vitaremus.

81. Hos ergo duos denarios (licet horum quoque librorum quatuor formas non absurdum sit intelligere) accipit stabularius. Quis? ille forsitan qui ait: *Aestimo ut stercora, ut Christum lucrifaciam* **(Philip. III, 8)**; quo curam haberet hominis vulnerati. Stabularius itaque ille est qui dixit: *Misit me Christus evangelizare* **(I Cor. I, 17)**. Stabularii sunt illi quibus dicitur: *Ite in orbem universum, et praedicate Evangelium universae creaturae: et qui crediderit et baptizatus fuerit, hic salvus erit* **(Marc. XVI, 15 et 16)**, salvus utique a morte, salvus a vulnere quod infixum est a latronibus. Beatus ille stabularius, qui alterius vulnera curare potest. Beatus ille cui dicit Jesus:

(Vers. 35.) *Quodcumque supererogaveris, revertens reddam tibi.*

82. Bonus dispensator, qui etiam supererogat. Bonus dispensator Paulus, cujus sermones et epistolae veluti ei rationi quam acceperat, supereffluunt. Moderatum Domini mandatum prope immoderato labore mentis et corporis exsecutus; ut multos ab aegritudine gravi spiritalis alloquii dispensatione relevaret. Bonus ergo stabularius stabuli ejus in quo agnovit asina praesepe Domini sui, et in quo grex clauditur agnorum; ne frementibus ad caulas rapacibus lupis, facilis in ovilia sit incursus.

83. Spondet ergo mercedem se redditurum. Quando reverteris, Domine, nisi in judicii die? Nam licet ubique sis semper, et stans in medio nostrum, non cernaris a nobis, erit tamen tempus quo universa caro te aspiciat revertentem. Reddes ergo quod debes. Beati quibus es debitor! Utinam nos simus idonei debitores! utinam quod accepimus, possimus exsolvere; nec nos aut sacerdotii aut ministerii munus extollat! Quomodo reddes, Domine Jesu? Promisisti quidem in coelo bonis copiosam esse mercedem **(Matth. V, 12)**. Reddes tamen et cum dicis: *Euge, bone serve, quoniam super pauca fidelis fuisti, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui* **(Matth. XXV, 21)**.

84. Ergo quoniam nemo magis proximus quam qui vulnera nostra curavit, diligamus eum quasi dominum, diligamus eum quasi proximum, nihil enim tam proximum, quam caput membris: diligamus etiam eum qui imitator est Christi: diligamus eum qui inopiae alterius corporis unitate compatitur. Non enim cognatio facit proximum, sed misericordia: quia misericordia secundum naturam; nihil enim tam secundum naturam, quam juvare consortem naturae.

85. **(Vers. 38, 42.)** Dictum est igitur de misericordia, sed non una est forma virtutis. Subjicitur Marthae exemplo et Mariae: alterius operibus actuosa devotio, alterius religiosa mentis intentio Dei verbo, quae si cum fide congruat, etiam ipsis operibus antefertur, juxta quod scriptum est: *Maria optimam partem sibi elegit, quae non auferetur illi.* Studeamus igitur et nos habere quod nemo nobis possit auferre, **1430** non ut perfunctoria, sed diligens audientia deferatur; solent enim etiam ipsius semina verbi coelestis auferri, si secus viam sint seminata **(Luc. VIII, 12)**. Agat te sicut Mariam desiderium sapientiae; hoc enim majus, hoc perfectius opus: nec ministerii cura cognitionem verbi coelestis avertat, nec arguas eos, et otiosos judices, quos videas studere sapientiae; hanc enim sibi cohabitantem Salomon ille pacificus adscivit.

86. Nec Martha tamen in bono ministerio reprehenditur: sed Maria, quod meliorem partem sibi elegerit, antefertur; Jesus enim multis abundat, et multa largitur: et ideo sapientior judicatur; quia quod principale advertit, elegit. Denique apostoli optimum non putaverunt relinquere Dei verbum, et ministrare mensis **(Act. VI, 2)**. Sed utrumque munus sapientiae est; nam et Stephanus plenus sapientia minister electus est **(Ibid., 5)**. Et ideo qui ministrat doctori deferat: et ministrantem doctor invitet et provocet; unum enim est corpus Ecclesiae, etsi diversa membra: alterum altero eget. Non potest dicere oculus manui: Opera tua non desidero: aut iterum caput pedibus, aut auricula se negare esse de corpore; nam etsi alia principalia, tamen alia necessaria. Sapientia in capite, actus in manibus: *Oculi* enim *sapientis in capite ejus* **(Eccles. II, 14)**; quia ille vere sapit, cujus animus in

Christo est, et cujus interior oculus erigitur ad superna. Et ideo: *Sapientis oculi in capite ipsius:* stulti autem in calcaneo.

(Cap. XI. --- Vers. 5.) *Quis vestrum habens amicum, ibit ad illum media nocte, et dicit illi: Amice, commoda mihi tres panes.*

87. Alius praecepti locus est, ut omnibus momentis non solum diebus, sed etiam noctibus oratio deferatur. Vides enim quod iste qui media nocte perrexit, tres panes ab amico suo postulans, et in ipsa petendi intentione persistens, non defraudetur oratis. Qui sunt isti tres panes, nisi mysterii coelestis alimentum? Quod si diligas Dominum Deum tuum, non solum tibi, sed etiam aliis poteris emereri. Quis autem amicior nobis, quam qui pro nobis corpus suum tradidit? Ab hoc media nocte panes David petiit, et accepit; petiit enim quando dicebat: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi* **(Psal. CXVIII, 62)**; ideo meruit hos panes quos apposuit nobis edendos. Petiit cum dicit: *Lavabo per singulas noctes lectum meum* **(Psal. VI, 7)**; neque enim timuit ne excitaret dormientem, quem scit semper vigilantem.

88. Et ideo scriptorum memores, noctibus ac diebus orationi instantes, peccatis nostris veniam postulemus. Nam si ille tam sanctus, et qui regni erat necessitatibus occupatus, septies in die laudem Domino dicebat, matutinis et vespertinis sacrificiis semper intentus **(Psal. CXVIII, 164)**: quid nos facere oportet, qui eo amplius rogare debemus, quo frequentius carnis ac mentis fragilitate delinquimus; ut de via lassis, et istius aevi cursu ac vitae hujus anfractu graviter fatigatis, panis refectionis deesse non possit, qui hominis corda confirmet?

89. Nec solum media nocte Dominus, sed omnibus **1431** prope docet vigilandum esse momentis; venit enim et vespertina, et secunda, et tertia vigilia, et pulsare consuevit: *Beati,* itaque, *servi illi, quos cum venerit Dominus, invenerit vigilantes* **(Luc. XII, 37)**. Si ergo desideras ut virtus Dei praecingat se, et ministret tibi, vigilandum est semper: multae enim insidiae sunt bonis, et gravis corporis somnus; quia si dormire mens coeperit, vigorem suae virtutis amittit. Excita igitur somnum tuum, ut pulses ostium Christi: quod aperiri sibi etiam Paulus exposcit, non solum suis, sed etiam populi orationibus obsecrans se juvari, ut aperiatur ostium sibi ad loquendum mysterium Christi **(Coloss. IV, 3)**. Et fortasse illud est ostium quod apertum vidit Joannes; vidit enim, et dixit: *Post haec vidi, et ecce ostium apertum in coelo; et vox prima quam audivi tamquam tubam loquentem mecum, et dicentem: Ascende huc, et ostendam tibi quae oporteat fieri* **(Apoc. IV, 1)**. Apertum est igitur ostium Joanni, apertum est ostium Paulo; ut nobis panes, quos ederemus, acciperent. Perseveravit ostium pulsans opportune, importune; ut gentes mundani tramitis labore vexatas, alimoniae coelestis ubertate recrearet.

90. Ergo praeceptivus locus frequenter orandi, spes impetrandi, ratio persuadendi, prius in praecepto ponitur, post in exemplo. Qui enim promittit aliquid, spem debet afferre promissi; ut monitis obedientia deferatur, promissis fides, quae humanae contemplatione pietatis in majus aeternae spem pietatis acquirit; si tamen aequa poscantur, ne in peccatum vertatur oratio. Nec erubuit aliquid saepius postulare, ne vel diffidere de Domini misericordia videretur, vel arroganter dolere, quod non prima prece aliquid impetraverit. *Propter*

hoc, inquit, *ter Dominum rogavi* **(II Cor. XII, 8)**: et ostendit quod frequenter Deus ideo non concedat oratus, quod inutilia judicet, quae nos profutura credamus.

(Vers. 17.) *Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, et domus supra domum cadet.*

91. Causa dicti hujus ea est, quod in Beelzebub principe daemoniorum ejicere daemonia dicebatur; ut ostenderet regnum suum individuum esse atque perpetuum. Meritoque etiam Pilato respondit: *Regnum meum non est de hoc mundo* **(Joan. XVIII, 36)**. Et ideo qui non in Christo spem gerunt, sed in principe daemoniorum ejici daemones opinantur, eos regni negat esse perpetui: quod spectat ad populum Judaeorum, qui hujusmodi passionibus ad daemonium ejiciendum, daemonii arcessit auxilium. Nam quemadmodum potest, cum fides scindatur, regnum manere indivisum? Etenim cum in Lege sit populus Judaeorum, Christus quoque secundum carnem ex Lege sit generatus: quomodo regnum potest Judaeorum esse perpetuum, quod ex Lege est; cum populus ipse dividat Legem, quando a Legis populo Christus negatur, qui ex Lege debetur? Ita ex parte se fides Judaicae plebis impugnat, et impugnando dividitur, et dividendo dissolvitur. Et ideo regnum Ecclesiae manebit in aeternum; quia **1432** individua fides, corpus est unum: *Unus* enim *Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et pater omnium, qui super omnes, et per omnes, et in omnibus* **(Ephes. IV, 5 et 6)**.

92. Quanta hic sacrilegi furoris amentia; ut cum Dei Filius ad immundos spiritus conterendos, et ad manubias mundani principis auferendas susceperit carnem, et destruendae

nequitiae spiritalis hominibus quoque dederit potestatem, dividens spolia ejus, quod insigne est triumphantis, aliqui sibi adjumentum ac praesidia diabolicae potestatis adsciscant, cum in digito Dei, vel certe secundum Matthaeum in spiritu Dei daemones excludantur **(Matth. XII, 28)**! Unde intelligitur individuum quoddam velut corpus esse divinitatis et regnum; cum Christus Dei dextera sit. Spiritus autem digiti speciem velut unius secundum divinitatem corporis seriem videatur exprimere. Nonne videtur individuum esse regnum, cum velut corpus sit indivisum? *Habitat enim,* ut legisti, *corporaliter plenitudo divinitatis in Christo* **(Coloss. II, 9)**. Quod utique et de Patre negare non poteris, et de Spiritu negare non debes. Nec tibi membrorum comparatione notrorum portio quaedam videatur facienda virtutis; individuae enim rei non potest esse divisio: et ideo ad formam unitatis, non ad distinctionem potestatis referenda digiti nuncupatio est; cum et dextera Dei dicat: *Ego et Pater unum sumus* **(Joan. X, 30)**. Sed licet individua divinitas, distincta persona est.

93. Digitus tamen cum dicitur Spiritus, operatoria virtus significatur, quod divinorum operum sicut Pater et Filius, ita et Spiritus sanctus operator sit. David enim dicit: *Quoniam videbo coelos opera digitorum tuorum* **(Psal. VIII, 4)**. Et in trigesimo secundo psalmo: *Et spiritu oris ejus omnis virtus eorum* **(Psal. XXXII, 6)**. Et Paulus ait: *Haec omnia autem operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult* **(I Cor. XII, 11)**. Et id cum dicit:

(Vers. 20). *Quod si in Spiritu Dei ego ejicio daemonia, profecto pervenit in vos regnum Dei.*

94. Simul ostendit imperialem quamdam esse sancti Spiritus potestatem, in quo regnum est Dei. Nos quoque in quibus habitat Spiritus, regalem domum habemus. Unde et in posterioribus dixit: *Regnum Dei intra vos est* **(Luc. XVII, 21)**. Et ideo divinitatis, et dominationis, et imperatoriae majestatis consortem debemus aestimare Spiritum sanctum; quia *Dominus est Spiritus: ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas* **(II Cor. III, 17)**.

(Vers. 24). *Cum immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca arida quae non habent aquam, quaerens requiem, et non inveniens.*

95. Hoc de Judaeorum plebe dictum ambigi non potest, quam Dominus a regno suo in superioribus segregavit. Unde omnes quoque haereticos et schismaticos Da regno ei, et ab Ecclesia intellige separatos. Et ideo non Dei, sed immundi spiritus omnes schismaticorum haereticorumque liquido claret esse conventus. Itaque in uno homine totius Judaici populi comparatio est, a quo **1433** per legem spiritus immundus exierat. Sed quia in nationibus et gentibus per fidem Christi requiem reperire non potuit (immundis enim spiritibus Christus incendium est, qui in pectoribus gentilium, quae ante arida erant, postea per baptismum rore Spiritus sancti humescebant, jacula adversarii ignita restrinxerat), ideo regressus ad plebem est Judaeorum, quae forensi et perfunctoria specie compta, animo manet interiore pollutior. Neque enim sacri fontis irriguo aut abluebat, aut restinguebat ardorem: meritoque ad eam spiritus redibat immundus, adducens secum septem spiritus nequiores se; quoniam in hebdomada Legis et octavae mysterium sacrilega mente commisit. Itaque ut nobis multiplicatur septiformis Spiritus

gratia: ita illis immundorum spirituum omnis cumulatur injuria; universitas enim hoc numero aliquoties comprehenditur, propter quod septimo die conclusis mundi operibus, requievit Deus **(Gen. II, 2)**. Ideo et *sterilis septem peperit, et populosa in filiis infirmata est* **(I Reg. II, 5)**. Denique ut scias Synagogae populum deformari, ubi Ecclesiae beatitudo laudatur, subjecit:

(Vers. 29, 30.) *Generatio haec, generatio nequam est: signum quaerit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonae prophetae. Nam sicut Jonas fuit signum Ninivitis: ita erit et Filius hominis.*

96. In hoc quoque Judaeorum plebe damnata, Ecclesiae mysterium evidenter exprimitur, quae in Ninivitis per poenitentiam, et in regina Austri per studium percipiendae sapientiae de totius orbis finibus congregatur; ut pacifici Salomonis verba cognoscat, Regina plane, cujus regnum est indivisum, de diversis et distantibus populis in unum corpus assurgens. Itaque *Sacramentum hoc magnum est . . . . de Christo et Ecclesia* **(Ephes. V, 32)**: sed tamen hoc majus est; quia illud in figura ante praecessit: nunc autem plenum in veritate mysterium est; illic enim Salomonis typus, hic autem Christus in suo corpore est. Ex duobus igitur constat Ecclesia, ut aut peccare nescias, aut peccare desinas; poenitentia enim delictum amovet, sapientia cavet. Hoc in mysterio.

97. Caeterum Jonae signum ut typus Dominicae passionis, ita etiam gravium, quae Judaei commiserant, testificatio peccatorum est. Simul advertere licet, et majestatis oraculum, et pietatis indicium; namque Ninivitarum exemplo et denuntiatur supplicium, et remedium demonstratur. Unde

etiam Judaei debent non desperare indulgentiam, si velint agere poenitentiam.

(Vers. 33.) *Nemo lucernam accendit et in abscondito ponit, neque sub modio, sed supra candelabrum.*

98. Ergo quia in superioribus Ecclesiam Synagogae praetulit, hortatur nos ut fidem potius nostram ad Ecclesiam transferamus; lucerna enim fides est, juxta quod scriptum est: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine* **(Psal. CXVIII, 105)**; verbum enim Dei fides nostra est, verbum Dei lux, lucerna est fides. *Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* **(Joan. I, 9)**. Lucerna autem lucere non potest, nisi aliunde lumen acceperit. **1434** Haec est lucerna quae accenditur, virtus scilicet nostrae mentis et sensus, ut mua illa possit quae perierat, reperiri **(Luc. XV, 8)**. Nemo ergo fidem sub Lege constituat; Lex enim intra mensuram est, ultra mensuram gratia: Lex obumbrat, gratia clarificat. Et ideo nemo fidem suam intra mensuram Legis includat, sed ad Ecclesiam conferat, in qua septiformis Spiritus relucet gratia, quam Princeps ille sacerdotum fulgore supernae divinitatis illuminat, ne eam Legis umbra restinguat.

99. Denique lucerna illa quam matutinis vesperuisque temporibus, ritu veteri Judaeorum, princeps sacerdotum solebat accendere **(Exod. XXVII, 21)**, velut sub modio sita Legis evanuit: et civitas illa Hierusalem, quae in terris est, quae occidit prophetas, quasi in convalle fletus posita delitescit: illa autem Hierusalem quae in coelo est, in qua militat fides nostra, in illo altissimo omnium locata monte, hoc est in Christo, Ecclesia non potest tenebris et ruinis

hujus mundi abscondi: sed fulgens candore solis aeterni, luce nos gratiae spiritalis illuminat.

(Vers. 39.) *Nunc vos, Pharisaei, prius quod deforis est calicis et catini mundatis.*

100. Vides corpora nostra terrenorum et fragilium expressione signari, quae brevi lapsu praecipitata franguntur: et facile ea quae mens voluit interna per sensus et gesta corporis prodi, sicut illa quae calix interius continet, foris lucent. Unde et in posterioribus **(Luc. XXII, 42)** non dubium est vocabulo calicis passionem corporis declarari, cum dicit Dominus: *Calicem quem mihi Pater dedit, non vis ut bibam illum* **(Joan. XVIII, 11)**? Bibit enim corpus suum, qui corporalem fragilitatem spiritali absorbet affectu, et quasi in mentem animumque transfundit; ut interioribus exteriorum imbecillitas hauriatur. Cernis igitur quod nos non exteriora hujus calicis aut catini, sed interiora contaminant. Et ideo quasi bonus praeceptor docuit quemadmodum nostri mundare corporis contagium debeamus, dicens:

(Vers. 41.) *Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis.*

101. Vides quanta remedia? Mundat nos misericordia, mundat nos Dei sermo, juxta quod scriptum est: *Jam vos mundi estis propter sermonem meum, quem locutus sum vobis* **(Joan. XV, 3)**. Nec hoc loco solum, sed etiam in aliis quanta sit gratia expressum tenes: *Eleemosyna enim a morte liberat* **(Tob. XII, 9)**: et, *Conclude eleemosynam in corde pauperis, et haec pro te exorabit in die malo* **(Eccli. XXIX, 15)**.

102. Totus itaque pulcherrimus ab hinc dirigitur locus, ut quoniam nos ad studium simplicitatis invitat, superflua Judaeorum et terrena condemnet, qui secundum corpus intelligendo quae Legis sunt, vitro et catino propter fragilitatem sui non immerito comparantur; et ea de quibus nobis nullus est usus, observant: ea autem in quibus nostrae spei fructus est, negligunt; et ideo peccatum grande committunt, dum meliora despiciunt: et tamen ipsis peccati abolitio promittitur, si misericordia consequatur.

1435 103. **(Vers. 42.)** Breviter autem vitia eorum multa perstringit, qui viliorum fructuum decimis conferendis omne studium intendant suum: nec ullum futuri judicii metum, nec aliquam Dei habeant charitatem, cum opera sine fide vana sint; praetereunt enim judicium et charitatem Dei: judicium ideo, quia non omnia quae agunt, in judicium referunt: charitatem ideo, quia non ex affectu Deum diligunt.

104. Sed ne rursus fidei nos studiosos faciat, operum negligentes, perfectionem fidelis viri brevi sermone concludit; ut et fide et operibus approbetur, dicens: *Et haec oportuit facere, et illa non omittere.*

105. **(Vers. 43, 44.)** Arrogantiam quoque jactantiamque redarguit Judaeorum, dum primatus accubitionis in conviviis appetunt. In ipsos quoque peritos Legis damnationis sententia promulgatur: qui quasi sepulcra quae non apparent, specie fallunt, visuque decipiunt; ut cum foris speciosa promittant, intus ossa plena fetoris includant. Quod faciunt plerique doctores, qui ab aliis exigunt, quae ipsi non queant aemulari. Et ideo ipsi monumenta sunt, sicut et alibi dictum est: *Sepulcrum patens est gutlur eorum* **(Psal. V, 11)**.

106. **(Vers. 47.)** Bonus etiam locus adversus superstitionem vanissimam Judaeorum, qui aedificando sepulcra prophetarum, patrum suorum facta damnabant; aemulando autem paterna scelera, in seipsos sententiam retorquebant. Etenim propheticorum aedificatione tumulorum, sceleris eos qui occiderant, arguebant; et similium aemulatione factorum, se quoque declarabant paternae iniquitatis haeredes. Non igitur aedificatio, sed aemulatio loco criminis aestimatur. Neque enim possunt haereditariae iniquitatis absolvi, qui Dei Filium crucifigendo, quod gravius est, paternis cumulum sceleribus addiderunt. Et ideo bene alibi addidit: *Implete mensuram patrum vestrorum* **(Matth. XXIII, 32)**; quia nihil est ultra Dei injuriam gravius peccare quod possint.

107. **(Vers. 49.)** Propterea mittit ad illos Sapientia apostolos et prophetas. Quis est Sapientia nisi Christus? Denique in Matthaeo habes: *Ecce ego mitto ad vos prophetas et sapientes* **(Matth. XXIII, 34)**.

108. **(Vers. 52.)** Arguuntur adhuc sub nomine Judaeorum, et futuro supplicio statuuntur obnoxii; quia cum doctrinam sibi divinae cognitionis usurpent, et alios impediunt, nec ipsi quod profitentur agnoscunt.

(Cap. XII. --- Vers. 6, 7.) *Nonne quinque passeres veneunt dipondio, et unus ex illis non est in oblivione coram Domino? Sed et capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite timere, multis passeribus pluris estis.*

109. Pulcherrimum locum tenendae simplicitatis et aemulandae fidei Salvator intexuit, ne Judaicae perfidiae more alia premamus affectu, alia voce simulemus; cum ultimo

tempore occulta cogitationum accusantium, aut etiam defendentium secretum nostrae mentis aperitur, ut videantur. Quae enim major est simplicitatis illecebra, quam ut unusquisque cognoscat latebram fraudis esse non posse?

110. Sed quoniam gemina est causa perfidiae, quae aut ex inolita malitia, aut ex accidenti metu nascitur; **1436** ne quis metu territus potestatis, Deum quem corde cognoscit, negare conetur, pulchre addidit animae tantum formidabile esse supplicium, poenam corporis non esse metuendam; mors enim naturae finis, non poena est; et ideo mortem supplicii corporalis esse defectum, poenam vero animae esse perpetuam; eoque Deum solum esse metuendum, cujus potestati non natura praescribat, sed eadem natura subjaceat; mortem vero non esse terribilem, quam locupletiore fenore sit immortalitas redemptura.

111. Inspiraverat Dominus simplicitatis affectum, virtutem mentis erexerat, fides sola nutabat; bene eam de vilioribus roboravit; nam si Deus oblivionem passerum non habet, hominum habere qui potest? Quod si tanta est Dei, et tam aeterna majestas, ut unus ex passeribus, aut nostrorum numerus capillorum praeter scientiam Dei non sit; quam indignum est aestimare quod fidelium corda Dominus aut ignoret, aut spernat, qui viliora cognoscat!

112. Fortasse dicat aliquis: Quomodo Apostolus dixit: *Numquid de bobus cura est Deo* **(I Cor. IX, 9)**; cum utique bos passere pretiosior sit? Sed aliud est cura, aliud scientia. Denique numerus capillorum non in actu computationis, sed in facilitate cognitionis accipitur; non enim sollicitam Deus curae numerantis intendit excubiam; sed

cui cognita sunt omnia, quasi numerata sunt omnia. Bene tamen numerari dicuntur; quia illa quae volumus servare, numeramus.

113. Possumus tamen hic discutere aliquod intelligentiae spiritalis arcanum; praesertim cum hoc videatur absurdum, ut homines non potius hominibus quam passeribus comparentur. Videntur enim quinque isti passeres quinque esse corporis sensus, tactus, odoratus, gustus, visus, auditus; qui modo passerum si terrenarum sordium rimentur illuviem, atque ex incultis locis et fetidis cibum quaerant, delictorum suorum laqueis occupati, ad superiorum operum fructus, quibus epulantur animae, revolare non possunt. Est enim lenocinantis quidam laqueus voluptatis, qui nostrorum vestigiis animorum quaedam vincula subnectat; ut si igneum vigorem, puritatemque naturae, terrenae materiae sensus hebetaverit, luxuriae pretio saecularis addictum sub quadam vitiorum auctione constituat.

114. Sunt etiam quaedam nostrorum nundinae delictorum. Itaque variarum capti illecebris voluptatum, aut venumdamur sub peccato, aut redimimur a peccato. Christus nos redimit, adversarius vendit; ille auctionatur ad mortem, hic redimit ad salutem. Unde bene Matthaeus duos passeres posuit **(Matth. X, 29)**, corpus animamque significans; quoniam caro quoque si consentiens Dei legi, et exuens se lege peccati in naturam animae sensuum puritate transierit, alis ad coelum spiritalibus elevatur. Itaque docemur quia volandi nobis gratiam natura dedit, voluptas abstulit, quae malorum escis gravat animam, atque in naturam corporeae molis inclinat.

115. Meritoque posuit quia nemo illorum cadit sine voluntate Dei **(Ibid.)**; quod enim cadit, vergit in terram; et quod volat, fastigio immortalitatis evehitur. Ne cui autem dubium esset quod **1437** Matthaeus dixit, Lucas evidenter absolvit, quia voluntas hominis Deo cognita est; non enim quicumque cadit, voluntate Dei cadit; sed qui delictorum suorum mole ruerit, Deum latere non poterit; nam et Job ex Dei voluntate tentatur **(Job I, 12)**. Dedit tibi adversarium, sed proposuit praemium. Nec excuses fragilitatem, qui habes imaginem, accepisti munitionem; unde et hoc proficit ad salutem, ut sine permissione Dei diabolum nocere non posse cognoscas; ne potentiam diaboli magis timeas, quam divinitatis offensam.

116. Jam illud non dubium est, animae passerem comparari, cum legeris: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium* **(Psal. CXXIII, 7)**. Et alibi: *Quomodo dicitis animae meae: Transmigra in montem sicut passer* **(Psal. X, 2)**? Ipsum quoque hominem legimus comparari passeri; quia scriptum est: *Ego autem sicut passer singularis in aedificio* **(Psal. CI, 8)**; scilicet ex duobus passeribus in unum passerem, hoc est, spiritalis substantiae subtilitatem, concordantis utriusque alae compage formatus. Ergo passer bonus est, cui volandi natura suppeditat. Est etiam malus passer, qui volandi usum terrenae vitio labis aboleverit: quales sunt isti passeres, qui dipondio veneunt.

117. Alibi asse veneunt, alibi dipondio **(Matth. X, 29)**. Quanta vilitas delictorum! Mors enim vilis, sed pretiosa virtus. Etenim adversarius tamquam captiva mancipia vilioris pretio aestimationis addicit; at vero Dominus tamquam speciosa servitia, quae ad imaginem et similitudinem sui fecit, idoneus sui operis aestimator magno pretio nos redemit, sicut

sanctus Apostolus dixit: *Empti enim estis pretio magno* **(I Cor. VI, 20)**. Et bene *magno,* quod non aestimatur aere, sed sanguine; quia pro nobis mortuus est Christus, qui pretioso nos sanguine liberavit, sicut etiam sanctus Petrus in Epistola commemorat sua, scribens ad nos: *Quia non corruptibilibus argento vel auro,* inquit, *redempti estis de vana vestra conversatione paternae traditionis: sed pretioso sanguine quasi agni incontaminati et immaculati Christi Jesu* **(I Petr. I, 18 et 19)**. Et bene *pretioso,* quia immaculati corporis sanguis est, quia sanguis est Filii Dei; qui non solum de maledicto legis, sed etiam de impietatis morte perpetua nos redemit.

118. In summa igitur hic sensus est; si Dominus vilibus avibus, et infidelibus hominibus vel in oriundo sole, vel in terrena fecunditate prospexit; si misericordiae suae omnibus munus impertit, haud esse dubitandum contemplationem apud illum fidelium valituram esse meritorum. Praeclare autem et fidem acuendo intexuit, et fidei ipsi virtutum fundamenta subjecit; nam ut fortitudinis incentivum est fides, ita fidei firmamentum est fortitudo.

(Vers. 9, 10.) *Qui autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram angelis Dei. Et omnis qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur ei: in Spiritum autem sanctum qui dixerit, non remittetur ei.*

119. Utique *Filium hominis* Christum intelligimus, **1438** qui de Spiritu sancto generatus in virgine est, quod parens ejus in terris sola sit Virgo. Numquid ergo major est Christo Spiritus sanctus; ut in Christum peccantes veniam consequantur, in Spiritum sanctum delinquentes remissionem non mereantur

adipisci? Sed ubi unitas potestatis est, nulla comparationis est quaestio, neque controversia magnitudinis, cum magnus sit Dominus, et magnitudinis ejus finis esse non possit. Si igitur, quod credimus, unitas Trinitatis est, indiscreta utique magnitudo, sicut indiscreta operatio; quod in sequentibus demonstratur; nam cum alibi dictum sit: Pater vobis dat quid loquamini, hic subjecit: *Spiritus enim sanctus docebit vos in illa hora quae oportet dicere* **(Matth. X, 19)**. Ergo si operatio una est, una est contumelia.

120. Sed ad proposita revertamur. Hic videtur quibusdam ut eumdem et Filium hominis et Spiritum sanctum Christum intelligamus, salva distinctione personarum, et unitate substantiae; quia unus et Deus et homo Christus, idem Spiritus, sicut scriptum est: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus* **(Thren. IV, 20)**; idem sanctus; quia sicut Deus Pater, et Filius Deus, Dominus Pater et Filius Dominus; ita etiam et Pater sanctus, et Filius sanctus, et Spiritus sanctus. Denique Cherubim et Seraphim indefessis vocibus clamant; Sanctus, sanctus, sanctus **(Esai. VI, 3)**; ut Trinitas repetita tertia appellatione signetur. Si ergo utrumque Christus est, quae est diversitas, nisi ut sciamus quia divinitatem Christi nobis negare non liceat? Denique in persecutione quid quaeritur, nisi ut Deus Christus negetur? Itaque quicumque spiritus non confitetur in Christo Deum, et ex Deo, atque in Deo Christum, veniam non meretur. Sed etiam quicumque non confitetur Christum in carne venisse, ex Deo non est; qui enim hominem negavit, Deum negavit; quia Deus in homine, et homo in Deo Christus.

121. Plerique tamen illud tenent, ut eam blasphemiam dicant non esse veniabilem, si quis Christum dicat in Beelzebub ejicere daemonia, non potestate divina.

(Vers. 13, 14.) *Et ait quidam de turba: Magister, dic fratri meo ut dividat mecum haereditatem. At ille dixit ei: Homo, quis me constituit judicem aut divisorem supra vos?*

122. Totus hic locus ad subeundam pro confessione Domini passionem, aut contemptu mortis, aut spe praemii, aut mansuri denuntiatione supplicii, cui numquam venia laxetur, instruitur. Et quoniam avaritia plerumque solet tentare virtutem, etiam hujus abolendae rei praeceptum subjicitur et exemplum, dicente Domino: *Quis me constituit judicem aut divisorem supra vos?* Bene terrena declinat, qui propter divina descenderat; nec judex esse dignatur litium, et arbiter facultatum, vivorum habens mortuorumque judicium, arbitriumque meritorum. Non ergo quid petas, sed a quo postules intuendum est; nec coram majoribus intento animo putes minoribus obstrependum. Unde non immerito refutatur hic frater, qui dispensatorem coelestium **1439** gestiebat corruptibilibus occupare; cum inter fratres patrimonium non judex medius, sed pietas debeat sequestra dividere; quamquam immortalitatis patrimonium, non pecuniae, sit hominibus expetendum; frustra enim congregat opes, qui se his nescit usurum: sicut ille qui cum repleta horrea novis messibus rumperentur, exuberantium sibi fructuum receptacula praeparabat, cui congregaret ignarus **(Vers. 27 et seq.)**. Remanent enim in saeculo cuncta quae saeculi sunt, et praetereunt nobis quaecumque congregantur haeredibus; neque enim nostra sunt, quae non possumus auferre nobiscum. Sola virtus comes est defunctorum, sola nos

sequitur misericordia, quae coelestium dux praevia mansionum, pecuniae vilis usura tabernacula defunctis acquirit aeterna, sicut Domini praecepta testantur, dicentis ad nos: *Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui vos recipiant in aeterna tabernacula sua* **(Luc. XVI, 9)**. Bonum itaque ac salutare praeceptum, et idoneum quod vel avaros possit animare, quo studeant corruptibilia perennibus, terrena mutare divinis. Sed quoniam plerumque devotio fidei infirmitate revocatur, et ad conferendum patrimonium prompti, victus sui consideratione retrahuntur; eo addidit Dominus dicens:

(Vers. 22, 23.) *Nolite solliciti esse animae quid manducetis: neque corpori quid vestiamini. Anima plus est quam esca: et corpus plus quam vestimentum.*

123. Nihil enim moralius ad faciendam fidem omnia credentibus a Deo posse conferri, quam quod aerius ille spiritus vitale collegium animae, corporisque contubernio foederatum, sine nostro labore perpetuat, nec salutaris deficit usus alimenti, nisi cum venerit dies suprema moriendi. Cum igitur anima indumento corporis vestiatur, et vigore animae corpus animetur, absurdum est ut victus nobis copiam defuturam putemus, qui vivendi jugem substantiam consequamur.

124. *Considerate,* inquit, *volatilia coeli* **(Matth. VI, 26)**. Magnum sane et aptum quod fide sequamur exemplum. Nam si volatilibus coeli quibus nullum exercitium cultionis, nullus de messium fecunditate proventus est, indeficientem tamen providentia divina largitur alimoniam, verum est causam inopiae nostrae avaritiam videri. Etenim illis idcirco

inelaborati pabuli usus exuberat, quod fructus sibi communem ad escam datos speciali quodam nesciunt vindicare dominatu; nos communia amisimus, dum propria vindicamus; nam nec proprium quidquam est, ubi perpetuum nihil est; nec certa copia, ubi incertus eventus. Cur enim divitias tuas aestimes, cum tibi Deus etiam victum cum caeteris animantibus voluerit esse communem? Aves coeli speciale sibi nihil vindicant, et ideo pabulis indigere nesciunt; quia non norunt aliis invidere.

(Vers. 27, 28.) *Considerate lilia quomodo crescunt.* Et infra: *Si autem fenum quod hodie est, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos minimae fidei!*

125. Bonus quidem sermo atque moralis, quod ad fidem divinae nos misericordiae conferendae, **1440** vel juxta litteram, quia ad staturam corporis nostri **(Vers. 25)**, vel spiritaliter, quia supra mensuram staturae nostrae sine Dei favore nihil valemus adjungere, comparatione floris et feni sermo Dominicus provocavit. Quid enim tam morale ad persuasionem, quam cum videas quod etiam quae sunt irrationabilia, sic Dei prospicientia vestiuntur; ut nullo usu vel ad gratiam egeant, vel ornatum; multo magis credas rationabilem hominem, si omnem sui usum in Deo collocet, nec studio mutandi violet fidem, numquam egere posse; eo quod jure praesumpserit de favore divino?

126. Sed tamen ut etiam altius ista pendamus; quia non otiosum videtur quod flos vel homini confertur, vel certe plus quam hominibus in Salomone praefertur, qui tantum meruit ut vel in specie templum Deo conderet, vel in mysterio Christi Ecclesiam figuraret; non alienum videtur ut per claritatem

coloris, angelorum coelestium gloriam putemus expressam, qui vere mundi istius flores sunt; quando eorum claritatibus mundus ornatur, et bonum odorem sanctificationis aspirant. Quorum praesidio fulti possumus dicere: *Bonus odor Christi sumus Deo in iis qui salvi fiunt* **(II Cor. II, 15)**; qui nulla sollicitudine praepediti, nullo usu laboris exercitati, divinae in se liberalitatis gratiam, et coelestis servant dona naturae. Unde bene et hic vestitus gloria sua Salomon, et alibi coopertus ostenditur **(Matth. VI, 29)**, quod infirmitatem corporeae naturae veluti virtute quadam mentis adopertam operum gloria vestiebat. Angeli vero quorum natura divinior expers manet injuriae corporalis recte, licet maximo viro, consideratione tamen nostrae injuriae praeferuntur. Ergo quoniam per resurrectionem erunt homines sicut angeli in coelis, nos quoque exemplo Angelorum gloriae coelestis augmentum Dominus, qui et illis eam tribuit, sperare praecepit, quoad absorbeatur hoc mortale a vita: *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, et mortale hoc induere immortalitatem* **(I Cor. XV, 53)**.

127. Plerique etiam comparationem hanc secundum naturam floris et usum putant propositi germinis aptiorem; eo quod lilia nullius annui usus cultum requirant, nec sicut erga proventum fructuum caeterorum, ita etiam erga generationem istius floris sollicitis in orbem redeat labor actus agricolis. Quibuslibet enim siccitatibus agri omne illud quod alitur in florem, quadam virtute genitali ex sese atque in se succi semper manentis animatur; ita cum foliorum puberum caulem videas aruisse, floris tamen natura virescit; absconditur enim viriditas, non amittitur. At ubi vernis fuerit provocata blanditiis, indumentum germinis, comam floris, liliive resumit

ornatus. Quem locum nunc, quoniam alibi uberius tractatum esse reminiscimur, perstrinxisse satis est; ne in eadem sit recursus.

128. Illud quoque advertendum est, quia non in asperitatibus montium, incultisque sylvarum lilia, sed in hortorum amoenitate generantur. Sunt enim horti quidam diversarum pomiferi virtutum, juxta quod scriptum est: *Hortus clausus, soror mea sponsa, hortus clausus, fons signatus* **(Cant. IV, 12)**; eo quod ubi integritas, ubi castitas, ubi religio, **1441** ubi fida silentia secretorum, ubi claritas Angelorum est, illic confessorum violae, lilia virginum, rosae martyrum sunt. Nec incongruum quisquam putet quod angelis lilia comparentur, cum lilium se Christus ipse memoraverit dicens: *Ego flos campi, et lilium convallium* **(Cant. II, 1)**. Et bene lilium Christus; quia ubi martyrum sanguis, ibi Christus, qui est flos sublimis, immaculatus, innoxius; in quo non spinarum offendat asperitas, sed gratia circumfusa clarescat. Sunt enim spinae rosarum, quia tormenta sunt martyrum. Non habet spinas inoffensa divinitas, quae tormenta non sensit.

129. Ergo si lilia vel angeli supra hominum gloriam vestiuntur, nec in nobis misericordiam Dei desperare debemus, quibus per resurrectionis gratiam Dominus similem angelorum speciem pollicetur **(Matth. XXII, 30)**. Quo loco etiam illam videtur perstringere quaestionem, quam etiam Apostolus non omisit; quia gentes hujus mundi quaerunt, quomodo resurgant mortui, et quali corpore veniant **(I Cor. XV, 35)**.

130. **(Vers. 31.)** Nam cum dicat: *Quaerite regnum Dei: et haec omnia adjicientur vobis;* nec ad praesens, nec in reliquum fidelibus ostendit gratiam defuturam: si modo qui divina desiderant, terrena non quaerant. Indecorum quippe est homines curare de cibo, qui militant de regno. Novit rex quemadmodum familiam suam pascat, alat, vestiat; et ideo dixit: *Jacta in Deum cogitatum tuum, et ipse te enutriet* **(Psal. LIV, 23)**.

(Vers. 49, 50.) *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi jam accendatur? Baptisma habeo baptizari, et quomodo angor, usque dum perficiatur?*

131. In superioribus vigilare nos voluit, per omnia exspectantes momenta Domini Salvatoris adventum; ne dum aliquis remittit et negligit, de die in diem opera sua differens, judicii futuri die, vel propria morte praeventus, meritum suae commendationis amittat. Et illa quidem in omnes praecepti forma generalis: verum series sequentis exempli dispensatoribus, hoc est, sacerdotibus videtur esse proposita; quo sciant sibi gravem in futurum poenam esse subeundam, si saecularibus intenti deliciis, familiam Domini plebemque commissam sibi gubernare neglexerint.

132. Sed quia exiguus est profectus, et parva meritorum gratia, supplicii metu ab errore revocari, majorque praerogativa charitatis et amoris est, Dominus ad promerendam sui gratiam studia nostra acuit, et acquirendae cupiditate divinitatis inflammat dicens: *Ignem veni mittere in terram.* Non utique illum ignem consumptorem bonorum, sed bonae voluntatis auctorem, qui aurea Dominicae domus vasa meliorat, fenum vero consumit et stipulam, ac saecularia omnia mundi

voluptate concreta, perituraeque opus carnis exurit ignis ille divinus, qui flammigerabat in ossibus prophetarum, sicut sanctus Hieremias **1442** dicit: *Quia factus est sicut ignis ardens, flammigerans in ossibus meis* **(Jerem. II, 9)**. Est enim ignis Domini, de quo dictum est: *Ignis ante eum ardebit* **(Psal. XCVI, 3)**. Est et idem Dominus ignis, sicut ipse dixit: *Ego sum ignis ardens, et non consumens* **(Exod. III)**. Ignis enim Domini lumen aeternum est. Quo igni illae accenduntur lucernae, de quibus supra dixit: *Sint autem lumbi vestri praecincti, et lucernae ardentes*. Et ideo quia nox est dies hujus vitae, lucerna est necessaria. Hunc ignem in se etiam Amaon et Cleophas a Domino missum esse testantur dicentes: *Nonne cor nostrum ardens erat in via, cum aperiret nobis Scripturas* **(Luc. XXIV, 32)**? Evidenter itaque docuerunt qualis istius ignis sit operatio, qui secreta cordis illuminat. Ideo fortasse Dominus in igne venturus est; ut resurrectionis tempore vitia universa consumat, suique conspectu desideria compleat singulorum, meritorumque et mysteriorum lumen accendat.

133. Tanta itaque Domini dignatio est, ut infundendae nobis devotionis, et consummandae perfectionis in nobis, et maturandae pro nobis studium passionis sibi inesse testetur: qui cum in se nihil habuerit quod doleret, nostris tamen angebatur aerumnis, et sub tempore mortis moestitiam praetendebat, quam non ex metu mortis suae, sed ex mora nostrae redemptionis assumpserat, juxta quod scriptum est: *Et quomodo angor usque dum perficiatur?* Utique qui usque ad perfectionem angitur, de perfectione securus est. Et ait alibi: *Tristis est,* inquit, *anima mea usque ad mortem* **(Matth. XXVI, 38)**. Non propter mortem, sed usque ad mortem tristis

est Dominus; quia eum conditio corporalis affectus, non formido mortis offendit. Nam qui corpus suscepit, omnia debuit subire quae corporis sunt; ut esuriret, sitiret, angeretur, contristaretur: divinitas autem commutari per hos nescit affectus. Simul ostendit quod in certamine passionis mors corporis, absolutio anxietatis, non coacervatio sit doloris.

(Vers. 51-53.) *Putatis quod pacem veni dare in terram? Non dico vobis, sed separationem. Erunt autem ex hoc quinque in domo una divisi, tres in duos, et duo in tres dividentur. Pater in filium, et filius in patrem dividentur: mater in filiam, et filia in matrem: socrus in nurum suam, et nurus in socrum suam.*

134. Cum in omnibus fere Evangelicis locis spiritualis intellectus operetur; tamen in praesenti maxime ne quem duritia nudae expositionis offendat, spiritali altitudine sensus series temperanda est: praesertim cum sacrosancta religio moralibus disciplinis, et mitibus pietatis exemplis etiam fidei exsules ad reverentiam tamen sui clementer invitet; ut praevia fidei disciplina mansuetudine sui superstitionum dura dissolvat, et obnoxias erroribus mentes cogat etiam fide credere, quas potuit pietate mulcere. Etenim cum fidei alta pectoribus non capiuntur infirmis, per ea quae praecepta sunt, ea quae veneranda sunt, aestimantur; ut justa de justo, sancta **1443** de sancto bonorum suorum bonum testentur auctore.

135. Ergo Dominum illum qui simul divinitatis reverentiam, et pietatis gratiam suadere complexus est dicens: *Diliges Dominum Deum tuum . . . . et diliges proximum tuum* **(Luc. X, 27)**; ita nunc mutatum esse opinabimur, ut abolere necessitudinum nomina, collidere pietatis affectus,

charissimorum pignorum dissidia mandasse credamus? Et quomodo *ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum* **(Ephes. II, 14)**? Quomodo ipse dicit: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis* **(Joan. XIV, 27)**, si parentes a filiis, filios a parentibus dissidio necessitudinis separaturus advenit? Quomodo *Maledictus qui non honorat patrem* **(Deut. XXVII, 16)**, religiosus qui deserit?

136. Sed si advertamus quia prima causa religionis, secunda pietatis est, enodem etiam hanc aestimabimus quaestionem; oportet enim ut divinis humana posthabeas. Nam si officium parentibus exhibendum est, quanto magis auctori parentum, cui gratiam etiam pro parentibus tuis debes! Aut si illi omnino non recognoscunt parentem, quemadmodum tu recognoscas? Non igitur dicit renuntiandum esse pignoribus, sed Deum omnibus praeferendum. Denique habes in alio libro: *Qui diligit patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus* **(Matth. X, 37)**. Non diligere parentes, sed eos Deo praeferre prohiberis; etenim naturae pignora Domini beneficia sunt: nec quisquam debet plus amare beneficium quod accepit, quam Deum a quo beneficium servatur acceptum. Ergo etiam secundum litteram pie intelligentibus expositio religiosa non deest; subest tamen quo altius referendum putemus hunc sensum, quia addidit:

(Ibid.) *Erunt ex hoc quinque in domo una divisi, tres in duos, et duo in tres dividentur.*

137. Qui sunt enim quinque, cum sex personarum facta videatur subjectio, patris et filii, matris et filiae, socrus et nurus? Quamquam eadem mater quae socrus accipi possit, quae enim mater est filii, socrus ejus uxoris est; ut juxta

litteram quoque numeri non absurda sit ratio, liquidoque clareat fidem vinculis nexam non esse naturae, quo licet officio pietatis obnoxii, fide tamen liberi sunt.

138. Non incongruum quoque videtur si mystica interpretatione enodemus hunc sensum. Domus una, homo unus est. Unusquisque enim domus aut Dei est, aut diaboli. Itaque domus spiritualis, homo est spiritualis, sicut habemus in epistola Petri: *Et vos tamquam lapides vivi aedificamini domus spiritualis in sacerdotium sanctum* **(I Pet. II, 5)**. In hac ergo domo duo in tres, tres in duos dividuntur. Duos legimus frequenter animam et corpus **(Matth. XVIII, 19)**. Quod si duobus in terra convenerit, effecit utraque unum. Et alibi: *Castigo corpus meum, et servituti redigo* **(I Cor. IX, 27)**. Aliud est quod servit, aliud cui subjicitur.

139. Si duos agnovimus, etiam tres agnoscamus: **1444** quod proclive ex illis duobus est intelligere. Tres enim animae in corpore affectiones sunt: una rationabilis, alia concupiscibilis, tertia impetibilis, hoc est, λογιστικὸν, ὀρεκτικὸν, ὀργιστικόν. Non ergo duo in duos: sed duo in tres, et tres in duos dividentur; etenim per adventum Christi homo qui erat irrationabilis rationabilis factus est. Ante eramus similes bestiarum quae rationem nesciunt, eramus carnales, eramus terreni juxta illam sententiam: *Terra es, et in terram ibis* **(Gen. III, 19)**. Venit Dei Filius, misit Spiritum suum in corda nostra; facti sumus filii spirituales.

140. Possumus dicere quia in hac domo sunt alii quinque, id est, odor, tactus, gustus, visus, auditus. Ergo si secundum ea quae audimus aut legimus, separato sensu visus atque auditus,

excludamus superfluas corporis voluptates, quae gustu, tactuque, et odore pariuntur, duos in tres dividimus, eo quod mentis habitus vitiorum non capiatur illecebris, sed aemulatione virtutis a lenociniis se voluptatis abducat: et ne fiat omnium una consensio, quae praecipitet in errorem, sed dividendo se separent desideria cordis, et officia virtutis. Aut si quinque sensus accipimus corporales, vitia jam corporis et peccata se separant. Et fortasse quinque sunt quos fratres suos ille in Evangelio dives luxuriosus appellat **(Luc. XVI, 28)**, qui cruciari describitur apud inferos, quibus mandari rogat ut noverint in hoc saeculo delicias abdicandas, ut possint requiem habere post saeculum, studio virtutis.

141. Possunt etiam **(Cf. Aug. lib. II contra Jul. Pelag., cap. 5)** videri caro atque anima ab odore, tactu, gustuque luxuriae separata, in una domo se adversus incursantia vitia dividentes, caro et anima subjicientes se legi Dei, et removentes a lege peccati: quorum licet dissensio per praevaricationem primi hominis in naturam se verterit; ut nequaquam sibi paribus ad virtutem studiis convenirent; tamen per crucem Domini Salvatoris tam inimicitiis, quam etiam mandatorum lege vacuatis in societatis concordiam congruerunt, posteaquam *Christus e coelo pax nostra descendens, fecit utraque unum, et medium parietem maceriae solvit, inimicitias in carne sua lege mandatorum in decretis evacuans; ut duos conderet in uno novo homine faciens pacem, et reconciliaret utrosque in uno corpore Deo* **(Ephes. II, 14-16)**. Quis est uterque, nisi unus interior, alter exterior? Alter animae spectat vigorem, alterum refert ad corporis sensum; quamquam in se separabilis affectus conspiratione concordent, cum caro subjecta meliori, salutaribus obedit

imperiis: non quod in naturam animae subtilitate materiae transfusa demigret, sed quia deliciis abdicatis, ab omni defaecata labe vitiorum, coelestis conversationis tramitem obedientiae affectione gradiatur: jam non ut antea legi mentis repugnans, sed per legem mentis et spiritum vitae liberata a lege peccati; ut animae caro fiat appendix, non jam lena vitiorum, sed aemula quaedam et quasi pedissequa virtutis.

1445 142. Et rursus quando anima corporis non connivet illecebris, nec carnalium voluptatum delectatione vincitur, sed mens pura mundique hujus exuta famulatu, sensus corporis in suas illicit et attrahit voluptates; ut audiendi legendique usu incrementa virtutis epuletur, atque interioris succi spiritualibus nescitura famem satietur alimentis. Etenim **(Cf. Aug. lib. II cont. Jul. Pelag., c. 5)** oratio cibus mentis est, praeclaraque alimonia suavitatis, quae membra non oneret, neque se in naturae pudenda, sed in ornamenta convertat; cum libidinum volutabrum commutatur in Dei templum, diversoriumque vitiorum sacrarium incipit esse virtutum. Quod utique tunc facit cum caro in naturam regressa, vigoris sui agnoscit altricem, atque ausu deposito contumaciae, moderantis animae conjugatur arbitrio: qualis fuit cum inhabitanda paradisi secreta suscepit, antequam veneno pestiferi serpentis infecta, sacrilegam famem sciret, divinorumque memoriam praeceptorum animae sensibus inhaerentem, edacitatis studio praeteriret.

143. Hinc peccatum manasse proditur, tamquam corpore animaque genitoribus, dum corporis natura tentatur, anima male sana compatitur. Quae si appetentiam corporis refrenasset, in ipso ortu exstincta esset origo peccati, quam velut virili infusam corporis motu, madefacta anima etiam sui

vigore corrupto, alienis gravis operibus parturivit. Etenim ille violentior et fortior sexus quodam valido impetu velut virilis fertur affectus: haec molliorem quam vehementiorem studet tenere rationem. Ex his itaque diversarum cupiditatum motus adolevit.

144. Sed ubi in se anima redit, deformis partus pudore conventa, degeneres abjurat haeredes abdicans motus, exosa peccatum. Caro quoque gravium laborum defenerata sorte, et usura injuriae miserabilis fatigata, ubi se cupiditatibus suis quas sibi ipsa generavit, tamquam sentibus mundi doluit esse confixam, veterem hominem festinat exuere; ut se sibi auferat, ne improvidam parentem successio peritura destituat. Rursus cupiditatum irrationabilis motus, quasi cujusdam formae decore fucato, voluptatis lenociniis illectans, eam sibi tamquam in usum societatis adscivit: ita velut quaedam corporis atque animae nurus voluptas motui pravae cupiditatis innubit.

145. Ergo quamdiu mansit in una domo, conspirantibus vitiis, individua inseparabilisque consensio, nulla videbatur esse divisio. Ubi vero Christus ignem quo delicta carnis exureret, vel gladium qui significat exertae aciem potestatis, quo spiritus medullarumque secreta penetrantur, misit in terras; tunc caro atque anima regenerationis innovata mysteriis, oblita quod erat, incipit esse quod non erat: ac sic veteris vitii, quamvis sibi ante dilecti, societatem secernit, et quasi prodigae copulam posteritatis eliminat; ut dividantur parentes in filios, dum intemperans motus temperantia corporis abdicatur, et anima **1446** declinat consortium culpae, nec extrariae illi et foris sumptae locus remanet voluptati.

146. Filii quoque in parentes dividuntur, dum renovati hominis censuram senilem vitia vetusta declinant, pietatisque normam voluptas adolescentior, tamquam seriae domus refugit disciplinam. Non incongruum quoque est si putemus quod et isti ideo se dividant, ut meliores fiant parentibus; maxime cum in posterioribus dixerit: *Si quis venit ad me, et non odit patrem aut matrem, aut filios, et fratres, et sorores, etiam et animam suam, non potest meus esse discipulus* **(Luc. XIV, 26)**. Et ideo secundum simplicem intelligendi formam, gentilibus parentibus qui Christum sequitur filius antefertur; religio enim praestat pietatis officiis.

147. Illud quoque secundum altiorem interpretationem, quia de carne peccatum nascitur, et velut in utero carnis operatur, de quo ait Apostolus: *Si autem quod nolo hoc ago, jam non ego illud operor: sed quod habitat in me peccatum* **(Rom. VII, 20)**. Cum pro vita mundi hujus effusus Domini sanguis aboleverit vitia, in gratiam ex offensione convertitur: *Superabundavit enim peccatum, ut superabundaret gratia* **(Rom. V, 20)**; fitque ut ex peccato orta poenitentia ad conversionem propositi, et ad cupiditatem gratiae spiritalis impellat. Itaque quod erat mihi ad mortem, hoc erit in salutem. Ergo peccatum irriguo fontis ablutum, ab ea unde generatum est carne secernitur: et dum unusquisque cupit redimere delictum, fit ex serie culpae studium disciplinae.

148. Concupiscentia quoque rerum malarum, et quidam motus fervidior cupiditatis Dei verbo in appetitum transfunditur divinae charitatis et amoris, atque in eadem natura fit varia disciplina, multoque meliorem quam antea voluptatem sibi mysteriorum coelestium ille corporis atque animae appetitus

acquirit. Alitur enim animus cognitione rerum, et comperta futurorum repromissione sublimior, animae opera vetusta fastidit: *Animalis* enim *homo non percipit quae sunt spiritus Dei; stultitia enim illi est* **(I Cor. II, 14)**: spiritalis autem dijudicat omnia; ipse autem a nemine dijudicatur.

(Vers. 58, 59.) *Dum vadis cum adversario tuo ad magistratum, in via da operam liberari ab illo; ne forte condemnet te apud judicem, et judex tradat te exactori, et exactor mittat te in carcerem. Dico tibi, non exies inde donec etiam novissimum quadrantem reddas.*

149. Hoc etiam Matthaeus posuit **(Matth. V, 25)**: sed ille specialiter, iste generaliter: ille enim de reconcilianda pace dissidentium fratrum dictum putavit: hic de poenitentia, et omnis emendatione delicti. Discutiamus igitur qui sit adversarius, qui magistratus, qui judex, quive exactor, quemve putemus esse quadrantem, quem nisi quis exsolverit, mittatur in carcerem.

150. Et juxta Matthaeum quidem adversarius est, cum quo minime tibi in hac vita convenisse videatur, qui apud judicem futurum vivorum **1447** atque mortuorum manentis simultatis te crimine persequatur: juxta Lucam autem est adversarius noster ille praecipue, qui serit illecebras delictorum; ut habeat in supplicio participes, quos habuit in errore consortes: atque ideo socios quaerit ad culpam; ut obnoxios prodat ad poenam. Quem nobis cavendum Petrus apostolus monet dicens: *Adversarius vester diabolus tamquam leo rapiens et rugiens quaerit quem devoret* **(I Petr. V, 8)**.

151. Est et adversarius noster juxta Matthaeum omnis virtutis usus, et apostolicus et propheticus sermo, qui nos ad asperiora praecepta, et durioris vitae documenta constringit: cui consentire nos convenit, ut eum operibus aemulemur; ne aliqua nostri contumacia ab eo descivisse prodamur. Juxta Lucam autem nemo nobis magis adversarius quam noster est lapsus, qui nos vitae nostrae accusat indiciis: non quod accusationis ullius judex futurus quaerat officium, sed quod apud omnium cognitorem noster nos actus accusat, dum ab usu virtutis, apostolicisque praeceptis invenitur alienus.

152. Itaque adversarius nobis omnis vitiorum usus, adversaria nobis libido, adversaria avaritia, adversaria omnis improbitas, adversaria omnis iniqua cogitatio: denique mala est conscientia, quae nos et hic afficit, et in futurum accusabit et prodet, sicut testatur Apostolus dicens: *Testimonium reddente illis conscientia illorum, et invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus* **(Rom. II, 15)**. Quod si conscientia unumquemque prodit, quanto magis gestorum nostrorum opus ante Deum praesto est, quod expressum in nostro corpore ultimo tempore recensebitur, et secretum cogitationis scriptum in cordibus nostris legetur! Demus igitur operam, ut dum in hoc sumus vitae curriculo constituti, tamquam a malo adversario, ita ab improbo liberemur actu; ne dum imus cum adversario ad magistratum, in via nostrum condemnet errorem.

153. Ideo et Matthaeus ait: *Esto consentiens adversario tuo dum es cum illo in via* **(Matth. V, 25)**: εὐνοέων autem Graecus dixit, hoc est benevolens; si enim dum sumus in hac vita, exsolvamus nos a vinculis diaboli, nec ille propter nos damnabitur, et nos a vinculis ejus erimus alieni. Unde et pro

Assyrio psalmus inscribitur septuagesimus quintus. Bene ergo consulis adversario, et pro ille Assyrio, hoc est vano, bene facis, si ejus laqueis exutus praestes hanc benevolentiam; ut et poenam tui lapsus et mortis evadat. Quod si vinculis ejus inhaereas, tradet te tamquam reum magistratui, idem accusator et proditor.

154. Quis est magistratus, nisi penes quem omnis potestas est, et qui pleni et perfecti temporis sublimem sibi vindicat dignitatem? Ad quem bonorum operum fretus conscientia, non timens adversarium sanctus Propheta festinat dicens: *Sitivit anima mea ad Dominum vivum: quando veniam, et apparebo ante faciem Dei* **(Psal. XLI, 3)**? Hic enim magistratus tradet reum judici, ei scilicet cui vivorum et mortuorum tribuit potestatem: et tribuit per naturam, non per gratiam; non enim **1448** quam non habebat accepit, sed quam ex substantia Patris cum generaretur, assumpsit. Hunc magistratum tibi et judicem monstrat, qui monstravit accusatorem, et ostendit quando sit revelandus: *In die,* inquit, *qua judicabit Deus occulta hominum secundum Evangelium meum per Jesum Christum Dominum nostrum* **(Rom. II, 16)**. Hic igitur est judex Jesus Christus, per quem occulta redarguuntur, et improbi operis poena mandatur.

155. Vis scire Christum esse judicem qui exactori tradit, et in carcerem mittit? Ipsum interroga, immo ipsum lege in Evangelio dicentem: *Tollite et mittite illum in tenebras exteriores* **(Matth. XXII, 13)**. Exactores quoque suos ipse monstravit alio loco ubi dicit: *Sic erit in consummatione saeculi, exibunt Angeli, et separabunt malos de medio*

justorum, et mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus et stridor dentium **(Matth. XIII, 49 et 50)**.

156. Superest nunc ut intelligamus quid sibi velit figura quadrantis. Et videtur usualis rei expressum nomine intellectus spiritualis arcanum. Nam sicut qui pecunias solvunt, debitum reddunt, nec prius evacuatur fenoris nomen, quam totius sortis ad nummum usque quocumque solutionis genere quantitas universa solvatur: sic compensatione charitatis actuumque reliquorum, vel satisfactione quacumque, peccati poena dissolvitur.

157. Non otiosum etiam, quia non aera **(sicut alibi, Luc. XXI, 2)** duo, non assem **(Matth. X, 29)**, non denarium **(Matth. XX, 2)**, sed quadrantem hoc posuit loco; quadrantaria enim permutatio velut quaedam est compensatio, cum aliud redditur, et aliud significatur solutum: ita et hic aut pretio charitatis redimitur injuria, aut injuriae aestimatione poena laxatur.

158. Quadrantem autem in balneis dari solere reminiscimur, cujus oblatione ut illic unusquisque lavandi accipit facultatem, ita hic accipit eluendi; quia uniuscujusque peccatum supra scriptae genere conditionis eluitur; cum tamdiu exercetur noxius poenis, ut commissi supplicia erroris expendat.

159. **(Cap. XIII. --- Vers. 1.)** De Galilaeis autem illis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum, figura quaedam videtur eos tangens, qui coactu diabolico, non pure offerunt sacrificium: quorum oratio in peccatum, sicut de Juda scriptum est **(Psal. CVIII, 7)** proditore, qui

proditionem sanguinis Dominici inter sacrificia positus cogitabat.

(Vers. 6.) *Arborem fici quidam habuit plantatam in vinea sua.*

160. Quid sibi vult quod in Evangelio suo Dominus fici parabolam frequenter inducit **(Matth. XXI, 19, et Marc. XI, 13)**? Habes enim alibi, quod jussu Domini, viriditas omnis hujus ligni frondentis aruerit: unde intelligis omnium creatorem, qui potest imperare naturis, ut vel arescant subito, vel virescant. Alibi ex teneritudine arboris hujus et foliis commemorat conjici solere aestatis adventum **(Matth. XXIV, 32)**, utroque significans et Judaicae plebis inanem quam praetendebat gloriam, velut florem in adventu Domini decidisse; quia operibus infructuosa durabat: **1449** et judicii diem velut aestatis adventum, quo adulti fructus terrarum omnium reconduntur, ex plenitudine Ecclesiae, in quam Judaei quoque credituri sunt, metiendum.

161. Hic ergo altioris sensus aliquod etiam quaeramus arcanum **(Esai. V, 5)**. Ficus in vinea est: erat autem vinea Domini Sabaoth, quam dedit in rapinam gentium. Itaque qui vineam suam diripi fecit, hic etiam ficum jussit excidi. Apta autem synagogae arboris istius comparatio est; quia sicut ista arbor foliis redundans fluentibus spem possessoris sui cassa speratorum proventuum exspectatione destituit: ita etiam in Synagoga dum doctores ejus operibus infecundis, verbis tantum velut foliis redundantibus gloriantur, inanis umbra Legis exuberat, spes autem falsi exspectata proventus, populi vota credentis illudit.

162. Est etiam in natura arboris, quo magis credas Synagogae speciem comparatione hujus expressam; etenim si diligenter inquiras, discretam ab usu arborum caeterarum consuetudinem naturae hujus invenies. Namque aliae florem ferunt, antequam fructum, pomaque ventura praenuntio sui flore designant; haec sola ab initio germinat poma pro floribus: in aliis flos decutitur, et poma nascuntur; in hac poma decidunt, ut poma succedant. Ergo priora illa cassa fructuum, vice floris emergunt: ita praecoqua quodam nascendi usu, quae ordinem naturae nesciunt, beneficium naturae servare non possunt. Etenim qua se medio trudere de cortice gemma consuevit, ea minutissima quaeque hujus generis poma prorumpunt. De quibus legimus in Canticis canticorum: *Ficus producit grossos suos* **(Cant. II, 13)**. Itaque caeteris albentibus primo vere virgultis, sola ficus proprio nescit flore canescere; ideo fortasse quod nullus istis maturior sit usus in pomis. Nam succedentibus aliis, haec quasi degenerantia respuuntur, et arenti infirma radice, renovatis quibus sit succus utilior, exuruntur. Manent tamen aliqua perrara, nec decidunt, quibus hic proventus arriserit; ut de medio duarum virgarum claviculo brevi erumpente promergant, quo geminis tecta praesidiis tamquam naturae parentis gremio, succi fotu plenioris inolescant. Ea clementioris aurae provocata temperie, et prolixioribus adultiora temporibus, ubi silvestrem animum succi prioris exuerint, specie caeteris et maturitatis gratia praeferuntur.

163. Specta nunc cultus et animos Judaeorum, qui quasi primi fructus male feracis Synagogae, grossi labentis similitudine corruerunt; ut mansura supra aevum nostri generis poma succederent. Etenim primus Synagogae populus quasi radice

operum infirmus arentium, ubertatem sapientiae naturalis haurire non potuit. Et ideo velut inutilis decidit fructus; ut quasi ex iisdem claviculis arboris fructuosae de pinguedine religionis antiquae novus Ecclesiae populus emergeret. Ergo ille qui erat, esse desiit; ut esse inciperet qui non erat. Primi tamen ex Israel quos naturae validioris ramus extulerat, sub umbra Legis et crucis, in utriusque sinu succo gemino colorati, **1450** grossi maturescentis exemplo, pulcherrimorum gratia fructuum caeteris praestiterunt, quibus dicitur: *Sedebitis super duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Israel* **(Matth. XIX, 28)**.

164. Nec illud alienum quod Adam atque Eva, primi illi nostri ut generis ita erroris parentes, qui hujus arboris texere se foliis **(Gen. III, 7)**, paradisi exsules esse meruerunt: cum Domini deambulantis praesentiam transgressionis suae conscii declinarent; ut significarent futurum quod ultimis temporibus populus Judaeorum sub Domini Salvatoris adventu, qui eos vocaturus advenit, exutum se virtutibus per diaboli tentamenta cognoscens, et intecta conscientiae probra formidans, a religione devius, praevaricatione confusus, esset a Domino recessurus, verborum fluentium velut foliorum velaminibus adopertus pudenda gestorum.

165. Ergo illi qui folia de ficulnea, non poma carpserunt, eliminati sunt a Dei regno; erant enim in animam viventem. Venit secundus Adam, et jam non folia, sed poma quaerebat; erat enim in spiritum vivificantem. In spiritu autem fructus virtutis acquiritur, Dominus adoratur **(I Cor. XV, 45)**. Quaerebat autem Dominus non quia fructum ficulneae deesse nesciret, sed ut ostenderet in figura, quia fructum Synagoga

jam habere deberet. Denique ex sequentibus docet non se ante tempus venisse, qui per triennium venit; sic enim habes:

(Vers. 7.) *Ecce anni tres sunt ex quo veni quaerens fructum in ficulnea hac, et non invenio. Succide ergo illam; ut quid etiam terram occupat?*

166. Venit ad Abraham, venit ad Moysen, venit ad Mariam, hoc est, venit in signaculo, venit in Lege, venit in corpore. Adventum ejus ex beneficiis recognoscimus. Alibi purificatio, alibi sanctificatio, alibi justificatio est: circumcisio purificavit, sanctificavit Lex, justificavit gratia. Unus in omnibus, et in uno omnia. Nemo enim mundari potest, nisi qui metuit Dominum: nemo Legem meretur accipere, nisi purificatus a culpa: nemo accedit ad gratiam, nisi noverit Legem. Ergo populus Judaeorum neque purificari potuit; quia circumcisionem non animi, sed corporis habuit, neque sanctificari; quia virtutem Legis ignoravit, qui carnalia magis quam spiritalia sequebatur (*Lex autem* **(Rom. VII, 14)** *spiritalis est*), neque justificari; quia delictorum suorum poenitentiam non gerebat, et ideo gratiam nesciebat.

167. Merito ergo nullus in Synagoga fructus inventus est: et ideo jubetur excidi. Sed bonus cultor, et fortasse ille in quo Ecclesiae fundamentum est, praesciens alterum ad gentes, se autem ad eos qui ex circumcisione sunt, esse mittendum; religiose ne excidatur intervenit, fretus vocatione sua etiam populum Judaeorum per Ecclesiam posse salvari. Ideoque dicit:

(Vers. 8.) *Remitte illam et hoc anno, usque dum fodiam circa illam, et mittam cophinum stercoris.*

168. Quam cito duritiam Judaeorum superbiamque **1451** causas esse sterilitatis agnovit! Itaque novit excolere, qui novit vitia deprehendere. Pollicetur dura cordis eorum apostolicis ligonibus esse fodienda; ut longo incultu situm mentis obductum sermo bis acutus invertat, et corde proscisso, excitet sensum aerio spiramine jam vigentem; ne radicem sapientiae terrarum acervus obruat et abscondat. Cophinum quoque stercoris dicit esse mittendum. Magna profecto vis stercoris, quae tanta est, ut de infecundis fecunda, de arentibus virentia, de sterilibus faciat fructuosa. In quo sedit Job cum tentaretur, et vinci nequivit **(Job. II. 8)**. Et Paulus aestimat ut stercora, ut Christum lucrifaciat **(Philip. III, 8)**. Denique cum ante Job plurima perdidisset, posteaquam sedit in stercore, non habuit quod ei diabolus posset auferre. Bona ergo terra quae foditur, bonum stercus quod mittitur. Denique *Dominus de terra suscitat inopem, et de stercore erigit pauperem* **(Psal. CXII, 7)**.

169. Itaque per intellectus exercitium spiritualis et humilitatis affectum etiam Judaeos in Evangelium Christi cultor ille bonus fore aestimat fructuosos. Meminerat enim quia per Aggaeum Dominus locutus est, quoniam quarto et vicesimo noni mensis, a die quo fundatum est templum Domini omnipotentis, vineam, inquit, et ficus, et malogranata, et ligna olivae, quae non afferent fructum, ex hac die benedicam **(Agg. II, 20)**: quo revelatur sub ipsum anni vergentis occasum, hoc est, saeculi jam senescentis occiduo, sanctum Dei templum, quod est Ecclesia, esse condendum, cujus gratia per sanctificationem lavacri Judaeorum nationumque populi fructum suorum possint habere meritorum.

170. Ergo per naturam arboris, Synagogae species indicatur, secundis proventibus fructuosa; nos enim ex patrum semine. Meritoque Judaei grossis labentibus comparantur, quod incrassato corde, et praedura cervice ad perennitatem sui pervenire non possunt. Qui si moriantur, et quasi decidant huic mundo, ut in interiorem hominem per lavacri gratiam renascantur, erunt utique fructuosi. Perfidia autem hominum pertinacium Synagogam inutilem fecit; et ideo quasi sterilis jubetur excidi.

171. Quod de Judaeis dictum, omnibus cavendum arbitror, et nobis maxime; ne fecundum Ecclesiae locum vacui meritis occupemus: qui quasi malogranata benedicti, fructus ferre debemus internos, fructus pudoris, fructus conjunctionis, fructus mutuae charitatis et amoris, sub uno utero Ecclesiae matris inclusi; ne aura noceat, ne grando decutiat, ne aestus cupiditatis exurat, ne humoris imber elidat.

172. Nonnulli tamen ficum istam per allegoriam non Synagogae, sed malitiae improbitatisque figuram putant; hi tamen in nullo distant, nisi quod pro specie genus eligunt. Id autem cavere se dicunt, quia Dominus dixit ad ficum: *Numquam ex te fructus nascatur in sempiternum* **(Matth. XXI, 19)**; cum utique plurimos ex Judaeis credidisse, et credituros esse noverimus. Sed qui credit, non Synagogae jam fructus est, sed Ecclesiae: nec ex Synagoga **1452** nascitur, qui renascitur in Ecclesia: *Sicut enim sunt qui ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis; si enim ex nobis essent, nobiscum mansissent* **(I Joan. II, 19)**: sic de iis qui ex Judaeis credunt, dicimus quia si ex Synagoga essent, in Synagoga manerent: sed propterea exierunt de Synagoga, ut ex Synagoga non fuisse credantur. Deinde pro

malitia interveniret aliquis, et diceret excolendam ut fructum afferret; cum ideo venerit Dominus, ut semina improbitatis aboleret **(I Joan. III, 5)**.

(Vers. 10, 11.) *Erat autem docens in Synagoga eorum sabbatis. Et ecce mulier quae habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo, et erat inclinata.*

173. Quam cito quod de Synagoga diceret indicavit **(Matth. XV, 23)**! Ad ipsam utique arborem venisse se monstrat, qui in eadem praedicabat. Denique in muliere infirma quasi Ecclesiae figura succedit, quae cum mensuram Legis et resurrectionis impleverit, in illa quiete perpetua in sublime erecta fastigium, inclinationem nostrae infirmitatis sentire non poterit. Nec aliter curari potuisset haec mulier, nisi quia Legem implevit et gratiam: Legem in praeceptis, in lavacro gratiam, per quam mortui saeculo resurgimus Christo; nam in decem verbis, Legis perfectio est: in octavo numero, resurrectionis est plenitudo. Opus ergo sabbati signum futuri est, quod unusquisque Lege perfunctus et gratia, per misericordiam Christi corporeae fragilitatis molestiis exuetur. Et ideo in signo ante per Moysen praemissa est sanctificatio **(Exod. XIX, 10)**; ut esset exercitium futurae sanctificationis, et observantiae spiritualis, a saecularibus operibus abstinendo. Denique et Deus ab operibus mundi quievit **(Gen. II, 2)**, sed non ab operibus, cujus sempiterna et jugis operatio est; sicut Filius ait: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor* **(Joan. V, 17)**; ut ad similitudinem Dei saecularia nostra opera, non religiosa cessarent.

174. **(Vers. 14.)** Hoc autem non intelligens archisynagogus, prohibebat quemquam curari sabbato, cum sabbatum

futurarum typus sit feriarum. Et ideo non operis boni, sed mali feriae sunt; eoque praescriptum sit ut nullam ferentes sarcinam delictorum, nec bonorum jejuni operum sabbata post mortem futura celebremus. Unde Dominus spiritaliter videtur respondere, cum dicit:

(Vers. 15.) *Hypocritae, unusquisque vestrum sabbato non solvit bovem suum aut asinum, et ducit adaquare?*

175. Cur non aliud animal indicavit, nisi ut ostenderet, adversantibus licet Synagogae principibus, futurum tamen ut Judaicus et gentilis populus sitim corporis, aestusque mundi istius Dominici fontis ubertate deponat? *Agnovit enim bos possessorem suum, et asinus praesepe Domini sui* **(Esai. I, 3)**. Itaque ille populus qui antea feni vilis quod priusquam evellatur arescit, alimonia pascebatur, panem illum qui e coelo descendit accepit. Et ideo per vocationem duorum populorum Ecclesiam dicit salvam futuram, quae tempore Legis impleto, et Dominicae resurrectionis aetate, tempus suae absolutionis acceperat. Quam clemens ergo **1453** Dominus, quam pius in utroque, cum aut miseretur, aut vindicat! In Synagogae typo arborem excidi jubet, in typo Ecclesiae feminam salvat. Quam dulcis parabola! facilis autem solutio. Vinculum vinculo comparat; ut insimulatione Judaeorum actus ipsorum redarguatur. Nam cum ipsi animalibus sabbato solvant vincula, reprehendunt Dominum, qui homines a peccatorum vinculis liberavit.

(Vers. 18, 19.) *Cui simile est regnum Dei, et cui simile illud aestimabo? Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit: et facta est arbor, et volucres coeli requieverunt in ramis ejus.*

176. Docet nos praesens lectio naturam comparationum spectandam esse, non speciem. Itaque videamus cur sublime regnum coelorum grano sinapis comparetur: nam memini etiam alio loco granum sinapis lectum, ubi fidei confertur, dicente Domino: *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti: Tollere, et jactare in mare* **(Matth. XVII, 19 et 21)**. Nec exigua haec, sed magna est fides, quae monti possit ut se transferat, imperare; neque enim mediocrem fidem Dominus exigit ab apostolis, quibus adversus altitudinem extollentem se nequitiae spiritalis scit esse certandum. Vis scire magnam fidem requiri? Lege in Apostolo: *Et si habeam omnem fidem, ita ut montes transferam* **(I Cor. XIII, 2)**.

177. Ergo si regnum coelorum sicut granum sinapis, et fides sicut granum sinapis: fides utique regnum coelorum est, et regnum coelorum est fides. Itaque qui fidem habet, habet regnum coelorum. Et regnum Dei intra nos, et fides intra nos est; legimus enim: *Regnum Dei intra vos est* **(Luc. XVII, 21)**. Et alibi: *Habete fidem in vobis ipsis* **(Matth. XVI, 19)**. Denique sanctus Petrus qui omnem habuit fidem, regni coelorum claves ut et aliis reseraret, accepit.

178. Nunc ex natura sinapis, quae virtus comparationis sit aestimemus. Granum ejus certe res est vilis et simplex: si teri coeperit, vim suam fundit. Etiam fides primo simplex videtur: sed si teratur adversis, gratiam suae virtutis effundit; ut alios quoque qui vel audiunt, vel legunt, odore sui compleat. Granum sinapis martyres nostri sunt Felix, Nabor, et Victor : habebant odorem fidei, sed latebat. Venit persecutio, arma posuerunt, colla flexerunt, contriti gladio per totius terminos mundi gratiam sui sparsere martyrii, ut jure dicatur: *In omnem terram exivit sonus eorum* **(Psal. XVIII, 5)**.

179. Sed alias teritur fides, alias premitur, alias seminatur. Ipse Dominus granum est sinapis. Erat integer ab injuria: sed eum velut granum sinapis qui non attriverat populus, nesciebat. Teri maluit, ut diceremus: *Christi enim bonus odor sumus Deo* **(II Cor. II, 15)**. Comprimi maluit; unde et Petrus dixit: *Comprimunt te turbae* **(Luc. VIII, 45)**. Seminari maluit velut granum quod acceptum homo misit in hortum suum; in horto enim Christus et captus et sepultus: in horto crevit, ubi etiam resurrexit, et factus est arbor, sicut scriptum est: *Sicut arbor mali* **1454** *inter ligna silvae: ita frater meus inter medium filiorum* **(Cant. II, 3)**.

180. Ergo et tu semina in horto tuo Christum. Hortus utique locus plenus est florum et fructuum diversorum, in quo gratia tui operis effloreat, et multiplex odor variae virtutis exhalet. Ibi ergo sit Christus, ubi fructus est. Semina Dominum Jesum. Granum est cum comprehenditur, arbor est cum resurgit, arbor mundum obumbrans. Granum est cum sepelitur in terra, arbor est cum elevatur ad coelum.

181. Preme etiam cum Christo, et semina fidem. Premitur fides, cum crucifixum credimus Christum. Pressit fidem Paulus, cum diceret: *Et ego veniens ad vos, fratres, veni non cum eminentia sermonis aut sapientiae, praedicans vobis mysterium Dei; neque enim judicavi me scire quid inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum* **(I Cor. II, 1 et 2)**. Et quia docuit premere fidem, docuit et levare, dicens: *Nunc enim crucifixum jam non novimus Christum* **(II Cor. V, 16)**. Seminamus autem fidem, cum ex Evangelio et apostolicis ac propheticis lectionibus credimus in Domini passionem. Seminamus ergo fidem, cum eam velut mollito et subacto solo Dominicae carnis operimus; ut quasi vapore et compressu

sacri corporis fides se ipsa disseminet. Qui enim crediderit factum hominem Dei Filium, credit mortuum esse pro nobis, credit resurrexisse pro nobis, credit ascendisse pro nobis. Semino ergo fidem, cum sepulturam ejus intersero.

182. Vis scire granum Christum, et seminatum Christum? *Nisi granum tritici cadens in terram moriatur, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum afferet* **(Joan. XII, 24)**. Ergo non erravimus, quia diximus quod ipse jam dixerat. Est autem et granum tritici; quia confirmat cor hominis: et granum sinapis; quia cor hominis accendit. Et licet ad omnia utrumque conveniat; videtur tamen granum tritici, cum de ejus resurrectione tractatur: panis enim Dei est, qui de coelo descendit **(Joan. VI, 33)**; eo quod Verbum Dei, et resurrectionis exemplum mentes alat, spem acuat, firmet affectum: granum autem sinapis; eo quod amarior et acrior sermo sit de Domini passione: amarior ad flendum, acrior ad commovendum. Itaque cum audimus et legimus jejunasse Dominum **(Matth. IV, 2)**, sitisse Dominum **(Joan. IV, 7)**, lacrymasse Dominum **(Joan. XI, 35)**, vapulasse Dominum, dicentem quoque eum sub tempore passionis: *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem* **(Matth. XXVI, 41)**; velut succo amarioris sermonis increpiti, dulciores justo voluptatum suavitates corporalium temperamus. Ergo qui seminat granum sinapis, seminat regnum coelorum.

183. Ne despicias hoc granum sinapis: *Minimum quidem est omnibus seminibus, fit autem cum creverit, majus omnibus oleribus* **(Matth. XIII, 32)**. Si granum sinapis Christus, quemadmodum Christus aut minimus est, aut crescit? Verum non per naturam, sed per speciem rursus excrescit. Vis scire minimum? *Vidimus eum, et non habebat speciem neque*

decorem **(Esai. XIII, 2)**. Disce maximum: *Speciosus forma prae* **1455** *filiis hominum* **(Psal. XLIV, 3)**. Etenim ille qui non habebat speciem neque decorem, excellentior factus est angelis, ultra omnem gloriam prophetarum, quos infirmus Israel velut olera manducaverat; panem enim quo corda firmantur, alterum refutaverat, alterum non acceperat.

184. Semen autem Christus, quia semen Abrahae: *Abrahae enim dictae sunt promissiones, et semini ejus. Non dicit: Et seminibus, tamquam in multis, sed sicut in uno: Et semini tuo, quod est Christus* **(Galat. III, 16)**. Nec solum semen est Christus, sed etiam minimum omnibus seminibus; quia non venit in regno, non in divitiis, non in istius mundi sapientia. Subito autem velut arbor sublimem suae verticem potestatis effudit, ut dicamus: *Sub umbra ejus concupivi, et sedi* **(Cant. II, 3)**. Et frequenter simul, ut arbitror, videbatur et arbor, et granum. Granum est cum dicitur: *Nonne hic est filius Joseph fabri* **(Matth. XIII, 55)**? Sed inter haec verba crevit subito, testantibus Judaeis, quia quasi latae arboris ramos non poterant comprehendere, dicentes: *Unde huic ista sapientia* **(Ibid., 56)**.

185. Granum igitur est figura, arbor est sapientia: in cujus frondentibus ramis ille nycticorax in domicilio, ille passer singularis in aedificio **(Psal. CI, 7 et 8)**, ille raptus in paradisum, in aerem rapiendus et nubes, tuta jam sede requiescat **(II Cor. XII, 4, et I Thess. IV, 16)**. Requiescunt etiam potestates et angeli coelorum, et quicumque spiritualibus factis evolare meruerunt. Requievit sanctus Joannes, cum recumberet super pectus Jesu; immo et ipse ejus arboris succo velut ramus extenditur. Ramus est Petrus, ramus

est Paulus posteriora obliviscens, et ea quae sunt priora appetens.

186. In quorum sinus, et quosdam disputationum recessus, qui eramus longe, nos scilicet ex nationibus congregati, quos diu per inane mundi procella et turbo nequitiae spiritalis agitabat, assumptis virtutum remigiis advolamus; ut nos umbra sanctorum ab istius mundi ardore defendat, certae stationis jam securitate vernantes: eo quod anima nostra gravibus ante, sicut illa mulier, inclinata peccatis, ut passer erepta de laqueo venantium in ramos Domini montesque migravit. Itaque ante superfluis observationibus vani, et inani levitate volitantes, nunc jam per fidem Christi soluti manus, et liberi a vinculis sabbatorum, bonis operibus intendimus: et in ipsis epulis libertatem habemus, intemperantiam excludimus; ne liberi a Lege, cupiditatibus serviamus: Lex enim ligavit sibi, ut absolveret cupiditatibus. Gratia quae minorem abstulit servitutem, multo graviora praecepit. *Omnia nobis licent, sed non omnia expediunt* **(I Cor. X, 22)**; grave est enim potestate uti, ut sub potestatem recidas. Desiste esse sub Lege, ut virtute supra Legem sis.

(Vers. 21.) *Cui simile aestimabo regnum Dei? Simile est fermento quod acceptum mulier abscondit in farina, donec fermentatum est totum.*

187. Haec de requirendis quaestionibus comparatio tantum ambiguitatis offundit, ut diversas **1456** habeat sententias plurimorum. Opportune itaque granum tritici supra diximus Christum, quia suberat nobis spiritale fermentum, eoque plerique fermentum Christum putant, quod virtutem attollat acceptam. Et quia fermentum ex farina, ut non specie generi

suo praestat: Christus quoque ex patribus, aequalis corpore, sed divinitate incomparabilis praeeminebat. Igitur sancta Ecclesia quae typo mulieris istius Evangelicae figuratur, cujus farina nos sumus, Dominum Jesum in interioribus nostrae mentis abscondat, donec animi nostri secreta penetralia calor sapientiae coelestis obducat.

188. Et quia in Matthaeo legimus tribus mensuris absconditum esse fermentum **(Matth. XVI, 33)**, congruere visum est ut Dei Filium crederemus absconditum in Lege, adopertum in Prophetis, Evangelicis praedicationibus adimpletum; ut perfectam fidem nobis acquirat ex omnibus, et scriptorum collatione formatus in nobis, qui sumus corpus ipsius, omnia et in omnibus impleatur; ipse enim erat Verbum Dei, atque mysterium quod absconditum est a saeculis et a generationibus: quo nihil potest ad expressionem perennitatis ejus attestatius dici **(Coloss. I, 26)**. Erat enim profecto, ut absconditus sacrilegis, manifestatus in sanctis, praedestinatus ante saecula, servaretur ad gloriam. Haec est autem gloria, ut possimus, fratres, investigare mysterium absconditum a saeculis in Deo. Quod in Deo, utique et ex Deo; neque enim Deus alienae capax potest esse naturae.

189. Nec sum dubius animi, quod aliqui de hoc mundo dictum putent, donec fermentetur in Lege, Prophetis, Evangelio; ut Dominum omnis lingua fateatur. Itaque discutiamus omnia, et diligentius requiramus. Nemo invenit nisi qui ante quaesierit. Aedificemus turrim, computemus sumptus Scripturarum, conferamus impensas; ne quis etiam de nostrum aliquo dicat: *Hic voluit aedificare, et non potuit consummare* **(Luc. XIV, 30)**. Qui aedificat domum, bonum debet jacere fundamentum. Bonum fundamentum est fides,

bonum fundamentum apostolorum et prophetarum **(Ephes. II, 20)**; duobus enim Testamentis fides nostra consurgit: nec injuriam facit qui parem dixerit in utroque perfectamque fidei esse mensuram, cum ipse dicat Dominus: *Si crederetis Moysi, crederetis et mihi* **(Joan. V, 46)**; quia et in Moyse Dominus est locutus. Bene ergo in utroque perfecta mensura quia perfectus in utroque: et fides utriusque una; quia unius est virtutis et sensus oraculum atque responsum.

190. Me tamen sequi juvat quod ipse Dominus docuit fermentum Ecclesiae spiritalem esse doctrinam; nam cum scriptum sit: *Cavete a fermento Pharisaeorum* **(Matth. XVI, 6)**; et cum Apostolus dixerit: *Non in fermento nequitiae et malitiae* **(I Cor. V, 8)**, ostenditur quia doctrina fermentum est. Sed aliud est fermentum zizaniae, aliud fermentum tritici. Unde et bonis auctoribus acquiescimus, ut dicamus quia Ecclesia renatum hominem qui est in corpore et anima et spiritu, fermento sanctificat spirituali. Sanctificatur enim corpus atque anima, et ipsa **1457** gratia spiritalis accipit sanctificationis augmentum; cum per Ecclesiae velut quoddam fermentantis officium, Scripturarumque doctrinam, quae velut coelestium collatione sermonum et ubertate concrescit, infusus toti homini atque permixtus usus inoleverit, ut fiant unum etiam ipsa fermentum. Quod utique tunc fit, cum sibi tria haec pari quadam cupiditatum lance consentiunt, et aequalis aspirat concordia voluptatum.

191. Hoc igitur Ecclesiae opus non tumultuarium, nec fortuitum, sed diuturna meditatione collatum; ut haec tria unum sint, integra a lege peccati. Cujus sententiae assertorem habemus Apostolum dicentem: *Ipse autem Dominus sanctificet vos per omnia; ut integer spiritus, et anima, et*

corpus sine querela in die Domini nostri Jesu Christi servetur **(I Thess. V, 23)**. Quod per saecularia quidem tentamenta non provenit, nisi fermentum illud cui comparatur regnum coelorum, mulier illa Evangelica abscondat in farinae mensuris tribus, donec fermentetur totum **(Matth. XIII, 33)**; tres enim mensurae sunt, ut dixi, carnis, animae, et spiritus, sed spiritus quo vivimus omnes in hoc corpore siti: hoc verius quando carnis lascivia non redundat, et anima corporalibus non incurvatur erroribus, ac mensura vivendi in toto homine inoffensa servatur. Sed quia mensurarum aequalitas sine adjumento Ecclesiae atque doctrinae difficile perseverat; idcirco mulier illa, quae figuram Ecclesiae gerit, tamdiu virtutem illis doctrinae spiritalis admiscet, donec fermentetur totus ille interior homo cordis absconditus, et in gratiam panis coelestis assurgat. Bene enim fermentum doctrina dicitur Christi, quia panis est Christus, et Apostolus ait: *Quia unus panis unum corpus multi sumus* **(I Cor. X, 17)**.

192. Fit ergo unum fermentum, quando caro non concupiscit adversus spiritum, nec spiritus adversus carnem: sed facta carnis mortificamus, et anima ex flatu Dei flatum vitae sumpsisse se conscia, saecularis necessitudinis contagia terrena declinat. Unde et Apostolus non in carne, sed in spiritu ambulare nos praecipit: ut sanctificati per lavacrum regenerationis, veterem hominem cum suis desideriis exuentes, induti novum, qui secundum Christum creatur, non in vetustate litterae, sed in novitate spiritus gradiamur **(Coloss. III, 9 et 10)**; quo possit nobis etiam resurrectionis tempore incorrupta corporis et animae et spiritus manere communio: et tunc omnia quae petimus, impetremus **(Rom. VI, 4)**. Quod plerisque videtur etiam

Dominus significasse, dum dicit: *Si duobus ex vobis convenerit, super terram, de omni re quamcumque petieritis, fiet vobis a Patre meo, qui in coelis est* **(Matth. XVIII, 19)**.

193. Itaque alii duos, animam et corpus accipiunt: alii animam et spiritum; ut si in terra, hoc est, in corpore sibi anima spiritusque consentiant, nec se impugnent invicem diversis cupiditatibus, omnia in effectum videantur orata posse deduci. Quod ita fit, cum fuerint utraque unum, si subtractis inimicitiis, vel solutis, duo condantur in unum novum hominem, id est, anima **1458** et spiritus: *Ut oremus spiritu, oremus et mente* **(I Cor. XIV, 15)**. Licet plerique duos populos accipiant, ex Israele et ex gentibus in unum resurrectionis tempore congregandos; ut fiat in aeternum mansura perfectio, et id quod ex parte est, destruatur. Plerique autem virum et uxorem consentientes sibi studio charitatis accipiunt.

194. Itaque si in hac vita tres mensurae in eodem fermento manserint, donec fermententur, et fiant unum; ut aequalitatum nulla distantia sit, nec compositi ex trium diversitate videamur, erit in futurum diligentibus Christum incorrupta communio: nec compositi manebimus; nam et qui compositi nunc sumus, unum erimus, et in unam substantiam transformabimur. Neque enim in resurrectione aliud erit alio inferius, sicut nunc fragilis in nobis est carnis infirmitas, et corporalis habitudo naturae vel vulneribus patet, vel injuriis subjacet, vel sui oneris mole depressa supra terras nequit extollere altius atque elevare vestigium: sed in simplicis creaturae gratiam figurabimur, cum completum fuerit quod dictum est a Joanne: *Charissimi, nunc filii Dei sumus, et nondum revelatum est quid erimus: sed scimus quia cum*

revelatum fuerit, similes ei erimus **(I Joan. III, 2)**. Itaque cum Dei natura sit simplex (spiritus enim Deus est), nos quoque in eamdem imaginem figurabimur **(II Cor. III, 18)**; ut qualis coelestis, tales et coelestes. Igitur sicut portavimus imaginem illius terreni, portemus et imaginem hujus coelestis **(I Cor. XV, 48 et 49)**, quam animus noster debet induere.

195. **(Cap. XIV. --- Vers. 2-14.)** Et ideo primo abhinc loco curatur hydropicus, in quo fluxus carnis exuberans, animae gravabat officia, spiritus exstinguebat ardorem. Deinde docetur humilitas, dum in illo convivio nuptiali appetentia loci superioris arcetur; clementer tamen, ut persuasionis humanitas asperitatem coercitionis excluderet, ratio proficeret ad persuasionis effectum, et correctio emendaret affectum. Huic quasi proximo limite humanitas copulatur, quae ita Dominicae sententiae definitione distinguitur, si in pauperes et debiles conferatur; nam hospitalem remuneraturis esse affectus avaritiae est.

196. **(Vers. 18-21.)** Postremum quasi emeritae militiae viro contemnendarum stipendium praescribitur facultatum; quod neque ille qui studiis intentus inferioribus possessiones sibi terrenas coemit, regnum coeli possit adipisci, cum Dominus dicat: *Vende omnia tua, et sequere me* **(Matth. XIX, 21)**; nec ille qui emit boves, cum Elisaeus occiderit, et populo diviserit quos habebat **(III Reg. XIX, 21)**: et ille qui ducit uxorem, cogitet quae mundi sunt, non quae Dei. Non quo conjugium reprehendatur, sed quia ad majorem honorem vocetur integritas; quoniam *Mulier innupta et vidua cogitat quae sunt Domini, ut sit sancta corpore et spiritu. Nam quae nupta est, cogitat quae sunt mundi, quomodo placeat viro* **(I Cor. VII, 34)**.

197. Sed ut in gratiam, ut supra cum viduis, ita nunc etiam cum conjugibus revertamur, non refugimus opinionem, quam sequuntur plerique ut tria genera hominum a consortio magnae illius **1459** coenae aestimemus excludi, gentilium, Judaeorum, haereticorum.

198. Et ideo Apostolus avaritiam dicit esse fugiendam, ne impediti more gentili, iniquitate, malitia, impudicitia, avaritia, ad regnum Christi pervenire nequeamus **(Rom. I, 29)**. *Omnis enim immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet haereditatem in regno Christi et Dei* **(Ephes. V, 5)**.

199. Judaei autem corporali ministerio juga sibi Legis imponunt, et ideo secundum Prophetam: *Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum* **(Psal. II, 3)**; Christum enim recepimus, qui cervicibus nostris pietatis suae jugum mite suspendit. Quinque autem juga sunt verborum decem, vel quinque libri veteris legis, de quibus in Evangelio videtur Samaritanae dicere: *Quinque enim viros habuisti* **(Joan. IV, 18)**.

200. At vero haeresis velut Eva femineo rigorem fidei tentat affectu, et lubrica facilitate prolabens, lenocinia falsi decoris affectat, intemeratam negligens pulchritudinem veritatis. Ideo igitur excusant, quia nemini intercluditur regnum, nisi ei quem suae professio vocis excluserit: Dominus autem omnes clementer invitat, sed nos aut desidia nostra, aut error avertit.

201. Ergo et ille qui villam emit, alienus a regno est; ementes enim atque vendentes Noe, ut legisti, tempore diluvia obruerunt **(Luc. XVII, 21)**, et ille qui jugum potius legis quam gratiae munus elegit: et ille qui propter ducendam excusat

uxorem; scriptum est enim: *Si quis venit ad me et non odit patrem suum, et matrem et uxorem, non potest meus discipulus esse* **(Luc. XIV, 21)**. Etenim si propter te Dominus suae renuntiat matri, dicens: *Quae est mater mea, aut qui fratres mei* **(Matth. XII, 48)**; cur tu Domino tuo cupias anteferre? Sed neque ignorare naturam, neque servire naturae Dominus jubet: sed ita indulgere naturae, ut venereris auctorem, nec a Deo parentum amore desciscas.

202. **(Vers. 21-23.)** Itaque post divitum resupina fastidia contulit se ad gentes, jubet bonos et malos introire, ut bonos augeat, malorum affectum in meliora commutet; ut compleretur illud quod hodie lectum est: *Tunc lupi et agni simul pascentur* **(Esai. LXV, 25)**. Invitat pauperes, debiles, caecos: quo ostenditur nobis quod nullum debilitas corporis excludat a regno, rariusque delinquat cui illecebra desit peccandi: vel quod infirmitas peccatorum per misericordiam Domini remittatur; ut non ex operibus, sed ex fide redemptus a crimine sit, ut **1460** qui gloriatur, in Domino glorietur.

203. Mittit itaque ad exitus viarum; prudentia enim in exitu canitur. Mittit ad plateas, quia misit ad peccatores; ut de latioribus viis ad angustam venirent, quae ducit ad vitam. Mittit ad vias, et circa sepes, quod hi videlicet apti sint regno coelorum, qui nullis praesentium cupiditatibus occupati ad futura festinant, in quodam bonae voluntatis tramite constituti: et qui modo sepis quae ab incultis culta secernat, et incursus arceat bestiarum, norint bona malaque distinguere, et adversus tentamenta nequitiae spiritalis, fidei munimen obtendere. Denique Dominus, ut vineam suam ostenderet fuisse munitam, *Et sepem,* inquit, *circumdedi, et circumfodi eam* **(Matth. XXI, 33)**. Et Apostolus medium parietem sepis

dicit esse sublatum, qui continuationem munitionis irruperat **(Ephes. II, 14)**. Fides igitur et ratio quaeritur, et quaeritur in plateis, hoc est, in meatibus interioris affectus; quia scriptum est: *In plateis tuis diffundantur aquae tuae* **(Prov. V, 16)**.

204. Nec hoc tamen plenum est, ut aliquis vocatus adveniat, nisi vestem habeat nuptialem, hoc est, fidem habeat et charitatem. Et ideo qui pacem et charitatem non detulerit ad Christi altaria, tolletur ligatis pedibus et manibus, *et mittetur in tenebras exteriores. Illic erit fletus, et stridor dentium* **(Matth. XXII, 13)**. Quae sunt tenebrae exteriores? Numquid illic quoque carceres aliqui latumiaeque subeundae sunt? Minime. Sed quicumque extra promissa sunt coelestium mandatorum, in tenebris exterioribus sunt; quia mandata Dei lumen sunt: et quicumque sine Christo est, in tenebris est; quia lumen in tenebris est Christus.

205. Ergo neque est corporalium stridor aliquis dentium, neque ignis aliquis perpetuus flammarum corporalium, neque vermis est corporalis. Sed haec ideo ponuntur, quia sicut ex multa cruditate et febres nascuntur et vermes, ita si quis non decoquat peccata sua, velut quadam interposita sobrietate abstinentiae, sed miscendo peccata peccatis, tamquam cruditatem quamdam contrahat veterum et recentium delictorum, igne aduretur proprio, et suis vermibus consumetur. Unde et Esaias ait: *Ambulate in lumine ignis vestri, et flamma quam accendistis vobis* **(Esai. L, 11)**. Ignis est quem generat moestitia delictorum: vermis est, eo quod irrationabilis animae peccata mentem rei sensumque compungant, et quaedam exedant viscera conscientiae: quae tamquam vermes **1461** ex unoquoque nascuntur, tamquam ex

corpore peccatoris. Denique Dominus id per Esaiam declaravit dicens: *Et videbunt membra hominum praevaricantium in me: et vermis eorum non morietur, et ignis non exstinguetur* **(Esai. LXVI, 24)**.

206. Stridor quoque dentium prodit indignantis affectum; eo quod sero unumquemque poeniteat, sero ingemiscat, sero irascatur sibi, quod tam pervicaci improbitate deliquerit.

(Cap. XV. --- Vers. 4.) *Quis ex vobis,* inquit, *homo qui habet centum oves, et si erraverit una ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deserto, et ibit ad illam quae erravit?*

207. Didiceras in superioribus ablegare negligentiam, vitare arrogantiam, devotionem sumere, saecularibus occupationibus non teneri, caduca non praeferre perpetuis: sed quia fragilitas humana firmum nequit in tanto saeculi lubrico tenere vestigium, etiam adversus errorem remedia tibi bonus medicus demonstravit, spem veniae judex misericors non negavit. Itaque non otiose sanctus Lucas **(Vers. 8 et seq.)** ex ordine tres parabolas posuit: ovis quae perierat, et inventa est: drachmae quae perierat, et inventa est: filii qui erat mortuus, et revixit; ut triplici remedio provocati, vulnera nostra curemus; spartum enim triplex non corrumpetur.

208. Qui sunt isti, pater, pastor, mulier? Nonne Deus Pater, Christus pastor, mulier Ecclesia? Christus te suo corpore vehit, qui tua in se peccata suscepit, quaerit Ecclesia, recipit Pater. Quasi pastor revehit, quasi mater inquirit, quasi pater vestit. Prima misericordia, secunda suffragatio, tertia reconciliatio. Singula singulis quadrant: redemptor subvenit, Ecclesia suffragatur, auctor reconciliatur. Eadem divini operis

misericordia, sed diversa pro meritis nostris gratia. Ovis a pastore lassa revocatur: drachma quae perierat, invenitur: ad Patrem filius suis vestigiis redit, et plena condemnati erroris regreditur poenitentia. Unde bene scriptum est: *Homines et jumenta salvos facies, Domine* **(Psal. XXXV, 8)**. Quae sunt ista jumenta? Dixit propheta: *Semen Israel in semen hominum, et Juda in semen animalium* **(Jerem. XXXI, 27)**. Itaque Israel quasi homo salvatur, quasi ovis Juda colligitur. Malo ergo filius esse, quam ovis; ovis enim a pastore repetitur, a Patre Filius honoratur.

209. Gaudeamus igitur, quoniam ovis illa quae perierat in Adam, levatur in Christo. Humeri Christi, crucis brachia sunt. Illic peccata mea deposui, in illa patibuli nobilis cervice requievi. Ovis illa genere est una, non specie: *Omnes enim unum corpus sumus, sed multa membra* **(I Cor. X, 17)**; et ideo scriptum est: *Vos* autem *corpus estis Christi, et memora ex membris ejus* **(Ibid., 15)**. *Venit itaque Filius hominis salvum facere quod perierat* **(Luc. XIX, 10)**; omnes scilicet; *Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur* **(I Cor. XV, 22)**.

210. Dives igitur pastor cujus omnes nos centesima **1462** portio sumus. Habet Angelorum, habet Archangelorum, Dominationum, Potestatum, Thronorum, aliorumque innumerabiles greges, quos in montibus dereliquit. Qui quoniam sunt rationabiles, non immerito hominum redemptione laetantur. Quamquam hoc quoque proficiat ad incentiva probitatis, si unusquisque conversionem suam gratam fore credat coetibus angelorum, quorum aut affectare patrocinium, aut vereri debet offensam. Et tu igitur esto angelis laetitiae, gaudeant de reditu tuo.

211. Non otiosum etiam quod mulier illa drachma laetatur inventa. Non mediocris haec drachma est, in qua principis est figura. Et ideo imago regis, census Ecclesiae est. Oves sumus, oremus ut super aquam refectionis nos collocare dignetur. Oves, inquam, sumus, petamus pascua: drachmae sumus, habeamus pretium: filii sumus, festinemus ad Patrem.

212. Nec vereamur quia acceptum spiritalis patrimonium dignitatis terrenis prodegimus voluptatibus, quod Pater in filios quem habebat, thesaurum contulit. Fidei census numquam exinanitur: licet totum dederit, totum habet; quia quod donavit, non amittit. Nec vereare, ne te non recipiat: *Non* enim *delectatur Deus perditione vivorum* **(Sap. I, 13)**: etiam occurrens venienti tibi cadet supra collum: *Dominus* enim *erigit allisos* **(Psal. CXLV, 8)**. Osculum dabit quod est pignus pietatis et amoris. Stolam, annulum, calceamenta proferri jubebit. Tu adhuc injuriam metuis, ille restituit dignitatem: tu supplicium vereris, ille osculum defert: tu convicium times, adornat ille convivium. Sed jam ipsam parabolam discutiamus.

(Vers. 11, 12.) *Homo quidam habuit duos filios, et dixit illi adolescentior: Da mihi portionem substantiae.*

213. Vides quod divinum patrimonium petentibus datur. Nec putes culpam patris, quod adolescentiori dedit: nulla Dei regno infirma aetas, nec fides gravatur annis. Ipse certe se judicavit idoneum qui poposcit. Atque utinam non recessisset a patre, impedimentum nescisset aetatis: sed posteaquam domum patriam derelinquens peregre profectus est, coepit egere. Merito ergo prodegit patrimonium, qui recessit ab Ecclesia. Posteaquam domum, inquit, patriam derelinquens,

(Vers. 13.) *Peregre profectus est in regionem longinquam.*

214. Quid enim longinquius quam a se recedere; nec regionibus, sed moribus separari: studiis discretum esse, non terris; et quasi interfuso luxuriae saecularis aestu, divortia habere factorum? Etenim qui se a Christo separat, exsul est patriae, civis est mundi. *Sed nos non sumus advenae atque peregrini, sed cives sumus sanctorum, et domestici Dei* **(Ephes. II, 19)**; qui enim eramus longe, facti sumus prope in sanguine Christi **(Ibid., 13)**. Non invideamus de longinqua regione remeantibus; quia et nos fuimus in regione longinqua, sicut Esaias docet dicens: **1463** *Qui sedebant in regione umbrae mortis, lux orta est illis* **(Esai. IX, 2)**. Regio ergo longinqua, umbra est mortis: nos autem, quibus spiritus ante faciem Christus est Dominus, in umbra vivimus Christi. Et ideo dicit Ecclesia: *In umbra ejus concupivi, et sedi* **(Cant. II, 3)**. Ille igitur vivendo luxuriose consumpsit omnia ornamenta naturae. Unde tu qui accepisti imaginem Dei, qui habes similitudinem ejus, noli eam irrationabili foeditate consumere. Opus Dei es, noli ligno dicere: *Pater meus es tu* **(Jerem. II, 27)**; ne accipias similitudinem ligni; quia scriptum est: *Similes fiant illis, qui faciunt ea* **(Psal. CXIII, 8)**.

(Vers. 14.) *Facta est fames per regionem illam.*

215. Fames non epularum, sed bonorum operum atque virtutum, quae sunt miserabiliora jejunia. Etenim qui recedit a verbo Dei, esurit: *Quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei* **(Matth. IV, 4)**. Qui recedit a fonte, sitit: qui recedit a thesauro, eget: qui recedit a sapientia, hebetatur: qui recedit a virtute, dissolvitur. Merito ergo iste egere coepit,

quia thesauros sapientiae et scientiae Dei, divitiarumque coelestium altitudinem dereliquit. Egere ergo ideo coepit, et famem pati, quia nihil prodigae satis est voluptati. Semper famem patitur sui, qui alimentis perpetuis nescit impleri.

(Vers. 15.) *Abiit itaque, et adhaesit uni civium.*

216. Qui enim haeret, in laqueo est. Et videtur civis iste princeps esse istius mundi. Denique ad villam ejus mittitur quam emit, qui excusat a regno. Et pascit porcos: illos utique in quos petit diabolus introire, quos praecipitat in mare istius mundi, in sordibus ac fetore viventes.

(Vers. 16.) *Et cupiebat,* inquit, *siliquis implere ventrem suum.*

217. Neque enim alia cura est luxuriosis, nisi ut ventrem suum impleant, quorum Deus venter est **(Philip. III, 19)**. Quis autem aptior hujuscemodi hominibus cibus, quam is qui siliquae modo intus inanis, foris mollis est: quo corpus non reficitur, sed impletur; ut fit magis oneri, quam usui?

218. Sunt qui porcos accipiant pro gregibus daemonum, siliquas pro exili virtute inanium hominum, sermonumque jactantia, qui nihil prodesse possunt, inani quadam philosophiae seductione, et quodam sonoro facundiae plausu pompam magis quam utilitatem aliquam demonstrantes. Sed haec diuturna oblectamenta esse non possunt; et ideo,

219. *Nemo illi dabat;* erat enim in regione illius, qui neminem habet; quia eos qui sunt, non habet. Omnes quippe gentes in nihilo aestimantur **(Esai. XL, 15)**: solus autem Deus est qui vivificat mortuos, *Et vocat quae non sunt, tamquam quae sunt* **(Rom. IV, 17)**.

(Vers. 17.) *In se autem reversus dixit: Quantis panibus mercenarii patris mei abundant!*

220. Bene in se revertitur, qui a se recessit. Etenim qui ad Dominum regreditur, se sibi reddit: **1464** et qui recedit a Christo, se sibi abdicat. Mercenarii autem qui sunt, nisi qui ad mercedem serviunt, qui sunt ex Israel, non id quod bonum est probitatis studio persequentes, nec virtutis gratia, sed utilitatis studio provocati? At vero filius qui habet Spiritus sancti pignus in corde, saecularis mercedis lucella non quaerit, quibus serviat. Haeredes sunt etiam mercenarii qui conducuntur ad vineam. Bonus mercenarius Petrus, Joannes, Jacobus, quibus dicitur: *Venite, et faciam vos piscatores hominum* **(Matth. IV, 19)**. Isti non siliquis, sed panibus abundant. Denique collegerunt fragmentorum cophinos duodecim **(Matth. XIV, 20)**. O Domine Jesu, si nobis auferas siliquas, et panes tribuas! Tu enim dispensator in domo es Patris. O si nos quoque mercenarios digneris conducere, licet sero venientes! Nam et undecima conducis hora **(Matth. XX, 9)**, et aequalem dignaris mercedem solvere, aequalem mercedem vitae, non gloriae; neque enim omnibus reposita est corona justitiae, sed ei qui potest dicere: *Certamen bonum certavi* **(II. Tim. IV, 7.)**

221. Quod ideo non praetermittendum arbitratus sum, quia scio quosdam dicere quod ad mortem sibi lavacri gratiam, vel poenitentiam reservent. Primum qui scis an nocte proxima, tua a te anima reposcatur? Deinde cur putas otioso tibi omnia posse deferri? Pone unam gratiam, unam esse mercedem; diversum tamen bravium victoriae est, ad quod se non frustra Paulus extendit, qui post mercedem gratiae, bravium tamen ut comprehenderet sequebatur **(Philip. XXXIII, 14)**; quia

sciebat etsi par esset merces gratiae, palmam tamen esse paucorum.

222. Et quoniam in vineam Domini venimus, non vacui recedamus: juvat enim fructus legere, mercenarios ejus videre. Quid enim sibi vult quod una die diversis horis conducuntur operarii **(Matth. XX, 1 et seq.)**, nisi *quia mille anni in oculis Domini, sicut dies hesterna quae praeteriit, et hora in nocte* **(Psal. LXXXIX, 4)**? Quae est nox, nisi quae praecessit, ut dies appropinquaret? Et bene *hora in nocte, quia mille anni sicut dies una* **(II Pet. III, 8)**. Novit vim diei hujus ille qui dixit: *Jesus Christus heri et hodie, ipse est et in saecula* **(Hebr. XIII, 8)**. Scivit et ille diem esse multiplicem, qui scripsit: *Hic dies generationis coeli et terrae, cum facta sunt; qua die fecit Deus coelum et terram, et omne viride agri* **(Gen. II, 4)**. Cum enim supra septem descripsisset dies, postea uno die omnia facta complexus est, totum mundi tempus ostendens in conspectu Domini tamquam diem unum; eo quod ex incompositis atque tenebrosis forma istius mundi, divini operis claritate processerit. Ergo si dies totum tempus est mundi, habet utique etiam in saeculis horas suas: aut ipsa saecula horae sunt. Horae autem diei duodecim sunt; unde bene in mysterio dies Christus, cujus apostoli duodecim, qui coelesti lumine distinctis in se gratiae vicibus refulserunt.

223. Venit ergo paterfamilias et prima hora conduxit operarios, fortassis eos qui a principio mundi usque ad diluvium justi esse meruerunt, **1465** de quibus ait: *Et locutus sum ad vos ante lucem: et misi ad vos servos meos prophetas ante lucem* **(Jerem., VII, 25)**. Tertia post diluvium incipit, Noe caeterorumque tempora comprehendens, qui quasi boni operarii in vineam destinantur; ideo quasi in prandio

inebriatus est Noe. Sexta et reliquae Abrahae, Isaac, et Jacob patriarcharum merita distinguunt. Nona, inclinante jam saeculo, et tamquam pallescente luce virtutis, Lex et Prophetae decolores mores hominum notaverunt. Undecimam, et quod superest diei, sacer producit adventus. Unde et ipse in Evangelio dicit: *Ambulate dum lumen habetis* **(Joan. XII, 35.)**

224. Sed jam redeamus ad Patrem; licet non verear ne istius poenitentiam gerentis exemplo diu abfuisse videamur (numquam enim abfuimus, qui versabamur in vinea, in qua si et iste mansisset, non recessisset a Patre), cavendum tamen est, ne nos ei reconciliationis faciamus moram, quam non fecit Pater. Facile reconciliatur, quando impense rogatur. Et ideo discamus quali Pater obsecratione sit ambiendus. *Pater,* inquit. Quam misericors, quam pius, qui nec offensus patrium dedignatur nomen audire!

(Vers. 18.) *Pater,* inquit, *peccavi in coelum, et coram te.*

225. Haec est prima confessio apud auctorem naturae, praesulem misericordiae, arbitrum culpae. Sed etsi Deus novit omnia, vocem tamen tuae confessionis exspectat. *Ore enim confessio fit ad salutem* **(Rom. X, 10)**; quia allevat pondus erroris, quisquis ipse se onerat; et accusationis excludit invidiam, qui accusatorem praevenit confitendo: *Justus enim in primordio sermonis accusator est sui* **(Prov. XVIII, 17)**. Frustra autem velis occultare, quem nihil fallat; et sine periculo prodas, quod scias esse jam cognitum. Confitere magis, ut interveniat pro te Christus, quem advocatum habemus apud Patrem; roget pro te Ecclesia, et illacrymet populus. Nec vereare ne non impetres. Advocatus spondet

veniam, patronus promittit gratiam, reconciliationem tibi paternae pietatis pollicetur assertor. Crede, quia veritas est; acquiesce, quia virtus est. Habet causam ut pro te interveniat, ne pro te gratis mortuus sit. Habet causam ignoscendi Pater, quia quod vult filius, vult et Pater.

226. **(Vers. 18.)** *Peccavi in coelum, et coram te.* Non utique elementum exprimitur; sed peccato animae coelestia significantur dona Spiritus imminuta; vel quia ab illius gremio matris Hierusalem quae in coelo est, non oportuit deviari.

(Vers. 19.) *Jam non sum dignus vocari filius tuus.*

227. Dejectus enim se exaltare non debet; ut merito suae possit humilitatis attolli.

(Ibid.) *Fac me sicut unum mercenariorum tuorum.*

228. Novit esse distantiam inter filios, amicos, **1466** mercenarios, et servos; filius per lavacrum, amicus per virtutem, mercenarius per laborem, servus per timorem. Sed etiam ex servis et mercenariis fiunt amici, juxta quod scriptum est: *Vos amici mei estis, si feceritis quae ego praecipio vobis: jam non dico vos servos* **(Joan. XV, 14)**.

229. Haec apud se dixit; sed non satis est dicere, nisi ad patrem venias. Ubi illum requiras, ubi invenias? Exsurge primo, hoc est, qui sedens ante dormiebas. Et ideo dicit Apostolus: *Surge qui dormis, et exsurge a mortuis* **(Ephes. V, 14)**. Iniquitas in talento plumbeo sedet. Moysi dicitur: *Tu autem hic sta* **(Deut. V, 31)**. Stantes elegit Christus. Exsurge ergo, curre ad Ecclesiam; hic est Pater, hic est Filius, hic est Spiritus sanctus.

230. **(Vers. 20, 21.)** Occurrit tibi, qui audit te intra mentis secreta tractantem. Et cum adhuc longe sis, videt, et accurrit. Videt in pectore tuo, accurrit ne quis impediat, complectitur quoque: in occursu praescientia est, in complexu clementia, et quasi quidam patrii amoris affectus. Supra collum cadit, ut jacentem erigat, et oneratum peccatis, atque in terrena deflexum reflectat ad coelum, in quo suum quaerat auctorem. Cadit in collum tuum Christus, ut cervicem jugo exuat servitutis, et collo tuo jugum suave suspendat. Nonne tibi videtur cecidisse in collum Joannis, quando erat Joannes in sinu Jesu, cervice recumbens reflexa? Et ideo Verbum apud Deum vidit; quia erectus est ad superna. Cadit in collum, cum dicit: *Venite ad me, qui laboratis . . . . . et ego vos reficiam: tollite jugum meum super vos* **(Matth. XI, 28 et 29)**. Cadit ergo hoc modo, si convertaris.

231. **(Vers. 22.)** Et jubet proferri stolam, annulum, calceamenta. Stola amictus est sapientiae, quo nuda corporis apostoli tegunt, eo quod se unusquisque convolvat; et ideo stolam accipiunt, ut corporis infirmitatem sapientiae spiritalis virtute convestiant. De Sapientia enim dictum est: *Lavabit in vino stolam suam* **(Gen. XLIX, 11)**. Ergo stola spirituale indumentum, et vestimentum est nuptiale. Annulus quid est aliud, nisi sincerae fidei signaculum, et expressio veritatis? Calceamentum autem Evangelii praedicatio est; et ideo accepit sapientiam primam. Est enim et aliud mysterium quod nescit, nisi qui accepit dictorum suorum, factorumque signaculum, et quoddam munimentum bonae intentionis et cursus; necubi offendat ad lapidem pedem suum, et supplantatus a diabolo Dominicae praedicationis officium derelinquat. Haec est praeparatio Evangelii, ad

coelestium cursum dirigens praeparatos; ut non in carne ambulemus, sed in spiritu.

232. **(Vers. 23.)** Occiditur et vitulus saginatus, ut carnem Domini spirituali opimam virtute per gratiam sacramenti mysteriorum consortio restitutus epuletur. Nemo enim nisi qui timuerit Deum (*quod est initium sapientiae*), nisi signaculum spirituale **1467** vel custodierit vel receperit, nisi Dominum praedicaverit, sacramentis debet interesse coelestibus. Qui autem annulum habet, et Patrem habet, et Filium, et Spiritum sanctum; quia signavit nos Deus, cujus imago Christus: et dedit pignus Spiritum in cordibus nostris; ut sciamus hoc annuli istius qui in manu datur, esse signaculum, quo cordis interiora, factorumque nostrorum ministeria signantur. Ergo signati sumus, sicut et legimus: *Credentes,* inquit, *signati estis Spiritu sancto* **(Ephes. I, 13)**. Bene autem carnem vituli, quia sacerdotalis est victima, quae pro peccatis fiebat.

233. **(Vers. 23.)** Epulantem patrem inducit filius; ut ostenderet quoniam paternus cibus est salus nostra, et Patris gaudium nostrorum redemptio peccatorum est. Et hic quidem si ad Patrem referas, quia hostia pro peccatis Filius est, delectatur Pater reditu peccatoris: supra delectatur Filius, inventa ove; ut scias quia una est Patris et Filii delectatio, una operatio in Ecclesiae fundamento. Laetatur autem pater;

(Vers. 24.) *Quia filius perierat, et inventus est: mortuus fuerat, et revixit.*

234. Ille perit qui fuit; non enim potest perire qui non fuit. Itaque gentes non sunt, Christianus est, juxta quod supra

dictum est: *Quia elegit Deus quae non sunt; ut quae sunt, destrueret* **(I Cor. I, 28)**. Potest tamen et hic in uno accipi species generis humani. Fuit Adam, et in illo fuimus omnes. Periit Adam, et in illo omnes perierunt **(Cf. August. lib. I cont. Jul. Pelag., cap. 3)**. Homo igitur et in illo homine qui perierat, reformatur: et ille ad similitudinem Dei factus et imaginem divina patientia et magnanimitate reparatur. Quid est ergo: *Elegit Deus quae non sunt; ut quae sunt, destrueret* **(I Cor. I, 28)**? Id est, elegit populum gentium qui non erat; ut destrueret populum Judaeorum.

235. Potest et de agente poenitentiam dictum videri; quia non moritur, nisi qui aliquando vixit. Et ideo gentes non moriuntur, sed mortuae sunt; etenim qui in Christum non credidit, semper est mortuus. Et gentes quidem cum crediderint, per gratiam vivificantur: qui vero lapsus fuerit, per poenitentiam reviviscit.

236. Sequitur locus, ut remittendis post poenitentiam debeamus favere peccatis; ne dum veniae alterius invidemus, ipsi eam non mereamur a Domino. Quis enim tu es qui Domino contradicas, ne cui velit, culpam relaxet; cum tu cui volueris, ignoscas? Vult rogari, vult obsecrari. Si omnium justitia, ubi Dei gratia? Quis tu es, qui invideas Deo?

237. **(Vers. 25, 27.)** Et ideo notatur hic frater, usque adeo ut de villa venire dicatur, hoc est, terrenis operibus occupatus, ignorans quae sunt Spiritus Dei: ut denique numquam pro se vel haedum queratur occisum; non enim pro invidia, sed pro venia **1468** mundi agnus est immolatus. Invidus haedum quaerit: innocens agnum pro se desiderat immolari. Ideo et senior dicitur; eo quod cito aliquis per invidiam consenescat.

Ideo et foris stat; eo quod malevolentia eum animi liventis excludat. Ideo chorum et symphoniam audire non potest, hoc est, non illa theatralis incentiva luxuriae, nec aulicorum concentus sonorum , sed plebis concordiam concinentis, quae de peccatore servato dulcem resultet laetitiae suavitatem.

238. Constitue mihi aliquem ex his qui sibi justi videntur, qui trabem in oculo suo non vident, et alieni festucam vitii ferre non possunt. Quomodo indignatur, quando alicui peccatum fatenti, et diu indulgentiam deploranti venia relaxatur? Quomodo aures ejus symphoniam populi spiritualem ferre non possunt? Haec est enim symphonia, quando concinit in Ecclesia diversorum actuum atque virtutum, velut variarum chordarum indiscreta concordia, psalmus respondetur, amen dicitur. Haec est symphonia quam scivit et Paulus; et ideo ait: *Psallam spiritu, psallam et mente* **(I Cor. XIV, 13)**. Haec de parabola praesenti putavimus esse tractanda.

239. Nec invidemus si quis duos fratres istos velit referre ad populos duos; ut sit adolescentior populus ex gentibus tamquam Israel, cui frater major beneficium paternae benedictionis invidit. Quod faciebant Judaei, cum quererentur quia Christus cum gentibus epularetur; et ideo haedum, mali odoris sacrificium requisierunt. Judaeus haedum requirit, Christianus agnum; et ideo illis Barabbas solvitur, nobis agnus immolatur. Unde apud illos fetor est criminum, apud nos remissio peccatorum, dulcis in spe, suavis in fructu. Qui haedum quaerit, exspectat Antichristum; Christus enim boni odoris est victima **(Ephes. V, 2)**.

240. Queri etiam in haedo videtur, quia Judaei ritum veteris sacrificii perdiderunt: vel quia nullius sanguis his profuit,

sicut Christi sanguis Ecclesiae; non enim redimere eos sanguis potuit prophetarum. Impudens autem et similis illius pharisaei justificantis se arroganti prece, qui putabat quod numquam praeterierit mandatum Dei, quia Legem servabat in litteris. Impius, qui accusabat fratrem quod cum meretricibus paternam substantiam prodegisset, cum debuerit advertere quia sibi dictum est: *Meretrices et publicani praecedunt vos in regnum coelorum* **(Matth. XXI, 31)**.

241. **(Vers. 28.)** Stat autem foris, nec excluditur; sed non ingreditur, ignorans voluntatem Dei de vocatione gentium, servus jam factus ex filio; servus enim nescit quid dominus agat **(Joan. XV, 15)**. Ubi cognovit, invidet, et torquetur Ecclesiae bonis, et foris stat. Foris enim Israel audit chorum et symphoniam; sed irascitur quia hic concinit plebis gratia, et consona populi jubilatio. Sed **1469** bonus pater etiam hunc salvare cupiebat, dicens:

(Vers. 31.) *Fili, tu semper mecum fuisti;*

242. Vel quasi Judaeus in Lege, vel quasi justus in communione; et es, si desinas invidere.

(Ibid.) *Et omnia mea tua sunt;*

243. Vel Judaeus sacramenta veteris Testamenti, vel baptizatus etiam novi possidens.

(Cap. XVI. --- Vers. 13.) *Nemo servus potest duobus dominis servire;*

244. Quia non duo, sed unus est dominus. Nam etsi sunt qui mammonae serviant; tamen non ille novit aliqua jura

dominatus; sed ipsi sibi jugum servitutis imponunt; neque enim justa potestas, sed injusta est servitus. Et ideo ait.

(Vers. 9.) *Facite vobis amicos de iniquo mammona;*

245. Ut largiendo pauperibus, angelorum nobis, caeterorumque sanctorum gratiam comparemus. Nec reprehenditur villicus, in quo discimus non ipsi esse domini, sed potius alienarum villici facultatum. Et ideo licet peccaverit, tamen quia sibi in posterum ex indulgentia domini quaesivit auxilia, praedicatur. Pulchre autem iniquum mammona dixit; quia variis divitiarum illlecebris nostros avaritia tentabat affectus, ut velimus servire divitiis. Unde ait:

(Vers. 12.) *Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis?*

246. Alienae nobis divitiae sunt, quia praeter **1470** naturam sunt; neque nobiscum nascuntur, neque nobiscum transeunt: Christus autem noster est, quia vita est. Denique *In sua propria venit, et sui eum non receperunt* **(Joan. I, 11)**. Ergo nemo dabit quod vestrum est; quia vestrum non credidistis, vestrum non recepistis.

247. Argui igitur videntur Judaei et fraudis et avaritiae. Et ideo qui in facultatibus fideles non fuerunt, quas cum alienas scirent (communem enim ad usum fructus terrarum a Domino Deo datus est omnibus), debuerunt utique participare pauperibus: nec Christum accipere meruerunt, quem Zacchaeus ut acquireret, dimidiam partem bonorum suorum obtulit **(Luc. XIX, 8)**.

248. Ergo non serviamus alienis quia nullum dominum debemus scire nisi Christum: *Unus enim Deus Pater, ex quo omnia, et nos in ipso: et unus Dominus Jesus, per quem omnia* **(I Cor. VIII, 6)**. Quid ergo, Pater Dominus, aut Filius Deus non est? Sed et Pater Dominus, quia *Verbo Domini coeli firmati sunt* **(Psal. XXXII, 6)**; et Filius Deus *qui est super omnes Deus benedictus in saecula* **(Rom. IX, 5)**. Quomodo ergo nemo potest duobus dominis servire? Unus enim Dominus, quia unus Deus: denique *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies* **(Matth. IV, 10)**. Unde claret unum Patris et Filii esse dominatum. Unus autem est, si non dividatur; sed totus in Patre, totus in Filio sit. Itaque quia unius deitatis atque dominatus asserimus Trinitatem, unum Deum, et unum Dominum confitemur. Qui autem aliam Patris, aliam Filii, aliam Spiritus memorant potestatem, plures deos, et plures dominos in Ecclesiam gentilis vitio erroris inducunt.

LIBER OCTAVUS.

1469 (Vers. 16.) *Lex et prophetae usque ad Joannem.*

1. Non quia Lex defecit, sed quia incipit Evangelii praedicatio; videntur enim minora compleri, cum potiora succedunt. Et ideo vim faciamus regno coelorum; omnis enim qui vim facit, vehementi studio properat, non torpenti lentescit affectu. Est ergo fidei violentia religiosa, segnitia criminosa. Lex multa secundum naturam statuit; ut naturalibus

indulgentior desideriis ad justitiae studium nos vocaret; Christus naturam incidit, quia naturales quoque amputat voluptates; et ideo vim faciamus naturae, ut non ad terrena demergat, sed ad superna se subrigat.

(Vers. 18.) *Omnis qui dimittit uxorem suam et ducit alteram, moechatur: et qui dimissam a viro ducit, moechatur.*

2. Prius dicendumar bitror de lege conjugii, **1470** ut postea de prohibendo divortio disputemus. Quidam enim putant omne conjugium a Deo esse, maxime quia scriptum est: *Quae Deus conjunxit, homo non separet* **(Marc. XIX, 6)**. Ergo si omne conjugium a Deo est, omne conjugium non licet solvi. Et quomodo Apostolus dixit: *Quod si infidelis discedit, discedat* **(I Cor. VII, 15)**? In quo et mirabiliter noluit apud Christianos causam residere divortii, et ostendit non a Deo omne conjugium; neque enim Christianae gentilibus Dei judicio copulantur; cum Lex prohibeat.

3. Sed occurrit illud quod ait Salomon: *Domum et substantiam patres partiuntur filiis: a Deo autem praeparabitur viro uxor* **(Prov. XIX, 14)**. Quod qui in Graeco legit, non putat esse contrarium. Bene enim dixit Graecus ἁρμόσεται; harmonia enim conveniens et apta rerum omnium dicitur commissa connexio. Harmonia est cum fistulae organi per ordinem copulatae, legitimae tenent gratiam cantilenae, chordarumque aptus servat ordo concordiam. Itaque non habent harmoniam suam nuptiae, **1471** quando christiano viro gentilis mulier non legitime copulatur. Ergo ubi nuptiae, harmonia; ubi harmonia, Deus jungit. Ubi harmonia non est, pugna atque dissensio est; quae non est a Deo, quia *Deus charitas est* **(I Joan. IV, 8)**.

4. Noli ergo uxorem dimittere, ne Deum tuae copulae diffitearis auctorem. Etenim si alienos, multo magis uxoris debes tolerare et emendare mores. Audi quid dixerit Dominus: *Qui dimittit mulierem, facit eam moechari* **(Matth. V, 32)**. Etenim cui non licet, vivente viro, mutare conjugium, potest obrepere libido peccandi. Itaque qui auctor erroris, etiam reus culpae est. Quo cum parvulis feta dimittitur? Quo titubanti vestigio grandaeva detruditur? Durus, si excludas parentem, pignora teneas, ut ad contumeliam charitatis, addas etiam pietatis injuriam; durus, si propter matrem etiam filios simul pellas; cum magis redimere a patre liberi debeant culpam parentis. Quam periculosum, si fragilem adolescentulae aetatem errori offeras! Quam impium, si ejus destituas senectutem, cujus defloraveris juventutem! Ergo inhonoratis stipendiis et veteranum imperator dimittat inglorium, atque imperii sui possessione detrudat; et rusticum laboris sui effetum agro suo propulset agricola? An quod in subditos nefas est, in comparem fas est **(33 quaest. 2, c. An quod)**?

5. Dimittis ergo uxorem quasi jure, sine crimine; et putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet; sed divina prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deum verere. Audi legem Domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt: *Quae Deus conjunxit, homo non separet* **(Matth. XIX, 6)**.

6. Sed non solum hic coeleste praeceptum, sed quoddam etiam opus Dei solvitur. Paterisne, oro, liberos tuos, vivente te, esse sub vitrico; aut incolumi matre, degere sub noverca? Pone, si repudiata non nubat. Et haec viro tibi debuit displicere, cui adultero fidem servat? Pone, si nubat. Necessitatis illius tuum crimen est; et conjugium quod putas, adulterium est. Quid

enim refert, utrum id aperta criminis confessione, an mariti specie adulter admittas; nisi quod gravius est legem criminis fecisse, quam furtum?

7. Sed fortasse dicit aliquis: *Quomodo Moyses mandavit dari librum repudii, et dimittere uxorem* **(Deut. XXIV, 1)**? Qui hoc dicit, Judaeus est; qui hoc dicit, Christianus non est. Et ideo quia hoc objicit, quod objectum est Domino, respondeat ei Dominus: *Ad duritiam,* inquit, *cordis vestri permisit vobis Moyses dare librum repudii, et dimittere uxores: ab initio autem non fuit sic* **(Matth. XIX, 8)**. Moyses permisit, inquit, non Deus jussit; ab initio autem Dei lex est. Quae est lex Dei? *Relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt ambo in carne una* **(Gen. II, 24)**. Ergo qui dimittit uxorem, carnem suam scindit, dividit corpus.

1472 8. Ostendit autem hic locus, quae propter fragilitatem humanam scripta sunt, non a Deo scripta. Unde et Apostolus: *Denuntio,* inquit, *non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere* **(I Cor. VII, 10)**. Et infra: *Caeteris,* inquit, *ego dico, non Dominus: si quis frater infidelem habet uxorem, et relinquit eam* **(Ibid., 12)**. Itaque ubi est impar conjugium, lex Dei non est. Et addidit: *Quod si infidelis discedit, discedat* **(Ibid., 15)**. Simul idem Apostolus negavit legis esse divinae, ut conjugium qualecumque solvatur; nec ipse praecepit, nec dedit deserenti auctoritatem, sed culpam abstulit destituto. Haec moraliter.

9. **(Vers. 17.)** Tamen quia supra proposuit regnum Dei evangelizare, et cum dixisset de Lege unum apicem non posse cadere, subjecit: *Omnis qui dimittit uxorem suam, et ducit alteram, moechatur.* Recte admonet Apostolus dicens

sacramentum hoc magnum esse de Christo et Ecclesia **(Ephes. V, 32)**. Invenis igitur conjugium quod nemo dubitet a Deo conjunctum, cum ipse dicat: *Nemo venit ad me, nisi Pater meus qui misit me, attraxerit eum* **(Joan. VI, 44)**; ille enim solus potuit has nuptias copulare. Et ideo mystice Salomon dixit: *A Deo praeparabitur viro uxor* **(Prov. XIX, 14)**. Vir Christus, uxor Ecclesia est; charitate uxor, integritate virgo. Ergo quem Deus traxit ad Filium, non separet persecutio, non avertat luxuria, non Philosophia depraedetur, non Manichaeus contaminet, non Arianus avertat, non Sabellianus inficiat. Deus junxit, Judaeus non separet. Adulteri sunt omnes qui adulterare cupiunt fidei et sapientiae veritatem.

10. *Quis liber est,* inquit, *iste repudii matris vestrae, quo dimisi eam* **(Esai. L, 1)**? Audisti repudium, crede conjugium. Audisti quid Judaeorum plebi ipse vir dicat: *Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis, et in peccatis vestris dimisi matrem vestram* **(Ibid.)**. Mane ergo tu in domo patris, mane cum sponso, enitere ut placeas viro. Mens quae credidisti Deo, esto fortis mulier, qualis illa vel anima ecclesiastica, vel Ecclesia, de qua dicit Salomon: *Mulierem fortem quis inveniet* **(Prov. XXXI, 10)**? Pretiosior autem est lapidibus pretiosis, quae talis est: confidit in ea vir suus **Ibid., 11)**. Videamus quid haec viro faciat suo, quod opus ejus, quod sit obsequium, cur confidat in ea Christus.

11. Bona uxor virum suum vestit. Vestiat Jesum fides nostra corpore suo, vestiat carnem suam divinitatis suae gloria: sicut et illa bina vestimenta fecit viro suo **(Ibid., 22 et seq.)**; ut et in praesenti et in futuro saeculo honorificet eum. Non mediocris haec femina, cujus tale textrinum est; quam non

mollia lanae fila carpentem, sed pretiosae virtutis pensa tractantem vir ejus inveniat; quae manus extollat in noctibus, et ad libram dirigat opus, morumque suorum pondus examinet, gestorum quoque noverit servare mensuram, gloriosi subtegmen laboris intexens; sollicita quando vir redeat, anxia atque suspirans, et jam cum viro **1473** suo esse desiderans, dicens: Moras facit vir meus venire, festinabo ipsa ad eum; occurram ei facie ad faciem, cum venire coeperit in gloria sua.

12. Veni, Domine Jesu, ut invenias sponsam tuam, non contaminatam, non adulteratam, quae non violaverit domum tuam, non mandata neglexerit. Dicat tibi: *Inveni quem dilexit anima mea* **(Cant. III, 4)**: introducat te in domum vini (vinum enim **(Psal. CIII, 15)** laetificat cor hominis), inebrietur in spiritu, agnoscat mysterium, loquatur oraculum.

(Vers. 19.) *Homo autem quidam dives induebatur purpuram.*

13. Narratio magis quam parabola videtur, quando etiam nomen exprimitur. Non otiose autem hic divitem Dominus perfunctum deliciis saecularibus, in perpetuae famis apud inferos constitutum significavit aerumna: cui non immerito quinque fratres, id est, quinque sensus corporis naturali quadam germanitate videntur fuisse sociati, qui immodicis atque innumeris cupiditatibus aestuabant: Lazarum vero in Abrahae gremio quasi in quodam sinu quietis, et sanctitatis recessu locavit; ne illecti praesentium voluptate, maneamus in vitiis; vel taedio victi, laborum dura fugamus. Sive itaque Lazarus pauper in saeculo, sed Deo dives: sive apostolicus aliquis pauper in verbo, locuples in fide (neque enim sancta omnis paupertas, aut divitiae criminosae: sed ut luxuria

infamat divitias, ita paupertatem commendat sanctitas), sive ergo apostolicus qui veram teneat fidem, verborum infulas, fucum argumentorum, ambitiosa sententiarum velamina non requirat: feneratam mercedem accipit, impugnans haereticos Manichaeum, Marcionem, Sabellium, Arium, Photinumque (isti enim non aliud quam fratres sunt Judaeorum, quibus perfidiae germanitate nectuntur), reprimens quoque carnis cupiditates, quae illis, ut dixi, quinque sensibus vaporantur: feneratam, inquam, mercedem accipit, cui compensatio exuberantium copiarum, et perpetuitatis usura est.

14. **(Vers. 20, 21.)** Nec alienum putamus, ut de fide quoque opinemur hunc esse tractatum, quam Lazarus abjectam de mensa divitis collegit: cujus utique ulcera secundum litteram dives fastidiosus horreret, nec inter pretiosas epulas unguentatosque convivas fetorem ulcerum lambentibus canibus sustineret cui odor aeris, et ipsa esset natura fastidio: quamquam insolentia et tumor divitum indiciis competentibus exprimatur, quod ita conditionis immemores humanae sint, ut, tamquam supra naturam siti, de miseriis pauperum incentiva suarum capiant voluptatum, rideant inopem, insultent egenti, et quorum misereri deceat, his auferant.

15. Utrumque ergo qui volet, tamquam Lazarus colligat. Cui similem illum puto, qui caesus saepius a Judaeis **(II Cor. XI, 25)**, ad patientiam credentium, et vocationem gentium ulcera sui corporis lambenda quibusdam velut canibus offerebat, quia scriptum est: *Convertentur ad vesperum, et famem patientur ut canes* **(Psal. LVIII, 15)**. Quod agnovit Chananitis illa **1474** mysterium, cui dicitur: Nemo tollit panem filiorum, et mittit canibus **(Matth. XV, 26)**. Agnovit hunc panem, non

panem esse qui videtur, sed illum qui intelligitur; et ideo respondit: *Utique, Domine, nam et catelli edunt de micis quae cadunt de mensa dominorum suorum* **(Ibid., 27)**. Micae istae de illo pane sunt. Et quia panis verbum est, et fides verbi est, micae velut quaedam dogmata fidei sunt. Unde respondit Dominus, ut ostenderet fideliter dictum: *O mulier, magna est fides tua* **(Ibid., 28)**!

16. O felicia ulcera, quae perpetuum excludunt dolorem! O uberes micae, quae repellitis jejunium sempiternum, quae colligentem pauperem aeternis expletis alimentis! Abjiciebat vos de mensa sua archisynagogus, cum propheticarum Scripturarum et Legis interna mysteria refutaret **(Luc. XIII, 14)**, micae enim sermones sunt Scripturarum, de quibus dicitur: *Et projecisti sermones meos post te* **(Psal. XLIX, 17)**. Abjiciebat vos scriba, sed Paulus diligentissime colligebat, in injuriis suis legens plebem. Lambebant ulcera ejus qui morsu serpentis intrepidum, excusso serpente, viderunt, et crediderunt **(Act. XXVIII, 6)**. Lambebat ille carceris custos qui vulnera Pauli lavit, et credidit **(Act. XVI, 33)**. Beati canes, in quos ulcerum talium distillat humor; ut adimpleat cor, et impinguet fauces eorum: qui custodire domum, servare gregem, cavere assuescant lupos.

17. Pone nunc ante conspectum saecularibus Arianos studiis intentos, qui societatem potentiae regalis affectant, ut armis militaribus impugnent Ecclesiae veritatem: nonne tibi videntur in quadam purpura et bysso et exstructis jacentes thoris, qui pro veris fucata defendant; ditibus abundare sermonibus, cum jactant Dominico terram tremuisse sub corpore, coelum tenebris obductum, excita verbo maria vel sedata: verumtamen Dei Filium denegantes? Constitue et

illum pauperem, qui sciens non in sermone, sed in virtute regnum Dei esse, paucis quid sentiret expressit, dicens: *Tu es Filius Dei vivi* **(Matth. XVI, 16)**: nonne illae tibi videntur egere divitiae, haec redundare paupertas? Dives haeresis Evangelia multa composuit: pauper fides hoc solum Evangelium tenuit, quod accepit. Dives Philosophia plures sibi deos fecit: pauper Ecclesia unum Deum novit.

18. **(Vers. 24.)** Inter hunc igitur divitem et pauperem chaos magnum est; quia post mortem nequeunt merita mutari, eoque in inferno dives inducitur, cupiens aliquid de paupere spiritus, refrigerantis haurire; aqua enim refectio est animae in doloribus constitutae, de qua dicit Esaias: *Et saliet aqua cum delectatione de fontibus salutaris* **(Esai. XII, 3)**. Cur autem cruciatur ante judicium? Quia luxurioso carere deliciis poena est. Nam et Dominus dicit: *Ibi erit fletus et stridor dentium; cum videritis Abraham, Isaac, et Jacob, et omnes prophetas in regno coelorum* **(Luc. XIII, 28)**.

19. **(Vers. 27.)** Serus autem dives iste magister esse incipit; cum jam nec discendi tempus habeat, nec docendi. Quo loco evidentissime declarat Dominus, vetus Testamentum esse fidei firmamentum, **1475** retundens perfidiam Judaeorum, et excludens nequitias haereticorum, a quibus mens supplantatur infirmior; ipsi enim pusilli sunt, qui adhuc nesciunt incrementa virtutis.

20. Licet autem advertere quod in villici illius superiore, et istius divitis praesenti comparatione incentivum misericordiae sit: et ibi fortasse sanctis quos amicos dicit, et quibus tabernacula tribuit; hic vero docet pauperibus conferendum.

(CAP. XVII. --- Vers. 3.) *Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum.*

21. Quam bene post divitem qui cruciatur in poenis, subjecit praeceptum veniae largiendae, his utique qui se ab errore convertunt, ne quem desperatio non revocet a culpa! Quam vero moderatus est, ut neque difficilis venia, nec remissa sit indulgentia; ne quem vel austera percellat invectio, vel conniventia invitet ad culpam! Sic et alibi: *Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum* **(Matth. XVIII, 15)**. Plus enim proficiat amica correptio, quam accusatio turbulenta: illa pudorem incutit, haec indignationem movet. Servetur potius quod prodi metuat, qui monetur. Bonum quippe est ut amicum magis te qui corripitur credat, quam inimicum: facilius enim consiliis acquiescitur, quam injuriae succumbitur. Unde et Apostolus: Corripite, inquit, ut fratrem, ut erubescat, non ut inimicum eum existimetis **(II Thess. III, 15)**. Infirmus enim custos diuturnitatis est timor: pudor autem bonus magister officii; qui enim metuit, reprimitur, non emendatur: quem pudet facere, in naturam vertit.

22. Pulchre autem posuit: *Si peccaverit in te;* non enim aequa conditio in Deum, hominemque peccare. Denique Apostolus, qui divini est verus interpres oraculi: *Haereticum,* inquit, *post unam correptionem devita* **(Tit. III, 10)**; quia non est aeque perfidia ut culpa, veniabilis. Et quoniam plerumque per imperitiam error obrepit, corripiendum praecepit; ut aut pertinacia vitetur, aut prolapsio corrigatur. Verum quid est:

(Vers. 4.) *Si septies conversus fuerit ad te, dimitte illi?*

23. Num veniae numerus praefinitur, an vero quia cum septimo die requieverit Deus ab omnibus operibus suis, post hebdomadam istius mundi quies nobis diuturna promittitur; ut quemadmodum mala istius mundi feriata cessabunt, ita etiam vindictae severitas conquiescat? Sabbatum autem non solum dierum, sed etiam mensium est; et ideo septimi mensis decima die sabbata sabbatorum **(Levit. XXV, 9)**: nec solum mensium, sed annorum quoque: neque annorum tantum, sed etiam generationum, postremo ipsius mundi, **1476** cujus typus est sabbatum magnum; sicut in Lege est hebdomada septima, post quam celebratur annus Jubilaeus. Quod mysterium nobis Dominus voluit revelare, cum dicit: *Non solum septies, sed etiam septuagies septies* **(Matth. XVIII, 22)**. Quia septima generatione, ut habes secundum Lucam **(Luc. III, 37)**, Enoch raptus est, ne malitia immutaret cor ejus **(Sap. IV, 11)**; et in eo aculeus doloris quievit. Septuagesima autem et septima generatione Dominus natus ex Maria, humani generis in se peccata suscipiens, remissionem tribuit omnium delictorum.

24. Ergo quamvis secundum litteram discas frequenter ignoscere, nec indignationem tenere (nihil enim est quo possit offendi, cui ignoscendi est consuetudo), tamen agnosce mysterium; neque enim otiose sabbato dixit Dominus mulieri: *Dimissa es ab infirmitate tua* **(Luc. XIII, 12)**, ostendens plebi suae, quae sicut mulier illa vocata sequeretur, adventu suo se remisisse peccata. Septuagies itaque et septies Lamech condemnatur **(Gen. IV, 24)**; quia gravius delinquit, qui scelus dum punit, admittit. Omnem autem enormitatem sceleris baptismi sacramenta dimittunt. Disce

ergo donare injurias tuas; quia persecutoribus suis Christus ignovit.

25. Nec illud otiosum, quod sabbato passus est magno, significans fore sabbatum, quo mors destrueretur a Christo. Quod si Judaei sabbatum ita celebrant, ut et mensem et annum totum quasi sabbatum habeant, quanto magis nos resurrectionem Domini celebrare debemus! Et ideo majores tradidere nobis pentecostes omnes quinquaginta dies ut paschae celebrandos; quia octavae hebdomadis initium Pentecosten facit. Unde et Apostolus quasi Christi discipulus, qui sciret diversitatem esse temporum, scribens ad Corinthios: *Apud vos,* inquit, *forsitan manebo; et hyemabo* **(I Cor. XVI, 6)**. Et infra: *Manebo autem Ephesi usque ad pentecosten; ostium enim mihi apertum est magnum* **(Ibid., 8 et 9)**. Itaque apud Corinthios hyemem agit, quorum erroribus angebatur; quod eorum circa Dei cultum frigeret affectus: cum Ephesiis pentecosten celebrat, atque his tradit mysteria, relaxat animum; quia fidei cernebat ardore ferventes. Ergo per hos quinquaginta dies jejunium nescit Ecclesia, sicut Dominica qua Dominus resurrexit, et sunt omnes dies tamquam Dominica.

26. Erit et alia Dominica qua Dominicum corpus resurgat. Novit hanc Paulus, qui ait: *Vos autem estis corpus Christi, et membra ex membris* **(I Cor. XII, 27)**. Hoc enim corpus Domini et ossa de ossibus ejus capiti cohaerebunt: *Caput autem Ecclesiae Christus* **(Ephes. V, 23)**. Tunc ergo cessabit jejunium, quoniam in perpetua jucunditate fatigatio, cura, lassitudo cessabit. Tunc mors destruetur: *Novissima enim mors* **1477** *destruetur* **(I Cor. XV, 26)**. Nam etsi cessavit in Enoch, et non est inventa in eo; destructa tamen non est: ille

enim raptus est, ut evaderet eam **(Gen. V, 24)**: Christus ut destrueret, immolatus est. Et ideo bene dixit: *Ubi est, mors, victoria tua? Ubi est, mors, aculeus tuus* **(I Cor. XV, 55)**? Ergo in hac resurrectione iterum Christus tamquam suo resurget in corpore. Beatus itaque qui habuerit partem in prima resurrectione; sicut enim primitiae dormientium Christus, sic tunc primitiae resurgentium Ecclesia et sancti ejus **(I Cor. XV, 20)**.

27. Hoc mysterium Petrus scire non potuit. Fortasse scierit de Enoch: quis tamen potuit mysterium absconditum in Deo humana mente comprehendere? Veniat ergo Dominus in animam meam, in mentem meam, atque eam subjiciat sibi; ut cum subjecta mens fuerit mea, dicam: *Non timebo mala, quoniam tu mecum es* **(Psalm. XXII, 4)**.

(Vers. 6.) *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: Eradicare, et jactare in mare, et obaudiet vobis.*

28. De grano sinapis supra dictum est, nunc de arbore mori est disputandum. Arborem lego, non tamen arborem credo. Nam quae ratio, qui profectus hic noster, ut arbor quae laborantibus agricolis ferat fructus, eradicetur, et mittatur in mare? Licet hoc pro virtute fidei possibile judicemus, ut sensibilibus imperiis natura insensibilis obsequatur: quid sibi vult tamen etiam ipsa arboris species? Legi quidem: *Pastor eram caprarum, vellicans mora* **(Amos VII, 14)**, et puto prophetam significasse nobis, quod ex peccatorum grege peccator ipse conversus sit: licet conveniat ut futurus gentium propheta fructum quaesisse videatur in sentibus, cibum ex sentibus eruisse, sed decoloros et fetidos greges gentium, populos

nationum, in suorum scriptorum pascuis locaturus, ut spirituali refectione pinguescerent; ipse autem de peccatore converso lac spirituale mulgeret.

29. Sed cum in alio Evangelii libro **(Matth. XVII, 19)** de monte sit dictum, cujus species nuda gignentium vitium, olearumque jejuna, infecunda messibus, apta latibulis bestiarum, ferarumque cursibus inquieta, extollentem se altitudinem nequitiae spiritualis videatur exprimere, sicut scriptum est: *Ecce ego ad te, mons corrupte, qui corrumpis omnem terram* **(Jerem. LI, 25)**; congruit ut hoc quoque loco opinemur id dictum, quoniam fides spiritum excludit immundum, maxime cum arboris natura huic concurrat opinioni. Nam fructus ejus primo albet in flore, deinde jam formatus irrutilat, maturitate nigrescit. Diabolus quoque ex albenti angelicae flore naturae et potestate rutilanti, praevaricatione dejectus, tetro inhorruit odore peccati. En tibi illum arbori moro dicentem: *Eradicare, et jactare in mare,* cum legionem ejecit ex homine, in porcos transire permittit: qui exagitati diabolico spiritu, se in maria demerserunt.

30. Hic igitur locus hortatorius ad fidem, docens **1478** moraliter etiam ea quae solidata sunt, fide posse dissolvi. Ex fide autem charitas, ex charitate spes, et rursus in se sancto quodam circuitu refunduntur.

31. **(Vers. 7, 8.)** Sequitur ut nemo in operibus glorietur: quia jure Domino debemus obsequium. Nam si tu non dicis servo aranti, aut oves pascenti: *Transi, recumbe* (ubi intelligitur quia nullus recumbit, nisi ante transierit: denique et Moyses ante transivit, ut magnum visum videret); si ergo tu non

dicis servo tuo: *Recumbe,* sed exigis ab eo aliud ministerium, et gratias ei non agis: ita nec in te patitur Dominus unius usum esse operis aut laboris; quia dum vivimus, debemus semper operari.

32. **(Vers. 17.)** Ergo agnosce esse te servum plurimis obsequiis defeneratum. Non te praeferas, quia filius Dei diceris: agnoscenda gratia, sed non ignoranda natura. Neque te jactes si bene servisti, quod facere debuisti. Obsequitur sol, obtemperat luna, serviunt angeli. Vas gentium electus a Domino: *Non sum,* inquit, *dignus vocari apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei* **(I Cor. XV, 9)**. Deinde alibi nullius se ostendens conscium culpae, subjecit: *Sed non in hoc justificatus sum* **(I Cor. IV, 4)**. Et nos ergo non a nobis laudem exigamus, nec praeripiamus judicium Dei, et praeveniamus sententiam judicis: sed suo tempori, suo judici reservemus. Post haec reprehenduntur ingrati: atque ita demum ad tractatum futuri venitur judicii.

(Vers. 31, 32.) *In illa hora qui fuerit in tecto, et vasa ejus in domo, ne descendat tollere illa: et qui in agro similiter non redeat retro. Memores estote uxoris Lot.*

33. Interrogatus a discipulis Dominus quando veniret regnum Dei, ait: *Regnum Dei intra vos est* **(Vers. 21)**; utique per veritatem gratiae, non per servitutem culpae. Itaque qui vult esse liber, sit servus in Domino; ea enim parte qua participamur servitute, participamur et regno. Ait ergo: *Regnum Dei intra vos est:* quando autem veniret, noluit dicere, sed dixit judicii diem esse venturum; ut terrorem omnibus judicii imminentis incuteret, nec securitatem dilationis afferret.

34. Et ne videretur contristare discipulos, si his aliquid denegaret, ait in alio libro: *De die autem et hora nemo scit, neque angeli coelorum, neque Filius* **(Matth. XXIV, 36)**. Bene medie posuit Filium, est enim idem filius hominis Filius Dei; ut magis dictum secundum filium hominis aestimemus, quia temporum finem non per naturam hominis, sed per naturam Dei novit. Nec alienum tamen a fide est, si Filium accipias Dei. Quid enim est quod bonus Pater Filium celaverit, cui omnia dedit? Aut quomodo non dedit cognitionem temporis, cui dedit ipsius judicii potestatem? Quomodo autem Filius nescire potest quod Pater novit; cum in Patre Filius sit, et Spiritus scrutetur etiam alta Dei **(Joan. XIV, 11)**; cum ipse Filius altitudo sit divitiarum sapientiae, et scientiae Dei **(I Cor. II, 10)**? Sed cur nolit dicere, **1479** ostendit alio loco: *Non est vestrum scire tempora et annos quae Pater posuit in sua potestate* **(Act. I, 7)**.

35. Videtis quo tendat qui Trinitatem negat unius potestatis, ut sit aliquid quod nesciat Filius? Cur enim celaret Filium proprium Pater? Aut enim invidiae causa nolumus aliis intimare quod scimus, aut ne forte prodamur: sed nec invidi in Patrem, nec proditoris in Filium suspicio cadit. Ergo unius sunt cognitionis, quia unius sunt potestatis. Deinde qui signa novit futuri judicii, utique novit et finem.

36. **(Vers. 24.)** Quid enim est quod nesciat ille sicut fulgur coruscans, eo quod lux, Dei Filius interna mysterii coelestis illuminet? *In illa,* inquit, *hora.* Ergo et horam novit: sed novit sibi, nescit mihi. Bene autem causam diluvii, et incendii, et judicii de nostris asserit prodisse peccatis; quia Deus malum non creavit, sed nostra sibi merita repererunt.

(Vers. 27.) *Edebant* enim *et bibebant; uxores ducebant, et nubebant.*

37. Non quia conjugia damnentur, neque ut alimenta damnentur; cum in illis successiones, in istis naturae subsidia sint; alioquin de hoc mundo est exeundum: sed in omnibus modus quaeritur; quidquid autem abundantius est, a malo est. Sit aliquis consensus ad tempus, ut vacemus orationi: sit aliqua inter sollicitudines mundi, et intemperantiae crapulas sobrietas religionis, et induciae castitatis **(I Cor. VII, 5)**.

38. Ergo quia propter improbos necesse est probi in hoc saeculo contritionem cordis animaeque patiantur, quo uberiorem mercedem accipiant in futurum, remediis instruuntur; ut qui in Judaea sunt, fugiant in montes **(Matth. XXIV, 16)**. Quae est ista Judaea? Novi enim et aliam Judaeam secundum spiritum, non secundum litteram: *Notus* enim *in Judaea Deus* **(Ps. LXXV, 1)**. Quales autem isti montes qui possint metum futuri cohibere judicii, cum scriptum sit: *Tremor autem montes occupabit* **(Esai. LXIV, 3)**? *Coelum et terra transibunt* **(Luc. XXI, 33)**: quomodo terrarum portio manebit immunis, aut tueri me poterit, quae nec ipsa se servat? Ubi igitur me ab ira ejus abscondam, qui conturbat profundum maris? *Si ascendero in coelum, ibi est: si descendero in infernum, adest* **(Psal. CXXXVIII, 8)**. Non ergo falli potest qui ubique est, sed placari.

39. Adest itaque judicii dies: si vis non comprehendi, quotidie time, quotidie fuge. Quaeris quomodo fugias? *Ascende in montem qui evangelizas Sion* **(Esai. XL, 9)**: ut excelsorum vertice possis eminere meritorum: Deus enim montium, et non Deus vallium est **(III Reg. XX, 28)**. Ascende eo ubi Christus

sedet ad dexteram Dei, cujus *Fundamenta in montibus sanctis* **(Psal. LXXXVI, 1)**: et, *Montes in circuitu ejus* **(Psal. CXXIV, 2)**. Mons tuus Paulus, mons tuus Petrus est. Supra illorum fidem mentis tuae locato vestigium. In lege Dei atque haereditate fidei constitutos judicii dies non ad poenam invenit, sed ad gloriam.

1480 40. Si quis etiam in tecto est positus, hoc est, superiora jam domus suae, eminentiumque virtutum culmen ascendit, ad terrena mundi hujus opera non recidat. Novi enim tectum in quo Rhaab illa typo meretrix **(Josue II, 1 et seq.)**, mysterio Ecclesia sacramentorum consortio populis copulata gentilibus, exploratores quos Jesus direxit, abscondit: qui si ad inferiora descendissent domus, ab exploratoribus qui ad corripiendos eos missi fuerant occidissent. Tectum ergo sublimis est mentis officium, animaeque fastigium, quo nuda corporis operitur infirmitas. Unde mihi videtur etiam paralyticus ille idcirco esse sanatus **(Marc. II, 3)**, quia a quatuor juvenibus demissus e tecto est; quia a quatuor adminiculo virtutum, prudentiae, fortitudinis, temperantiae, atque justitiae, ad pedes Christi alta quadam se ratione subjecit. Nihil enim excelsius humilitate, quae tamquam superior nescit extolli, quia nemo id affectat, quod infra se judicat.

41. Sed quoniam in judicio versamur, non digrediamur a tecto; ne dum vasa quae in domo sunt, auferre cupimus, capiamur. Non enim in omni domo sunt vasa aurea et argentea, sed in plerisque sunt lignea: nec omnis domus plena; sunt enim et vacuae, quas novit propheta qui dixit: *Quid factum est tibi nunc, quia ascendisti in domos vacuas? Impleta est civitas clamantium* **(Esai. XXII, 1 et seq.)**. Et subjecit: *Omnes*

principes tui fugerunt, quicumque in te vulnerati sunt, et ad perfidiam de fide lapsi sunt. Vulneratus est Sabellius, vulneratus est Valentinus, vulneratus est Arius; in domo enim vacua sunt reperti.

42. Vis domum videre plenam? Sequere Petrum, cum esuriret ad domus seperiora gradientem **(Act. X, 9)**: ibi agnovit mysterium Ecclesiae congregandae; ut gentilem populum non judicaret immundum, quem fides posset ab omni mundare contagio. Vasa autem de luto sunt: ergo vas corpus est. Et ideo cave ne desiderio corporis, praeclara mentis studia derelinquas. Si Petrus non accepit mysterium in inferioribus positus, tu quemadmodum accipies? Ille accepit, quia ascendit, ut evangelizaret Dominum, passionem corporis non timeret.

43. Ergo *Qui in tecto est, non descendat: et qui in agro est, non revertatur retro.* Unde intelligam quid sit ager, nisi ipse me doceat Jesus, dicens: *Nemo mittens manum in aratrum, et respiciens retro, aptus est regno coelorum* **(Luc. IX, 62)**? Otiosus in villa sedet, laboriosus in agro seminat: debilis ad focum, fortis ad aratrum. Bonus odor agri; odor enim Jacob odor agri pleni **(Gen. XXVII, 27)**. Ager plenus est florum, plenus est fructuum diversorum. Ara igitur agrum tuum, si vis dirigi ad Dei regnum. Floreat tibi bonorum seges fecunda meritorum. Sit *Vitis abundans in lateribus domus tuae, et novella olivarum in circuitu mensae tuae* **(Psal. CXXVII, 3)**. Dicat anima tua Christo, fertilitatis suae jam conscia, et seminata **1481** Dei verbo, spiritalibus quoque inarata culturis: *Veni, frater meus, exeamus in agrum* **(Cant. VII, 11)**. Ille respondeat: *Introivi in hortum meum, soror mea sponsa: vindemiavi myrrham meam* **(Cant. V, 1)**. Quae enim

melior quam fidei vindemia, qua resurrectionis fructus reconditur, qua perpetuae laetitiae fons rigatur?

44. Itaque cum respicere prohibearis, multo magis redire prohiberis, et tollere tunicam; comperisti enim quod ei qui tunicam te petierit, remittere debeas et pallium **(Matth. V, 40)**. Ergo directus ad Dei regnum, opes et patrimonium non requiras. Novit et aliam Scriptura tunicam, de qua nos hortatur Apostolus dicens: *Ut exspoliantes veterem hominem cum actibus ejus, induti novum* **(Coloss. III, 9 et 10)**, superioris tunicam non requiramus erroris. Unde et illa, ait: *Nocte exui me tunicam meam, quomodo induar eam* **(Cant. V, 3)**? quod non solum renuntiare peccatis, sed etiam memoriam omnem debeas actus superioris abolere. Denique Paulus superiora obliviscens, culpam exuit, poenitentiam non omisit **(Philip. III, 13)**.

45. Et ideo Dominus: *Memores,* inquit, *estote uxoris Lot:* quae ideo quia respexit retro, perdidit naturae suae munus; retro enim Satanas, retro Sodoma. Quapropter fuge intemperantiam, declinato luxuriam. Et ut cognoscas quia non omnes possunt fugere in montem, recordare quia ille qui se a veteribus studiis non reflexit (Sodomam enim ante delegerat) ideo evasit, quia pervenit ad montem **(Gen. XIX, 30)**: illa quae infirmior fuit, quoniam ad posteriora respexit, nec mariti adjuta suffragio, ad montem pervenire potuit, sed remansit.

(Vers. 34.) *In illa nocte erunt duo in lecto uno: unus adsumetur, et alter relinquetur.*

46. Bene noctem dixit, quia Antichristus hora tenebrarum est; eo quod pectoribus hominum tenebras offundat, cum dicat se

esse Christum, exsurgentibus pseudoprophetis qui asserant nunc in desertis Jesum degere, ut vagae errore opinionis illudant; nunc in penetralibus, ut qui audierint, praecelsae nomine potestatis arctentur. Christus autem sicut fulgur coruscans per universum mundum luminis sui globos spargit **(Matth. XXIV, 27)**. Et ideo nec in desertis vagatur, nec aliquibus locis clauditur, quia *Coelum et terram ego impleo,* dicit Dominus **(Jerem. XXIII, 24)**: sed luce fulgoris sui fulget, ut in illa nocte resurrectionis gloriam videre possimus. Quid igitur sibi vult quod ait:

(Vers. 35.) *Duo in lecto uno. . . . duae molentes in pistrino. . . . duo in agro: unus assumetur, et alter relinquetur?*

47. Numquid iniquus Deus, ut pares studiis et societate vivendi, atque indiscretos actuum qualitate, meritorum remuneratione discernat? Non ita est, sed pro actibus hominis remunerationis est qualitas. Non ergo merita hominum copulae usus exaequat: nam et Pater in filium, et filius in patrem studio religionis insurgunt; quia non omnes quod adoriuntur, efficiunt: *Sed qui perseveraverit in finem, hic salvus erit* **(Matth. X, 22)**. Tum deinde non forense obsequium, sed interiorem Dominus rimatur affectum; neque enim si juste offeras, et non juste dividas, acceptum est sacrificium Deo **(Gen. IV, 7)**. **1482** Ergo ex uno strato (est enim stratum infirmitatis humanae, quia scriptum est **(Psal. XL, 4)**: *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus*) unus relinquitur, alter assumitur: qui assumitur rapitur obviam Christo in aera; qui autem relinquitur, improbatur.

48. *Duae molentes in pistrino.* Sensus quidem est quod hi significari videantur, qui ex occultis alimenta quaerant, et in

apertum ex interioribus proferant. Sed tamen quid molant istae duae mulieres, requirendum est. Nisi forte quod legimus in Esaia: Si afferatis similaginem, vanum est; ut similago sit, quae a molentibus offeratur **(Esai. I, 13)**. Discutiamus ergo quae molant, quidve molant, quidve pistrinum sit. Et fortasse mundus iste pistrinum est, in quo aptius reor quia humani corporis forma referatur, in quo anima nostra velut quodam carcere includitur corporali, panem, si boni consulat, operatura coelestem. In hoc ergo pistrino vel Synagoga, vel anima obnoxia delictis, triticum molendo madefactum, et gravi humore corruptum, non potest interiora ab exterioribus separare; et ideo relinquitur, quia ejus similago displicuit. At vero sancta Ecclesia, vel anima nullis maculata contagiis delictorum, quae tale triticum molet quod solis aeterni calore sit torridum, quod Deus quemadmodum voluit, sic vestivit, et angeli ab omni purgamentorum labe mundarunt, bonam similaginem de penetralibus hominum Deo offerens, sacrificii sui libamenta commendat.

49. Nec solum molentes duae, sed etiam operantes duo erunt in agro uno, e quibus assumetur unus. Bonus seminator, qui non supra vias seminaverit, sed supra aratum et cultum solum; ut fructum humilitate pressum, non jactatione dispersum terra multiplicet. Relinquitur autem seminator zizaniorum, ex quibus refutabilis similago conficitur. Qui sint autem isti agricolae differentes possumus reperire, si advertamus qua ratione duos νοῦς, hoc est, duas mentes esse in nobis Apostolus dixerit; fortasse enim ideo, quia altera exterioris est hominis, qui corrumpitur, altera interioris, qui per sacramenta renovatur. Et eo ille fortasse deterior, qui extollitur frustra inflatus mente carnis suae, et non tenens caput; quia a Domini

nostri Jesu Christi salutarium praeceptorum observatione declinat; ipse enim caput omnium, qui auctor est omnium. Alter est ille praestabilior, qui humilitatem diligit, sapientiam quaerit, misericordiam non omittit; bonus scilicet seminator; *Dispersit* enim, *dedit pauperibus, justitia ejus manet in aeternum* **(Psal. CXI, 9)**. Hic igitur spiritalis est, ille carnalis. Nam sicut verbis Apostolicis comprehendimus illum extollentem se tumido animo seductorem mente carnis inflari **(Coloss. II, 18)**; ita etiam sanctum virum renovari spiritu mentis ostendimus, dicente eodem: *Renovamini autem spiritu mentis vestrae* **(Ephes. IV, 23)**. Duas ergo mentes esse demonstrat; unam, quae mens carnis efficitur, vincta peccato; alteram, quae spiritui copulata, carnis abjurat illecebras.

50. Nec solum duae mentes, sed etiam duae leges in nobis sunt, quarum utramque nobis Apostolus **1483** explicavit, dicens: *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis* **(Rom. VII, 22 et 23)**. Est ergo lex interioris hominis, est etiam exterioris; illa quae peccatum prohibet, ista quae suadet; illa quae damnat errorem, ista quae suggerit; illa quae mentem instruit, ista quae tentat. Sunt etiam duae aliae vehementiores in nobis leges, una Dei, altera peccati, secundum eumdem Apostolum dicentem: *Igitur ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati* **(Ibid., 25)**. Et ostenditur quod si mentem tantummodo dicas, contrariam carnis ostendas; cum enim dicat Paulus se legi Dei mente servire, utique mentem per se ipsam, nisi carne vincatur, bonam esse demonstrat, et natura ita creatam, ut resistat errori. Itaque cum vincitur, mens carnis

est, non ex natura habens, sed ex carne, quod labitur; et quasi in nomen proprietatemque victricis victa succedit; natura autem adversa carnis est. Denique mente Deo servimus, carne peccato. Melior autem mens erit, si cooperaria sancto Spiritui religiosum non intermittat officium.

51. Istae sunt igitur operantes in agro nostro, quarum altera bonum fructum diligentia dat, altera amittit incuria, quam sanguinem Legislator appellat, dicens: *Anima omnis carnis, sanguis ejus* **(Levit. XVII 14)**. Quo plerique referunt etiam illud quod scriptum est: *Non manducabis carnem in sanguine* **(Gen. IV, 9)**; ne vulneribus animae cruentatas corporis voluptates, refectionis potius loco, quam reatu sanguinis aestimemus, quos oportet Dei verbo refici. Est ergo cibus refectionis, est cibus sanguinis; sicut enim caro Domini vere est cibus, ita sanguis vere noster est potus **(De Consec. dist. 2, cap. In quibus, § Est cibus)**. Bonam ergo de nostris operibus escam Domino suggeramus; ne rursus cum venerit, et sicut in illa ficu pomum non invenerit, nostrorum meritorum infecunditate jejunus propositum pietatis avertat, dicens ad illam animam quam nudam pomorum repererit, et sanguine cruentatam: *Numquam ex te fructus nascatur in sempiternum* **(Matth. XXI, 19)**. Est ergo anima carnis omnis sanguis ejus. Est etiam praestabilior anima, de qua dixit Deus: *Omnes animae meae sunt: sicut anima patris, ita etiam anima filii mea est* **(Ezech. XVIII, 4)**.

52. Nec illud praetereat ut duos populos interpretemur, id est, quod in hoc mundo qui agro frequentissime comparatur, duo populi sint, unus credentium, alter qui non credit, relaturi meritorum vicem suorum; et ideo alter qui fidelis est, assumatur; alter qui infidelis, relinquatur. Duae autem illae

molentes, duae animae, vel certe Ecclesia atque Synagoga; non enim una tantum figura, sed multiplex in divinis Scripturis esse consuevit; ut unus sermo plures species comprehendat. Itaque mens carnis, et anima carnis, et synagoga id triticum colligunt, et eam similaginem molunt, quae offertur in vanum: mens autem quae juncta est animae, et anima quae receptrix est salutaris verbi, vel Ecclesia Dei, excolunt et molunt verae **1484** legis similaginem spiritalem; unde etiam panes propositionis fiunt, quos soli sacerdotes edunt, quibus puriorem panem manducare praescriptum est **(Levit. XXIV, 8)**, illum utique qui descendit de coelo **(Joan. VI, 31)**. Omnes autem sumus, si merita nostra patiantur, justitiae sacerdotes, qui unctione laetitiae in regnum et sacerdotium consecramur.

53. Ergo ita exerceamus et colamus agrum nostrum in istius culturae munere constituti; ut in illa superiore Hierusalem, ubi legis custodia vera celebratur, habeamus similaginem de manipulis nostris, quos beati qui potuerint congregare: *Ut venientes veniant in exsultatione, tollentes manipulos suos* **(Psal. CXXV, 6)**. Isti igitur fructus sunt spiritales, et felices veri proventus laboris, qui nullo inutili imbre madefiant: fructus autem carnis corruptelae obnoxius est; et ideo qui carnalia seminaverit, carnalia et metet **(II Cor. IX, 6)**. De agro vero quid dicam, cum manifestum sit in opere cultoris vel laudem esse, vel culpam?

(Vers. 36). *Et respondentes dixerunt: ubi, Domine?*

54. Hoc discipuli locuti sunt: Dominus autem ubi praemonuit et quo fugiendum, et ubi commorandum, et quid esset

cavendnm, complexus est summam definitione generali, dicens:

(Vers. 37). *Ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur et aquilae.*

55. Itaque prius quae sint aquilae conjiciamus, ut quod sit corpus definiamus. Justorum enim animae aquilis comparantur, quod alta petant, humilia derelinquant, longaevam ducere ferantur aetatem. Unde et David animae suae dicit: *Renovabitur sicut aquilae juventus tua* **(Psal. CII, 5)**. Si igitur intelleximus aquilas, de corpore jam dubitare non possumus, maxime si meminerimus quod a Pilato Joseph corpus acceperit **(Joan. XIX, 38)**. Nonne tibi videntur aquilae circa corpus Maria Cleophae, et Maria Magdalene, et Maria mater Domini, apostolorumque conventus circa Domini sepulturam? Nonne tibi videntur aquilae circa corpus, quando veniet cum intelligibilibus nubibus Filius Hominis: *Et videbit eum omnis oculus, et qui eum compunxerunt* **(Apoc, I, 7)**?

56. Est etiam **(De Consecr., dist. 2, cap. In quibus, § Est etiam)** corpus de quo dictum est: *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus* **(Joan. VI, 56)**. Circa hoc corpus aquilae sunt, quae alis circumvolant spiritalibus. Sunt et circa corpus aquilae quae credunt Jesum in carne venisse; quia omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, de Deo est **(I Joan. IV, 7)**. Ubi ergo fides, ibi sacramentum, ibi diversorium sanctitatis. Est etiam corpus Ecclesia, in qua per baptismi gratiam renovamur spiritu, et occidua senectutis in redivivas reparantur aetates .

(Cap. XVIII. --- Vers. 16.) *Sinite pueros venire ad me, et nolite eos vetare; talium est enim regnum Dei.*

57. Atqui aetas haec infirma est viribus, invalida ingenio, immatura consilio: non ergo aetas praefertur aetati, alioquin obesset adolescere. **1485** Quid votis opus est ut aevi maturitas consequatur, si mihi meritum regni demptura coelestis est **(Luc. VI, 13)**? Ergo Deus vitae processum ad vitia dedit, non ad incrementa virtutis. Et cur ipse apostolos non puerilis, sed provectioris elegit aetatis? Cur autem pueros aptos regno dicit esse coelorum? Fortasse quia malitiam nesciant, fraudare non norint, referire non audeant, scrutari ignorent opes, honorem, ambitionem non appetant. Sed ignorare ista virtus non est, sed contemnere; nec continentiae laus, ubi infirmitatis integritas: non igitur pueritia, sed aemula puerilis simplicitatis bonitas designatur. Non enim virtutis est non posse peccare, sed nolle, atque ita tenere perseverantiam voluntatis, ut voluntas infantiam, usus imitetur naturam. Denique ipse hoc Salvator expressit, dicens: *Nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut puer iste, non intrabitis in regnum coelorum* **(Matth. XVIII, 8)**.

58. Quis est ergo puer imitandus apostolis Christi, num unus ex parvulis? Haec igitur virtus apostolorum? Quis ergo puer? Ne forte ille de quo Esaias dicit: *Puer natus est nobis, filius datus est nobis* **(Es. IX, 6)**? Ipse enim tibi puer dixit: *Tolle crucem tuam et sequere me* **(Matth. XVI, 24)**. Et ut agnoscas puerum: *Cum malediceretur, non remaledixit; cum percuteretur, non repercussit* **(I Pet. II, 23)**; haec est enim perfecta virtus. Itaque et in pueritia est quaedam venerabilis morum senectus, et in senectute innocens pueritia: *Senectus enim venerabilis est, non diuturna, nec numero annorum computata, cani autem sunt sensus hominis, et aetas senectutis vita immaculata* **(Sap. IV, 8 et 9)**. Unde et scriptum

est: *Laudate, pueri, Dominum, laudate nomen Domini* **(Ps. CXII, 1)**; quia nemo nisi perfectus laudat Dominum. *Nemo* enim *dicit Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto* **(I Cor. XII, 3)**.

59. Quod videtur de Ecclesiae populo prophetatum, qui junior seniorem populum Judaeorum virtutis studiis anteivit. Et ideo illud: *Ecce ego et pueri mei quos dedisti mihi* **(Esai. VIII, 18)**. Isti sunt pueri qui Dominum pullo asinae supervectum propheticis vocibus prosequentes, redemptionem gentium venisse dicebant **(Matth. XXI, 15)**: isti sunt pueri vel infantes qui Christi illa ubera super vinum haustu pleniore suxerunt. *Ex ore enim infantium et lactentium perfecisti laudem* **(Ps. VIII, 3)**.

60. Durum itaque aliquibus et immite videri potest, quod discipuli ad Dominum infantulos adire prohibebant, nisi vel mysterium intelligas, vel affectum; neque enim id invidae in pueros mentis asperitate faciebant, sed sedulae servitutis obsequia Domino deferebant, ne comprimeretur a turbis. Denique alibi scriptum est: *Magister, comprimunt te turbae* **(Luc. VII, 45)**. Respuenda quippe est utilitas nostra, ubi divinitatis injuria est. Ergo fugiamus superbiam, sequamur puerilem simplicitatem; quia veritas adversaria superbiae, simplicitas autem concurrens veritati, in ipsa humilitate sublimis. Non enim in abjecto corde habitat Deus, sed sicut tradiderunt nobis prophetae: *Thronus virtutis exaltatus est* **(Jerem. XVII, 12)**; in eo scilicet cujus elevatur sapientia ad altitudinem veritatis. Nec sicut Cain fraterna specie dolum **1486** percussoris abscondat; sed foris intraque sit frater. Haec in affectu. In mysterio autem, quia prius salvari populum Judaeorum, ex quo et secundum carnem nati fuerant,

gestiebant, sed et pro Chananaea muliere supplicarunt **(Matth. XV, 23)**. Sciebant ergo mysterium, quod utrisque populis vocatio deberetur, sed fortasse adhuc ordinem nesciebant.

61. Nunc distantiam intende verborum. Ubi ad se infantes accedere jubet, ut eos vel praedicatione, vel manuum impositione benediceret, pueros appellat: ubi praecipit non scandalizandos **(Matth. XVIII, 6)**, pusillos vocat; non enim scandalizantur qui tanguntur a Christo, non labuntur qui Christo propinquant: sed labuntur illi quos pusillos non aetatis exiguitas, sed virtutis pusillitas fecit. Simul etiam docet infirmos non esse tentandos; ne in nos eorum delicta vertantur, quorum preces ad Dominum, et si ipsi virtutum meritis infirmi sint, angelorum tamen patrociniis evehuntur. Nemo ergo irrideat pauperem, quia exacerbat illum qui fecit eum: nemo tentet invalidum, ne angelos laedat: nemo praecipitet infirmum, ne solvat beneficium Redemptoris. **(Prov. XII, 5)**.

62. Et ideo dixit: *Vae huic mundo ab scandalis* **(Matth. XVIII, 7)**; quia crucem Domini plerique scandalum judicarunt, cum Dominicae humilitas passionis nostrae sit sacramentum salutis; ut adoriamur virtutis officium, sumamus humilitatis exemplum. Vae igitur ei qui in crucem Domini non crediderit, qua scandalizantur infirmi: *Expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris* **(Matth. XVIII, 6)**.

63. In divinis quidem Scripturis non verborum seriem, sed rerum pondus examinare debemus; plus enim proficit ad reprimenda peccata, inauditi generis atque deformis belluina quaedam pompa supplicii. Tamen ne cui hinc quoque

scandalum generetur infirmo, non otiose simul positam putamus molam asinariam, collum hominis, profundum maris. Etenim cum asini typum populus gentilis acceperit, nonne tibi videtur tamquam molam asinariam volvere, quamdiu in imperitiae suae errore versatur, naturae quidem vinculis alligatus, ut verbum emolat, Deum quaerat: sed opertae mentis caecitate suffusus; ut vultum animi erigere ad Deum, et oculos cordis aperire non noverit? Et ideo sine ulla cursus alacritate, vestigiis in se saepe redeuntibus, invitus usui laborat alieno. Tamen qui molam volvit, consummandi aliquando finem operis habet, et exuendae spem gerit caecitatis; cui vero mola ad collum suspenditur, portat lapidem qui portare Domini jugum recusavit. Asinus ergo ad molam, caecus ad lapidem, gentilis ad saxum, qui adorat eum quem non videt, nec agnoscit: *Deus enim non in manufactis habitat* **(Act. XVII, 24)**, nec in saxo agnoscitur, sed in spiritu.

64. Uterque igitur populus et gentilis et Judaeus pompa quadam sermonis hujus exponitur, sed vehementior in Judaeos poena decernitur. Gentilium enim memoria saeculi istius fluctibus **1487** obruetur, et coeno mundi hujus abolebitur, qui inter ea quae non sunt, esse voluerunt, et alienati a scientia Dei tamquam in profundum maris mersi sunt; at vero Judaei per patriarchas adsumpti, circumcisione signati, per Legem eruditi, non tamquam ignoti peribunt, sed tamquam sacrilegi punientur. Etenim Atheniensibus ignotus Deus, in Judaea notus, sed non receptus **(Act. XVII, 23)**. Et ideo qui ignorat, ignorabitur; qui praevaricatur, damnabitur; nec ille exutus a culpa, qui suum nescivit auctorem, et ille exutio a venia, qui Dominum non recepit. Tolerabilius tamen

est fidem non detulisse Christo, quam manus intulisse **(Psal. LXXV, 2)**.

(Vers. 18, 19.) *Interrogavit autem eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciendo vitam aeternam possidebo? Dicit autem ei Jesus: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi solus Deus.*

65. Versuta interrogatio, et ideo arguta responsio. Tentator enim princeps iste magistrum bonum dixit, qui Deum bonum dicere debuisset. Nam licet et in divinitate bonitas sit, et in bonitate divinitas (nemo enim bonus nisi solus Deus, omnis autem homo mendax **(Psal. CXV, 11)**, quidquid autem mendax, utique non bonum), tamen addendo, *Magister bone,* in portione bonum dixit, non in universitate; nam Deus universitate bonus, homo ex parte. Propterea Dominus: *Quid me dicis bonum,* quem negas Deum? Quid bonum dicis, cum bonus nemo nisi unus Deus? Non ergo bonum se negat, sed Deum designat. Bonus enim quid est, nisi plenus bonitatis? At vero cum scriptum sit: *Non est qui faciat bonitatem, non est usque ad unum* **(Psal. XIII, 2)**, utique de hominibus, non de Deo dixit; Deus enim unus est, non unus e numero **(Deut. VI, 4)**; ita et Dei Filius quasi unicus exceptus est, non quasi unus ex multis; unigenitus est, non unus ex genitis. Et ideo *Nemo bonus,* non praejudicat Christo; quia nemo judicat Christum. *Nemo* enim tamquam communiter de nobis dicitur, sed nihil Christo commune nobiscum.

66. Quod si quem movet, quia *Nemo bonus nisi unus Deus,* moveat et illud, quia nemo bonus nisi Deus. Quod si a Deo Filius non excipitur, utique nec a bono Christus excipitur. Sed cum in Deo Filius persona alter, potestate unus sit, *Unus*

enim Deus ex quo omnia, et unus Dominus per quem omnia **(I Cor. VIII, 6)**; Deus autem et Dominus non duo dii, sed unus Deus sit, quia *Dominus Deus tuus Dominus unus est* **(Deut. VI, 4)**, utique cum secundum majestatem Deus unus utraque persona sit, et bonus unus in utroque est. Nam quomodo non bonus ex bono natus? *Arbor enim bona bonos fructus facit* **(Matth. VII, 17)**. Quomodo non bonus, cum bonitatis substantia assumpta ex Patre non degenerarit in Filio, quae non degeneravit in Spiritu? Et ideo *Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam* **(Ps. CXLII, 11)**. Quod si bonus Spiritus qui accepit ex Filio, bonus utique et ille qui tradidit. Et cum bonus Pater, utique et ille bonus qui omnia habet, quae Pater habet. Aut si negatis Filium habere bonitatem, negatis et Patrem **(Joan. XVII, 10)**.

67. Ratio evidens exemplis non eget, tamen **1488** vel auctoritatem sequimini Scripturarum; scriptum est enim: *Dominus judex bonus domui Israel* **(Esai. XXXIII, 22)**. De Filio, an de Patre dicit? Sed *Pater non judicat quemquam; quia omne judicium dedit Filio* **(Joan. V, 22)**. Ergo Dominus bonus Filius. Accipe aliud: Trinitatem utique confitentur qui ad baptismum veniunt; quia baptizantur in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ergo et Patri et Filio et Spiritui sancto confitentur. Cum ergo dicitur: *Confitemini Domino, quoniam bonus* **(Ps. CXXXV, 1)**, bonus utique Pater, bonus et Filius, bonus et Spiritus sanctus, sed Deus unus est; quia *bonus Dominus exspectantibus eum* **(Thren. III, 25)**. An non bonus qui bona tribuit *animae quaerenti eum?* An non bonus, *Qui satiat in bonis animam tuam* **(Ps. CII, 5)**? An non bonus, qui ait: *Ego sum pastor bonus* **(Joan. X, 11)**?

68. Sed putatis ideo Deum bonum; quia judicium non habet in quo est necessitas vindicandi. **(Supra, num. 67)**. Quamquam jam praemissum sit judicem bonum esse domui Israel, tamen alibi habes: *Quam bonus Deus Israel rectis corde* **(Ps. LXXII, 1)**! De quo igitur putatis dictum, de Patre, an de Filio? Si de Patre, ergo non omnibus bonus. Cur igitur Filio derogatis? Si de Filio, ergo bonum Deum et Filium confitemini; ipse est enim *Benedictus Deus Israel, quia visitavit et fecit redemptionem plebis suae* **(Luc. I, 68)**. Ipse est rex et Deus Israel, cui dicitur: *Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israel* **(Joan. I, 49)**. Sic igitur hic dicit: Quoniam tu bonum me non potes sentire qui tentas, quid me dicis bonum? Bonus quidem ego, sed *Rectis corde,* cui bonum esse ex natura suppetat, non ex versutia. Bonus ergo Filius, *Candor est enim lucis aeternae, et speculum sine macula Dei majestatis, et imago bonitatis illius* **(Sap. VII, 26)**. Quomodo ergo non bonus, qui est imago bonitatis? Sicut enim imago Dei Deus, sed unus Deus, ita et divinae imago bonitatis bona, sed una bonitas. Mihi certe utile est bonum Deum credere, quem meorum habiturus sum judicem delictorum. Illi viderint qui credere bonum nolunt. Itaque quia legisperitus est iste qui tentat, sicut in libro alio demonstratur, bene dixit: *Nemo bonus, nisi Deus* **(Marc. X, 18)**; ut admoneret quia scriptum est: *Non tentabis Dominum Deum tuum* **(Deut. VI, 16)**, sed magis confiteretur Domino, *Quoniam bonus* **(Ps. CXXXV, 1)**.

69. **(Vers. 21.)** Denique eum saepe perstringit, nam glorianti in lege quod a juventute sua omnia custodisset; ut inanem jactantiam ejus exponeret, ostendit ei adhuc deesse quod

Legis est. Et ideo ad misericordiae praeceptum tristis inducitur; ut in eum naturalis quaedam detur forma sententiae.

(Vers. 25.) *Facilius camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.*

70. Magna vis, magnum pondus in verbis. Quibus enim verbis aliis vehementius exprimeret, non debere jactare se divitem in divitiis suis, quam talibus quibus definitur contra naturam esse dives misericors? Aufer mihi lenocinia fucumque verborum, quae solent enervare sententias. Lactari non debuit iste, sed frangi, qui misericordiam respuebat. Tamen si quos verborum **1489** magis ornamenta quam sensus virilis et naturalis quidam habitus et forma delectant: quod boni faciunt petitores in uxore ducenda, ut mores discutiant, non decorem; nec aspectus offensione revocentur, cum virtute animi provocantur: hi quoque in verbis mysterium quaerant, quod est mens quaedam et anima verborum; nec in mysterio verba discutiant.

71. Camelus ergo in typo populus gentilis accipitur, quem leo ille quaerens quem devoret, onustum thesauro propheticis agitat speciebus in desertum: in tribulatione enim et angustia leo et catulus leonis, aspides et progenies aspidum volantium ferebant in asinis et camelis divitias suas **(Esai. XXX, 6)**. Et bene camelus pro gentili figuratus est populo; quia superstitionis deformitate degenerans, priusquam crederet populus nationum, belluinae speciem foeditatis, absurda vestigia, ora turpia praeferebat. Facilius igitur iste peccator per viam intravit angustam (quae est via Christi, qui per proprii corporis passionem mortis penetrans viam, velut acus redintegravit scissa quaedam nostrae vestimenta naturae)

quam populus Judaeorum dives in Lege, egenus in fide, praeruptus in furore, probrosus in crimine.

72. Potest etiam moraliter de omni intelligi peccatore, et de arrogante divite. Nonne tibi videtur publicanus ille oneratus suorum conscientia delictorum, cum oculos ad Deum non auderet attollere **(Luc. XVIII, 13)**, velut quidam camelus in foramen acus confessionis suae remediis facilius introire, quam pharisaeus ille in regnum Dei, arrogans in prece, jactans innocentiae, praesumptor gloriae, exprobrator misericordiae, praedicator sui, criminator alieni: qui magis conveniret Dominum quam rogaret? Si quis igitur horret camelum, horrescat eum qui factis foedior sit camelo.

(Vers. 20.) *Honora patrem et matrem.*

73. Pulchre mihi hodie legitur Legis exordium, quando mei natalis est sacerdotii; quotannis enim quasi de integro videtur incipere sacerdotium, quando temporum renovatur aetate. Bonum etiam quod legitur: *Honora patrem et matrem* **(Exod. XX, 12)**. Vos enim mihi estis parentes, qui sacerdotium detulistis: vos, inquam, filii, vel parentes: filii singuli, universi parentes; libenter enim meos dixerim vos vel liberos, vel parentes, qui verbum Dei auditis et facitis: filios, quia scriptum est: *Venite, filii, audite me* **(Psal. XXXIII, 12)**: parentes, quia ipse Dominus dixit: *Quae mihi mater aut fratres? Mater et fratres mei hi sunt qui audiunt verbum Dei et faciunt* **(Luc. VIII, 21)**.

74. Bene ergo Lex quae praemiserat: *Diliges Dominum Deum tuum, et diliges proximum tuum,* subjecit: *Honora patrem tuum et matrem.* Primus enim gradus iste pietatis est; namque

hos auctores **1490** tibi esse voluit Deus. Honora obsequiis, ut abstineas a contumeliis, quia ne vultu quidem laedenda pietas est parentum. Sed parum est non laedere, quia Lex prospexit ne patiantur injuriam: *Qui enim maledixerit patri vel matri, morte morietur* **(Exod. XXI, 17)**: tu honora, ut bonus sis. Aliud est Legis beneficium, aliud pietatis officium. Honora tuos, quia suos Dei Filius honoravit. Legisti enim, *Et erat subditus illis* **(Luc. II, 51)**: si Deus servulis, quemadmodum tu parentibus? Honorabat igitur Joseph et Mariam Christus non naturae debito, sed pietatis officio. Honorabat et patrem Deum, quemadmodum nemo potuit honorare, ut esset obediens usque ad mortem: honora ergo et tu parentes.

75. Est autem honor non solum honorificentiae, sed etiam largitatis: *Viduas honora, quae vere viduae sunt* **(I Tim. V, 3)**. Honor enim est deferre pro meritis. Pasce patrem tuum, pasce matrem tuam. Et si paveris matrem, adhuc non reddidisti dolores, non reddidisti cruciatus quos pro te passa est: non reddidisti obsequia quibus te illa gestavit: non reddidisti alimenta quae tribuit tenero pietatis affectu, immulgens labris tuis ubera: non reddidisti famen quam pro te illa toleravit; ne quid quod tibi noxium esset, ederet; ne quid quod lacti noceret, hauriret. Tibi illa jejunavit, tibi manducavit, tibi illa quem voluit cibum non accepit, tibi quem noluit cibum sumpsit, tibi vigilavit, tibi flevit: et tu illam egere pateris? O fili, quantum tibi sumis judicium, si non pascas parentem! Illi debes quod habes, cui debes quod es. Quantum judicium, si pascat Ecclesia quos tu nolis pascere! *Si quis fidelis,* inquit, aut si qua fidelis *habet viduas, subministret illis; ut non gravetur Ecclesia, ut his quae vere viduae sunt, sufficiat* **(I Tim. V, 16)**. Hoc de extraneis: quid de parentibus?

76. Non otiose diximus proxime, quia nos materna querela praestrinxit: sed maluimus eum qui talis est, publice monere, quam domestice coercere. Et si nostra voce non proditur, vel suo tamen erubescit affectu. Ne commiseris, fili, ut parentes tuos aliorum fames pascat: ne commiseris, fili, ut jejunia pauperum parentibus tuis cibum quaerant. Si non propter gratiam et salutem, propter verecundiam pasce vel tu, fili, vel tu, filia. Non pudet si te ingrediente in Ecclesiam, alienis manus suas anus mater extendat, et praetermissa filia, de extraneis stipem poscat; cum tu transeas sublimi collo, et nutibus oculorum, trahens vestem, habens inaures, et dextralia, et annulos, et reliqua quae Esaias dicit **(Esai. III, 16 et seq)**? Quid si in te sermonem suum vertat, reposcens naturae debitum, nutrimentorum pretium, manus tuae quod genitrici debetur officium? Quid respondebis?

77. Dabisne aliis? Quid si tibi objiciant: Vade, prius matrem tuam pasce. Nam et si pauperes sunt; impiam tamen non quaerunt collationem. **1491** Nonne audisti supra quia dives ille in bysso et purpura recubans, cujus de mensa micas Lazarus colligebat, poenis cruciatur aeternis qui pauperi non impartivit alimenta **(Luc. XVI, 19 et seq.)**? Si non donare extraneis grave est, quanto gravius excludere parentes? Sed dicis te quod eras parentibus collaturus, Ecclesiae malle conferre. Non quaerit donum Deus de fame parentum. Unde reprehendentibus Judaeis quia discipuli Domini manus non lavarent, respondit Jesus: *Quicumque dixerit: Munus quodcumque est ex me, tibi proderit, non honorificabit patrem aut matrem* **(Matth. XV, 5 et 6)**.

78. Quapropter obscuritatem sensus non imprudenter defleximus. Nam Judaei cum hominum

traditionem sequuntur, Dei negligunt: discipuli traditionem Dei praeferentes, hominum negligebant, ut manus non lavarent, cum panem manducarent; quoniam, *Qui lotus est totus, non habet necesse ut manus lavet* **(Joan. XIII, 10)**. Laverat eos Jesus, lavacrum aliud non quaerebant; uno enim Christus baptisimate omnia solvit baptismata. Itaque quem laverit Ecclesia, non habet necesse iterum lavari. Ergo mysterio intendebant discipuli, non sui munditiam corporis, sed animae requirentes. Hoc reprehendebant Judaei: sed argute redarguuntur a Domino, quod inania observent, profutura despiciant. Et ideo illis dicit: Vos quare dicitis patri aut matri, quos Lex praecipit honorari: *Munus quodcumque est ex me, tibi proderit* **(Exod. XX, 12)**; id est, cum petit aliquid ad sumptum egens pater aut mater a filio, quia Legem timens Judaeus excusationem non dandi requirit, dicere solet: *Munus quod est ex me, tibi proderit;* ut dicatam a filiis Deo pecuniam pater religiosus accipere reformidet. Sec haec traditio hominum est excusationes obtexentium avaritiae suae. Caeterum Dei traditio est, ut prius pascas parentes **(Dist. 86, cap. Caeterum)**. Nam si juxta divinum oraculum, contumelia parentis morte luitur **(Exod. XXI, 17)**, quanto magis fames, quae morte gravior est!

79. Quo loco insolentem Dominus infrenat jactantiam. Multi enim, ut praedicentur ab hominibus, Ecclesiae conferunt, quae suis auferunt; cum misericordia a domestico progredi debeat pietatis officio. Da ergo prius parenti, da etiam pauperi, da illi presbytero quod tibi abundat terrenum, ut ab illo accipias spirituale quod tibi deest; etenim qui honorat, honorabitur. Vide ergo quia ille cum accipit, tradit: et accipit non quasi inops, sed quasi remuneraturus majore mensura. Da pauperi

in requiem ejus, ut et tu communicans de tuo inopi, requiem consequaris. Sed ut pascendos Scriptura dicit parentes **(Luc. XIV, 26)**: ita propter Deum relinquendos parentes; si impediant devotae mentis affectus.

(Vers. 35.) *Factum est autem cum appropinquasset Hiericho, quidam caecus sedebat secus viam.*

80. In libro secundum Matthaeum duo inducuntur **(Math. XX, 30)**, **1492** hic unus: ibi egrediente Hiericho, hic appropinquante. Sed nulla distantia; nam cum in hoc uno typus populi gentilis sit, qui sacramento Dominico recipit amissi luminis claritatem, nihil interest utrum in uno medicinam, an in duobus accipiat; quoniam ex Cham et Japhet Noe filiis originem ducunt, in duobus caecis duos generis sui praetendebant auctores.

81. Quod videtur etiam Lucas non omisisse, cum Zachaeum subjicit, qui statura pusillus, hoc est nulla nobilitatis ingenitae dignitate sublimis, exiguus meritis, sicut populus nationum, audito domini Salutaris adventu, quem sui non receperant, videre cupiebat: sed nemo facile Jesum videt, nemo potest Jesum videre constitutus in terra. Et quia non prophetas, non regnum habebat, tamquam formae gratiam naturalis ascendit in sycomorum, vanitatem scilicet Judaeorum vestigio suo proterens, errata quoque corrigens superioris aetatis: et ideo Jesum interioris domus recepit hospitio. Et bene ascendit in arborem, ut arbor bona bonos fructus faceret, ac naturali excisus oleastro, et contra naturam insertus in bonam olivam, fructum posset Legis afferre; radix enim sancta, et si rami inutiles, quorum infructuosam gloriam plebs gentium fide resurrectionis quasi quadam corporis elevatione transcendit.

(Cap. XIX. --- Vers. 2.) *Et ecce vir nomine Zachaeus.*

82. Zachaeus in sycomoro, caecus in via. Quorum alterum Dominus miseraturus exspectat, alterum mansionis suae claritate nobilitat: alterum sanaturus interrogat, apud alterum se non invitaturum invitat; sciebat enim uberem hospitis sui esse mercedem: sed tamen et si nondum vocem invitantis audierat, audierat affectum.

83. Verum ne caecum istum tamquam fastidiosi pauperum cito reliquisse videamur, et transisse ad divitem; exspectemus eum, quia exspectavit et Dominus: interrogemus eum, quia interrogavit et Christus. Nos interrogemus, quia nescimus: ille, quia noverat: nos interrogemus, ut sciamus unde iste curatus sit: ille interrogavit, ut in uno plures disceremus unde Dominum videre mereremur; interrogavit enim, ut crederemus nisi confitentem non posse sanari.

Et confestim vidit, et sequebatur illum magnificans Dominum. . . . Et perambulabat in Hiericho **(Cap. XVIII, vers. 43)**.

84. Aliter enim non videret, nisi sequeretur Christum, nisi Dominum praedicaret, nisi saeculum praeteriret. Cum divitibus quoque in gratiam revertamur; nolumus enim offendere divites, quia volumus, si fieri potest, sanare omnes; ne in cameli comparatione praestricti, et in Zachaeo citius quam oportuit, derelicti, justae habeant commotionis offensam.

85. Discant non in facultatibus crimen haerere, **1493** sed in iis qui uti nesciant facultatibus; nam divitiae ut impedimenta in improbis, ita in bonis sunt adjumenta virtutis. Dives certe Zachaeus electus a Christo; sed dimidium bonorum suorum

pauperibus largiendo, reddendo etiam in quadruplum quae fraude sustulerat (alterum enim non sat est: nec habet gratiam liberalitas, si injuria perseverat; quia non spolia, sed dona quaeruntur), uberiorem mercedem, quam conferebat, accepit.

86. **(Vers. 2.)** Et bene princeps inducitur publicanorum. Quis enim de se desperet, quando et iste pervenit cui census ex fraude? *Et ipse,* inquit, *dives.* Ut scias non omnes divites avaros.

87. **(Vers. 3.)** Quid sibi vult quod nullius alterius staturam Scriptura nisi hujus expressit, *Quia statura pusillus erat?* Vide ne forte malitia pusillus, aut adhuc pusillus fide; nondum enim promiserat, cum ascenderet, nondum viderat Christum, merito adhuc pusillus. Denique Joannes magnus, quia et Christum vidit, et Spiritum sicut columbam super Christum manentem, sicut ipse ait: *Vidi Spiritum descendentem sicut columbam, et manentem super eum* **(Joan. I, 32)**.

88. Quae autem turba, nisi imperitae confusio multitudinis, quae verticem nequit videre sapientiae? Ergo Zachaeus, quamdiu in turba est, non videt Christum: supra turbam ascendit, et vidit; hoc est, plebeiam transgressus inscientiam, meruit, quem desiderabat, aspicere. Pulchre autem addidit:

(Vers. 4.) *Quia illa parte erat transiturus Dominus.*

89. Vel ubi sycomorus, vel ubi crediturus; ut et mysterium servaret, et gratiam seminaret: sic enim venerat, ut per Judaeos transiret ad gentes.

90. Vidit itaque Zachaeum sursum; jam enim sublimitate fidei inter fructus novorum operum velut fecunda altitudine arboris eminebat. Et quoniam de typo ad moralia defleximus, inter tot credentium voluntates Dominica die relaxare animum, festivitatem admiscere delectat. Zachaeus in sycomoro, novum videlicet novi temporis pomum, ut in hoc quoque compleretur illud: *Arbor fici produxit grossos suos* **(Cant. II, 13)**; ad hoc enim Christus advenit, ut ex lignis non poma, sed homines nascerentur. Legimus alibi: *Cum esses sub arbore fici, vidi te* **(Joan. I, 48)**. Ergo non Nathanael sub arbore, hoc est, supra radicem, quia justus; radix enim sancta: sub arbore tamen Nathanael, quia sub Lege: Zachaeus supra arborem, quia supra Legem: ille domini occultus defensor, hic publicus praedicator: ille adhuc Christum ex Lege quaerebat, iste jam supra Legem, relinquebat sua, et Dominum sequebatur.

1494 (Vers. 16.) *Ecce mna tua decem mnas acquisivit.*

91. Bonus ordo, ut vocaturus gentes, et Judaeos jussurus interfici, qui noluerunt regnare supra se Christum, hanc praemitteret comparationem, ne diceretur: Nihil dederat populo Judaeorum: unde potuit melior fieri; aut quid ab eo qui nihil recepit, exigitur? Non mediocris ista est mna, quam supra mulier Evangelica quia non invenit, lucernam accendit, lumine quaerit admoto, gratulatur inventam **(Luc. XV, 8)**.

92. **(Vers. 18.)** Denique ex una decem mnas alius fecit, alius quinque. Fortasse istae moralia habent, quia quinque sunt corporis sensus: illae decem, duplicia, id est, mystica Legis, et moralia probitatis. Unde et Matthaeus quinque talenta et duo talenta posuit **(Matth. XXV, 15)**: in quinque talentis ut

sint moralia, in duobus utrumque, mysticum atque morale. Ita quod numero inferius, re uberius. Et hic possumus decem mnas, decem verba intelligere, id est, Legis doctrinam: quinque mnas, magisteria disciplinae. Sed legisperitum in omnibus volo esse perfectum; non enim in sermone, sed in virtute est regnum Dei.

93. Bene autem quia de Judaeis dicit, duo soli multiplicatam pecuniam deferunt; non utique aeris, sed disputationis usuris. Alia est enim pecunia fenoris, alia doctrinae coelestis usura.

94. **(Vers. 23.)** Denique Dominus cum dicit: *Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam* **(Matth. XXV, 18)**? non nostrae, sed suae pecuniae quaerit usuram.

95. Unus intra terram abscondisse se dicit, quod rationem quae ad imaginem et similitudinem Dei data est nobis, studio voluptatis obruit, et tamquam in foveam carnis abscondit. De aliis siletur, qui quasi prodigi debitores, quae acceperant, perdiderunt **(Luc. XX, 10)**. In duobus illis pauci sunt, qui per duas vices ad cultores vineae destinati sunt: in reliquis omnes Judaei **(Matth. XXIV, 18)**. Quam comparationem Matthaeus etiam nobis voluit aptare, quod similiter ut dives qui pecuniam suam non impartit pauperibus: ita etiam qui doctrinae suae gratiam non dividit imperitis, docere cum possit, haud mediocris reus est culpae **(Lib. V de Fide, cap. 1)**. De quo, quoniam in libris de Fide scriptis diximus, transcurrere melius fuerit.

96. Civitates autem decem **(Vers. 17)** esse quae possunt, nisi forte animae quibus jure praeponitur qui pecuniam Domini, et illa eloquia casta probata sicut argentum, mentibus hominum

feneraverit? Nam sicut Hierusalem dicitur aedificata sicut civitas **(Psal. CXXI, 3)**, ita sunt animae pacificae. Et sicut angeli praesunt, ita et hi qui vitam meruerint angelorum.

LIBER NONUS

1495 (Vers. 29, 30.) *Et factum est, cum appropinquasset ad Bethphage et Bethaniam, ad montem qui vocatur Oliveti, misit duos discipulos, dicens: Ite in castellum quod contra est, in quod introeuntes invenietis pullum asinae alligatum, in quo nemo sedit.*

1. Pulchre relictis Judaeis, habitaturus in affectibus gentium, templum Dominus ascendit; hoc enim templum est verum, in quo non in littera, sed in spiritu Dominus adoratur: hoc Dei templum est, quod fidei series, non lapidum structura fundavit. Deseruntur ergo qui oderant, eliguntur qui amaturi erant.

2. Et ideo ad montem venit Oliveti, ut novellas oleas in sublimi virtute plantaret, quorum mater est illa quae sursum est Hierusalem. In hoc monte est ille coelestis agricola, ut plantati omnes in domo Dei, possint viritim dicere: *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Domini* **(Psal. LI, 10)**. Et fortasse ipse mons Christus est. Quis enim alius tales fructus ferret olivarum, non curvescentium ubertate baccarum, sed spiritus plenitudine gentium fecundarum? Ipse est per quem ascendimus, et ad quem ascendimus. Ipse est janua, ipse est

via, qui aperitur, et qui aperit, qui pulsatur ab ingredientibus, et ab emeritis adoratur.

3. Ergo in castello erat, et ligatus erat pullus cum asina: non poterat solvi, nisi jussu Domini: solvit eum manus apostolica: talis actus, talis vita, talis gratia. Esto talis, ut et tu possis ligatos solvere.

4. Nunc consideremus qui fuerint illi, qui errore detecto, de paradiso ejecti, in castello sunt religati. Et vides quemadmodum quos mors expulerat, vita revocaverit **(Matth. XXI, 2)**. Et ideo secundum Matthaeum et asinam et pullum legimus; ut quia in duobus hominibus uterque fuerat sexus expulsus, in duobus animalibus sexus uterque revocetur. Ergo illic in asina matre quasi Evam figuravit erroris: hic autem in pullo generalitatem populi gentilis expressit; et ideo in pullo sedetur asinae.

5. Et bene: *In quo nemo sedit;* quia nullus antequam Christus nationum populos vocavit ad Ecclesiam. Denique secundum Marcum sic habes: *Quem nemo adhuc sedit hominum* **(Marc. XI, 2)**. Alligatus autem perfidiae vinculis tenebatur, iniquo addictus domino, errore famulatus: sed dominatum sibi vindicare non poterat, quem reum fecerat non natura, sed culpa. Et ideo cum Dominus dicitur, unus agnoscitur; nam et multi dii, et multi domini, sed generaliter: nobis tamen unus Deus, et unus Dominus. Itaque etsi non exprimitur, **1496** Dominus definitur non jam per adjunctionem personae, sed per universitatem naturae.

6. Marcus autem induxit ligatum ante januam **(Marc. XI, 4)**; quia extra Christum quicumque est, foris est in via: qui autem

in Christo est, foris non est. *In transitu,* addidit, ubi nullius certa possessio, non praesepe, non alimenta, non stabulum. Misera servitus cui vagum jus est; plures enim dominos habet, qui unum non habet. Alieni alligant, ut possideant: iste solvit, ut teneat; vehementiora enim dona novit esse, quam vincula.

7. Nec illud otiosum quod duo discipuli diriguntur, Petrus ad Cornelium, Paulus ad reliquos **(Act. X, 23, et XIII, 3)**. Et ideo non personas designavit, sed numerum definivit; tamen si quis est qui personas exigat, potest aestimare de Philippo quem Spiritus misit in Gazam **(Act. VIII, 26)**, quando Candacis reginae baptizavit eunuchum, et ab Azoto in Caesaream per omnes civitates verbum Domini seminavit. Nec illud praetereundum quod mox remittendos asserit; quia dirigendi erant qui dominum Jesum in finibus gentium praedicarent.

8. **(Vers. 34.)** Illi ergo directi cum soverent pullum, numquid suis verbis usi sunt? Minime: sed dixerunt sicut dixerat illis Jesus; ut agnoscas quod non suo sermone, sed Dei verbo; nec proprio, sed Christi nomine fidem populis infudere gentilibus, atque adversariae potestates quae sibi nationum obsequia vindicabant, mandato cessere divino.

9. **(Vers. 35.)** Unde et apostoli propria Christo vestimenta substernunt, sive quo facti gloriam evangelica praedicatione praeferrent: in Scripturis enim divinis plerumque vestimenta virtutes sunt, quae gentium duritiam in aliquantum propria quoque virtute mollirent; ut inoffensa vecturae felicis obsequia sedulis affectibus exhiberent. Non enim mundi Dominum forensi specie gestari dorso asinae delectavit: sed ut latente mysterio penetralia nostrae mentis insterneret, et in secretis animorum interiore consessu mysticus vector

insideret, quasi quodam corpore divinitatis infusus, regens mentis vestigia, lascivias carnis infrenans; ut ductu pietatis assuetum populi gentilis edomaret affectum. Felices illos, qui talem internis renibus recepere vectorem! Felices plane illos, quorum ora ne multiloquio solverentur, verbi coelestis habena restrinxit!

10. Quae est ista habena, fratres? Quis me doceat quemadmodum ora hominum aut restringat, aut solvat? Monstravit mihi habenam ille qui dixit: *Ut detur mihi sermo in apertionem oris mei* **(Act. IX. 5)**. **1497** Sermo ergo habena est, sermo stimulus est. et ideo durum est tibi adversus stimulum calcitrare. Docuit igitur hic nos aperire cor, stimulum perpeti, jugum ducere. Doceat et alius linguae retinacula pati. Rarior enim tacendi virtus est, quam loquendi. Doceat plane ille, qui velut mutus adversus dolum non aperuit os suum **(Psal. XXXVII, 14)**, paratus in flagella, et verbera non recusans, ut esset pia sessio Deo.

11. **(Vers. 36.)** Disce a domestico Dei gestare Christum; quoniam prius te ille gestabat, cum pastor errantem reduceret ovem **(Luc. XV, 6)**: disce sedula mentis tuae dorsa substernere, disce esse sub Christo, ut possis esse supra mundum. Non quicumque facile vehit Christum, sed ille qui potest dicere: *Incurvatus et humiliatus sum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei* **(Psal. XXXVII, 9)**. Quod si desideras non moveri, super illa vestimenta sanctorum elutum fige vestigium. Cave enim ne lutulentis pedibus incedas, cave ne transversis gressibus, perstrata tibi propheticarum viarum itinera derelinquas; namque ut tutior venturis gentibus esset incessus, propriis indumentis usque ad Dei templum qui praeibant Jesum, semitam munierant. Ut tu sine offensione

gradiaris, discipuli Domini amictu se proprii corporis exuentes, inter adversa turbarum viam tibi suo stravere martyrio. Si quis tamen ita vult accipere, non renitimur, quod pullus iste jam supra Judaeorum vestimenta graderetur.

12. Quid autem sibi velint ramorum fragmina **(Matth. 21, 8)**, quae utique incedentium gressus implicare consuerunt; dubitarem profecto, nisi me in superioribus bonus mundi totius docuisset agricola, quia jam securis ad radices arborum posita est, quae sub adventus Domini Salutaris infecunda succidat, et infructuosarum inanem gloriam gentium solo sternat, fidelium pedibus proterendam; ut renovatae mentis spiritu nationes, velut novellarum arborum stirpes de vetustis possint germinare caudicibus.

13. Ne ergo despicias hunc asellum; nam sicut in vestitu ovium sunt lupi rapaces, ita contra inest homo cordis absconditus sub specie bestiali; quia sub exuviis corporis, quod nobis est commune cum belluis, mens Deo plena vegetatur. Quod ad figuram hominum pertinere sanctus Joannes evidentius declaravit **(Joan. XII, 13)**, addendo quia acceperunt sibi medullas palmarum: justus enim ut palma floret. Et ideo adventante Christo, erigebantur jam supra humeros hominum vexilla justitiae, et insigna triumphorum. Quid miratur turba quod operatur mysterium? Etsi nesciat quid miretur; miratur tamen quia in illo pullo sapientia sedet, virtus manet, inhaeret justitia.

14. Ne despicias quoque asinam istam, quae quondam angelum Dei vidit **(Num. XXII, 23)**, quem homo videre non potuit. Et vidit, et detulit, et locuta est; ut agnosceres

posterioribus temporibus sub adventu magni angeli Dei gentiles illos, ante asinos, locuturos.

1498 15. **(Vers. 37.)** Pulchre autem secundum Lucam turbas laudantes Deum ad descensum montis occurrisse legimus; ut operatorem mysterii spiritalis significarent sibi venisse de coelo. Turba igitur agnoscit Deum, regem appellat, prophetiam **(Psal. CXVII, 24)** repetit: *Hosanna filio David,* hoc est, redemptorem domus David exspectatum quoque secundum carnem David filium venisse declarat: et hoc turba illa post exiguum crucifixura momentum. Vere memorabile divinae operationis insigne; ut adversum se testimonium extorqueatur invitis, cum Deum negant affectibus, quem vocibus confitentur. Unde et Dominicum illud:

(Vers. 40.) *Si hi tacuerint, lapides clamabunt.*

16. Neque enim mirum si laudes Domini contra naturam suam saxa respondeant, quem scopulis duriores praedicant peremptores. Aut fortasse quia obmutescentibus Judaeis post Domini passionem, vivi erant secundum Petrum, lapides clamaturi **(I Pet. II, 5)**. Ergo compugnantibus licet affectibus suis, turba tamen Deum ad templum suum cum laude deducit.

17. Sed Deus templum suum non mercatoris vult esse diversorium, sed domicilium sanctitatis: nec vendibili religionis officio, sed obsequio gratuito usum ministerii sacerdotalis informat. Considera igitur quid tibi ad exemplum vivendi Dominica gesta praescribant.

18. *Et ejiciebat omnes vendentes et ementes in templo: et mensas nummulariorum evertit, et cathedras vendentium*

columbas **(Matth. XXI, 12)**. Generaliter itaque supra docuit saeculares a Dei templo abesse debere contractus: specialiter autem nummularios pepulit. Qui sunt nummularii, nisi qui de pecunia Domini lucrum quaerunt, nec bona malaque discernunt? Pecunia enim Domini Scriptura divina est; nam et denarios servis distribuit profecturus, et talenta divisit **(Matth. XXV, 14)**, et pro sanitate hominis vulnerati duo aera stabulario dereliquit **(Luc. X, 35)**; duobus enim Testamentis vulnera nostra curantur. Sed tu quasi bonus nummularius eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum reconde, purgatum Spiritu septiformi **(Psal. XI, 7)**: nec adulteram imaginem regis (quia et Satanas transfigurat se in angelum lucis) impia commutatione suscipias: nec imminutam principis tui figuram arianae fraude perfidiae, thesauro tuo misceas: nec pecuniae sono aures tentes fidelium; ut religiosarum audientiam Scripturarum tinnitus aeris excludat, vel religiosis affectibus habendi cupiditas inseratur. Non ergo omnes excludantur nummularii; sunt enim et boni. Denique, *Pecuniam meam,* inquit, *dedisses nummulariis, et ego veniens cum usuris recepissem eam* **(Matth. XXV, 27)**. Quod si nummus est Scripturarum, et usura est Scripturarum.

19. Cathedras autem vendentium columbas cur everterit, secundum litteram non intelligo; neque enim nundinatores avium vindicare sibi poterant honorati alicujus in nundinis solii dignitatem. **1499** Nam quae praerogativa dignitatis est in columbis? Admonet tamen Dominici forma baptismatis, quando descendit Spiritus sanctus in columba **(Luc. III, 22)**, typo ejectorum de templo hujusmodi mercatorum, in Ecclesia Dei consortium eos habere non posse, qui sancti Spiritus

gratiam nundinentur. *Gratis enim,* inquit, *accepistis, gratis date* **(Matth. X, 8)**. Denique Simoni, qui sanctificandi munus pretio in se putavit posse conferri, respondit Petrus: *Pecunia,* inquit, *tua tecum sit in interitum; quoniam gratiam Dei putas te pecunia consequi posse: non est tibi pars, neque sors in hac fide* **(Act. VIII, 20 et 21)**.

20. Venditores quoque ovium et boum **(Joan. II, 15)** eos puto, qui de labore alieno vel simplicitate, foedi auctionatores quasdam nundinas aucupantur: aut quia oves ejiciuntur et boves, columbae jubentur auferri, populus videtur Judaeus excludi; Ephraem enim sicut columba, quod eorum Dominus et successiones oderit et labores **(Ose. VII, 11)**. Aes effunditur, ut gratia colligatur: mensa nummulariorum evertitur, ut Domini subrogetur: ara dejicitur, ut erigantur altaria.

21. Atque hoc non aliqua succintus manu divitiisque faciebat **(Joan. II, 15)**, sed flagello de restibus caedebat turbas, et nullus resistere audebat. Et nunc virga utitur, nunc flagello (*virga enim recta est* **(Psal. 44, 7)**, *virga regni tui*): virga, ut corrigat; flagello, ut suadeat. Directa illic: hic moralis quasi inflexa praeceptio, qua peccatoris conscientia velut lento verbere flagellatur; alii sunt enim terrores prophetici, aliae apostolicae suasiones: in utroque tamen unius verbi est disciplina. Et ideo flagellum de restibus fecit; quia *Funes ceciderunt,* inquit, *mihi in praeclaris: etenim haereditas mea praeclara est mihi* **(Psal. XV, 6)**; funes enim dicuntur, quibus agrimensores metandorum limites partiuntur agrorum. Et ideo tamquam bonus agrimensor Synagogae terminos distinguebat et Ecclesiae, sacrilegos de templo jubebat exire.

Novus enim venerat feracium metator animarum, qui agrorum genera, non spatia metaretur.

22. Pulchre tamen non extentis funibus modus aliquis possessionis includitur, nec quasi definitae rei limites fidei terminantur, sed flagello in immensum libero fines Ecclesiae porriguntur: eliminantur Judaei, non praescripto aliquo exsilio, sed intermino; ut nusquam Synagogae locus in orbe remaneret.

(Cap. XX. --- Vers. 9.) *Vineam plantavit homo.*

23. Plerique varias significationes de vineae appellatione derivant: sed evidenter Esaias vineam Domini Sabaoth, domum Israel esse memoravit **(Esai. V, 7)**. Hanc vineam quis alius nisi Deus condidit? Hic est ergo qui locavit eam, et peregre profectus est: non quia ex loco ad locum profectus est Dominus, qui ubique semper est: sed quia est praesentior diligentibus, negligentibus abest. Multis autem temporibus abfuit; ne praepropera videretur exactio. Nam quo indulgentior liberalitas, eo inexcusabilior pervicacia.

24. Unde bene secundum Matthaeum habes, quia *Et saepe circumdedit* **(Matth. XXI, 33)**, hoc est, divinae custodiae munitione vallavit; ne facile spiritalium pateret incursibus bestiarum. *Et fodit in ea torcular* **(Ibid.)**. Quomodo **1500** intelligimus quid sit torcular, nisi forte quia psalmi pro torcularibus inscribuntur **(Psal. VIII, LXXX et LXXXIII)**; eo quod in his mysteria Dominicae passionis, modo musti sancto fervente Spiritu prophetarum redundantius aestuaverint? Denique ebrii putabantur, quibus Spiritus sanctus inundabat **(Act. II, 13)**. Ergo et hic fodit torcular, in

quod uvae rationabilis fructus interior spiritali infusione deflueret. *Aedificavit turrim* **(Matth. XXI, 33)**, verticem scilicet Legis attollens: atque ita hanc vineam munitam, instructam, ornatam locavit Judaeis.

25. **(Vers. 10.)** Et tempore fructuum servulos suos misit. Bene tempus fructuum posuit, non proventum; nullus enim fructus exstitit Judaeorum, nullus vineae hujus proventus, de qua Dominus ait: *Exspectavi ut faceret uvas, fecit autem spinas* **(Esai. V, 2)**. Itaque non laetitiae vino, non spirituali musto, sed cruento prophetarum sanguine torcularia redundarunt. Denique Hieremias in lacum missus est **(Jerem. XXXVIII, 6)**; haec enim erant jam torcularia Judaeorum non vino repleta, sed borbore. Et licet generaliter prophetae videantur exprimi, dat tamen lectio **(III Reg. XXI, 13)**, ut illum qui lapidatus est, Nabutham esse credamus: cujus etsi nullum acceperimus propheticum verbum, accepimus tamen propheticum factum; quia multos pro hac vinea futuros martyres proprio sanguine prophetavit. Quis autem est ille qui in capite vulneratur? Nimirum Esaias cujus facilius compaginem corporis serra divisit, quam fidem inclinavit, constantiamve detrivit, aut vigorem mentis exsecuit.

26. **(Vers. 11-14.)** Eo igitur factum est, ut cum plures alios destinasset, quos Judaei inhonoros et inanes sibi, de quibus nihil potuerunt proficere, dimiserunt: novissime etiam Filium unigenitum mitteret, quem perfidi, quasi haeredem removere cupientes, occiderunt crucifigendo, ejecerunt negando.

27. Breviter itaque quam magna, quam multa. Primum quia naturalis est bonitas quae plerumque credit indignis: deinde quia postremum malorum remedium Christus advenit: tum

quoniam qui haeredem negat, de auctore desperat. Haeres autem Christus, idemque testator et haeres; quia morti propriae supervivit, et Testamentorum quae ipse condididit, tamquam haereditaria in nostris profectibus emolumenta consequitur.

28. **(Vers. 15.)** Pulchre ergo interrogat, ut sua se ipsi damnent sententia. Venturum autem Dominum dicit vineae, quod in Filio adsit etiam paterna majestas, vel quod ultimis temporibus praesentior humanis aspiret affectibus. Ipsi itaque in se sententiam dicunt, ut mali pereant, et ad alios colonos vinea transferatur. Qui igitur sint coloni, quae vinea, consideremus.

29. Vinea typus noster est, quod populus Dei vitis aeternae radice fundatus, supereminet terris, ac solum vile praetexens, nunc gemmanti flore pubescit, nunc circumfusa viriditate vestitur, nunc mite jugum suscipit, cum maturioribus brachiis quasi sarmentis secundae vitis adoleverit. Agricola quippe omnipotens pater, vitis est Christus **(Joan. XV, 1 et seq.)**: at vero nos palmites, qui nisi fructum feramus in Christo, cultoris aeterni falce succidimur. Recte igitur vinea Christi populus nominatur, vel quod crucis in fronte praetexatur indicium, **1501** vel quod fructus ejus postrema anni legatur aetate, vel quod omnibus ut ordinibus vinearum, ita pauperibus atque divitibus, humilibus atque potentibus, servis ac dominis in Ecclesia Dei aequa dimensio, nulla discretio sit: ut vitis maritatur arboribus; ita corpus animae, anima quoque corpori conjugatur: ut vinea dum jugatur, erigitur; et recisa non minuitur, sed augetur: ita sancta plebs dum ligatur, exuitur: dum humiliatur, attollitur: dum reciditur, coronatur. Quinetiam ut tener surculus veteri

abscissus ex arbore, in alterius fetu radicis inseritur: ita populus hic sanctus surculi veteris cicatricibus enodatis, in illo crucis ligno tamquam gremio piae parentis fotus inolescit: Spiritusque sanctus sicut in altas demissus terrarum scrobes, ita in hoc carcereum corpus infusus, aquae salutaris irriguo diluit quidquid est fetidum, membrorumque nostrorum habitus in coelestem erigit disciplinam.

30. Hanc vineam diligens agricola fodere, jugare, contendere consuevit: eruderatisque terrenae molis aggeribus, operta corporis nostri nunc sole torrere, nunc imbre perfundere, stirpare agrum solitus; ne a sentibus gemma laedatur, ne luxuriet umbra foliorum, verborumque infructuosa jactantia virtutibus obumbrando, maturitatem indolis naturalis impediat. Sed absit ut huic vineae quidquam timeamus adversi, quam pervigil custos Domini Salutaris adversus omnes nequitiae saecularis illecebras muro vitae vallavit aeternae, et extendit palmites ejus usque ad mare **(Psal. LXXIX, 12)**: *Domini* enim *est terra* **(Psal. XXIII, 1)**. Ubique Deus Pater colitur, ubique Christus Dominus adoratur.

31. Haec est nostra vindemia. Laeti igitur atque securi, pars gremium suum mitium funiculis oneret uvarum, alii coelestia munera ore libemus, plerique bonarum gressibus voluntatum divini fructum muneris exprimentes, vestigia cothurnis nuda direptis, musto fluente tingamus; locus enim in quo stamus, terra sancta est, et ideo calceamenta solvenda sunt **(Exod. III, 5)**, ut spiritale vestigium sacrosanctae sedis tribunal ascendens, corporei nexus vinculis exuatur; decet enim totius orbis hic esse vindemiam, ubi totius orbis est vinea.

32. Ecce tempus acceptabile, quo non hiemalibus perfidiae caligantis pruinis annus riget, nec altis nubibus informis crusta blasphemiae, gelu durante, concrescit: sed procellis sacrilegii liberata, novos fructus terra jam parturit. Vere parit; dissensionum quippe omnium procella deferbuit, cuncti saecularis cupiditatis ardores aestusque omnes quibus Italiae populus per Judaicae olim, et Arianae proxime saevitatis incendia coquebatur, sereno jam spiramine temperantur. Sedata tempestas est, concordia navigat, fides spirat: certatim nautae repetunt fidei quos reliquere **1502** portus, et dulcia patriis oscula littoribus affigunt, liberatos se periculis, absolutos erroribus gratulantes.

33. Salve, vinea tanto digna custode: te non unius Nabuthae sanguis, sed innumerabilium prophetarum, et (quod est amplius) pretiosus cruor Domini consecravit. Ille licet non regalibus minis territus constantiam metu presserit, non praemiis uberrimis provocatus religiosum vendiderit affectum; sed studio regis obsistens **(III Reg. XXI, 3)**, ne in hortulis suis malvarum olus, succisa vite, sereretur, quando aliud facere nequibat, parata vitibus incendia proprio cruore restinxerit; temporalem tamen vineam defendebat: te vero in perpetuum multorum nobis martyrum plantavit interitus: te crux apostolorum aemula Dominicae passionis usque in orbis totius terminos propagavit.

(Vers. 24.) *Cujus habet imaginem et inscriptionem?*

34. Docet hoc loco Dominus circumspectos nos in respondendo adversus haereticos vel Judaeos esse debere. Alibi dixit: *Estote astuti sicut serpentes* **(Matth. X, 16)**. Quem locum plerique accipiunt, ut quia serpente suspenso,

Christi crux annuntiata est, quo serpentinum nequitiae spiritalis virus aboleret, videatur astutus ita esse debere sicut Christus, simplex sicut Spiritus. En tibi serpentem illum qui caput semper custodiat, lethale vulnus excludat. Interrogatus a Judaeis utrum de coelo accepisset potestatem, respondit: *Baptismus Joannis unde est: de coelo, an ex hominibus* **(Luc. XX, 4)**? ut dum illud de coelo esse negare non auderent, ipsos amentiae confutaret, qui ejus auctorem negarent esse de coelo. Postulatus didrachma quaerit de imagine; alia enim imago Dei, alia imago mundi **(Matth. XVII, 23)**. Unde et ille nos admonet: *Sicut portavimus imaginem terreni illius, portemus et imaginem hujus coelestis* **(I Cor. XV, 49)**.

35. Imaginem Caesaris non habet Christus, quia imago est Dei. Imaginem Caesaris non habet Petrus, quia dixit: *Reliquimus omnia, et secuti sumus te* **(Matth. XIX, 27)**. Imago Caesaris non reperitur in Jacobo vel Joanne, quia filii tonitrui sunt **(Marc. III, 17)**: sed reperitur in mari, ubi dracones illi contritis capitibus super aquam, et ipse draco major comminutus caput, datur in escam populis Aethiopum **(Psal. LXXIII, 14)**. Si ergo non habuit imaginem Caesaris, cur dedit censum? Non de suo dedit, sed reddidit mundo quod erat mundi. Et tu si vis non esse obnoxius Caesari, noli habere quae mundi sunt: sed si habes divitias, obnoxius es Caesari. Si vis nihil regi debere terreno, relinque omnia tua, et sequere Christum.

36. **(Vers. 25.)** Et bene prius quae Caesaris sunt, Caesari reddenda decernit: neque enim potest esse quis Domini, nisi prius renuntiaverit mundo. Sed omnes renuntiamus verbis, sed non omnes renuntiamus affectu; nam cum sacramenta

suscipimus, **1503** renuntiamus. Quam gravia vincula promittere Deo, et non solvere! *Melius est,* inquit, *non vovere te, quam vovere, et non reddere* **(Eccles. V, 4)**. Major est contractus fidei, quam pecuniae. Redde promissum, dum in hoc corpore es, prius quam veniat exactor, et mittat te in carcerem. *Amen dico tibi, non exies inde, donec solvas novissimum quadrantem* **(Matth. V, 26)**.

(Vers. 28.) *Si frater alicujus mortuus fuerit.*

37. Sadducaei, hoc est, detestabilior portio Judaeorum, hoc loco Dominum tentant: quorum aperte stultitia reprehenditur, mystice autem sententia retorquetur; quia excluserunt de se castitatis exemplum, dum secundum litteram nubere mulier cogitur et invita, ut defuncti semen excitet frater **(Deut. XXV, 5)**. Ergo littera occidit quasi lena vitiorum: spiritus autem magister est castitatis **(II Cor. III, 6)**.

38. Videamus itaque ne haec mulier Synagoga sit, quae septem viros habuit, sicut Samaritanae dicitur: *Quinque enim viros habuisti* **(Joan. IV, 18)**; quia Samaritani quinque tantum libros Moysi: Synagoga septem sequitur principaliter, et de nullo propter **1504** perfidiam suam hereditariae posteritatis semen accepit. Et ideo partem cum viris suis in resurrectione habere non poterit, quia spiritale praeceptum secundum sensum carnis invertit **(Apoc. XX, 6)**; non enim frater carnalis aliquis denuntiatus est qui semen fratris suscitaret defuncti: sed ille qui demortuo populo Judaeorum sapientiamsibi divini cultus adscisceret in uxorem, atque ex ea semen in apostolis excitaret: qui quasi defunctorum reliquiae Judaeorum informes adhuc in Synagogae utero

derelicti, secundum electionem gratiae reservari novi seminis admixtione meruerunt.

39. Synagoga autem frequenter stolam accipit, quod est insigne conjugii, quasi auctor fidelium: repudiata quoque frequenter inducitur, quia mater est perfidorum: cui Lex occidit corporalis, ut spiritualis resurgeret. Ergo sancta plebs Dei, si quinque libros Legis quadam conjugii charitate dilexerit, et quasi maritalibus obsecundarit imperiis, habebit in resurrectione coeleste consortium, non corporeae colluvionis pudore confusa, sed divinae gratiae ditata muneribus.

LIBER DECIMUS.

1503 (Vers. 42.) *Dixit Dominus Domino meo.*

1. Consummaturus praecepta Dominus, etiam praeviam passioni fidem ac misericordiam Testamenti sui fine concludit: fidem, in eo ut Christum et Dominum et Deum nostrum, et ad dexteram Dei sedere credamus: non quod corporaliter sedeat, qui ubique est. Denique ipse in Patre est; quia in substantia Dei, quia una virtus, una majestas. Ipse ergo in Patre, et in ipso Pater; quia Verbum in Deo, Deus in Verbo: ipse in Patre; quia Verbum: ipse ad dexteram Patris; quia Patri consors, nulli secundus: ipse missus a Patre; quia descendit de coelo paternum impleturus arbitrium. Tolle hinc perfidiae quaestiones, et plena est religio. Nec praefertur, quia ad

dexteram sedet: nec injuriam patitur, quia mittitur. Gradus non quaeritur dignitatis, ubi plenitudo est divinitatis.

2. **(Vers. 44.)** Illud quoque considerandum, quia reprehendit eos qui Christum filium David dicunt. Et quomodo caecus ille David filium confitendo meruit sanitatem **(Luc. XVIII, 43)**? Quomodo pueri dicentes: *Hosanna filio David* **(Matth. XXI, 9)**, praecelsae praedicationis Deo gloriam deferebant? Sed non reprehenduntur hoc loco quia David filium confitentur, sed quia non credunt filium Dei. Non enim alterum, sed alterutrum in fide vera est: nam etsi in principio judicavimus nihil nos scire nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum **(I Cor. II, 2)**: nunc tamen, ut pote judicio proximi, crucifixum jam non novimus **1504** Christum, sed venientem in nubibus operimur. Incredulus vulnera -citit asp fidelis obviam Christo in aera raptus occurrit.

3. Ergo et Deum Christum et hominem esse credamus: unum in utroque, non alterum: cui a Patre subjiciuntur inimici non per infirmitatem potestatis suae, sed per unitatem naturae; quia in altero alter operatur. Nam et Filius subjicit inimicos Patri, qui Patrem clarificat super terram **(Joan. XVII, 4)**. Et dedit Pater Filio *Nomen, quod est super omne nomen* **(Philip. II, 9 et 10)**: sed et Filius Patri dicit: *Nomen tuum manifestavi hominibus, quod dedisti mihi* **(Joan. XVII, 6)**. Dando autem nomen quod est super omne nomen, non plus dedit quam habuit: sed totum quod habuit, dedit. Dedit autem hoc nomen, ut *Omnis lingua confiteatur Deo; quoniam Dominus Jesus in gloria est Dei Patris* **(Philip. II, 11)**.

4. Vide ergo singula. Pater subjicit Filio, Filius subjicit Patri: Pater suscitat Filium, Filius ipse se suscitat. Unde ait: *Solvite*

hoc templum, et in triduo illud resuscitabo **(Joan. II, 19)**. Et Pater Dominus, et Filius Dominus: *Dixit Dominus Domino meo*. Et non duo Domini, sed unus Dominus; quia et Pater Deus, et Filius Deus: sed unus Deus; quia Pater in Filio, et Filius in Patre. Unus Deus, quia una deitas: *Sedes tua, Deus, in saeculum saeculi: virga recta est, virga regni tui. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus* **(Psal. XLIV, 7 et 8)**. Sed unus Deus, in quo et novi et veteris Testamenti doctrina concordat. Nam et in veteri Testamento scriptum est: *Diliges Dominum Deum tuum: et, Dominum Deum tuum adorabis, et ipsi soli servies* **(Deut. VI, 5 et 13)**. **1505** In novo: *Unus Deus, et Pater omnium* **(Ephes. IV, 6)**. Sic et Pater Dominus, et Filius Dominus: sed unus Dominus. Denique scriptum est: *Nolite duobus dominis servire* **(Matth. VI, 24)**; hoc in novo: in veteri autem scriptum est: *Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est* **(Deut. VI, 4)**. Unde mirabiliter Apostolus, ne duos Deos diceret, aut duos Dominos nominaret, aut derogaret vel Filio, vel Patri: *Unus,* inquit, *Deus Pater, ex quo omnia: et unus Dominus Jesus, per quem omnia* **(I Cor. VIII, 6)**. Nam qui Deus, et Dominus: et qui Dominus, Deus. Denique scriptum est: *Scitote quia Dominus ipse est Deus noster* **(Psal. XCIX, 3)**.

5. Omnia ergo quae Pater habet, et Filius habet. Deus Pater secundum generationis rationem: Deus Filius secundum imaginis unitatem. Dominus Filius, quia omnia sibi cum potestate posset, ratione subjecit; Dominus Pater, quia radix est Filii. Sic nobis Pater in Filio personarum definitione distinguitur, potestatis unitate connectitur. Itaque alter in altero, et unus in alterutro. Nam et Patris gloria est, si non

degeneravit in Filio; et Filii gratia, si Pater videtur in Filio. Ergo non degener, in quo unitatis summa majestas; non alienus, in quo proprietas generationis, expressio veritatis est.

(Cap. XXI. Vers. 6.) *Non relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur.*

6. Sequebatur de vidua locus **(Vers. 1 et seq.)**, quam quoniam jam in libro quem de Viduis scripsimus praedicavimus **(Lib. de Vid.)**, nunc sequestramus. Verum autem dictum est juxta proposita de templo quod Salomon condidit, idque judicii esse tempore subvertendum, nihil est enim opere et manu factum, quod non aut vetustas conficiat, aut vis subruat, aut ignis exurat: est tamen et aliud templum constructum ex speciosis lapidibus, et ornatum donis, cujus eversionem Dominus significare videatur. Synagoga scilicet Judaeorum, cujus structura vetus, Ecclesia surgente, dissolvitur. Est etiam templum in unoquoque, quod deficiente fide labitur; et maxime si quis falso Christi nomen obtendat, quo interiorem expugnet affectum.

7. Potest etiam ea esse expositio, quae mihi plus prosit. Quid enim mihi prodest diem scire judicii? Quid mihi prodest tantorum conscio peccatorum, si Dominus veniat, nisi veniat in meum animum, redeat in meam mentem, nisi vivat in me Christus, in me Christus loquatur? Ergo mihi Christus debet venire, mihi debet adventus ejus fieri. Fit autem Domini secundus adventus in defectione mundi, quando possumus dicere: *Mihi autem mundus crucifixus est, et ego mundo* **(Galat. VI, 14)**.

8. Sed hunc virum talis mundi defectus si in superioribus **1506** domus inveniat, ut conversatio hujus in coelis sit; tunc destructur templum corporale atque visibile, Lex corporalis, pascha corporale, et pascha visibile, azyma corporalia, et azyma visibilia, audeo dicere, Christus temporalis, ut fuit Paulo, antequam crederet; quia in eo cui mundus deficit, Christus aeternus est. Huic spirituale templum, lex spiritualis, pascha etiam spirituale; quoniam semel Christus occiditur. Hic epulatur azyma non ex fruge terrena, sed ex fruge justitiae. Fit ergo huic praesentia sapientiae, praesentia virtutis atque justitiae, praesentia redemptionis; Christus enim semel quidem pro peccatis populi mortuus est **(I Pet. III, 18)**, sed quotidie peccata populi redempturus.

(Vers. 9.) *Cum autem audieritis praelia et opiniones praeliorum.*

9. Interrogatus Dominus quando templi esset futura destructio, et quod signum esset adventus ejus, de signis docet, de tempore non putat intimandum. Sed Matthaeus interrogationem tertiam addidit **(Matth. XXIV, 3)**, ut et templi tempora destruendi, et signum adventus, et consummatio saeculi a discipulis quaereretur: Lucas satis putavit de consummatione saeculi cognitum, si de adventu Domini diceretur.

10. Verborum autem coelestium nulli magis quam nos testes sumus, quos mundi finis invenit. Quanta enim praelia, et quas opiniones accepimus praeliorum! Chunni in Alanos, Alani in Gothos, Gothi in Tayfalos et Sarmatas insurrexerunt. Nos quoque in Illyrico exsules patriae Gothorum exsilia fecerunt,

et nondum est finis. Quae omnium fames, lues pariter boum atque hominum, caeterique pecoris; ut etiam qui bellum non pertulimus, debellatis tamen nos pares fecerit pestilentia! Ergo quia in occasu saeculi sumus, praecedunt quaedam aegritudines mundi. Aegritudo mundi est fames, aegritudo mundi est pestilentia, aegritudo mundi est persecutio.

11. Sunt autem et alia bella quae vir sustinet christianus, diversarum quoque praelia cupiditatum, studiorumque conflictus, multoque graviores domestici hostes, quam extranei. Nunc avaritia stimulat, nunc accendit libido, nunc metus terret, nunc iracundia exagitat, nunc ambitio movet, nunc terrere tentant spiritalia nequitiae, quae sunt in coelestibus **(Ephes. VI, 12)**. Itaque quasi quibusdam urgetur praeliis, et quibusdam terrae motibus quatitur mobilis animi nutantis affectus.

12. Sed fortior dicit: *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum; si exsurgat adversum me praelium, in hoc ego sperabo* **(Ps. XXVI, 3)**. Stat in acie ferens hosti obvium pectus, etiam si quis Golias exsurgat **1507** immitis atque praecelsus **(I Reg. XVII, 4)**; timentibus tamen caeteris, exsurget humilis quasi David, regis abjiciens arma terreni, sumens fidei tela leviora, et triplici sparto jaculum purae confessionis intorquens, persecutoris vulnerat impudentiam, contemptor minarum, negligens potestatum, etiam idoneus in quo Christus loquatur. Alibi Christus, alibi Pater, alibi Spiritus loquitur Patris. Non discordant ista, sed congruunt. Quod unus loquitur, tres loquuntur; quia vox una est Trinitatis. Huic victori, qui suo Goliam gladio peremerit, dum mortem pro Christo excipit, fugatis Allophylis, occurrunt juvenculae, illae scilicet sicut aquilae, dicentes: *Percussit Saul in millibus,*

David in decem millibus **(I Reg. XVIII, 7)**. Quod indicio est, victores saeculi principibus anteferri. Denique mortuis regibus, in perpetuum martyres regnum coelestis gratiae honore succedunt; et illi fiunt supplices, hi patroni.

13. Est et alius Goliae gladius **(I Reg. XXI, 9)**, aliud diaboli telum, sermo scilicet haereticorum, quem vir psallere sciens arripit, ut adversarium vincat, audiens hic bella, non patiens, nec alicujus vento doctrinae mobilis inquietus **(Ephes. IV, 14)**, nesciens famem verbi **(Amos VIII, 11)**, et Scripturae coelestis ubertate satiatus, qui vanis haereticum vocibus personantem lacessere non reformidet. Tunc qui est infirmus, exspectet; ne praejudicium caeteris faciat congressu impari. Veniat David, cui Christus os aperiat ad eloquenda mysteria: veniat ille Nazaraeus **(Judic. XVI, 17)**, cujus capillus non cadat, vel nihil habens superfluum quod cadere possit, vel nihil de superioribus virtutibus amissurus, integer sobrietate, fortis in pace, qui sensus omnes usque in finem, et verba custodiat.

14. Praedicetur Evangelium, ut saeculum destruatur. Sicut enim praecessit in orbem terrae Evangelii praedicatio **(Matth. XXIV, 14)**, cui jam et Gothi et Armenii crediderunt, et ideo mundi finem videmus: ita et a viro spirituali Evangelium praedicatur, quando omnes sapientiae progressus et omnes virtutes exsequitur, psallenti mente et spiritu, novissimam destruens mortem; tunc enim finis, cum tradiderit in eo Christus regnum Deo et Patri, fueritque iste subjectus ei qui sibi subjecit omnia, ut sit Deus omnia, in omnibus **(I Cor. XV, 25)**. Et praedicabitur Evangelium per omnes civitates, id est, civitates Judaeae: *Notus* enim *in Judaea Deus* **(Ps. LXXV, 1)**.

Tunc enim civitates aedificantur Judaeae, quando virtutum fundamenta ponuntur.

(Vers. 20.) *Cum videritis circumdari ab exercitu Hierusalem.*

15. Vere Hierusalem ab exercitu obsessa est, et expugnata a Romano duce. Unde Judaei putaverunt tunc factam abominationem desolationis, eo quod caput porci in templum jecerint illudentes Romani Judaicae ritum observantiae. Quod ego nec furens dixerim. Abominatio enim desolationis, exsecrabilis adventus Antichristi est; eo quod sacrilegis infaustis mentium interiora **1508** contaminet: sedens juxta historiam in templo, ut sibi divinae vindicet solium potestatis. Juxta interpretationem autem spiritalem pulchre inducitur stare, eo quod in affectibus singulorum vestigium perfidiae suae confirmare desideret, ex Scripturis disputans esse se Christum.

16. Tunc approprinquabit desolatio, quoniam a vera religione plerique lapsi errore desciscent. Tunc erit Domini dies, quod etiam Apostolus evidenter exposuit dicens **(II Thess. II et seq.)**, non timendum esse nobis quasi instet dies Domini; ne quis nos seducat ullo modo: quoniam nisi venerit discessio primum, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur, et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur; ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus.

17. Ergo sedebit in templo, et in templo interiore Judaeorum, qui Christum negabunt: in templo non inviolabili, sed corruptelae obnoxio, quod aut perfidiae involvat ruina, aut iracundiae vis subruat, aut cupiditatum ignis exurat. Et bene

tunc veniet dies Domini, et breviabuntur dies propter electos **(Matth. XXIV, 22)**: quoniam sicut primus adventus Domini propter redimenda peccata, ita et secundus propter reprimenda delicta, ne plures perfidiae errore labantur.

18. Tunc pseudoprophetae, tunc fames. Repete mihi Eliae tempora, et invenies tunc prophetas confusionis, tunc Jezabel, tunc famem, tunc ariditatem terrae. Qua ratione? *Quia abundaverat iniquitas, refrixerat charitas* **(Matt. XXIV, 12)**. Denique justus in deserto, iniquus in regno est.

19. Est alius Antichristus auctor hujus, diabolus scilicet, qui meam Hierusalem, meam animam, certe animam Dei, animam pacificam obsidere nitatur suae legionis exercitu. *Non est* enim *colluctatio nobis adversus carnem et sanguinem: sed adversus principatus et potestates, adversus mundi hujus rectores, tenebrarum harum* **(Ephes. VI, 12)**. Tunc est discessio cum anima a se ipsa desciscit: et rursus cum Dominum cogitat, tremit atque turbatur. Tunc cum interiora Antichristus tenet: donec de medio fiat, injustitia exsultat, iniquitas regnat. Tunc fides rara, ut ipse quasi addubitans Dominus dixerit: *Tunc veniens filius hominis, numquid inveniet fidem super terram* **(Luc. XVIII, 8)**, vel in nostra utique terra, vel in orbe terrarum? Sic et alibi: *Dominus respexit super filios hominum, si est intelligens aut requirens Deum* **(Psal. XIII, 2)**: Non quia dubitet Deus, sed quia ita rara erit in hominibus fides, ut secundum opinionem hominum videretur esse dubitandum.

20. Ergo quando in medio templi est diabolus, desolatio abominationis est, secundum Danielem prophetam **(Dan. IX,**

27): cum autem unicuique laboranti Christi praesentia spiritalis illuxerit, tollitur iniquus e medio, et incipit regnare justitia quae omnem fidelium mentibus evacuat principatum.

21. Est etiam tertius Antichristus, aut Arius, **1509** aut Sabellius; immo omnes sunt Antichristi qui prava nos interpretatione seducunt. Et ideo *qui legit intelligat* **(Matth. XXIV, 15)**: qui intelligit, non seducatur, ut credat falsa pro veris, more utique Judaeorum, qui verum Christum negaverunt; unde consequens erit ut credant verum esse qui falsus est: sic et Ariani, quod negant Christo, Antichristo non negabunt.

(Vers. 23.) *Vae illis quae in utero habent, et ubera dant in illis diebus!*

22. Ergo conceptio criminosa est? Atqui liberi praemia nuptiarum sunt. Et quomodo Saram Dominus benedixit, et peperit? Quomodo Anna oravit, et genuit? Quomodo Rachel filios benedicta suscepit? Numquid erraverunt prophetae, quoniam Dominus errare non potuit? Sed in prophetis quoque Dominus est locutus, et ideo nec illi errare potuerunt. Qui igitur quadrare poterit discordia litterarum?

23. Sed quia ibi bellum est, convertamur ad spiritum pacis; Pax enim dixit: *Mulier cum parturit, tristitiam habet, quia venit hora ejus: cum autem pepererit, jam non meminit tristitiae.* Habetis iterum quod subjecit: *Et vos modo quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum* **(Joan. XVI, 21 et 22)**; ut ostenderet perfectorum esse laetari, nutare infirmorum, quasi adhuc incerta metuentium. Sed et hic in superioribus dixit: *Edebant et bibebant:*

nubebant, et uxores ducebant **(Luc. XVII, 27)**, ligantes scilicet se in hanc vitam, et sollicitudinibus saecularibus vincientes. Hae sunt itaque praegnantes quibus vae dicitur, quae arvinam suae carnis extendant, et quibus intimorum gressus pigrescat animorum, effetae virtutum, fetaeque vitiorum.

24. Sed nec illae praegnantes condemnationis exsortes sunt, quae in bonorum actuum molimine constitutae, necdum aliquos suscepti operis dedere processus. Sunt enim et quae de Dei timore concipiunt, quae dicunt: *De timore tuo concepimus et parturivimus* **(Esai. XXVI, 18)**. Sed non omnes pariunt, non omnes perfecti, non omnes possunt dicere: *Peperimus spiritum salutis in terra:* non omnes Mariae, quae de Spiritu sancto Christum concipiant, Verbum pariant. Sunt enim quae abortivum excludant Verbum, antequam pariant: sunt quae in utero Christum habeant, sed eum nondum formaverunt, quibus dicitur: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis* **(Galat. IV, 19)**. Ergo qui adhuc in utero sunt, parturiuntur quasi imperfecti: jam illi perfectiores, quibus dicitur: *Ego vos per Evangelium genui* **(I Cor. IV, 15)**.

25. Multi patres per Evangelium, et multae matres quae Christum pariunt. Quis mihi igitur Christi monstret parentes? Ipse monstravit, dicens: *Quae mihi est mater, aut qui fratres? . . . . Qui fecerit voluntatem Patris mei qui in coelis est, ipse mihi et frater, et soror, et mater est* **(Matth. XII, 48 et 50)**. Fac voluntatem Patris, ut Christi mater sis. Multae conceperunt Christum, et non genuerunt. Ergo **1510** quae parit justitiam, Christum parit: quae parit

sapientiam, Christum parit: quae parturit verbum, Christum parturit.

26. Est etiam quae parturivit injustitiam, et peperit iniquitatem. Istis vae praegnantibus, quae corpore graves, ad evadendum periculum pigriores sunt! Istis vae, quibus futuri partus, quo corpus omne concutitur, dolor ingeritur. His futuri signa judicii initia sunt dolorum **(Matth. XXIV, 8)**.

27. Docuit etiam Moyses esse praegnantem, quam si duo conculcaverint litigantes, abortivum cito incidat **(Exod. XXI, 22)**. Et ideo bona femina litem fugiat, pacem sequatur; ut partum possit absolvere: nec novem mensium tempus exspectet, verbi partus non in tempore, sed diligentiae plenitudine est. Consummatus autem in brevi justus explevit tempora multa **(Sap. IV, 13)**. At contra cito anima imperfecta calcatur, et verbum quod concepit, amittit. Sed vae illi qui scandalizaverit unum de pusillis istis **(Marc. IX, 41)**! Vae illi qui praegnantem calcaverit! Nam si informe adhuc pignus excluserit, pecuniae jactura est: si vero formatum, reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu.

28. Sed cur oculum aut manum, cum abortivus et manum habeat, et oculum habeat, qui jam formatus excussus est? Unde apparet pro eo modo quo nocuit, unumquemque damnandum. Si enim catechumenum quis vel haereticus vel schismaticus tamquam de utero vel animae vel Ecclesiae parturientis excusserit, levius punitur: si fidelem, gravius. Et ideo cavendum ne cum talibus litigando Ecclesiam calces; stultas enim pugnas, et sine disciplina quaestiones devita,

sciens quia generant lites, quibus Ecclesia quasi parturiens totius corporis conculcatione vexetur **(II Tim. II, 16)**.

29. Ergo cito reple ventrem tuum, ut citius possis partum edere. Audi quomodo repleas, et quibus repleas: *Ex fructu,* inquit, *oris sui vir implevit ventrem suum: fructibus autem labiorum suorum satiabitur* **(Prov. XVIII, 20)**.

30. De nutrientibus quoque docuit me illud Salomonis sublime judicium, et illa duarum contentio feminarum, quod etiamsi jam partus dolore sint absolutae, adhuc tamen confidendorum pignorum metu nutent; quia per temulentiam nutrientis somnus obrepat, parvulum mater opprimat, neget suum, quaerat alienum: sed et illa quae filium non peremit, periclitatur suo; quia judicii haeret incerto **(III Reg. III, 25)**.

31. Ergo et nos, ne quasi imperfectorum parentes operum aut judicii dies, aut mortis inveniat, parvulos nostros ablactare properemus. Ablactatus Isaac non fuit somno matris obnoxius; et ideo epulum magnum exhibuit Abraham, quando ablactavit filium **(Gen. XXI, 8)**. Ablactatus David retributionem animae suae sperat **(Psal. CXXX, 2)**; non enim ut Corinthius in primordio fidei, escae adhuc invalidus fortiori, lacte potatur: sed jam pane solido firmatus in plenitudinem perfectae aetatis adoleverat **(I Cor. III, 2)**. **1511** Ergo non satis est cura generandi, nisi suppetat efficacia nutriendi.

32. Itaque et tibi tamquam Mariae verbum Dei crescat, sapientia et aetate proficiat. Quod ita fit, si omnia dicta justitiae in corde custodias, nec senectutis tempus exspectes:

sed in prima aetate desponsata alii viro justo sapientiam sine corruptela corporis tui cito concipias, cito parias, cito nutrias. Vide mihi Paulum hesterno persequentem, hodie credentem, die crastina praedicantem **(Act. IX, 21)**.

33. *Orate ne fiat fuga vestra hyeme, vel sabbato* **(Matth. XXIV, 20)**. Cum judicii die venturus sit Dominus, ante quem ignis ardebit; ignis autem vis aut semper eadem, aut citius adurat aestate: quomodo orandum dicit ne fuga nostra hyeme fiat; nisi forte quia is qui in montes fugit, frigus et glaciem, procellas et grandinem delictorum timere debet, et optare aestivae lucis serenitatem, ne lubrico corporis vestigia infirma labantur?

34. Unde et illa jam secura processu, jam firmis radicibus nixa laetatur, dicens: *Hyems abiit, tempus secandi advenit* **(Cant. II, 11 et 12)**; hyeme enim arbores ventus suo honore despoliat, et asperitas frigoris teneras frondes in speciem mortis interficit: vere autem resurgunt semina, et tamquam nova aestas naturae viridantis adolescit. Vere Pascha est, quando servatus sum: aestate est Pentecoste, quando resurrectionis gloriam celebramus ad instar futuri.

35. Orandum etiam ne sabbato te, hoc est, ab operibus otiantem veniens Dominus deprehendat. Et ideo juxta Legem operare diem in die, et esto spiritu ferventi, et labore pervigili. Nec otiosum illud, quia scriptum est: *Sabbato humiliabis animam tuam* **(Lev. XIII)**: et quia septuaginta annis populus in captivitate duravit, tunc violata religio, obtrita libertas, pudicitia vulnerata. Ergo tunc tibi emigrandum ex hac vita, quando virtutes vigent, vitia captiva sunt; non quando captiva

est anima, vigor et virtus vacat corporis, et peccata dominantur.

(Vers. 25.) *Et erunt signa in sole et luna et stellis.*

36. Et prophetiae vera series, et integra causa mysterii, quod et captivi Judaei secundo in Babyloniam, Assyriamque ducentur, captivi in toto erunt orbe, quia negaverunt Christum: et Hierusalem quae videtur, ab hostili exercitu calcabitur, cadentibus Judaeis in ore gladii: et Judaea omnis a nationibus credituris subjicietur in ore gladii spiritalis, qui est sermo bis acutus: et fient signa diversa in sole et luna et stellis.

37. Quae signa secundum Matthaeum evidentius exprimuntur: *Tunc,* inquit, *sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellae cadent* **(Matth. XXIV, 29)**. Plurimis enim a religione deficientibus, clara fides obscurabitur nube perfidiae; quia mihi sol ille coelestis mea fide vel minuitur, vel augetur. Quemadmodum si plurimi radios mundani solis aspiciant, pro captu videntis aut pallidior sol videtur, aut clarior: ita pro devotione credentis unicuique spiritale lumen infunditur. Et quemadmodum menstruis cursibus luna vel terrae oppositu cum fuerit e regione solis, vanescit: sic et sancta Ecclesia, cum lumini coelesti vitia carnis obsistunt, fulgores divini luminis de Christi radiis **1512** non potest mutuari. Nam in persecutionibus lucem Dei solus plerumque amor vitae hujus excludit.

38. *Stellae cadent,* illi utique resurrectionis gloria jam micantes, illi viri sicut luminaria in saeculo verbum vitae continentes, illi viri de quibus Abrahae dictum est, quia sicut coelum fulget et stellae, sic et semen ejus **(Gen. XIII, 16)**.

Excident ergo hominibus patriarchae, excident prophetae, si persecutionis acerbitas convalescat: quae oportet fieri, donec Ecclesiae in omnibus virtutum, in singulis plenitudo cumuletur; sic enim probantur boni, sic produntur infirmi. Ergo varii animorum aestus ita graves erunt, ut delictorum multitudine male consciis, futuri judicii metu, sacri in nobis ros fontis arescat; aret enim perfidia, fides rorat.

(Vers. 26, 27.) *Nam virtutes in coelo commovebuntur: et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus.*

39. Fortasse quemadmodum Domini exspectatur adventus; ut ejus praesentia in toto fiat vel hominis orbe vel mundi, quae fit utique in singulis, cum omnibus affectibus receperint Christum: sic etiam virtutes coelorum adventu domini Salutaris ac reditu **(Psal. XIII, 10)**, est enim virtutum Dominus, augmentum gratiae consequantur necesse est, et plenitudine divinitatis propius se infundente moveantur.

40. Sunt etiam virtutes coelorum quae enarrant gloriam Dei **(Psal. XVIII, 1)**, quae pleniore Christi infusione meveantur, virtutes spiritales, quae vident Christum. Docuit nos David quemadmodum hae moveantur virtutes. dicens: *Accedite ad eum, et illuminamini* **(Psal. XXXIII, 6)**. Docuit etiam Paulus **(II Cor. III, 16)** quemadmodum Christum videas; cum enim conversus fueris ad Dominum, aufertur velamen, et vides Christum.

41. Vides illum in nubibus. Non equidem puto quod in caligine tenebrosa et horrore pluviali Christus adveniat; nubes enim quando videntur, coelum utique caliganti horrore

subtexunt. Et quomodo in sole posuit tabernaculum suum **(Psal. XVIII, 6)**, si pluvialis erit ejus adventus?

42. Sed sunt nubes quae, quia sic oportet, coelestis obtexunt mysterii claritatem: sunt nubes quaerore gratiae spiritalis humescant. Aspice nubem in veteri Testamento: *In columna,* inquit, *nubis loquebatur ad eos* **(Psal. XCVIII, 7)**. Per Moysen utique loquebatur, per Jesum Nave, qui solem statuit **(Josue X, 12)**; ut plenioris luminis acciperet claritatem. Ergo Moyses et Jesus nubes sunt. Aspice quia viri sancti nubes sunt, qui sicut nubes volant, et quasi columbae cum pullis. Super me nubes sunt Esaias, Ezechiel, qui mihi per Cherubim et Seraphim sanctitatem divinae Trinitatis ostendunt **(Esai. LX, 8)**. Nubes sunt omnes prophetae: in his nubibus venit Christus. Venit in nube in Canticis canticorum, serena nube, et Sponsi refulgens laetitia **(Cant. III, 11)**. Venit et in nube levi incarnatus ex Virgine; vidit enim propheta sicut nubem venire ab Oriente **(Esai. XIX, 1)**. Et bene levem nubem dixit, quam terrena vitia non gravarent. Vide nubem, in quam Spiritus sanctus supervenit, et virtus Altissimi obumbravit **(Luc. I, 35)**.

43. Cum ergo apparuerit Christus in nubibus **(Matth. XXIV, 30)**, **1513** concident se Tribus terrae; est enim quidam ordo criminum, et series peccatorum, quae Christi dirimatur adventu.

(Vers. 29, 30.) *Videte ficulneam et omnes arbores, cum producunt jam ex se fructum, scitis quia prope est aestas.*

44. Diverso quidem modo, in unum tamen concurrere videtur Evangelistarum sententia; Matthaeus enim de sola dixit

ficulnea, cum ramus ejus tener fuerit **(Matth. XXIV, 32)**: hic de arboribus omnibus. Verum sive cum fructus in omnibus virescit arboribus, et ficulnea fecunda jam floret, ut omnis lingua confiteatur Deo, confitente etiam populo Judaeorum; sperare Domini debemus adventum, quo tamquam temporibus aestivis resurrectionis fructus metentur: sive cum levem fragilemque jactantiam homo iniquitatis tamquam folia Synagogae ramus, induerit, conjicere debemus appropinquare judicium: nam remunerare fidem Dominus, et delinquendi finem afferre festinat.

45. Duplicem igitur habet figuram haec ficulnea, vel cum dura mitescunt, vel cum peccata luxuriant. Nam per fidem credentium quae arebant ante, florebunt: et per gratiam delictorum peccatores gloriabuntur: ibi fructus est fidei, hic perfidiae lascivia. Fructum mihi ficulneae agricolae Evangelici **(Luc. XIII, 9)** cultura promittit, desperare non debemus, si foliis ficulneae peccatores se tamquam fraudis veste texerunt, ut conscientiam velarent: ergo folia suspecta sine fructu. Tales vestes paradisi exsules habent **(Gen. III, 7)**.

(Cap. XXII. --- Vers. 10.) *Ecce introeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis homo amphoram aquae portans.*

46. Bonum est considerare ubi Dominus pascha faciat. Secundum Matthaeum habes: *Ite in civitatem ad quemdam* **(Matth. XXVI, 18)**. Primum majestatem divinitatis adverte. Cum discipulis loquitur, et jam novit quid alibi sit futurum. Deinde dignationem ejus intuere; quia non persona divitis aut potentis eligitur: sed pauper ambitur, et angustum hospitium pauperis amplis nobilium aedibus antefertur. *Ite,* inquit, *ad quemdam.* Sciebas, Domine, nomen

ejus, cujus sciebas ministerium, sciebas ministerium cujus sciebas occursum: sed ideo sine nomine designatur, ut ignobilis aestimetur. Nihil hic compositum, ubi non exprimitur persona, sed causa. Secundum Marcum autem, *Lagenam aquae portans* **(Marc. XIV, 13)**. Hic ergo apostolis mandatur sequendus.

47. **(Vers. 11, 12.)** Et quomodo paterfamilias? Ut agnoscas sanctitatis definitionem esse, non census. Quomodo in superioribus habens stratum magnum? Ut magnum meritum ejus advertas, in quo Dominus cum discipulis sublimium virtutum ejus delectatione requiesceret. Utinam ergo mihi contingat amphoram aquae portare, contingat **1514** lagenam aquae portare, quam portat paterfamilias, habens in superioribus stratum magnum. Quid est enim amphora, nisi mensura perfectior? Non mediocres qui mensuram habent. Denique Dominus: *Mensuram,* inquit, *bonam commotam, superfluentem dabunt vobis* **(Luc. VI, 38)**.

48. Nam de aqua quid loquar? Super aquam ante ipsos mundi natales sanctus, ut legitur, Spiritus ferebatur **(Gen. I, 2)**. O aqua, quae humano aspersum sanguine, ut praesentium lavacrorum figura praecederet, orbem terrarum lavisti! O aqua, quae sacramentum Christi esse meruisti, quae lavas omnia, nec lavaris! Tu incipis prima, tu comples perfecta mysteria. A te principium, in te finis: vel potius tu facis ut finem nesciamus. Per te fetor tabidae carnis aboletur, et pereuntia situ viscera asperso sale, in multam servantur aetatem. Per te arentibus aestu corporibus dulcis ad gratiam, salutaris ad vitam, suavis ad voluptatem potus infunditur. Tu nomen prophetis et apostolis, tu nomen Salvatori dedisti: illi nubes coeli **(Esai. LX, 8)**, illi sal mundi **(Matth. V, 13)**, iste

fons vitae est **(Joan. VII, 38)**. Quae montibus pressa non clauderis, quae scopulis illisa non frangeris, quae terris infusa non deficis: sed intimis scaturiens venis, aut spiritum inclusa vitalem inhalas, aut succum infusa fertilem praestas, aut rigatu superfusa ad commodum subministras; ne siccatis exinanita vitalibus, solemnes neget terra proventus. Omnium elementorum substantia, coelum, aer, mare, et terra te reddunt. Te prophetico percussa tactu, ut sitientium rigares corda populorum, vomuit petra **(Exod. XVII, 6)**: te, cum de latere Salvatoris erumperes, percussores viderunt, et crediderunt **(Joan. XIX, 34)**: et ideo regenerationis nostrae de tribus una es testibus; tres enim testes sunt, aqua, sanguis, et spiritus **(I Joan. V, 8)**. Aqua ad lavacrum, sanguis ad pretium, spiritus ad resurrectionem.

(Vers. 29.) *Et ego quidem dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum.*

49. Regnum Dei non est de hoc mundo. Non ergo aequalitatis homini ad Deum, sed similitudinis aemulatio est; solus enim Christus est plena imago Dei, propter expressam in se paternae claritudinis unitatem: justus autem homo ad imaginem Dei est, si propter imitandam divinae conversationis similitudinem mundum hunc Dei cognitione contemnat, voluptatesque terrenas verbi Dei perceptione despiciat, quo alimur in vitam; unde et corpus Christi edimus **(De conseq. dist. 2, cap. In quibus, § Corpus)**, ut vitae aeternae possimus esse participes. Non enim victus et potus nobis praemii loco spondetur et honoris, sed communicatio gratiae coelestis et vitae: neque duodecim throni tamquam aliqua corporalis sunt receptacula sessionis **(Vers. 30)**; sed quia sicut secundum divinam

similitudinem judicat Christus cognitione cordium, non interrogatione factorum, **1515** virtutem remunerans, impietatemque condemnans: ita et apostoli in judicium spiritale formantur remuneratione fidei, et exsecratione perfidiae, virtute errorem redarguentes, sacrilegos odio persequentes.

50. Convertamur igitur, et caveamus ne in perditionem aliqua inter nos de praelatione possit esse contentio; si enim contendebant apostoli, non excusationi obtenditur, sed cautioni proponitur. Si Petrus aliquando convertitur, qui ad primam Domini secutus est vocem **(Matth. IV, 20)**, quis potest dicere cito se esse conversum? Cave ergo jactantiam, cave saeculum; ille enim confirmare jubetur fratres suos qui dixit: *Omnia dimisimus, et secuti sumus te* **(Luc. XVIII, 28)**.

51. Deinde contuendum est quia non omnis honorificentiae studio humilitas definitur; potes enim deferre alicui propter saeculi gratiam, potentiae metum, utilitatisque contuitum. Tua aedificatio quaeritur, non alterius honor: et ideo una datur omnibus forma sententiae, ut non de praelatione jactantia sit, sed de humilitate contentio; eoque se Dominus proponit imitandum. Egebamus omnium, ipse nullorum; et tamen praebuit se humilitatis auctorem, cum discipulis ministraret. Quod utique non faciebat studio utilitatis, sed exercitatione virtutis.

52. **(Vers. 31.)** Petrus autem etsi spiritu promptus, corporis tamen adhuc infirmus affectu denuntiatur Dominum negaturus; neque enim poterat divinae constantiam intentionis aequare. Passio Domini aemulos habet, pares non habet. Ita non reprehendo quod negavit, laudo quod flevit. Aliud

commune conditionis est, aliud speciale virtutis. Et ideo instruitur ad cavendum, non cogitur ad negandum.

(Vers. 36.) *Qui nunc habet,* inquit, *sacculum tollat similiter et peram: et qui non habet, vendat tunicam suam, et emat sibi gladium.*

53. O Domine, cur emere me jubes gladium, qui ferire me prohibes? Cur habere praecipis, quem vetas promi? Nisi forte ut sit parata defensio, non ultio necessaria; et videar potuisse vindicari, sed noluisse. Lex tamen referire non vetat, et ideo fortasse Petro duos gladios offerenti: *Satis est* **(Vers. 38)**, dicis, quasi licuerit usque ad Evangelium; ut sit in Lege aequitatis eruditio, in Evangelio bonitatis perfectio.

54. **(Vers. 37.)** Multis hoc iniquum videtur: sed non iniquus Dominus, qui cum se posset ulcisci, maluit immolari. Est enim gladius spiritalis, ut vendas patrimonium, emas verbum, quo nuda mentis penetralia vestiuntur. Est etiam gladius passionis, ut exuas corpus, et immolatae carnis exuviis ematur tibi sacri corona martyrii: quod ex benedictionibus Dominicis colligere potes, qui summam omnium coronam, si quis persecutionem patiatur pro justitia, praedicavit. Denique ut scias quia de passione locutus est, ne turbaret discipulorum **1516** animos, de se exemplum protulit, dicens: *Quoniam hoc quod scriptum est, oportet impleri in me, quod et cum inustis deputatus est.*

55. Movet tamen adhuc quod duos gladios discipuli protulerunt; ne forte unum novi, alterum veteris Testamenti, quibus adversus diaboli armamur insidias? Denique dicit Dominus: *Satis est,* quasi nihil desit ei, quem utriusque Testamenti doctrina munierit.

(Vers. 42, 43.) *Pater, si possibile est, transfer a me calicem istum.*

56. Haerent plerique hoc loco, qui tristitiam Salutaris ad argumentum inolitae potius a principio, quam susceptae ad tempus infirmitatis inclinant, et naturalis sensum cupiunt detorquere sententiae. Ego autem non solum excusandum non puto, sed etiam nusquam magis pietatem ejus majestatemque demiror; minus enim contulerat mihi; nisi meum suscepisset affectum. Ergo pro me doluit, qui pro se nihil habuit quod doleret: et sequestrata delectatione divinitatis aeternae, taedio meae infirmitatis afficitur. Suscepit enim tristitiam meam, ut mihi suam laetitiam largiretur: et vestigiis nostris descendit usque ad mortis aerumnam, ut nos suis vestigiis revocaret ad vitam. Confidenter ergo tristitiam nomino, quia crucem praedico; neque enim speciem Incarnationis suscepit, sed veritatem. Debuit ergo et dolorem suscipere, ut vinceret tristitiam, non excluderet. Neque enim habent fortitudinis laudem, qui stuporem magis vulnerum tulerint quam dolorem: *Homo enim in plaga, et sciens,* inquit, *ferre infirmitates* **(Esai. LIII, 3)**.

57. Nos vult erudire, ut quia in Joseph didiceramus carcerem non timere, mortem vincere disceremus in Christo: et quod est amplius, quemadmodum futurae mortis moestitiam vinceremus. Quomodo enim te imitaremur, Domine Jesu, nisi sequeremur ut hominem, nisi mortuum crederemus, nisi vulnera vidissemus? Quemadmodum discipuli crederent fuisse moriturum, nisi morituri tristitiam comperissent? Sed adhuc dormiunt, et nesciunt dolere, pro quibus Christus dolebat; ita enim legimus: *Quia peccata nostra portat, et pro nobis dolet* **(Ibid. 4)**. Doles ergo, Domine, non tua, sed mea

vulnera: non tuam mortem, sed nostram infirmitatem: et nos aestimavimus te esse in doloribus, cum tu non pro te, sed pro me doleres; infirmatus enim es, sed propter peccata nostra **(Ibid. 5)**: non quia illa tibi infirmitas erat ex Patre assumpta, sed pro me suscepta; quia mihi proderat ut eruditio pacis nostrae esset in te, et livore tuo vulnera nostra sanares.

58. Sed quid mirum si pro omnibus doluit, qui pro uno flevit? Et quid mirum si moriturus pro omnibus taedeat, qui Lazarum ressuscitaturus illacrymat **(Joan. XI, 35)**? Sed et ibi piae sororis lacrymis commovetur; quia mentem humanam tangebant: et hic alto operatur affectu; ut quia in carne sua peccata nostra perimebat, moerorem quoque **1517** animae nostrae, suae animae moeror aboleret. Et fortasse ideo tristis est, quia post Adae lapsum tali transitu nobis erat ex hoc saeculo recedendum, ut mori esset necesse: *Deus enim mortem non fecit, nec laetatur in perditione vivorum* **(Sap. I, 13)**; et ideo fastidit quod ipse non fecit.

59. Denique ait: *Transfer a me calicem istum,* quasi homo mortem recusans, quasi Deus sententiam suam servans; oportet enim mori nos saeculo, ut resurgamus Deo; ut juxta divinam sententiam lex maledictionis, resoluto in terrae limum naturae fine, solvatur **(Gen. III, 19)**. Quod autem ait:

(Vers. 42.) *Non mea voluntas, sed tua fiat.*

60. Suam ad hominem retulit: Patris, ad divinitatem; voluntas enim hominis temporalis, voluntas divinitatis aeterna. Non alia voluntas Patris, alia Filii; una enim voluntas, ubi una divinitas. Disce tamen Deo esse subjectus; ut non quod ipse vis eligas, sed quod Deo scias esse placiturum.

61. Deinde verborum ipsorum proprietatem consideremus: *Tristis est,* inquit, *anima mea* **(Matth. XXVI, 38)**. Et alibi: *Nunc anima mea turbata est valde* **(Psal. VI, 4)**. Non ergo suscipiens, sed suscepta turbatur; anima enim obnoxia passionibus, divinitas libera. Denique, *Spiritus promptus, caro autem infirma* **(Matth. XXVI, 41)**. Tristis autem est non ipse, sed anima. Non est tristis sapientia, non divina substantia, sed anima. Suscepit corpus meum; non me fefellit, ut aliud esset, aliud videretur. Tristis videbatur, et tristis erat, non pro sua passione, sed pro nostra dispersione. Denique ait: *Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis* **(Matth. XXVI, 31)**. Tristis erat, quia nos parvulos relinquebat. Caeterum quam constanter se morti obtulerit, Scriptura declarat **(Joan. XVIII, 4)**; quandoquidem quaerentibus occurrit, turbatos confirmavit, trepidos provocavit, proditorem osculi dignatione suscepit.

62. Nec illud distat a vero, si tristis erat pro persecutoribus suis, quos sciebat immanis sacrilegii poenas daturos. Et ideo dixit: *Transfer hunc calicem a me* **(Luc. XXII, 42)**; non quia Dei Filius mortem timebat, sed quia vel malos perire nolebat. Denique ait: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum* **(Luc. XXIII, 34)**, ut passio sua esset omnibus salutaris.

(Vers. 48.) *Juda, osculo Filium hominis tradis?*

63. Magna divinae significatio potestatis, magna disciplina virtutis. Et consilium proditionis aperitur, et adhuc patientia non negatur. Ostendisti, Domine, quem proderet, dum occulta manifestas. Ostendisti etiam quem traderet, dum dicis: *Filium hominis;* quia caro, non divinitas comprehenditur. Illud tamen

plus confutat ingratum, quod eum tradiderit, qui cum esset Dei **1518** Filius, propter nos tamen Filius hominis esse voluisset. Quasi dicat: Propter te suscepi, ingrate, quod tradis. En hypocrisin. Ergo per interrogationem pronuntiandum puto, quasi amantis affectu corripiat proditorem: *Juda, osculo Filium hominis tradis?* Hoc est, amoris pignore vulnus infligis, et charitatis officio sanguinem fundis, et instrumento pacis mortem irrogas? Servus dominum, discipulus prodis magistrum, electus auctorem? Hoc est illud: *Utiliora vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici* **(Prov. XXVII, 6)**. Proditori hoc: pacifico vero quid dicitur? *Osculetur me ab osculis oris sui* **(Cant. I, 1)**.

64. *Et osculatus est,* inquit, *eum* **(Matth. XXVI, 49)**. Non quo simulare nos doceat, sed ut neque proditionem refugere videretur, et plus afficeret proditorem, cui amoris officia non negaret; scriptum est enim: *Cum odientibus pacem eram pacificus* **(Psal. CXIX, 7)**.

65. Et signo dato, inquit, ab iis qui cum fustibus venerant, comprehenditur **(Matth. XXVI, 50)**: sed Dominum omnium mysteria, non arma tenuerunt. Denique locutus est, et ceciderunt retrorsum **(Joan. XVIII, 6)**. Quo mihi legiones angelorum, quo coelestis exercitus? Vox Domini sola plus terret. Hanc ille ad demonstrandum divinae majestatis indicium, qui in pectore Christi recumbebat, eligit. Volenti ergo injicit manus turba, nectuntur vincula. O amentes! O perfidi! non sic comprehenditur sapientia, non sic tenetur justitia.

66. **(Vers. 49-51.)** Nec discipulorum studia defuerunt. Denique Petrus eruditus in Lege, promptus affectu, qui sciret

Phineae reputatum ad justitiam quod sacrilegos peremisset, percussit principis servum **(Psal. CV, 31)**. Sed Dominus vulnera cruenta detersit, mysteria divina subjecit; ut servus principis mundi, hoc est, non naturae conditione, sed culpae, saecularium famulus potestatum, auris suae vulnus exciperet; quia non audisset verba sapientiae: *Omnis denique qui facit peccatum, servus est peccati* **(Joan. VIII, 34)**. *Peccatis,* inquit, *vestris venditi estis* **(Esai. L, 1)**. Venditio propter peccata nostra: propter bonitatem autem Dei redemptio peccatorum. Aut si Petrus volens **(24, quaest. 1, c. Si Petrus)** percussit aurem, docuit quod aurem habere in specie non deberent, quam in mysterio non habebant. Sed bonus Dominus et ipsi refundit auditum, secundum prophetica dicta demonstrans **(Esai. XXXV, 10)** et ipsos, si convertantur, posse sanari, qui in passione Domini vulnerati sunt; eo quod omne peccatum fidei mysteriis abluatur.

67. Tollit ergo Petrus aurem. Quare Petrus? Quia ipse est qui accepit claves regni coelorum **(Matth. XVI, 19)**: ille enim condemnat, qui et absolvit; quoniam idem et ligandi et solvendi adeptus est potestatem **(Ibid.)**. Tollit autem male audientis: tollit autem gladio spiritali aurem interiorem male intelligentis.

1519 68. Caveamus ne cui tollatur auricula. Legitur passio Domini: si ad divinitatem ejus referimus infirmitatem corporeae passionis, exciditur auricula, et exciditur a Petro, qui non passus est Christum prophetam aestimari: sed Dei Filium docuit fideli confessione signari. Ergo cum legimus teneri Jesum, caveamus ne ab aliquo audiamus, et putemus eum secundum divinitatem teneri, teneri invitum, teneri quasi

infirmum. Tenetur quidem, et ut dixit Joannes **(Joan. XVIII, 12)**, ligatur secundum corporis veritatem: sed vae illis qui ligant Verbum! Ligant enim qui tantummodo Christum hominem putant: ligant qui praescium non putant, qui omnipotentem non confitentur. Mala vincula Judaeorum quibus non Christum ligant, sed seipsos alligant. Ligatur autem in domo non pii alicujus et justi, sed in domo Caiphae **(Joan. XI, 50)**, hoc est, in impia domo; ubi etiam moriturus pro omnibus prophetatur. Quam amentes igitur qui beneficia divina confitentur, et beneficiorum auctorem persequuntur!

69. Ideo aurem perdunt, quia perdiderunt auditus profectum. Auditum multi non habent, qui habere se credunt. In Ecclesia omnes habent, extra Ecclesiam non habent. Aut fortasse ideo aurem tulit; ne amplius delinquerent audientes, qui audita servare non possent. Sic et aliquando confudit Deus linguas exstruentium turrem, ne se audirent, et opus suae impietatis augerent **(Gen. XI, 7)**.

70. Comprehende, si potes, quomodo ad dexterae salutaris attactum fugiat dolor, et vulnera non medicamento aspersa, sed tactu obducta sanentur. Operatorem suum limus agnoscit, et operatricem suam Domini manum sequitur caro; quomodo enim vult, opus suum creator instaurat. Sic et alibi caeco illi visus, luto supra oculos illito, quasi in naturam redierit, reformatur **(Joan. IX, 6)**. Jubere potuit, sed operari maluit; ut cognoscamus ipsum esse qui e limo terrae corporis membra nostri variis apta formavit officiis, et infuso vigore mentis animavit.

71. Venerunt ergo et comprehenderunt eum, gravius perituri studii sui fructu: nec intellexerunt infelices mysterium, nec venerati sunt tam clementem pietatis affectum, quod etiam hostes suos non passus est vulnerari. Illi justo mortem inferebant: persecutorum vulnera iste sanabat.

(Vers. 54, 55.) *Petrus vero sequebatur a longe.*

72. Et bene a longe sequebatur, jam proxime negaturus; neque enim negare potuisset, si Christo proximus adhaesisset. Sed fortasse et in hoc nobis maxima sit admiratione reverendus, quod Dominum non reliquit, etiam cum timeret. Metus naturae est, cura pietatis. Alienum, quod timet: suum, quod non fugit. Quod sequitur, devotionis: quod negat, obreptionis. Commune, quod labitur: fidei, quod poenitet. Jam in domo principis sacerdotum ignis ardebat: accessit Petrus, ut calefaceret se; quia clauso Domino, calor mentis etiam in ipso refrixerat.

73. **(Vers. 56.)** Quid sibi vult quod prima eum prodit ancilla, **1520** cum viri utique magis eum potuerint recognoscere; nisi ut et iste sexus peccasse in necem Domini videretur, ut et iste sexus redimeretur per Domini passionem? Et ideo mulier resurrectionis accipit prima mysterium **(Joan. XX, 17)**, et mandata custodit; ut veterem praevaricationis aboleret errorem.

74. **(Vers. 57.)** Petrus ergo proditus negat; ponamus enim negasse Petrum, quia dixit Dominus: *Ter me negabis* **(Matth. XXVI, 34)**? Et malo negasse Petrum, quam Dominum fefellisse. Quid negavit? Quod promisit incaute. Devotionem consideravit, non respexit conditionem. Mulctatus, quia dixit

se animam ponere **(Joan. XIII, 37)**: quod non humanae infirmitatis, sed divinae est potestatis. Cum tam gravem imprudentis sermonis mulctam luerit, quanta est poena perfidiae!

75. Ubi tamen negat Petrus? Non in monte, non in templo, non in sua domo: sed in praetorio Judaeorum, in domo principis sacerdotum. Ibi negat, ubi veritas non est: ibi negat, ubi Christus captus, ubi Jesus ligatus est. Quid, nisi erraret, quem intromisit ostiaria, interrogavit ostiaria **(Joan. XVIII, 17)**, et ostiaria Judaeorum? Male Eva induxit Adam, male Petrum introduxit femina. Sed ille in paradiso labitur, ubi non veniabilis culpa: hic in praetorio Judaeorum, ubi difficilis innocentia. Illi interdictus lapsus, huic praedictus error. Ille commissus huic praejudicavit, hic illum resolvit.

76. Consideremus etiam quo in statu neget. *Frigus,* inquit, *erat* **(Ibid. 18)**. Si tempus consideremus, frigus esse non poterat: sed frigus erat ubi Jesus non agnoscebatur, ubi non erat qui lucem videret, ubi negabatur ignis consumens. Frigus ergo erat mentis, non corporis. Denique ad carbones stabat Petrus, quia algebat affectu **(Marc. XIV, 54)**. Mala flamma Judaica: urit, non calefacit. Malus focus, qui quamdam etiam sanctorum mentibus fuliginem erroris aspergit, juxta quem etiam Petri interiores oculi caligarunt. Illi oculi non carnis et sanguinis, sed oculi mentis, quibus Christum videbat.

77. Dicet aliquis: Tu Judaeorum etiam elementa condemnas? Non condemno elementa, quia non sunt Judaeorum, sed Christi: sed alia est quam condemno, flamma perfidiae. Hanc flammam condemno Judaeorum, divina secutus oracula; dicit

enim Dominus: *Argentum vestrum reprobum est* **(Jerem. VI, 30)**. Si argentum Judaeorum reprobum est, et focus reprobus Judaeorum est. Denique foco et auro Judaeorum caput vituli figuratum est **(Exod. XXXII, 24)**, hoc est, sacrilegii principatus.

78. Sed videamus negandi tenorem, quem inter evangelistas video esse diversum. Ita novum fuit Petrum potuisse peccare, ut peccatum ejus nec ab evangelistis potuerit comprehendi. Itaque Petrum prodenti ancillae quod ex illis esset qui cum Jesu Galilaeo erant, prima voce Matthaeus posuit respondisse: *Nescio quid dicas* **(Matth. XXVI, 70)**. Hoc etiam Marcus **(Marc. XIV, 68)**, qui secutus est Petrum, et ex ipso potuit verius cognoscere. Prima vox negantis est Petri; qua tamen non negare Dominum, sed a proditione se separasse mulieris videtur.

1521 79. Quid tamen negaverit, considera. Ex illis utique se esse, qui cum Jesu Galilaeo erant, vel, ut Marcus posuit **(Ibid., 67)**, cum Jesu Nazareno. Numquid negavit cum Dei fuisse se Filio? Hoc est dicere: Nescio Galilaeum, nescio Nazarenum, quem Dei Filium novi. Habeant homines locorum vocabula, Dei Filii patria non potest nuncupari, cujus majestatem locus nullus includit. Et ut scias hoc verum esse, etiam exemplo probatur; nam alibi cum interrogaret Dominus discipulos: *Quem dicunt esse homines Filium hominis? Alii Eliam, alii Hieremiam* dixerunt, *aut unum de prophetis* **(Matth. XVI, 13)**: Petrus autem ait: *Tu es Christus Filius Dei vivi* **(Ibid., 16)**. Numquid et ibi negavit, quia Christum non hominis Filium, sed Dei maluit confiteri? Certe quid hic putamus ambiguum, quod etiam Christus probavit?

80. Et aliud accipe. Interrogatus enim Petrus: *Et tu ex illis es, qui cum Jesu Galilaeo erant* **(Matth. XXVI, 69)**? Verbum aeternitatis refugit; non enim erant, qui esse coeperunt, hoc est dicere: Ille solus erat, qui in principio erat **(Joan. I, 1)**. Denique ait: *Non sum ego;* illius est enim esse, qui semper est. Unde et Moyses ait: *Qui est, misit me* **(Exod. III, 14)**.

81. Rursus cum urgeretur quod ex illis esset, secundum Marcum negavit **(Marc. XIV, 70)**; ut scias evangelistam veritati quam gratiae plus dedisse: sed tamen negavit ex illis se esse, non Christum negavit. Negavit hominum consortia, non Dei gratiam. Negaverit ex illis se esse, qui cum Galilaeo erant, non negavit cum Dei Filio.

82. Denique secundum Matthaeum proditus quod cum Jesu Nazareno fuisset, ait: *Nescio hominem* **(Matth. XXVI, 72)**. Hoc idem et in tertia voce uterque, de quibus proposuimus, evangelista; cum juramento enim respondisse posuerunt, quia nesciret hominem. Et bene negavit hominem, quem sciebat Deum. Denique ubi jusjurandum est, cauta responsio est. Nam etsi negavit Petrus, non tamen pejeravit; quia nec Dominus pejeraturum esse memoraverat. Quod si in Petro dubium est, quam periculosum est jusjurandum!

83. Joannes autem sic posuit, quoniam interrogatus ab ancilla Petrus, utrum ex discipulis esset illius hominis, prima voce responderit: *Non sum* **(Joan. XVIII, 17)**. Non enim erat hominis apostolus, qui erat Christi. Denique et Paulus hominis apostolum se esse negavit, dicens: *Paulus apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, et Deum Patrem* **(Galat. I, 1)**. Sed ne videretur ambiguum aliquod incarnationis afferre, subjecit: *Qui suscitavit eum a*

mortis **(Ibid.)**; ut et hominem credas, cum Deum ante credideris. Quod alibi quoque eodem tenore custodit, ubi dicit: *Unus enim Deus, et unus mediator Dei et hominum homo Christus Jesus* **(I Tim. II, 5)**. Prius utique mediatorem Dei quam hominum **1522** nuncupavit; non enim sat est utrumque credere, nisi fidei ordo servetur.

84. Concordat igitur ubique responsio; nam qui dixit: *Nescio hominem,* aequum erat ut interrogatus utrum esset ex discipulis hominis, diceret: *Non sum.* Itaque non Christi discipulum se negavit, sed hominis negavit esse discipulum. Itaque et Petrus et Paulus hominem negaverunt, quem Dei Filium fatebantur. Quod sensit Petrus, et Paulus expressit; hinc et ille profecit. Error Petri, doctrina justorum est: et titubatio Petri, omnium petra est. Denique super undas titubat, sed dexteram porrigit Christo: in monte cadit, sed levatur a Christo. Titubavit quidem Petrus in mari, sed ambulavit **(Matth. XIV, 30)**. Firmior titubatio Petri, quam nostra est firmitudo. Ibi cadit, quo nullus ascendit: ibi nutat, ubi nemo ambulat. Et tamen inter undas licet titubet, non labitur: nutat, non cadit: fluitat, non praecipitatur. Et si cecidit, in monte tamen cecidit: sed felicius ille cecidit quam alii steterunt: felicius cecidit, quem Christus levavit.

85. Iterum autem interrogatum quod ex discipulis ejus esset, Joannes scripsit negasse **(Joan. XVIII, 25)**. Et bene negavit, quia ex ejus dicebatur esse discipulis, quem hominem in superioribus sunt locuti. Nam et tertio quod cum illo visus esset, negavit, et hoc de superioribus derivatur: Cum illo quem hominem nuncupatis, non fui: sed a Dei Filio non recessi.

86. Lucas quoque scripsit Petrum interrogatum utrum ex illis esset, respondisse prima voce: *Non novi illum.* Et bene dixit. Temerarium quippe erat, ut diceret quia noverat eum, quem mens humana non potest comprehendere. *Nemo enim novit Filium, nisi Pater* **(Matth. XI, 27)**. Rursus secunda voce, secundum Lucam idem Petrus ait: *Non sum ego.* Maluit videlicet se negare, quam Christum. Aut quia videbatur negare Christi societatem, utique se negavit. Certe cum de homine negat, in Filium peccavit hominis, ut remitteretur ei, non in Spiritum sanctum. Tertio quoque interrogatus, ait: *Nescio quid dicas,* hoc est, sacrilegia vestra nescio.

87. Sed nos excusamus, ipse non excusavit; non enim satis est involuta responsio confitentis Jesum, sed aperta confessio. Quid prodest verba involvere, si videri vis denegasse? Et ideo Petrus non de industria sic respondisse inducitur; quia postea recordatus est, et tamen flevit. Maluit enim ipse suum accusare peccatum, ut justificaretur fatendo, quam gravaretur negando: *Justus enim in principio accusator est sui* **(Prov. XVIII, 17)**; et ideo flevit.

88. Quare flevit? Quia culpa obrepsit ei: ego soleo flere, si culpa mihi desit, hoc est, si non me vindicem, si non obtineam quod improbe cupio. **1523** Petrus doluit et flevit; quia erravit ut homo. Non invenio quid dixerit, invenio quod fleverit: lacrymas ejus lego, satisfactionem non lego: sed quod defendi non potest, ablui potest. Lavent lacrymae delictum, quod voce pudor est confiteri. Et veniae **(Cf. Aug. lib. I de Gratia Christi, cap. 45)** fletus consulunt, et verecundiae. Lacrymae sine horrore culpam loquuntur: lacrymae crimen sine offensione verecundiae confitentur: lacrymae veniam non postulant, et merentur. Inveni cur tacuerit Petrus, ne tam cito

veniae petitio plus offenderet. Ante flendum est, sic precandum.

89. Bonae lacrymae, quae lavant culpam. Denique quos Jesus respicit, plorant. Negavit primo Petrus, et non flevit; quia non respexerat Dominus. Negavit secundo, non flevit; quia adhuc non respexerat Dominus. Negavit et tertio, respexit Jesus, et ille amarissime flevit. Respice, Domine Jesu, ut sciamus nostrum deflere peccatum, lavare delictum. Unde etiam lapsus sanctorum utilis: nihil mihi nocuit quod negavit Petrus, profuit quod emendavit. Didici cavere alloquia perfidorum. Petrus inter Judaeos negavit, Salomon contubernio gentili deceptus erravit **(III Reg. XI, 4)**.

90. Flevit ergo et amarissime Petrus, flevit ut lacrymis suum posset lavare delictum: et tu si veniam vis mereri, dilue lacrymis culpam tuam: eodem momento, eodem tempore respicit te Christus. Si in aliquo fortasse labaris; quia secretorum tuorum assistit testis, respicit ut recorderis et fatearis errorem. Imitare Petrum dicentem alibi tertio **(6, q. 1, cap. Imitare Petrum)**: *Domine, tu scis quia diligo te* **(Joan. XXI, 15)**. Etenim quia tertio negaverat, tertio confitetur: sed negavit in nocte, confitetur in die **(Cf. Aug. lib. I de Gratia Christi, cap. 45)**.

91. Haec autem ideo scripta sunt, ut sciamus neminem jactare se debere; nam si Petrus lapsus est, quia dixit: *Etsi alii scandalizati fuerint in te, ego non scandalizabor* **(Marc. XIV, 29)**, quis alius jure de se praesumat? Denique et David quia dixerat: *Ego dixi in mea abundantia, non movebor in aeternum,* eam sibi jactantiam obfuisse profitetur,

dicens: *Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus* **(Psal. XXIX, 7 et 8)**.

92. Unde te evocem, Petre; ut doceas me quid flens cogitaveris? Unde, inquam, te evocem? De coelo, ubi jam choro insertus es angelorum: an etiam de tumulo; quia non putas injuriam et ibi esse, unde Dominus resurrexit? Doce nos quid tibi profuerint lacrymae tuae. Sed docuisti illico: nam qui lapsus es, antequam fleres, postquam **1524** flevisti, electus es, ut alios regeres, qui te ipse ante non rexeras.

93. Habebat ergo lacrymas Petrus, pio quas fundebat affectu: non habebat proditor fletus quibus culpam ablueret, sed tormenta conscientiae quibus sacrilegium fateretur; ut dum suo reus judicio damnatur, et spontaneo supplicio facinus expiatur, pietas Domini, qui se ipse nollet ulcisci, et divinitas probaretur, qui conscientiam mentis invisibili potestate interrogaret.

94. *Peccavi,* inquit, *quod tradiderim sanguinem justum* **(Matth. XXVII, 5)**. Etsi cassa est poenitentia proditoris, quia peccavit in Spiritum sanctum; est tamen nonnullus in scelere pudor culpam agnoscere. Et quamvis ille non absolvitur, Judaeorum tamen impudentia confutatur: quos cum professio redarguat venditoris, scelerati tamen sibi vindicant jura contractus, et exsortes reatus esse se credunt, dum dicunt: *Quid ad nos? Tu videris* **(Ibid.)**. Amentes plane, qui putent solvi se magis auctoris scelere, quam teneri. In pecuniariis causis refuso pretio jus solvitur: hi pretium recipiunt, et sacrilegium persequuntur, ac pertinacibus studiis funestam sibi vindicant sanguinis auctionem, cum refunderet venditor sacrilegii mercedem.

95. Evidenter itaque dum pretium sanguinis a Judaeorum gazophylaciis separatur, et ager figuli ea qua venditur Christus, comparatur pecunia **(Ibid., 7)**; dum is locus humandis peregrinorum reliquiis dicatur, et prophetiae impletur oraculum **(Jerem. XXXII, 44)**, et surgentis Ecclesiae mysterium revelatur. Ager enim secundum divina praecepta mundus hic omnis est **(Matth. XIII, 38)**: figulus autem, ille qui nos formavit e limo, de quo habes in veteri Testamento: *Quia finxit Deus hominem de limo terrae* **(Gen. II, 7)**, formandi per naturam, reformandi per gratiam habens pro suo arbitrio potestatem. Nam etsi propriis vitiis corruamus; per illius tamen misericordiam resumpto mentis spiritu, secundum Hieremiae oracula reformamur.

96. Pretium quoque sanguinis est pretium Dominicae passionis. Ergo pretio sanguinis emitur mundus a Christo; venit enim ut salvetur mundus per ipsum **(Joan. III, 17)**: in quo juxta ut opus auctoris, et jus est. Venit ergo ut consepultos per baptismum, et commortuos Christo ad perpetuitatis gratiam reservaret. Sed non passim omnibus ad sepeliendum est locus; nam etsi omnes mundus includat, **1525** non omnes reservat: et si communis habitatio; tamen legitima sepultura est eorum scilicet qui nunc sunt per fidem domestici Dei, sed fuerunt in lege peregrini. Qui sunt isti nisi de quibus dicitur: *Memores estote quod aliquando vos gentes, qui eratis in carne alienati a conversatione Israel, et peregrini promissionis Testamentorum* **(Ephes. II, 11 et 12)**? Sed hi nunc jam non sunt advenae atque peregrini; quoniam cives sanctorum esse fidei jure meruerunt .

97. Sequitur admirabilis locus, quo subeundae aequanimiter injuriae moralis infunditur patientia pectoribus humanis.

Accusatur Dominus, et tacet **(Matth. XXVII, 11)**: et bene tacet, qui defensione non indiget. Ambiant defendi, qui timent vinci. Non ergo accusationem timendo confirmat, sed despicit non refellendo. Quid enim timeret, qui non ambiret salutem? Salus omnium suam prodidit, ut acquirat omnium. Sed quid de Deo loquar? Susanna tacuit, et vicit; melior enim causa, quae non defenditur, et probatur. Et hic Pilatus absolvit: sed absolvit judicio, crucifixit mysterio. Verum hoc speciale Christi: illud humanum, ut apud iniquos judices magis videretur noluisse, quam non potuisse defendi.

98. Cur autem Dominus tacuerit, ipse praemisit, dicens: *Si vobis dixero, non credetis mihi: si vos interrogavero, non respondebitis mihi* **(Luc. XXII, 67 et 68)**. Illud tamen praestantissimum, quod maluit regem se probare, quam dicere; ut condemnandi causam habere non possent, qui quod objiciunt, hoc fatentur.

99. **(Vers. 8.)** Herode autem cupiente aliqua mirabilia ejus videre, ipse tacuit et nihil fecit; quia nec illius crudelitas merebatur videre divina, et Dominus jactantiam declinabat. Et fortasse typice in Herode omnes impii significantur: qui si Legi non crediderint et prophetis, mirabilia Christi opera in Evangelio quoque videre non possint.

100. **(Vers. 11.)** Ad Herodem mittitur, ad Pilatum remittitur. Et si uterque reum non pronuntiant; alienae tamen crudelitatis studiis obsequuntur. Lavit quidem manus Pilatus **(Matth. XXVII, 24)**, sed facta non diluit; judex enim nec invidiae cedere debuit, nec timori; ut sanguinem innocentis addiceret. Monebat uxor **(Ibid, 19)**: lucebat in nocte gratia: divinitas eminebat; nec sic a sacrilega sententia temperavit.

101. Similiter in hoc typum omnium judicum arbitror esse praemissum, qui damnaturi essent eos quos innoxios aestimarent. Tolerabiliores tamen gentiles esse quam Judaeos conjuncta Pilato persona demonstrat: et magis eos divinis ad fidem operibus admoneri. Quales autem illi qui Dominum majestatis crucifixerunt?

1526 102. **(Vers. 18.)** Nec immerito homicidae absolutionem petunt, qui flagitabant innocentis exitium. Tales leges iniquitas habet, ut oderit innocentiam, scelus diligat. In quo tamen nominis interpretatio speciem dat figurae; Barrabas enim patris filius Latine dicitur: illi ergo quibus dicitur: *Vos ex patre diabolo estis* **(Joan. VIII, 44)**, vero Dei Filio filium patris sui Antichristum praelaturi esse produntur.

(Vers. 11.) *Et indutum illum veste alba remisit.*

103. Non otiosum quod veste alba induitur ab Herode, immaculatae tribuens indicia passionis; quod agnus Dei sine macula, cum gloria peccata mundi susciperet. In typo etiam Herodis, atque Pilati, qui amici ex inimicis facti sunt per Jesum Christum plebis Israel populique gentilis figura servatur, quod per Domini passionem utriusque sit futura concordia: ita tamen ut pius populus nationum capiat verbum Dei, et ad populum Judaeorum fidei suae devotione transmittat; ut illi quoque gloria majestatis suae corpus vestiant Christi, quem ante despexerant.

104. Chlamidem autem coccineam induitur a militibus, et purpuream tunicam **(Matth. XXVII, 27)**: in altera designans martyrum palmas, in altera regiae potestatis insignia: quod

caro ejus fusum toto orbe terrarum sanguinem esset susceptura pro nobis, et passio regnum paritura de nobis.

105. Corona quoque de spinis capiti ejus annexa **(Ibid., 29)**, quid aliud quam divini operis munus ostendit, quod de peccatoribus mundi tamquam saeculi spinis triumphalis gloria Deo quaereretur. Nec flagella vacant, quia flagellatus est ipse, ne nos flagellaremur: *Homo* enim *in plaga, et sciens ferre infirmitates, pro nobis dolet* **(Esai. LIII, 3 et 4)**, a nobis qui Deum antea fugiebamus flagella detorquens: tam patiens Dominus, ut fugitivorum vinculis proprias manus, fugitivorum flagellis suum corpus offerret. Detestabili itaque mentis affectu, honoratum tamen Judaei exitum produnt; nam etsi compungentes coronant, illudentes adorant: etsi corde non credunt, quem perimunt, confitentur. Illis defuerunt boni operis affectus; Deo tamen suus non defuit honor: qui salutatur ut rex, coronatur ut victor, quasi Deus, et Dominus adoratur.

106. Arundo quoque vel secundum Matthaeum comprehenditur manu ejus **(Matth. XXVII, 29)**; ut fragilitas humana jam non sicut arundo moveatur a vento, sed operibus Christi corroborata fundetur, et affixo cruci chirographo quod erat contrarium nobis, sententia vetusta cessaret: vel secundum Marcum caput ejus percutit **(Marc. XV, 19)**, ut solidata divinitatis attactu nostra conditio nutare non possit.

1527 107. **(Vers. 26.)** Sed jam tropaeum suum victor attollat. Crux super humeros imponitur ut tropaeum, quod sive Simon, sive ipse portaverit; et Christus in homine, et homo portavit in Christo. Nec discordant evangelistarum sententiae, quando concordat mysterium: et bonus ordo nostri profectus est; ut

prius crucis suae tropaeum ipse erigeret, deinde martyribus traderet erigendum. Non Judaeus est qui crucem portat, sed alienigena, atque peregrinus: nec praecedit, sed sequitur, juxta quod scriptum est: *Tolle crucem tuam, et sequere me.* Non enim suam, sed nostram crucem Christus ascendit. Nec mors illa divinitatis fuit, sed quasi hominis; unde et ipse ait: *Deus, Deus meus, respice me: quare me dereliquisti* **(Matth. XXVII, 46)**?

108. Pulchre ascensurus crucem regalia vestimenta deposuit; ut scias quasi hominem passum esse, non quasi Deum regem: etsi utrumque Christus, quasi hominem tamen, non quasi Deum cruci esse suffixum. Sed milites non Judaei sciunt quo tempore, qualia vestimenta Christo conveniant. Judicio quasi victor assistit: ad passionem tamquam reus, humilis venit.

109. Nunc quoniam tropaeum jam vidimus, currum suum triumphator ascendat: nec arborum truncis, aut quadrijugis plaustris manubias de mortali hoste quaesitas, sed patibulo triumphali suspendat captiva de saeculo spolia. Non hic revinctis post tergum brachiis gentes, nec excisarum urbium imagines cernimus, oppidorumque captorum simulacra, aut submissa captorum regum colla miramur, quales humanorum solent species esse triumphorum; nec victoriae terminos regionis fine distinctos: sed ovantes populos nationum, quaesitos non ad supplicium, sed ad praemium, reges liberis affectibus adorantes, voluntariis urbes studiis deditas, et in melius reformatas imagines oppidorum, quas non fucus expresserit, sed devotio coloraverit fidei: arma, victoriarumque jura toto orbe currentia, captivum principem mundi, et spiritualia nequitiae quae sunt in coelestibus, obedientia vocis humanae imperio, subditas dominationes

variarumque virtutum species, non sericis, sed moribus emicantes. Fulget castitas, fides splendet, et induta mortis exuviis devotio fortitudinis jam resurgit. Unus Dei triumphus fecit omnes prope jam homines triumphare, crux Domini.

110. Refert ergo considerare qualis ascendit. Nudum video: talis ergo ascendat qui saeculum vincere parat; ut saeculi adjumenta non quaerat. Victus est Adam qui vestimenta quaesivit: vicit ille qui tegumenta deposuit. Et talis ascendit quales nos auctore Deo, natura formavit: talis in **1528** paradiso primus homo habitavit, talis ad paradisum homo secundus intravit. Et ut non sibi soli, sed omnibus vinceret, manus extendit, quo omnia traheret ad se; ut nodo mortis exuta, jugo fidei suspensa, coelestibus ea quae prius erant terrena sociaret.

111. **(Vers. 38.)** Scribitur etiam titulus: solet praecedere pompa victores; at vero currum Domini triumphalem praeibat bona pompa resurgentium defunctorum. Solet etiam titulus subjugatarum gentium numerum designare. Sit in illis triumphis ordine quodam digesta miserabilis devictarum, pereuntium contumeliosa captivitas nationum: hic redemptarum gentium vernat gratia: digni tanto triumpho jugales, ut coelum, terra, maria, inferna a corruptela mutentur ad gratiam.

112. Scribitur autem titulus, et super crucem ponitur, non infra crucem; quia principium super humeros ejus. Principium autem quid est, nisi sempiterna virtus ejus, atque divinitas? Unde et ipse interrogatus quis esset, respondit: *Principium, qui et loquor vobis.* Legamus hunc titulum:

Jesus, inquit, *Nazarenus rex Judaeorum.*

113. Merito supra crucem titulus; quia non humani corporis, sed divinae potestatis est regnum quod habet Christus. Merito supra crucem titulus; quia licet in cruce erat Dominus Jesus, super crucem tamen regis majestate radiabat. Vermis in cruce, scarabaeus in cruce: et bonus vermis qui haesit in ligno, bonus scarabaeus qui clamavit e ligno. Quid clamavit? *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Clamavit latroni: *Hodie mecum eris in paradiso.* Clamavit quasi scarabaeus: *Deus, Deus meus, quare me dereliquisti?* Et bonus scarabaeus, qui lutum corporis nostri ante informe ac pigrum virtutum versabat vestigiis: bonus scarabaeus, qui de stercore erigit pauperem. Erexit Paulum, qui aestimatus est ut stercora: erexit et Job qui sedebat in stercore. Non mediocris ergo titulus.

114. Ipse autem crucis locus, vel in medio, ut conspicuus omnibus: vel supra Adae, ut Hebraei disputant, sepulturam. Congruebat quippe ut ibi vitae nostrae primitiae locarentur, ubi fuerant mortis exordia.

115. Dividuntur vestimenta, aliis aliud sorte defertur; Dei enim spiritus non humana opinione comprehenditur, sed quasi quodam eventu inopinatus illabitur. Et fortasse milites isti quatuor Evangelistarum habebant typum, qui scripserunt titulum, quem omnes legamus. Lego titulum regis Judaeorum, cum lego: *Regnum meum* **1529** *non est de hoc mundo* **(Joan. XVIII, 36)**. Lego causam Christi super caput ejus scriptam, cum Lego: *Et Deus erat Verbum* **(Joan. I, 1)**; caput enim Christi Deus est.

116. Isti ergo servabant Jesum et hodie servant, ne cui forte labatur, ne cui de passione descendat, quod petebat populus Judaeorum. Mihi plane Christus in passione moriatur, ut post passionem resurgat. Noluit descendere sibi, ut moreretur mihi. Nobis ergo jam Christus servatur: propter nos dividuntur vestimenta ejus. Non possunt singuli habere omnia, et ideo super tunicam sors agitatur; quia non pro hominis voluntate divisio fit Spiritus sancti. Divisiones enim gratiarum sunt, sed operatus est Spiritus, dividens singulis prout vult.

117. Intuere nunc Christi vestimenta divisa. Ubi illa quaeram? Quaere in Matthaeo, invenies penes ipsum solum chlamidem coccineam **(Matth. XXVII, 28)**: penes Joannem vestem purpuream **(Joan. XIX, 2)**: penes Marcum purpuram tantum **(Marc. XV, 17)**: penes Lucam vestem albam **(Luc. XXIII, 11)**; hac enim sola pro sua fuit portione contentus. Quantos itaque Christus sua veste vestivit? Puto autem quod non quatuor tantum, sed omnes vestivit milites, et omnibus abundavit. Sed revertamur ad evangelistas.

118. Mystice itaque istae quatuor partes, non partes vestium, sed qualitates mihi videntur esse virtutum. Alius enim de regno sublimius scripsit: alius de hominis institutione diffusius: Lucas nitorem sibi sacerdotalis vestis elegit: Marcus vero verborum textum non desideravit: denique Joannes quasi quasdam intexit sententias, quibus vestiat fidem nostram. Nonne tibi videtur intextum illud: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum, et omnia per ipsum facta sunt* **(Joan. I, 1-3)**? At vero Marcus tamquam purpurae fulgore contentus, sine ulla intextione verborum: *Initium,* inquit *Evangelii Jesu Christi Filii Dei* **(Marc. I, 1)**.

119. Ergo vestimenta divisa sunt Christi, vel gesta, vel gratia; quia tunica non potuit dividi, fides scilicet, quoniam non pro portione singulorum, sed pro jure communis est omnium; quod enim non dividitur, singulis manet integrum.

120. Et bene *Desuper texta;* sic enim texitur fides Christi, ut de divinis ad humana descendat; ex eo quod ante saecula ex Deo natus, posteriori tempore susceptionem carnis assumpserit. Significatur igitur nobis eo quod non debeat fides scindi, sed solida permanere.

(Vers. 43.) *Amen, amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso.*

121. Pulcherrimum affectandae conversionis exemplum, quod tam cito latroni venia relaxatur, **1530** et uberior est gratia quam precatio; semper enim Dominus plus tribuit, quam rogatur. Ille enim rogabat ut memor esset sui Dominus, cum venisset in regnum suum: Dominus autem ait illi: *Amen, amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso* **(Matth. XXVII, 44)**. Vita est enim esse cum Christo; ideo ubi Christus, ibi vita, ibi regnum. Cito igitur ignoscit Dominus **(Marc. XV, 32)**, quia cito ille convertitur.

122. **(Vers. 39.)** Unde et illud solvi videtur, quia alii duos conviciantes inducunt latrones, iste unum conviciantem, et unum rogantem. Fortasse et iste prius conviciatus est, sed repente conversus est. Nec mirum si converso culpam ignoscebat, qui insultantibus veniam relaxabat. Potuit etiam de uno pluraliter dicere, sicut illud est: *Astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum* **(Psal. II, 2)**; solus enim Herodes rex, et princeps Pilatus in apostolorum Actibus

conspirasse adversus Christum Petri voce produntur **(Act. IV, 27)**. Sic et ad Hebraeos habes, in caprinis pellibus ambulabant, secti sunt, et leonum molas obstruxerunt **(Hebr. XI, 37)**; cum solus Elias melotidem habuisse, Esaias sectus esse **(IV Reg. I, 8)**, Daniel a leonibus intactus mansisse doceatur **(Dan. VI, 22)**.

123. **(Vers. 40.)** Quam exsecrabilis in facto iniquitas Judaeorum, ut quasi latronem crucifigerent omnium redemptorem! Bonus tamen in mysterio latro, qui insidiatus est diabolo, ut vasa ejus auferret. Mystice autem latrones duo duos populos peccatores significant per baptismum crucifigendos esse cum Christo: quorum dissensio diversitatem pariter credentium signat. Denique unus a sinistris, alter a dextris erat **(Joan. XIX, 30)**. Increpatio quoque futurum crucis scandalum etiam circa credentes revelat.

124. Et acetum offerebant Judaei **(Matth. XXVII, 48)**. Bene ad consummanda omnia et corruptio sinceritatis hauritur; ut omnia cruci quae vitiata fuerant, figerentur. Acetum itaque bibitur, vinum cum felle non bibitur **(Ibid., 34)**; non quia fel, sed quia admixtae vino amaritudines recusantur. Nam amaritudines vitae nostrae pro corporis utique conditione suscepit. Denique ipse ait: *Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto* **(Psal. LXVIII, 22)**. Sed sinceritati non debuit amaritudo misceri; ut ostenderetur sine amaritudine immortalitas resurgentium futura: quae quoniam immortalitas in vase coacuerat humano, separatur in Christo. Ergo acetum bibitur, hoc est, vitium corruptae per Adam immortalitatis aboletur in calamo; ut de corpore absorberetur humano. Nos quoque vitia nostra per incuriam mentis

corporisque concreta transfundamus in Christum: transfundamus per baptismum, ut crucifigamur in Christo: transfundamus per poenitentiam, ut ab illo nobis vini sanguinisque coelestis incorrupta sinceritas refundatur.

125. Denique ubi acetum bibit: Consummata **1531** sunt, inquit, omnia **(Joan. XIX, 30)**; eo quod assumptae mortalitatis impletum esset omne mysterium, et exhaustis omnibus vitiis, immortalitatis sola laetitia remansisset. Et ideo ait:

(Vers. 46.) *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum.*

126. Et bene commendatur spiritus, qui reservatur; quod enim commendatur, utique non amittitur. Bonum ergo pignus est spiritus, bonum depositum. Unde et illic ait: *O Timothee, bonum depositum custodi* **(II Tim. I, 14)**. Commendatur enim Patri spiritus; et ideo ait: *Quoniam non derelinques in inferno animam meam* **(Psal. XV, 10)**. Vide autem magnum mysterium. Nunc commendat in manibus Patris spiritum suum, nunc in Patris gremio sedet; quia totum alius non capit Christum. Denique: *Ego,* inquit, *in Patre, et Pater in me* **(Joan. XIV, 10)**. Commendatur ergo Patri spiritus. Sed cum sit in superioribus, illuminat et inferna, ut universa redimantur; etenim Christus omnia, et in Christo omnia, licet in singulis Christus operetur **(Coloss. III, 11)**. Caro moritur, ut resurgat: spiritus Patri commendatur, ut coelestia quoque ab iniquitatis vinculo solverentur, et pax fieret in coelo, quam terrena sequerentur.

(Ibid.) *Et hoc dicto, tradidit spiritum.*

127. Et bene *tradidit,* qui non invitus spiritum emisit. Denique Matthaeus ait: *Emisit spiritum* **(Matth. XXVII, 50)**; quod enim emittitur, voluntarium est: quod amittitur, necessarium. Propterea addidit: *Magna voce.* In quo vel professio gloriosa usque ad mortem se pro nostris descendisse peccatis (ergo nec ego erubescam fateri quod Christus non erubuit voce magna profiteri), vel evidens manifestatio contestantis Dei secessionem divinitatis et corporis. Sic enim habes: *Clamavit Jesus voce magna dicens: Deus, Deus meus, respice in me: quare me dereliquisti* **(Matth. XXVII, 46)**? Clamavit homo divinitatis separatione moriturus. Nam cum divinitas mortis libera sit, utique mors esse non poterat, nisi vita discederet; quia vita divinitas est.

128. **(Vers. 44-47.)** Jam quae sequuntur, ostendunt quia propter impietatem hominum finis saeculi sit futurus. Itaque significatur per Domini passionem occasura praesentia, ut oriantur futura. Tenebrae igitur offusae sunt oculis perfidorum, ut fidei lumen resurgeret. Sol occidit sacrilegis, vel refugit; ut funesti spectaculum sceleris obumbraret. Petrae scissae sunt **(Matth. XXVII, 51)**, ut per praerupta saxorum ostenderetur futurum, quoniam verbi vis peccatorum dura penetraret; quo facilius ex cavis petrarum illi venatores quos Hieremias praedixit **(Jerem. XVI, 16)**, Domino venarentur. Monumentorum autem reseratio **(Matth. XXVII, 52)** quid aliud, nisi claustris mortis effractis, resurrectionem significat mortuorum, quorum in aspectu fides, in processu typus, quod in sanctam prodeundo civitatem, praesentium specie declarabant in illa Hierusalem quae in coelo est, futurum perenne diversorium resurgentium? **1532** Etiam velum scinditur, quo vel duorum populorum divisio, vel

mysteriorum Synagogae profanatio declaratur. Scinditur ergo velum vetus; ut Ecclesia nova fidei suae vela suspendat. Synagogae velamen aufertur; ut religionis interna mysteria, revelato mentis cernamus obtutu. Denique jam etiam centurio Dei Filium quem crucifixerat, confitetur. O duriora saxis pectora Judaeorum! Finduntur petrae, sed horum corda obdurantur. Judex arguit, credit minister, proditor scelus suum morte condemnat, elementa fugiunt, terra concutitur, monumenta reserantur: Judaeorum tamen immobilis duritia manet orbe concusso.

129. **(Vers. 49.)** Stabant autem et mulieres haec videntes: stabat et mater, cum studio pietatis sua pericula posthaberet. Sed et Dominus pendens in cruce, qui sua pericula contemneret, pio matrem commendabat affectu. Quod non otiose Joannes pluribus prosecutus est **(Joan. XIX, 25)**; alii enim mundum descripsere concussum, coelum tenebris obductum, refugisse solem. Addiderunt Matthaeus et Marcus, qui humana atque moralia uberius prosecuti sunt: *Deus, Deus meus, respice in me* **(Matth. XXVII, 46)**: *quare me dereliquisti* **(Marc. XV, 34)**? ut ad crucem Christi susceptionem pervenisse crederemus conditionis humanae. Lucas autem competere evidenter asseruit latroni veniam sacerdotali intercessione donatam, et Judaeis persequentibus eodem munere indulgentiam postulatam **(Luc. XXIII, 45)**.

130. Joannes ergo, qui plenius divina penetravit mysteria, non immerito laboravit, ut quae Deum generaverat, mansisse eam virginem declaret. Solus ergo me docet, quod alii non docuerunt, quemadmodum in cruce positus appellaverit matrem **(Joan. XIX, 26)**, pluris putans quod victor

suppliciorum atque poenarum, victor diaboli, pietatis officia dividebat, quam quod regnum coeleste donabat. Nam si religiosum est quod latroni venia donatur a Domino, multo religiosius quod mater honoratur, a Filio.

131. Nec praeposterum judicetur, quod prius latronis absolutionem quam matris appellationem scripsi; qui enim venerat salvos facere peccatores, non absurdum si prius in meis scriptis susceptum munus in redimenda salute peccatoris implevit. Denique ipse ait: *Quae est mater mea, et qui sunt fratres mei* **(Matth. XII, 48)**? Quia non venerat vocare justos, sed peccatores. Sed ibi pro loco; hic et in cruce non immemor matris, appellat eam dicens: *Ecce filius tuus;* et Joanni: *Ecce mater tua* **(Joan. XIX, 26 et 27)**. Testabatur de cruce Christus, et testamentum ejus signabat Joannes, dignus tanto testatore testis. Bonum testamentum non pecuniae, sed vitae: quod non atramento scribitur, sed Spiritu Dei vivi: *Lingua mea calamus scribae velociter scribentis* **(Psal. XLIV, 3)**.

132. Sed nec Maria minor quam matrem Christi decebat, fugientibus apostolis ante crucem **1533** stabat, et piis spectabat oculis Filii vulnera; quia exspectabat non pignoris mortem, sed mundi salutem. Aut fortasse quia cognoverat per Filii mortem mundi redemptionem, aula regalis putabat se et sua morte publico muneri aliquid additurum. Sed Jesus non egebat adjutore ad omnium redemptionem, qui dixit: *Factus sum sicut homo sine adjutorio, inter mortuos liber* **(Psal. LXXXVII, 5)**. Suscepit quidem matris affectum, sed non quaesivit hominis auxilium. Habemus igitur pietatis magistrum: docet lectio quid maternus debeat affectus imitari, quid sequi reverentia filiorum; ut illae se offerant in

filiorum periculis, illis amplius sollicitudo materna quam suae mortis moestitia sit dolori.

133. Quo loco uberrimum testimonium Mariae virginitatis adhibetur. Neque enim abrogatur uxor marito, cum scriptum sit: *Quod Deus conjunxit, homo non separet* **(Matth. XIX, 6)**; sed quae propter mysterium conjugium praetexuit, completis mysteriis jam conjugio non egebat. Aut si moralia sequimur, in moerore castitas imperatur.

134. Mysticum tamen est quod commendatur Joanni inter caeteros juniori: quod non otiosis auribus debemus accipere. Periculosa est enim mulieribus copula adolescentis, et species juventutis; ne qua fortasse curiosa exempli, incuriosa mysterii, quae luxuriari in Christo cupiens, Mariae speciem praetendat, non imitetur affectum, sicut vulgus nunc male audit mulierum, relicto seniore marito, ut juniorem sequantur. Discat ergo Ecclesiae hic esse mysterium, quae populo seniori specie ante copulata, non usu, posteaquam peperit Verbum, et in corporibus ac mentibus hominum per fidem crucis et sepulturam Dominici corporis seminavit, ex praecepto Dei societatem populi junioris elegit.

135. Quaero etiam cur ante mortem non inveniamus esse percussum, post mortem inveniamus **(Joan. XIX, 34)**? Nisi forte ut voluntarius exitus ejus magis quam necessarius fuisse doceatur, et ordinem mysticum noverimus; quia non ante altaris sacramenta, quam baptismum: sed baptismum ante, sic poculum. Deinde ut advertamus quia licet corporis ejus fuerit natura mortalis, licet qualitas similis; dissimilis tamen gratia. Nam utique post mortem sanguis in nostris corporibus congelascit: ex illo autem incorrupto licet corpore, sed

defuncto, omnium vita manabat. Aqua enim et sanguis exivit **(Ibid.)**: illa quae diluat, iste qui redimat. Bibamus ergo pretium nostrum, ut bibendo redimamur.

136. **(Vers. 50.)** Quid sibi etiam vult, quod non apostoli, sed Joseph et Nicodemus Christum sepeliunt? Unus justus et constans, alter in quo dolus non erat **(Joan. XIX, 38 et 39)**; talis enim Christi est sepultura, quae fraudem iniquitatemque non habeat. Obstruitur **1534** igitur tergiversandi locus, et domestico Judaei testimonio revincuntur; nam si apostoli sepelissent, dicerent utique non sepultum, quem sepultum raptum esse dixerunt.

137. Justus autem Christi corpus operit sindone, innocens ungit unguento **(Joan. XIX, 40)**; namque haec non otiose distincta reperimus; quia justitia vestit Ecclesiam, innocentia gratiam subministrat. Vesti ergo et tu Domini corpus gloria sua, ut et ipse sis justus: etsi mortuum credis, operi tamen divinitatis plenitudine suae. Unge illud myrrha et aloe, ut bonus odor Christi sis. Bonum linteum misit Joseph ille vir justus, et fortasse illud quod Petrus vidit e coelo ad se esse demissum, in quo erant genera quadrupedum et ferarum et voluerum, ad similitudinem gentium figurata **(Act. X, 11)**. Mystico igitur unguento illo pistico consepelitur Ecclesia, quae diversitatem populorum fidei suae communione sociavit.

138. De hoc Joseph in Joanne solo invenio quod occultus venerit ad Pilatum propter metum Judaeorum **(Joan. XIX, 38)**. Quomodo justus latebram periculi timore quaesivit? Ego autem puto quod ideo occulte petierit ut corpus impetraret, non ut periculum caveret. Et tamen quid mirum si occultabatur

justus, quando occultabantur et apostoli justorum magistri? Veni et tu: vel sero, vel nocte, vel quacumque hora veneris, invenis Jesum ad suscipiendum paratum, nec minorem serius venientibus mercedem pia largitate solventem; nam et qui sexta hora venit, non est mercede fraudatus: et qui undecima, plenitudinem mercedis accepit **(Matth. XX, 4 et seq.)**. Sed etiam Nicodemus nocte venit **(Joan. III, 2)**. Nox erat, quia adhuc non erat resurrectio. Denique resurrexit Christus, et justus ait: *Nox praecessit, dies autem appropinquavit* **(Rom. XIII, 12)**.

139. Hunc Joseph justum Lucas dixit **(Luc. XXIII, 50)**, Matthaeus divitem **(Matth. XXVII, 57)**. Et merito dives hoc loco dicitur, ubi corpus suscepit Christi; suscipiendo enim divitem, nescivit fidei paupertatem. Dives est ergo qui justus est. Justus igitur sindone involvit **(Joan. XIX, 39)**: Israelita vero et diversos miscet virtutum odores, et aloes mittit quasi libras centum, hoc est, perfectae fidei quantitatem. Et ligaverunt corpus Jesu juxta consuetudinem spiritalium Judaeorum, non utique nodis perfidiae, sed fidei ligaturis. Et posuerunt in horto **(Ibid., 41)**, cui frequenter Ecclesia comparatur, quae diversorum habeat poma meritorum, floresque virtutum.

140. Nec otiose alius monumentum novum dixit, alius monumentum Joseph **(Ibid. et Matth. XXVII, 60)**. Non habebat igitur Christus tumulum suum; etenim tumulus his paratur qui sub lege sunt mortis: victor mortis tumulum suum non habet. Quae enim communio tumulo et Deo? Denique Ecclesiastes ait de eo qui meditatur in bonis: *Et sepultura non est illi* **(Eccles. VI, 3)**. Specialis igitur praeter communem **1535** omnium mortem mors Christi est: et ideo

non cum aliis sepelitur, sed solus tumulo includitur; omnia enim in similitudinem hominum habuit incarnatio Domini, sed similitudo erat cum differentia. Natus est ex Virgine, similitudine generationis, dissimilitudine conceptionis. Curabat aegros, sed imperabat. Aqua Joannes baptizabat, hic spiritu **(Luc. III, 16)**. Et mors ergo Christi communis secundum naturam corporis, specialis secundum virtutem.

141. **(Vers. 53.)** Quis autem est Joseph, cujus in tumulo ponitur? Utique ille justus. Bene ergo Christus monumento creditur justi; ut habeat filius hominis ubi caput suum reclinet, et justitiae habitatione requiescat. Bene autem novo, secundum litteram quidem, ne alius suscitatus a perfidis diceretur: mystice vere quid possumus intelligere, nisi forte quia legimus: *Sepulcrum patens est guttur eorum* **(Psal. V, 11)**? Ergo sepulcrum patens est guttur hominis, in quo perfidia lethalis et mortua verba conduntur, quod per vetustatem et incursionem aliquam bestiarum fatiscit et solvitur. Est ergo e contrario monumentum in secretis hominum, quod sibi in pectoribus duritiae gentilis penetrabili verbo justus excidit, fidei atque doctrinae operibus perpolitum, ut praetenderet in nationibus virtus Christi.

142. Cui pulcherrime lapis admotus est **(Matth. XXVII, 60)**, ne pateret; quicumque enim in se bene humaverit Christum, diligenter custodiat; ne eum perdat, neve perfidiae sit ingressus. Vides enim quia Petrus et Joannes priores intrare meruerunt. Denique Joannes ipse non antequam crederet, introivit **(Joan. XX, 6 et 8)**.

143. Et bene in petra excisum dicitur **(Matth. XXVII, 60)**, hoc est in fidei firmamento, de qua veri Israelitae dulcedinem mellis et oleum spiritale suxerunt. Sepelierunt autem Christum justus, et qui Deum vidit; non enim sepeliunt Christum, nisi qui Deum credunt.

144. **(Vers. 55.)** Denique non omnes possunt sepelire Christum: quamvis religiosae mulieres a longe stant: sed quia religiosae, locum diligenter observant; ut unguenta afferant, et superfundant. Sollicitae tamen et a monumento posteriores recedunt, et ad monumentum priores revertuntur: etsi deest constantia, non deest diligentia. Sexus nutat, devotio calet.

145. Denique resurrectionis tempore praesto sunt, et cum viri fugarentur, solae tamen ab angelo non timeant admonentur **(Joan. II, 1 et 2)**. Petrum evocant studio priores, sed posteriores fiducia. Denique ille sine metu advenit, et constanter qui posterior venerat, primus ingreditur, quasi qui claves regni ut aliis aperiret, acceperat.

146. Terrae motus autem **(Matth. XXVIII, 2)** fidelibus resurrectio est, impiis metus: his, quia pigrum corpus **1536** mortis sopore se commovet: illis, quia tremore corporis et terrena mobilitate turbati, a resurrectionis fide et credulitate desciscunt.

(CAP. XXIV. --- Vers. 1-4.) *Mane autem sabbati venerunt valde tempore ad monumentum.*

147. Magna oritur hoc loco plerisque dubitatio; nam etsi non videntur evangelistae dixisse contraria, tamen diversa dixerunt. Siquidem hic: *Mane valde tempore;* Marcus, *Valde mane* **(Marc. XVI, 1)**; Matthaeus, *Vespere sabbati* **(Matth.**

XXVIII, 1); Joannes, *Prima sabbati cum adhuc tenebrae essent* **(Joan. XX, 1)**, mulieres ad monumentum venisse dixerunt. Deinde hic duos viros, Marcus unum juvenem in albis sedentem **(Marc. XVI, 5)**, Matthaeus unum angelum **(Matth. XXVIII, 2)**, Joannes duos angelos in albis sedentes **(Joan. XX, 12)** visos esse memoraverunt. Postremo quod vix enodabile videatur, Joannes scripsit dictum Mariae Magdalenae: *Noli me tangere; nondum enim ascendi ad Patrem meum* **(Joan. XX, 17)**: Matthaeus occurrisse Dominum scripsit Mariae Magdalenae, et alteri Mariae, et illas accessisse, et tenuisse pedes ejus, et adorasse evidentissima descriptione digessit **(Matth. XXVIII, 9)**.

148. Quomodo ergo solvendum, nisi quatuor evangelistas de diversis quatuor putes dixisse temporibus; ut et personas alias mulierum, et alias conjicias visiones? Denique aliae cum unguento prima sabbati veniunt: aliae sine unguento, vespere sabbati. Istarum nomen exprimitur, illae de Galilaea secutae Dominum designantur.

149. Quo loco ne quem spinosae interpretationis in fine offendat asperitas, ubi suavia forte praesumpta sunt; aestimate jam nos complendi sermonis vela submittere, quoniam ad portum venimus: et navis quae cursu concito maria transmearit, ubi littori coeperit appropinquare, latentia cautium cursu perstringit infracto. Ergo ne tamquam inerti gubernatori in arenis littoris mihi haereat sermo, tamquam in vada caeca lentandum iter quam praecipitandum arbitror; quo minus rimosa nobis patescat oratio.

150. Primum igitur illud spectandum est, quod scriptum est: *Vespere autem sabbati, quae lucescit in prima*

sabbati **(Matth. XXVIII, 1)**, resurrexisse Dominum. Sic enim habes: quia *Vespere sabbati venit Maria Magdalene et altera Maria videre sepulcrum. Et ecce terrae motus factus est magnus.* Non enim die sabbati (nam *siluerunt sabbato secundum mandatum*) **(Luc. XXIII, 56)**; sed post sabbati diem, nocte utique resurrexit. Denique quae mane venerunt, licet valde tempore, tamen jam Dominum resurrexisse cognoverunt.

151. Sic igitur temperandum est, ut neque mane Dominica, quae est prima post sabbatum, neque sabbato resurrectio facta credatur. Nam quomodo triduum compleretur? non ergo vesperascente die, sed noctis vespere resurrexit. **1537** Denique Graecus sero dixit, hoc est, ὀψέ. Sero autem et horam signat in occasu dici, et cujusque rei significat tarditatem; quomodo si dicas: Sero mihi suggestum est, id est, tarde. Sero venit, id est, post praestitutum tempus advenit: et licet mane sequenti die venerit, sero est tamen, ubi agendi tempus emensum est. Est et sero tempus noctis profundum, ut si dicas: Sero ad lucubrandum surrexit, id est, non vespertino tempore, sed profunda nocte surrexit.

152. Unde et mulieres ad monumentum accedendi habent facultatem, jam utique custodibus quiescentibus: et ipsi custodes terrentur amplius, quod usu venit somno excitis. Postremo etiam principes sacerdotum congregati cum senioribus nocte id factum esse confirmant, dicentes custodibus: *Dicite, quia discipuli ejus nocte venerunt, et furati sunt eum, nobis dormientibus* **(Matth. XXVIII, 13)**. Ex tempore enim quod a custodibus compererunt, argumentum fraudis arripiunt. Nam Joannes mane, cum adhuc tenebrae

essent. Mariam Magdalenam ad se et ad Petrum venisse significat, et tamen ignaram factae resurrectionis inducit **(Joan. XX, 2)**; nam utique si advesperascente die, facta esset, statim potuit innotescere.

153. Mane est, et adhuc Petrus nescit, nescit Joannes. Numquid patiebatur Dominus diutius torqueri discipulos suae mortis incerto, ad quos statim angelus, statim Dominus gestae rei nuntias mulieres destinavit? Et ut scias nocte factum, mulieres aliae nesciunt, aliae sciunt: sciunt quae observaverunt noctibus et diebus, nesciunt quae recesserunt. Nescit una Maria Magdalene, secundum Joannem **(Joan. XX, 15)**: scit altera Maria Magdalene, secundum Matthaeum **(Matth. XXVIII, 9)**; nam eadem et ante scire, et postea nescire non potuit. Ergo si plures Mariae, plures fortasse etiam Magdalenae, cum illud personae nomen sit, hoc locorum.

154. Denique alteram esse cognosce. Illa admittitur pedes Domini tenere: tangere Dominum ista prohibetur. Illa angelum videre meruit, haec primo quando venit, neminem vidit. Illa discipulis Dominum resurrexisse nuntiavit, ista raptum esse significat. Illa gaudet, haec plorat. Illi in gloria sua jam Christus occurrit, haec adhuc mortuum quaerit. Illa Dominum vidit et credidit, haec non potuit agnoscere cum videret. Illa fideli adorabat in spiritu, haec dubio moestificabatur affectu.

155. Merito nimirum prohibetur tangere Dominum; non enim corporali tactu Christum, sed fide tangimus: *Nondum enim,* inquit, *ascendi ad Patrem meum* **(Joan. XX, 17)**; hoc est, nondum tibi ascendi, quae viventem cum mortuis quaeris:

et ideo ad fortiores mittitur, quorum credere discat exemplo, ut illi resurrectionem praedicent.

156. Sicut in principio mulier auctor culpae fuit, vir exsecutor erroris: ita nunc quae mortem viro prior gustaverat, resurrectionem prior vidit, culpae ordine, et remedio prior. Et ne perpetui reatus apud viros opprobrium sustineret: quae **1538** culpam viro transfuderat, transfudit et gratiam, veterisque lapsus compensat aerumnam resurrectionis indicio. Per os mulieris mors ante processerat, per os mulieris vita reparatur.

157. Sed quia constantia ad praedicandum necessaria, inferior sexus ad exsequendum infirmior, viris evangelizandi mandatur officium. Nam sicut mulierum per Jesum non solum culpa solvitur, sed etiam multiplicatur gratia; ut pluribus suadeat, quae unum ante deceperat: ita et vir, qui temere ante crediderat, feneratum munus recuperare debuit; ut qui sibi ipse fuerat ad credendum lubricus, fieret aliis ad praedicandum idoneus.

158. Sed advertamus verba mandati: *Noli me tangere; nondum enim ascendi ad Patrem meum. Vade autem ad fratres meos, et dic eis: Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum: Deum meum, et Deum vestrum* **(Joan. XX, 17)**. Quomodo non ascenderas, Domine Jesu? Quemadmodum aberas, qui in manus Patris commendaveras spiritum? Aut quando abesse potes, qui semper in Patre es, cum Patre semper? Denique ipse dixisti: *Si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas ante lucem, et habitem in extremo maris, etenim illo manus tua deducet me* **(Psal.**

CXXXVIII, 8 et seq.). Aut quomodo ascendis, qui ubique semper es?

159. Descendisti quidem Filius hominis, nec Patri, cum descenderes, abfuisti: sed descendisti nobis; ut te oculis ac mentibus videremus, ut in te crederemus. Ergo et ascendisti nobis; ut et te sequeremur mentibus, quem oculis videre non possumus. Ascendisti apostolis, quibus dixisti: *Qui me videt, videt et Patrem* **(Joan. XIV, 9)**. Denique Joannes ubi te quaereret, scivit. Apud Patrem quaesivit, et reperit, et ideo ait: *Et Verbum erat apud Deum* **(Joan. I, 1)**. Ascendisti et Paulo, qui non contentus solus te sequi, nos quoque docuit quemadmodum te sequamur, et ubi te reperire possimus, dicens: *Si ergo consurrexistis cum Christo, quae sursum sunt, quaerite ubi Christus est ad dexteram Dei sedens* **(Col. III, 1)**. Et ne oculorum magis hoc quam animorum putaremus officium, addidit: *Quae sursum sunt sapite, non quae super terram* **(Ib., 2)**.

160. Ergo non supra terram, nec in terra, nec secundum carnem te quaerere debemus, si volumus invenire; nunc enim secundum carnem jam non novimus Christum. Denique Stephanus non supra terram quaesivit, qui stantem te ad dexteram Dei vidit: Maria autem quia quaerebat in terra, tangere non potuit **(Joan. XXIX, 17)**. Stephanus tetigit, quia quaesivit in coelo; Stephanus inter Judaeos vidit absentem: Maria inter angelos non vidit praesentem. Sed quare non potuerit illa tangere, evangelista ipse nos docuit dicens, quia cum te videret, nesciebat quia tu es; sic enim habes: *Conversa est retrorsum, et vidit Jesum stantem, et non sciebat quia Jesus est* **(Ibid., 1)**. Merito tangere non potuit, quae videre non potuerat; nam qui videt tangit.

161. Itaque quid intersit inter illam et hanc Mariam Scriptura distinguit. Illa occurrit, ut **1539** Jesum videat, haec retrorsum convertitur: illa salutatur, haec redarguitur. Denique sic habes: *Dicit ei Jesus: Mulier* **(Joan. XX, 14)**. Quae non credit, mulier est, et adhuc corporei sexus appellatione signatur: nam quae credit, occurrit in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi, carens jam nomine saeculi, corporis sexu, lubrico juventutis, multiloquio senectutis. Dicit ergo Jesus: *Mulier, quid ploras* **(Ibid., 25)**? Quasi dicat: Non lacrymas nudas Deus, sed fidem exigit. Bonae lacrymae, si Christum agnoscas. *Quem quaeris* **(Ibid.)**? inquit. Molimina enim Dominus sera condemnat. Sed bene addidit: *Quem quaeris?* Non quod iste dubitet quem requirat, sed quia illa quem quaerat, ignorat; non enim Christum quaerit, quem putat raptum. Adest Christus, quemadmodum quaeritur? Nescitur ergo qui quaeritur, quando non cognoscitur, cum videtur.

162. Denique Christum videbat, et hortulanum putabat; sic enim habes: *Illa existimans quia hortulanus esset, dixit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum, et ego eum tollam* **(Ibid.)**. Etsi fide incerta, tamen sermone non lubrica: etsi hortulanum putavit, tamen Dei Filium designavit: etsi adhuc non credit, tamen affectat ut credat; ipse enim corpus tulit, qui suscitavit. Ergo veniabilis error mulieris, quae licet dubitare non debuit Christi corpus per gloriam resurrectionis assumptum; doceri tamen gestit a Christo, ei fidem suam devota promittit; ut et ipsa illud jam tollat e terris, et ad dexteram Dei quaerat.

163. Denique post haec verba non mulier, sed jam Maria vocatur **(Joan. XX, 16)**; aliud est enim commune vulgi

nomen, aliud speciale personae Christum sequentis. Et ad discipulos, licet nondum arbitra plenae fidei, tamen nuntia destinatur. Prohibetur autem tangere, quia nondum inhabitare in Christo corporaliter plenitudinem divinitatis, sicut Paulus **(Coloss. II, 9)**, acceperat; nondum evacuaverat lubricum saeculi, carnis ambiguum: nondum vitam vixerat Christi. Denique stat, non adorat Dominum, nec pedes tenet, sicut illa Maria: in qua utique non tam obsequium corporale, quam plenae fidei designatur affectus; quod Christum et hominem et Deum credat: Deus est enim qui adoratur, homo est qui tenetur **(Matth. XXVIII, 9)**.

164. Non igitur tangi Dominus fastidit a femina, cujus et Maria pedes unxit unguento **(Luc. VII, 38)**: nec tactum dedignatur, sed profectum docet; quia non omnes Christum possunt tangere resurgentem, quem tetigerunt in hac vita et corpore commorantem. qui vult Christum tangere, sua membra mortificet, et resurrecturo similis induat viscera misericordiae, et non ambigat renuntiare terrenis.

165. Quid est igitur: *Noli me tangere* **(Joan. XX, 17)**? Noli manum adhibere majoribus: sed vade ad fratres meos, hoc est, ad perfectiores. *Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei qui in coelis est, ipse* **1540** *meus et frater, et soror, et mater est* **(Matth. XII, 50)**. Quia resurrectio non facile nisi a perfectioribus capi potest, fundatioribus hujus fidei praerogativa servatur: *Mulieribus autem docere in Ecclesia non permitto, domi viros suos interrogent* **(I Cor. XIV, 35)**. Ad eos ergo mittitur, qui domestici sunt: et accepit praescripta mandata **(I Tim. II, 12)**.

166. Nec fugit hoc loco sensisse quosdam ideo Christum noluisse tangi, quia nondum receperat typum quem commendaverat Patri, quasi adhuc eum tangere non deberet.

167. *Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum* **(Joan. XX, 17)**. Bene distinxit, quia mulieri loquebatur; non enim communis nobis natura cum Christo, nisi conditionis humanae. Illi Pater generatione propria, nobis adoptione voluntaria: illi per naturam, nobis per gratiam: illi Deus unitate mysterii, nobis potestate coelesti.

168. Dicit aliquis: Quomodo ergo Thomas cum adhuc non crederet, tetigit tamen Christum **(Ibid., 27)**? Sed ille non de resurrectione Domini, sed de resurrectionis videtur qualitate dubitasse; et tactu suo debuit me docere, sicut docuit et Paulus: *Oportet enim hoc corruptibile induere incorruptionem, et hoc mortale induere immortalitatem* **(II Cor. XV, 53)**; ut incredulus credat, et cunctator dubitare non possit: facilius enim credimus quod videmus. Habuit autem admirandi causam Thomas, cum videret clausis omnibus per invia septa corporibus, inoffensa compage, corpus insertum; et ideo mirum quomodo se natura corporea per impenetrabile corpus infuderit, invisibili aditu, visibili conspectu: tangi facilis, difficilis aestimari.

169. **(Vers. 37, 39.)** Denique conturbati discipuli aestimabant se spiritum videre; et ideo Dominus, ut speciem nobis resurrectionis ostenderet: *Palpate,* inquit, *et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.* Non ergo per incorpoream naturam, sed per resurrectionis corporeae qualitatem impervia usu, clausa penetravit. Nam quod tangitur, corpus est: quod palpatur,

corpus est: in corpore autem resurgemus: *Seminatur enim corpus animale, surgit corpus spiritale* **(I Cor. XV, 44)**; sed illud subtilius, hoc crassius utpote adhuc terrenae labis qualitate concretum.

170. Nam quomodo non corpus, in quo manebant insignia vulnerum, vestigia cicatricum, quae Dominus palpanda obtulit? In quo non solum fidem firmat, sed etiam devotionem acuit; quod vulnera suscepta pro nobis coelo inferre maluit, abolere noluit; ut Deo Patri nostrae pretia libertatis ostenderet. Talem sibi Pater ad dexteram locat, tropaea nostrae salutis amplectens: tales illic martyres nobis cicatricis suae corona monstrabit.

171. Et quoniam sermo huc usque noster evasit, consideremus qua gratia secundum Joannem crediderint apostoli, qui gavisi sunt **(Joan. XX, 20)**: secundum **1541** Lucam quasi increduli redarguantur **(Vers. 25)**: ibi Spiritum sanctum acceperint, hic sedere in civitate jubeantur, quoadusque induantur virtute ex alto **(Vers. 49)**. Et videtur mihi ille quasi apostolus majora et altiora tetigisse, hic sequentia, et humanis proxima: hic historico usus circuitu, ille compendio, quia et de illo dubitari non potest, qui testimonium perhibet de his quibus ipse interfuit **(Joan. XIX, 35)**, et verum est testimonium ejus. Ab hoc quoque, qui evangelista esse meruit, vel negligentiae, vel mendacii suspicionem aequum est propulsari. Et ideo verum utrumque putamus, non sententiarum varietate, nec personarum diversitate distinctum. Nam etsi in primo Lucas eos non credidisse dicat, postea tamen credidisse demonstrat: et si prima consideremus, contraria sunt: si sequentia, certum est convenire. Ipsa igitur Scripturae verba consideremus.

172. **(Vers. 35-37.)** Sic ait Joannes: *Et gavisi sunt discipuli, viso Domino.* Dicit ergo his iterum: *Pax vobis, sicut misit me Pater, et ego mitto vos. Et cum hoc dixisset, insufflavit his et dixit: Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur his; et quorum retinueritis, retenta sunt* **(Joan. XX, 20, et seq.)**. Lucas autem dicit: *Et quomodo cognoverunt eum in fractione panis. Dum autem haec loquuntur, ipse stetit in medio eorum, et dicit eis: Pax vobis, ego sum, nolite timere. Conturbati vero et conterriti aestimabant se spiritum videre.* Et possent videri hic plures fuisse: sed quia et hic sero resurrectionis die (nam advesperascente jam die qui fuerant ingressi manere cum Domino, ubi ille se repente subduxit, eadem hora ad discipulos hi duo remeasse produntur, quando Dominus palpandum se obtulit) et secundum Joannem sero die illa, una sabbatorum inducitur apparuisse discipulis, et vulnera obtulisse palpanda **(Joan. XX, 19)**; ne quid ambiguitatis afferret, putavimus diligentius requirendum.

173. Videtur enim separatim se istis undecim demonstrasse, sicut se Ammaoni et Cleophae seorsum jam vespere demonstraverat: et quemadmodum isti duo, ita etiam videntur illi undecim ad confirmandos reliquos convenire potuisse. Denique et conturbati sunt, ut habes secundum Lucam; et ideo aperuit eis sensum, ut intelligerent ea quae scripta sunt. Hunc autem latius, illum succinctius scripsisse non dubium est. Quomodo enim soli Cephae visum dicerent, si ab omnibus erat visus? Sed sicut ex mulieribus Mariae, et alii Mariae Magdalenae; ita ex viris Petro visus est primo mane. Et Paulus sic ait: *Tradidi enim vobis imprimis, quia Christus mortuus est secundum Scripturas, et quia sepultus est, et quia resurrexit tertia die secundum Scripturas, et visus est*

Cephae **(I Cor. XV, 3 et seq.)**. Et ideo Marcus specialiter inducit juvenem mandantem ut Petro et discipulis dicerent mulieres, quia surrexit Dominus **(Marc. XVI, 5 et 7)**.

1542 174. Petrus ergo vidit solus Dominum; devotio enim parata semper et prompta credebat, et ideo studebat frequentiora fidei signa colligere. Alibi cum Joanne, alibi solus, ubique tamen impiger currit, ubique aut solus, aut primus: non contentus vidisse quae viderat, repetit intuenda, et quaerendi Domini amore succensus, non satiatur videndo. Videt eum solus, videt cum undecim, videt cum septuaginta, videt et quando Thomas credidit, videt cum piscaretur: sed non vidisse contentus, impatiens desiderii, negligens captionis, immemor periculi, non tamen immemor reverentiae; ubi Dominum vidit in littore, veste se texit, serum aestimans si cum caeteris navigio perveniret. Sic cum in undis Dominus ambularet, super undas maris naturae suae oblitus occurrit **(Matth. XIV, 28)**: sic cum a Judaeis Dominus teneretur, adversum turbas gladium solus exeruit **(Matth. XXVI, 51)**: sic et nunc cum Dominus stetisset in littore periculoso, compendio religiosum maturavit obsequium **(Joan. XXI, 4)**.

175. Non est igitur dubium credidisse Petrum, et credidisse quia dilexit, dilexisse quia credidit. Unde et contristatur quia et tertio interrogatur: *Amas me* **(Ibid., 17)**? Is enim interrogatur, de quo dubitatur. sed Dominus non dubitat, qui interrogat, non ut disceret, sed ut doceret quem elevandus in coelum, amoris sui nobis velut vicarium relinquebat. Sic enim habes: *Simon Joannis, diligis me? Utique tu scis, Domine, quia amo te. Dicit ei Jesus: Pasce agnos meos* **(Ibid., 16)**. Bene conscius sui non ad tempus assumptum, sed jamdudum

Deo cognitum Petrus testificatur affectum. Quis est enim alius, qui de se hoc facile profiteri possit? Et ideo quia solus profitetur ex omnibus, omnibus antefertur; major enim omnibus charitas.

176. Illud quoque diligentius intuendum, cur cum Dominus dixerit: *Diligis me?* ille responderit: *Tu scis, Domine, quia amo te.* In quo videtur mihi dilectio habere animi charitatem, amor quemdam aestum conceptum corporis ac mentis ardore, et Petrum opinor non solum animi, sed etiam corporis sui circa Dei cultum signare flagrantiam. Denique tertio Dominus non jam, *Diligis me?* sed, *Amas me?* interrogavit **(Joan. XXI, 17)**: et jam non agnos, ut primo, quodam lacte vescendos, nec oviculas ut secundo, sed oves pascere jubetur, perfectiores ut perfectior gubernaret.

177. Et ideo quasi perfecto in omnibus, quem caro jam revocare non posset a gloria passionis, corona decernitur: *Cum esses,* inquit, *junior cingebas te, et ambulabas ubi volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, et alius te praecinget, et ducet quo tu non vis* **(Ibid., 18)**. Bona senectus, non vitae longaevitate imbecilla ad usum, sed maturitate virtutis ad martyrium praeparata: quae lasciviam **1543** corporalium reprimat voluptatum, nec indulgeat cupiditatibus, dulcia quaeque declinet, speciosa non appetat; caro enim concupiscit adversum spiritum, et transversarios tramites gradiendi qua velit diversarum sibi invenit voluptatum **(Galat. V, 17)**. Bona vero mentis senectus, quae non id quod suave corpori, sed quod menti utile putat, elegit: non voluptario corporis rapitur appetitu, sed repugnandi moderamine quasi invita revocatur.

178. Ergo et Petrus etsi paratus erat animo subire martyrium **(Luc. XXII, 33)**, tamen ubi periculum advenit, constantiam mentis inflexit; capit enim nos suavitate sui, coelestis usus muneris. Nam quis martyrium e nobis non eligeret, si libenter mori posset? Ergo et Petrus videtur nolle, sed parat vincere. Et quid mirum si Petrus nolit, cum Dominus dicat: *Pater, si fieri potest, transfer a me calicem hunc; verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat* **(Matth. XXVI, 39)**? Denique post tentationem praesumptionis suae Petrus jam non audet voluntatis perseverantiam polliceri: sed quasi ad solatium sui, consortium quaerit alterius.

179. **(Vers. 37, 45.)** Tot igitur adducti virtutis exemplis Petrum credimus non potuisse dubitare. Joannem quoque credidisse manifestum est **(Joan. XX, 8)**, cum Salvatorem videret: qui jam tunc credidit, posteaquam vacuum corporis vidit sepulcrum. Cur ergo Lucas inducit plures fuisse turbatos? Primo omnium, quia paucorum opinionem sententia majoris partis includit: deinde quia etsi Petrus de resurrectione crediderat, turbari tamen potuit, cum videret quod se Dominus cum corpore in ea quae vestibulis obseratis, et constructis erant septa parietibus, improvisus infunderet. Lucas ergo historice singula prosecutus est: ille finem spectavit, hic seriem. Nam utique dicendo: *Tunc aperuit illis sensum, ut intelliligerent ea quae scripta sunt,* etiam ipse discipulos credidisse profitetur.

180. **(Vers. 49.)** Spiritum autem sanctum vel illis undecim quasi perfectioribus insufflavit, et reliquis postea tribuendum esse promittit **(Joan. XX, 22)**: vel iisdem ibi insufflavit, hic spopondit. Nec videtur esse contrarium, cum divisiones sint gratiarum: *Alii enim datur sermo sapientiae, alii autem sermo*

scientiae secundum eumdem Spiritum, alii fides in eodem Spiritu, alii gratia curationum in uno Spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum **(I Cor. XII, 8 et seq.)**. Ergo aliam insufflavit ibi operationem, hic aliam pollicetur; ibi enim remittendorum gratia tributa est peccatorum, quod esse videtur augustius: et ideo insufflatur a Christo, **1544** ut credas Spiritum Christi, et credas de Deo Spiritum; Deus enim solus peccata dimittit. Lucas autem linguarum gratiam describit effusam. Denique ibi habes: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remissa erunt* **(Joan. loco cit.)**. At vero in Actibus apostolorum sic habes: *Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et coeperunt loqui variis linguis, quomodo Spiritus sanctus dabat eloqui illis* **(Act. II, 4)**.

181. Diversitas autem visionum, frequentiam famulantium significat angelorum **(Matth. XXVIII, 2)**, juxta quod Dominus ipse promiserat dicens: *Et videbitis angelos descendentes et ascendentes ad Filium hominis* **(Joan. I, 51)**. Atque utinam cum Evangelii fine noster quoque sermo claudatur!

182. Cur secundum Matthaeum et Marcum mandat discipulis: *Praecedam vos in Galilaeam* **(Matth. XXVI, 32)**, *ibi me videbitis* **(Marc. XVI, 7)**: secundum Lucam vero et Joannem etiam intra conclave obtulit se videndum **(Vers. 36)**? Et quidem quod se videndum frequenter obtulerit **(Joan. XX, 19)**, et plusquam quingentis fratribus, et Petro, et Jacobo, etiam Apostolico probavimus testimonio **(I Cor. XV, 6)**. Et Lucas in Actibus apostolorum docuit quod discipulis *manifestaverit se vivere post*

passionem suam, in multis argumentis apparens his, et disputans de regno Dei **(Act. I, 3)**. Ergo quia saepius et diversis apparuit, cum in Galilaea quando sit visus, nequaquam praescriptum ac definitum tempus Scriptura designaverit: in Hierusalem quando se obtulerit, et diem et horam expresserit; timidiores intra conclavia revisuntur, fortiores ad montem convenerunt.

183. Denique intra conclave, ostiis clausis, inducit Joannes discipulos congregatos propter metum Judaeorum **(Joan. XX, 19)**: quos non undecim Lucas, sed plures scripsit fuisse **(Vers. 33)**: istos autem Matthaeus undecim solos in Galilaea convenisse non siluit. Denique sic habes: *Undecim autem discipuli abierunt in Galilaeam, in montem ubi constituerat illis Jesus, et videntes eum adoraverunt: quidam autem dubitaverunt* **(Matth. XXVIII, 16 et 17)**. Quibus docendi et baptizandi tribuit potestatem. Undecim quoque discumbentibus discipulis et Marcus in fine apparuisse scribit **(Marc. XVI, 7)**, quando similiter praedicandi his per totum orbem mandat officium.

184. Unde hoc convenientius arbitror, quod Dominus quidem mandaverit discipulis ut in Galilaea se viderent: sed illis metu intra conclave residentibus, primo se obtulisse, postea vero confirmatis animis, undecim illos Galilaeam petisse. Vel certe (hoc quoque diligentibus scriptoribus placuisse reperio) nihil obstat si dicamus pauciores intra conclave, in monte complures fuisse.